

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**JAKAB HARSÁNYI NAGY'NİN COLLOQUIA FAMILIARIA
TURCICO LATINA SEU STATUS TURCICUS LOQUENS ADLI
ESERİNE GÖRE 17. YÜZYIL TÜRKÇESİ
(GİRİŞ-METİN-İNCELEME-DİZİN)**

Yüksek Lisans Tezi

Merve TETİK DERENDELİ

Danışman

Prof. Dr. Serkan ŞEN

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Merve TETİK DERENDELİ tarafından, Prof. Dr. Serkan ŞEN danışmanlığında hazırlanan "JAKAB HARSÁNYI NAGY'NİN COLLOQUIA FAMILIARIA TURCICO LATINA SEU STATUS TURCICUS LOQUENS ADLI ESERİNE GÖRE 17. YÜZYIL TÜRKÇESİ (GİRİŞ-METİN-İNCELEME-DİZİN)" başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından 11/09/2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı	Üniversitesi	Sonuç
	Ana Bilim Dalı		
Başkan (Danışman)	Prof. Dr. Serkan ŞEN		☒ Kabul
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi		☐ Ret
	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı		
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mediha MANGIR		☒ Kabul
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi		☐ Ret
	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı		
Üye	Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU		☒ Kabul
	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi		☐ Ret
	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı		

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

.../.../...

Prof. Dr. Ahmet TABAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet ☐

Hayır ☒

21/06/2023

Merve TETİK DERENDELİ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: JAKAB HARSÁNYI NAGY'NİN COLLOQUIA FAMILIARIA TURCICO LATINA SEU STATUS TURCICUS LOQUENS ADLI ESERİNE GÖRE 17. YÜZYIL TÜRKÇESİ (GİRİŞ-METİN-İNCELEME-DİZİN)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 21/06/2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı: %15'dir.

Tek kaynak oranı : %1'dir.

21/06/2023

Prof. Dr. Serkan ŞEN

ÖZET

JAKAB HARSÁNYI NAGY'NİN COLLOQUIA FAMILIARIA TURCICO
LATINA SEU STATUS TURCICUS LOQUENS ADLI ESERİNE GÖRE 17.

YÜZYIL TÜRKÇESİ
(GİRİŞ-METİN-İNCELEME-DİZİN)

Merve TETİK DERENDELİ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans, Eylül / 2023
Danışman: Prof. Dr. Serkan ŞEN

Osmanlı Türkçesi imlasının barındırdığı dildeki değişim ve gelişmeleri, Batılılar tarafından genellikle Latin harfleriyle kaleme alınmış olan çeviri yazılı (transkripsiyon) metinlerden hareketle izleyebilmek mümkündür. Bu çalışmada da erken dönem çeviri yazılı metinlerden biri olan *Jakab Harsányi Nagy* tarafından yazılmış *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens* adlı eserde, 17. yüzyıl Osmanlısında konuşulan Türkçenin özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma Giriş, Metin, İnceleme, Sonuç ve Dizin bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, Osmanlı Türkçesinde yazı ve konuşma dili, çeviri yazılı metinler, Batı Rumeli Türkçesinin önemi ve özellikleri ele alınmış; Jakab Harsányi Nagy ve eseri hakkında bilgi verilmiştir.

Metin bölümünde, eserde her bölümün başında bulunan Latince açıklamaların ve diyaloglarda konuşan kişilerin isimlerinin Türkçe karşılıkları verilmiş, eserin çeviri yazıya aktarımı yapılmıştır.

İnceleme bölümünde eser imla, ses, şekil bakımından incelenmiş; söz varlığı atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp ifadeler alt başlıkları altında ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde eserin kendi içinde dil yapısı bakımından bir tutarlılık sergileyemediği tespit edilmiş, eserde görülen ikili kullanımların hem erken dönem metinlerinden hem de yazarın dil ediniminde bulunduğu çevrelerin farklılığından kaynaklı olabileceği fikrine ulaşılmıştır.

Dizin bölümünde ise metinde geçen kelimelerin anlamları ve Latin harfli metindeki yazımları verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Colloquia Familiaria Turcico Latina, Çeviri Yazılı metinler, Konuşma dili, 17. yüzyıl.

ABSTRACT

ACCORDING TO JAKAB HARSÁNYI NAGY'S WORK COLLOQUIA
FAMILIARIA TURCICO LATINA SEU STATUS TURCICUS LOQUENS,
17TH-CENTURY TURKISH
(INTRODUCTION-TEXT-ANALYSIS-INDEX)

Merve TETİK DERENDELİ
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Turkish Language and Literature
Master, September / 2023
Supervisor: Professor Doctor Serkan ŞEN

It is possible to follow the changes and developments in Ottoman Turkish orthography through transcription texts written by Westerners, usually in Latin script. In this study, the characteristics of the Turkish spoken in 17th century Ottoman Empire are tried to be revealed in the *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens* written by Jakab Harsányi Nagy, one of the early transcriptions. The study consists of Introduction, Text, Analysis, Conclusion and Index.

In the Introduction, written and spoken language in Ottoman Turkish, written texts in translation, the importance and characteristics of Western Rumelia Turkish, are discussed; information about Jakab Harsányi Nagy and his work is given.

In the Text section, the Turkish transliterations of the Latin explanations at the beginning of each chapter and the names of the people speaking in the dialogues are given, and the work is transcribed.

In the Analysis section, the text is analyzed in terms of orthography, phonetics and morphology, and the vocabulary is analyzed under the subheadings of proverbs, idioms, reduplications and phrases.

In the Conclusion section, it was determined that the text does not exhibit consistency in terms of language structure within itself, and it was reached the idea that the dual usages seen in the work may be due to both the early texts and the differences in the environments in which the author acquired the language.

The Index section, the meanings of the words in the text and their spelling in Latin script are given.

Keywords: Colloquia Familiaria Turcico Latina, Transcription text, Spoken language, 17th century.

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Jakab Harsányi Nagy tarafından 17. yüzyılda Latin imlası kullanılarak Türkçe kaleme alınmış olan *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Loquens* (Türkçe-Latine Güncel Konuşmalar veya Türkçe Konuşan Devletin Durumu) adlı eser, hem yabancı dil olarak Türkçe öğretimi konusunda hem de bu yüzyılın konuşma dilini göstermesi bakımından önemlidir.

Bir Batılının gözünden Osmanlı dünyasını, dilini tanıtmayı amaçlayan bu eser, içinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimine, kültürüne, gündelik hayatına dair pek çok konuyu diyaloglar eşliğinde aktarması yönüyle önem arz etmektedir. Aynı zamanda bu topraklara gelen bir yabancıнын iletişim kurarken ihtiyaç duyduğu selamlaşma, hâl hatır sorma, vedalaşma gibi konuşma ifadelerini barındırması açısından değerlidir. Eser 8 bölüm 510 sayfadan oluşmaktadır. Eserde ayrıca 12 sayfalık bir ön söz, 25 sayfalık bir indeks ve ardından 10 sayfalık *testamentum* denilen bir anlaşma metni bulunmaktadır.

Çalışma; sırasıyla giriş, metin, inceleme ve dizin bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusundan, amacı ve öneminden, yönteminden bahsedilmiştir. Bölümün devamında Osmanlı Türkçesinde yazı dili-konuşma dili, çeviri yazılı metinler, Batı Rumeli Türkçesi, *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Loquens* adlı eser ve eserin yazarı hakkında bilgiler verilmiştir.

Metin bölümünde ise Latin harfli metin verilmiş ve her bölümün girişinde yer alan Latince açıklamalar Türkçeye çevrilmiş, metnin çeviri yazıya aktarımı yapılmıştır. Çeviri yazıya aktarımı yapılırken tereddüt edilen noktalarda metin üzerinde yapılmış olan diğer çalışmalara bakılmıştır. Buradan sonuç alamadığımız durumlarda da aynı döneme ait başka eserlerdeki okumalara başvurulmuştur.

İnceleme bölümünde eserin imla, ses ve şekil özellikleri incelenmiş; söz varlığı atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp ifadeler alt başlıklar altında ele alınmıştır.

Dizin bölümünde metnin sözlüğü oluşturulmuştur. Dizinde metnin çeviri yazıya aktarımı yapılmış ve metinde yer alan kelimeler anlamlandırılmıştır. Çeviri yazıya aktarılmış her kelimenin Latin harfli yazımları verilmiştir. Aynı durum dizindeki ekler için de yapılmıştır.

Bu tez konusunu veren ve bana en başından beri yardımcı olan danışman hocam Prof. Dr. Serkan ŞEN'e ve yine hocamın yönlendirmesiyle kendisine başvurmuş olduğum nezaketi ve açıklamalarından dolayı Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU'na, sorduğum sorulara cevap veren Doçent Alpay İĞCİ'ye, her zaman beni destekleyen sevgili eşim ve aileme, bana yol gösteren, inanan, güvenen Tuğçe Nur KESİN'e, Zehra KURTULGAN'a, Beyza Betül BARGIN'a ve Büşra AKKUŞ'a; ayrıca yanımda varlıklarıyla beni yüreklendiren tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Merve TETİK DERENDELİ

Samsun-2023

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.3. Araştırmanın Yöntemi	2
1.3.1. Metnin Yöntemi	2
1.3.2. İncelemenin Yöntemi.....	2
1.3.3. Dizinin Yöntemi.....	3
1.4. CFTL Üzerine Yapılan Çalışmalar	4
2. ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	6
2.1. Osmanlı Türkçesinde Yazı Dili ve Konuşma Dili	6
2.2. Çeviri Yazılı (Transkripsiyon) Metinler	7
2.2.1. Erken Dönem Çeviri Yazılı Metinler (XVI.-XVII. Yüzyıllar)	8
2.2.2. 18. Yüzyılın Sonundan İtibaren Yazılan Çeviri Yazılı Metinler	9
2.3. Batı Rumeli Türkçesi	10
2.4. Jakab Harsányi Nagy	11
2.5. Colloquia Familiaria Turcico Latina.....	15
3. KONUŞMA METİNLERİ	18
4. İNCELEME.....	152
4.1. İmla-Transkripsiyon.....	152
4.1.1. Ünlüler	152
4.1.1.1. Düz Ünlüler.....	152
4.1.1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlası	152
4.1.1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlası	152
4.1.1.1.3. /ı/ Ünlüsünün İmlası.....	153
4.1.1.1.4. /i/ Ünlüsünün İmlası.....	153
4.1.1.2. Yuvarlak Ünlüler.....	153
4.1.1.2.1. /o/ Ünlüsünün İmlası.....	153
4.1.1.2.2. /ö/ Ünlüsünün İmlası.....	153
4.1.1.2.3. /u/ Ünlüsünün İmlası.....	154
4.1.1.2.4. /ü/ Ünlüsünün İmlası.....	154
4.1.1.3. Kapalı e (é).....	154
4.1.2. Ünsüzler	154
4.1.2.1. /c/ Ünsüzünün İmlası	154
4.1.2.2. /ç/ Ünsüzünün İmlası	155
4.1.2.3. /f/ Ünsüzünün İmlası	155
4.1.2.4. /g/ Ünsüzünün İmlası	156
4.1.2.5. /h/ Ünsüzünün İmlası	156
4.1.2.6. /k/ Ünsüzünün İmlası	156
4.1.2.7. /ğ/ Ünsüzünün İmlası	157
4.1.2.8. /l/ Ünsüzünün İmlası	157
4.1.2.9. /n/ Ünsüzünün İmlası	157
4.1.2.10. /ŋ/ Ünsüzünün İmlası	157
4.1.2.11. /s/ Ünsüzünün İmlası.....	157

4.1.2.12. /ş/ Ünsüzünün İmlası.....	158
4.1.2.13. /t/ Ünsüzünün İmlası	158
4.1.2.14. /v/ Ünsüzünün İmlası	159
4.1.2.15. /y/ Ünsüzünün İmlası	159
4.2. Ses Uyumları.....	159
4.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	159
4.2.1.1. Eklerde Kalınlık-İncelik Uyumu.....	159
4.2.2. Dudak Uyumu.....	160
4.2.2.1. Eklerde Dudak Uyumu.....	160
4.3. Ses Olayları	163
4.3.1. Daralma.....	163
4.3.2. Genişleme	164
4.3.3. Ünsüz Değişimleri	164
4.3.4. Ünsüz Düşmesi	165
4.3.5. İki Ünlü Arası ve Hece Sonunda /g/ ve /ğ/	166
4.3.6. İkizleşme.....	166
4.3.7. İkiz Ünsüzlerde Tekleşme.....	166
4.3.8. Göçüşme	167
4.4. Çok Şekilli Kelimeler	167
4.4.1. Türkçe Kelimeler	167
4.4.2. Arapça Kelimeler	168
4.4.3. Farsça Kelimeler	168
4.4.4. Rumca Kelimeler	168
4.5. Devrik Cümle Yapısı	168
4.6. Söz Varlığı	169
4.6.1. Atasözleri	169
4.6.2. Deyimler	170
4.6.3. İki kelimeler	171
4.6.4. Kalıp İfadeler	171
4.7. Anlam.....	172
4.7.1. Anlam Ekseni.....	172
4.7.2. Anlam Alanı.....	172
4.7.3. Eş Anlamlılık veya Yakın Anlamlılık.....	173
5. SONUÇ	175
6. DİZİN.....	178
6.1. Gramatikal Dizin.....	178
6.2. Özel Adlar Dizini.....	387
KAYNAKÇA.....	411
ÖZ GEÇMİŞ.....	418

SİMGELER VE KISALTMALAR

bk. : bakınız

CFTL : Colloquia Familiaria Turcico Latina

çev. : Çeviren

Ç. Ü. : Çukurova Üniversitesi

ÇYM : Çeviri Yazılı Metinler

FFYE : Fiilden Fiil Yapım Eki

Har. : Jakab Harsányi Nagy

Men. : F. M. Meninski (Thesaurus-17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı - Mertol Tulum)

Par. : Bernorda da Parigi (Söz Kitabı Türkçe-İtalyanca Sözlük - Yavuz Kartallıoğlu)

TDK : Türk Dil Kurumu

vd. : ve diğerleri.

Vol. : Volume

[] : Metindeki kelimenin orijinal yazımı.

() : Metinde yardımcı sesi gösterir./Latin harfli metinde karşılığı olmayan sesler.

- : Fiil kökü ve bu köke eklenen eki gösterir.

+ : İsim kökü ve bu köke eklenen eki gösterir.

> : Bu biçime gider.

< : Bu biçimden gelir.

~ : Değişken biçim.

* : Belirlenmemiş, varsayıma dayanan biçim.

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

Ses Değeri	Metindeki İşaret(ler)	Örnek
/a/	a, á, ã, â, à	bana "bana" (6) dàg "dag" (69) mubârek "mubarek" (2) Candiâ "Kandiya" (48) βàg "sag" (341)
/â/	ia	hizmet kiar "hizmetkâr" (18)
/b/	b	ben "ben" (70)
/c/	gs, gſ	mangsa "manca" (63) angſak "ancak" (5)
/ç/	cs, cſ, cz, ts, tſ, tz	kacs "kaç" (36) cſok "çok" (5) jenicz "yeniçer" (49) hits "hiç" (36) gertſek "gerçek" (19) jenitzer "yeniçer" (49)
/d/	d	kadar "kadar" (38)
/e/	e Ě, æ, ě, é, è	ne "ne" (53) Ělbette "Elbette" (48) Mammeae "Mammee" (196) Péskes "peşkeş" (10) gèts "geç" (19)
/f/	f, ff, ph	feh "fehm" (196) effendüm "efendüm" (36) Sophia "Sofya" (142)
/g/	g, gh, gi, gy, gÿ	gegse "gece" (196) rengi "renği" (70) giün "gün" (209)

		gyendi "gendi" (196) györe "göre" (490)
/h/	h, ch, kh	hugsetβiz "hucetsiz" (131) huj "huy" (153) dachi "dahi" (153) dakhi "dahi" (151)
/ɯ/	i, e	kari "karı" (164) katerler "katırlar" (53)
/i/	i, y	turli turli "türli türli" (53) symdi "şimdi" (15)
/k/	k, ki*, c	halka "halka" (165) cave "kave" (65) köj "köy" (65) kiebab "kebab" (72)
/k̥/	tty	duttyandur "dükandır" (133)
/l/	l, ll	jerli "yerli" (65) biller "bılır" (40) lakerdi "lakırdı" (144)
/m/	m	millet "millet" (149)
/n/	n, nn	naβil "nasıl" (371) dunnya "dünya" (77)
/ŋ/	ng	Tangri "Tanrı" (120)
/o/	o	ol "ol" (78)
/ö/	o, ö	gyonül "gönül" (53) gök "gök" (120)
/p/	p	pahali "pahalı" (123)
/r/	r	Türk "Türk" (154)
/s/	s, sz, ʃ, ʒ, β	siz "siz" (136)

		szaba "saba" (482) Chriştian "Hristiyan" (86) Muşzurman "Musurman" (259) ßamur "samur" (259) hißßap "hissap" 42
/ş/	s, ř, şş	seher "şehet" (113) şej "şey" (114) dişşari "dışari" (210)
/t/	t, th, tth	tas "taş" (139) jumurtha "yumurta" (137) Otthmanli "Otmanlı" (370)
/u/	u	otuz "otuz" (22)
/ü/	u, ü	gutsünüze "güçünüze" (341) ügreğiür "ügreğiyür" (114)
/v/	u, v, v, w	gaugamuz "gavgamuz" (114) evvel "evvel" (125) evet "evet" (123) wilajetün "vilayetün" (156)
/y/	i, j, y, ř	iaraklari "yarakları" (199) derja "derya" (170) dunnya "dünya" (120) nişetinüz "nişetinüz" (81)
/z/	z	zarar "zarar" (81)
/ks/	x	noxan "noksan" (362)
/iy/, /yı/, /ıyı/, /iyi/	ř	nşjetünden "nişyetünden" (128) şldizüm "yıldızüm" (137) Muştş "Müftiyi" (372) Iahudş "Yahudiyi" (442)
/en/	ẽ	ßüilemẽ "süylemen" (219)

/un/	ũ	Krallarũ "Krallarun" (233)

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Osmanlı Türkçesi yazılı metinleriyle öne çıkan bir döneme karşılık gelmiştir. Bu dönemin yazı dili kadar konuşma dili de önem arz etmektedir. Tarihî dönemlerdeki konuşma dilini tespit etmek o dönemlerde günümüzdeki gibi bir ses kayıt cihazı olmadığı için pek kolay değildir. Ancak Batılılar tarafından yazılmış olan çeviri yazılı (transkripsiyon) metinlerden hareketle Osmanlı Türkçesinin konuşma dili hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz. Çalışmamızın temelini bu metinlerden biri olan Macar asıllı Jakab Harsányi Nagy tarafından kaleme alınmış *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens* adlı eser oluşturmaktadır. 1672 yılında konuşma dilini esas alarak Latin imlasıyla Türkçe diyaloglar biçiminde yazılmış olan bu eser, Türkçeye ve Osmanlı dünyasına ilgi duyanlara öğretmek amacıyla hazırlanmış bir konuşma kılavuzudur. Bu çalışmada *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens* adlı eserin neden kaleme alındığı araştırılmış; imla, ses, şekil ve söz varlığı bakımından incelenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda eserin bize sağladığı veriler uyarınca 17. yüzyıl Türkçesinin konuşma dili hakkında bir değerlendirme yapılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Dil, insanlar arasında iletişim kurmayı sağlayan bir araçtır. Tarihî dönem içerisinde dille ilgili yazılmış bir eserin incelenmesi, o dilin dönemine ait imla, ses ve şekil gibi pek çok özelliğini ortaya koyması bakımından önemlidir (İğci, 2015: 72).

Osmanlı topraklarına gelen yabancılar günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecek derecede Türkçe öğrenmişlerdir. Öğrendikleri bu Türkçeyle kendi alfabe sistemlerinden hareketle, ilgilenenlere Türkçe öğretmeyi amaçlayan çeşitli metinler yazmışlardır. Batılılar tarafından kaleme alınmış olan bu tarz eserlere çeviri yazılı metinler diğer adıyla transkripsiyon metinleri denilmektedir. Bu eserlerden biri olan *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens*, Osmanlı Türkçesinin kalıplaşmış imlasından uzaklaşarak 17. yüzyıl konuşma dilini, kelimelerin telaffuzunu yansıtmış ve eserin içinde Osmanlı dünyasına ait pek çok kültürel, dinî, siyasî bilgiler bulundurmasından dolayı önemlidir.

Çalışmamızın amacı Jakab Harsányi Nagy'nin, *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens* adlı eserini inceleyerek eserin Osmanlı

Türkçesinin dil araştırmalarındaki yeri ve önemini ele almaktır. Aynı zamanda bu eserden yola çıkarak bir yabancınn gözünden 17. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin konuşma dili hakkında bilgi vermektir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

1.3.1. Metnin Yöntemi

Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens adlı eserin çeviri yazıya aktarımı yapılırken Latin harfli metindeki ses ve imla hususiyetlerine dikkat edilmiştir. Metne bakılarak metindeki seslerin günümüz Türkçesinde hangi seslere denk geldiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu sesler ve sesler için kullanılan her harf "çeviri yazı işaretleri" tablosunda örnekleriyle birlikte verilmiştir.

Metin sekiz bölümden oluşmaktadır. Her bölümün girişinde Latince açıklamalar mevcuttur. Bu açıklamaların Türkçeye çevirileri yapılmış olup Latinceleriyle birlikte verilmiştir. Daha sonra metinde diyalogların geçtiği sayfa numaraları ve bu numaraların altına da o sayfadaki cümleler yazılmıştır. Bu cümleleri kimler söylüyorsa Latin harfli metinle beraber yazılmış, hemen altına söyleyen kişinin Türkçe karşılığı ve cümleinin çeviri yazıya aktarılmış şekli verilmiştir. Bu yöntem metnin tamamında uygulanmıştır. Metin çeviri yazıya aktarılırken yabancı (Arapça-Farsça vd.) kelimelerde bir istikrar dairesinde metnin eğilimi ne ise o esas alınmıştır. Türkçe kelimelerde ise özellikle metnin eğilimi ve Alpay İğci'nin *17. Yüzyılda Batı Rumeli Türkçesinin Özellikleri* isimli doktora tezi dikkate alınmış, örtüştüğü noktalarda kelime aynen yazılmıştır. Örtüşmediği noktalarda ise dönemin diğer metinlerinde (başta Latin harfli metin olmak üzere) nasıl okunmuşsa o esas alınmıştır. Metinde anlamlandırılmayan veya yanlış yazıldığı düşünölen noktalarda György Hazai'nin *Das Osmanisch - Türkische im XVII. Jahrhundert Untersuchungen an den Transkriptionstexten von Jakab Nagy de Harsány* adlı çalışmasında, dipnotta yer verilen düzeltmelere (recte) başvurulmuştur. Hazai'nin çalışmasında vermiş olduğu bu düzeltmelere biz de dipnotlarda yer verdik. Latin harfli metinde karşılığı olmayan sesler, çeviri yazıya aktarımı yapılmış metinde parantez () içinde verilmiştir.

1.3.2. İncelemenin Yöntemi

İnceleme bölümünde daha önce çeviri yazılı metinler üzerine yapılmış olan çalışmaların dil özellikleriyle ilgili ses ve şekil bölümleri dikkate alınmıştır.

İncelenmiş olan bu çalışmalardan hareketle ekler konusunda Yavuz Kartallıoğlu'nun *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)* adlı kitabına başvurulmuştur. 17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi özellikleri gösteren ses ve şekiller konusunda Gürer Gülsevin'in *XVII. Yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi Ağızları* kitabı ve Alpay İğci'nin *17. Yüzyılda Batı Rumeli Türkçesinin Özellikleri* adlı doktora çalışması esas alınmıştır. e'nin /ı/ okunması noktasında Mertol Tulum'un *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı* adlı çalışmasıyla Meninski'ye Göre *XVII. Yüzyıl İstanbul Türkçesi'nde /I/ Ünlüsü* isimli makalesine başvurulmuştur. Eski Anadolu Türkçesine dayanan ses ve şekil özellikleri konusunda da Faruk Kadri Timurtaş'ın *Eski Türkiye Türkçesi* adlı kitabı kaynak alınmıştır. Metinde geçen bütün ek ve sesler ele alınmamıştır. Özellikle bir ikilik oluşturan, sıkça görülen ve dikkat çeken kullanımların örnekleri alınmıştır.

Söz varlığı kısmında metinde yer alan örnekler; atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp ifadeler alt başlıkları altında verilmiştir. Aynı zamanda metinde birden fazla farklı yazımı olan kelimeler, Çok Şekilli Kelimeler başlığı altında Türkçe Kelimeler, Arapça Kelimeler, Farsça Kelimeler ve Rumca Kelimeler başlıkları altında ele alınmıştır. İncelemenin son bölümünü oluşturan Anlam başlığında ise metinde parantez içinde geçen kelimeler dikkate alınmış; bu kelimelerden bazıları anlam eksenini, anlam alanı ve eş anlamlılık ya da yakın anlamlılık başlıkları altında yer verilmiştir.

1.3.3. Dizinin Yöntemi

Bu bölümde madde başı yapılan kelimeler ve bunlara getirilen ekler alfabetik sırayla oluşturulmuş ve anlamlandırılmıştır. Numaralandırmada ise Latin harfli metindeki sayfa numaraları dikkate alınmıştır. Latin harfli metinde geçen kelime ve eklerin yazımı köşeli parantez [] içerisinde verilmiştir. Fiillerle kurulan isimler, fiillerin altında gösterilmiş ayrıca eklerin yanında bu isim ve fiil artı + işareti konularak parantez () içinde verilmiştir. Deyimler hem fiillerin hem de isimlerin altında gösterilmiştir. Aynı zamanda özel isimler için *Özel Adlar Dizini* oluşturulmuştur.

1.4. CFTL Üzerine Yapılan Çalışmalar

1. Hazai G. (1973). *Das Osmanisch - Türkische im XVII. Jahrhundert Untersuchungen an den Transkriptionstexten von Jakab Nagy de Harsány*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

György Hazai CFTL üzerine monografik bir çalışma yaparak eseri ilim dünyasına tanıtmıştır (Yağmur, 2014: 210). Çalışmamızın temel kaynaklarından biridir. Gerek yazarın hayatı konusunda gerek çeviri yazıya aktarımında gerekse de ses, şekil gibi konularda bu çalışmaya başvurulmuştur.

2. İğci, A. (2014). *17. Yüzyılda Batı Rumeli Türkçesinin Özellikleri*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Çalışmada 4 transkripsiyonlu metin 1 Arap harfli Osmanlıca metin incelenmiştir. Bu 4 transkripsiyonlu metinlerden birisi de CFTL'dir. 17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi özellikleri görülen yerlerden örnekler verilmiştir. Alpay İğci'nin hazırlamış olduğu bu doktora tezi çalışmamızın ikinci ana kaynağıdır. İğci'nin çalışmasından hem çeviri yazıya aktarımı yönünden hem de Batı Rumeli Türkçesi özellikleri yönünden faydalanılmıştır.

3. Özer, S. (2021). *Latin Harfli Çeviri Yazı Metinlerinde Konuşma Dili Olarak Türkçe (16.-18. yy)*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.

Çalışmanın CFTL ile ilgili kısımları incelenmiştir.

4. Duman, M. (2013). *Makaleler*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Çalışma içerisinde yer alan bazı makalelerinde CFTL'den örnekler verilmiştir. Verilen örnekler dikkate alınmıştır.

5. Develi, H. (1995). *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumları*. Ankara: TDK Yayınları.

Şekil özellikleri yönünden CFTL'den örnekler bulunmaktadır. Şekil özellikleri hakkında yapılan açıklamalar dikkate alınmıştır.

6. Duman, M. (1995). *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*. Ankara: TDK Yayınları.

Girişte CFTL'den bir kısım ve incelediği seslerde bu eserden örnekler verilmiştir. Çalışma incelenmiş ve ses özellikleri noktasında gerekli yerlerde başvurulmuştur.

7. Kartallıoğlu, Y. (2010). "The Vowels of Turkish Language in Transcription Texts (Çeviri Yazılı Metinlerde Türkçenin Ünlüleri)". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*.

Çeviri yazılı metinlerin ünlülerini incelemiştir. Çalışma ünlüler noktasında dikkate alınmıştır.

8. Kartallıoğlu, Y. (2010). "Çeviri Yazılı Metinlerde Türkçenin Ünsüzleri". *Dil Araştırmaları*. C: 6, S: 6, s. 87-146.

Çeviri yazılı metinlerin ünsüzleri incelenmiştir. Çalışma ünsüzler noktasında dikkate alınmıştır.

9. Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17, ve 18. Yüzyıllar)*. Ankara: TDK Yayınları.

16., 17., 18. yüzyıldaki eklerin ses düzenini incelenmiştir. İncelediği eklerle CFTL'le de ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Kaynaktan nasıl yararlandığımız "İnceleme Yöntemi" başlığı altında verilmiştir.

10. Kartallıoğlu, Y. (2017). *Osmanlı Konuşma Dili*. İstanbul: Kesit Yayınları.

11. Kartallıoğlu, Y. (2021). *Osmanlı Konuşma Dili*. Ankara: TDK Yayınları.

İki kaynaktan aynı olup yılları farklıdır. CFTL'den bir kısım alınıp çeviri yazıya aktarımı yapılmıştır. Çeviri yazıya aktarımı ile ilgili noktalarında bakılmıştır.

12. Kartallıoğlu, Y. (2022). *Stambul'dan İstanbul'a: Osmanlı Türkçesi Telaffuz Kayıtları*. Ankara: TDK Yayınları.

Çalışmada çeviri yazılı metinlerde geçen kelimelerin bir sözlüğü yapılmıştır. CFTL eserinden de örnekler verilmiştir. Metnin çeviri yazıya aktarımı yönünden dikkate alınmıştır.

2. ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. Osmanlı Türkçesinde Yazı Dili ve Konuşma Dili

Tarihî metinlerde yazı dilinin konuşma dilinden daha fazla öne çıktığı bilinmektedir. Osmanlı Türkçesi için ise bu durum en üst safhaya ulaşmış, belirli bir dönemden sonra yazı ve konuşma arasındaki mesafe iyice açılmıştır. Ancak bu dönemin yazılı olduğu kadar sözlü niteliği yani konuşma dili de önem arz etmektedir.

Konuşma dilinin yazı dilinden farkı ise basit bir ifadeyle konuşma dilinin konuşma esnasında veya da iletişimde kullanılan dil olmasıdır (Duman, 2013: 189). Kartallıoğlu, Osmanlı Türkçesi için asıl sorulması gereken sorunun bu dönemde "Nasıl konuşuldu/konuşuluyordu?" olması gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü Osmanlı Türkçesinde "Nasıl yazıldı/Nasıl yazılıyordu?" sorusunun cevabı vardı (Kartallıoğlu, 2021: 14). Bu nedenle Osmanlı Türkçesi dönemindeki konuşmaların tespiti o dönemde bir ses kayıt cihazının olmamasından dolayı konuşma dilinin tarihî, yine bu dile ait metinler üzerinden ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Yazının asıl amacı dili, konuşulan dili görünür kılmak ve geleceğe aktarmaktır. Bu nedenle aralarında farklılıklar olsa da yazı dilinin konuşma dilinin bir parçası olduğunu unutmamak gerekir. Ancak incelediğimiz 17. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin ki bu yüzyıl Klasik Osmanlı Türkçesi (Duman, 2013: 41) olarak adlandırılmaktadır, yazı diline bakıldığında konuşma diline tam olarak uymadığı görülmektedir. Bunun sebebi kullanılmış olan alfabe, Arapça-Farsça birçok kelimeyi bünyesinde bulundurması ve kalıplaşmış imla geleneğidir. Bu durum imla ve telaffuz arasındaki farklılığın artmasına, zaman zaman da halk arasında anlaşılmazlıklara yol açmıştır. Çünkü yazı dili daha çok okumuş, eğitim almış aydınların dili olarak karşımıza çıkarken konuşma dili aydınlarla beraber halkın dili olarak değerlendirilmiştir (Duman, 2013: 190). Buradan yola çıkarak kısaca denilebilir ki Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde dil, iki farklı kesime hitap etmektedir:

1. Aydın kesimin (okuryazarların) dili (Arapça-Farsça eğitiminin izleri görülmekte)

2. Halkın dili (Daha rahat anlaşılabilen sade Türkçe) (Duman, 2013: 190; Yağmur, 2014: 204).

Osmanlı Devleti'ne daha çok elçilik göreviyle gelmiş olan Batılıların Osmanlı kültüründen etkilenerek gözlemlerinden ve deneyimlerinden hareketle kaleme almış olduğu eserlere bakıldığında bu eserlerin Osmanlı Türkçesi yazı dilinden, kalıplaşmış imladan uzak konuşma dilinin, telaffuzun dikkate alındığı metinler olduğu görülmektedir. Bu durum Osmanlı Türkçesinin kalıplaşmış imlasını kullanmamalarından kaynaklı olabilir (İğci, 2014: 6). Arap alfabesinin eksikliğinin temel sebebi Türkçenin aslı seslerini gösterememesi ve ünlülerin genişlik-darlık önlük-artlık bakımından yetersiz kalmış olmasıdır (Kartallıoğlu, 2011: 19).

Türkçeyi öğrenmek ve ilgilenenlere öğretmeyi hedef alan ve konuşma dilinin birincil kaynağı (Kartallıoğlu, 2011: 26; 2017: 20) olan Batılıların (yabancıların) Latin alfabesiyle yazmış oldukları bu metinler (çeviri yazılı metinler), tez çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Batılılar, özellikle gündelik hayatın işleyişi üzerine kaleme aldıkları bu metinlerle dönemin mahiyetini yansıtır. Çünkü konuşma dili, bireyin toplumsal aidiyetine ışık tutmaktadır. Ancak yazı dili için aynı şeyi söyleyemeyiz. Çünkü yazı sonradan öğrenilir. Günümüzde konuşanın nereli veya hangi milletten olduğunu tespit etmenin birçok yolu vardır ancak Osmanlı Türkçesi döneminin konuşma dilini, bu dilin hangi ağız özellikleri gösterdiğinin tespiti ise çeviri yazılı metinler aracılığıyla yapılabilmektedir.

2.2. Çeviri Yazılı (Transkripsiyon) Metinler

Osmanlı Türkçesi dönemi içerisinde Osmanlı topraklarında diplomatik görev, ticaret, dinî vb. nedenlerle bulunmuş olan Batılıların Osmanlı Türkçesinin kalıplaşmış imla geleneğinden uzaklaşarak kendi alfabe sistemlerine göre kaleme alınmış metinlerine çeviri yazılı (transkripsiyon) metinler denilmektedir (Yağmur, 2014: 204). Türkçeyi öğrenmek ve ilgilenenlere öğretmek amacıyla yazılmış olan bu metinler; konuşma kılavuzları, sözlükler ve metinlerden oluşmaktadır. Latin, Grek, Kiril gibi alfabe sistemleriyle yazılan bu metinler, Osmanlı Türkçesi metinlerindeki kalıplaşan imlanın ve Arap alfabesinin barındırdığı dildeki fonetik, morfolojik gelişme ve değişimleri göstermesi bakımından önem arz etmektedir (Yağmur, 2014: 201). Çeviri Yazılı Metinler iki başlıkta ele alınmıştır. Erken Dönem Çeviri Yazılı Metinler ve 18. Yüzyılın Sonundan İtibaren Yazılan Çeviri Yazılı Metinler (Kartallıoğlu, 2021: 15-16). Erken Dönem ÇYM başlığı altında metinler hakkında bilgi verilmiş, 18. yüzyılın sonundan itibaren yazılan ÇYM'nin sadece isim ve yazarları kaydedilmiştir.

2.2.1. Erken Dönem Çeviri Yazılı Metinler (XVI.-XVII. Yüzyıllar)

1. Georgiević, Bartholomaeus (1544), *De Turcarum ritu et ceramoniis* (Türklerin âdet ve gelenekleri).

Macar yazar tarafından yazılmış, bir Hristiyan ve Müslüman arasında geçen, diyaloglardan oluşan, ilk Latin harfli transkripsiyon metni olan 6 sayfalık Latince-Türkçe sözlük (Yağmur, 2014: 206).

2. Georgieviz, Bartholomo (1567), *De Turcarum Moribus Epitome* (Türklerin örf ve âdetleri hakkında) (Kartallıoğlu, 2021: 15).

3. Vaughan, Thomas (1709), *A Grammar of the Turkish Language*.

4. Holdermann, Jean-Baptiste (1730), *Grammaire turque ou methode courte et facile pour apprendre la langue turque* (Kartallıoğlu, 2021: 15-16).

XVII. yüzyıl çeviri yazılı metinler:

5. Argenti, Filippo, *Regola del parlare turcho et vocabulario de nomi et verbi* (Türkçenin konuşma kuralları ve isim, fiil sözlükçesi).

17. yüzyılın ilk çeyreğinde konuşulan İstanbul Türkçesini gösteren ve Alessio Bombaci tarafından (1914-1979) yılında tanıtılmış olan bu eser, bilinen ilk çeviri yazılı (transkripsiyon) metindir (Yağmur, 2014: 205).

6. Ferraguto, Pietro (1611), *Grammatica Turca*.

İtalyan Jesuit Papazı tarafından Jesuit Papazalarının Türkçe öğrenmeleri için Avrupa'da kaleme alınmış ilk Türkçe grameridir (Yağmur, 2014: 208).

7. Megisero, Hieronymo (1612), *Institutionum Linguae Turcicae Libri Qatuor* (Dört Bölümde Türk Dilinin Esasları).

Latin harfli bir metindir. Avrupa'da basılmış ilk Türk gramer kitabı olarak bilinmektedir. Eser, aynı zamanda Latin harfleriyle verilmiş 220 Türk atasözü bulundurması bakımından değerlidir (Yağmur, 2014: 208).

8. Montalbano, Giovanni Battista, *Turcicae linguae per terminos latinos educta Syntaxis in usum eorum qui in Turciam missiones subeunt ad nutum sacrae congregationis de propoganda fide*.

1622-1632 yılları arasında yazılmış, Alessio Bombaci tarafından tanıtılmış gramer kitabıdır (Yağmur, 2014: 208).

9. Molino, Giovanni (1641), *Della Lingua Italiana Tvrchesca* (İtalyanca-Türkçe Sözlük)

Asıl adı Hovhannes Ankyouratsi olan Molino'nun Ermeni kökenli olduğu tahmin edilmektedir (Yağmur, 2014: 209).

10. Harsányi, Jakab Nagy (1672), *Colloquia Familiaria Turcico Latina Seu Status Turcicus Loquens*.

Macar asıllıdır. Eser, Türkçe diyaloglardan oluşmuş bir konuşma kılavuzudur.

Batılı yazarların Osmanlı alfabesi ile yazılmış çeviri yazılı metinleri:

11. Ryer, Andrea Du (1630), *Rudimenta Grammatices Linguae Turcicae* (Türk Dilinin Esasları).

Türkçenin isim ve fiil çekimlerini gösteren Türkçe gramer (Yağmur, 2014: 209).

12. Parigi, Bernardo da *Söz Kitabı, Vocabolario Italiano-Tvrhesco* (Yağmur, 2014).

17. yüzyıl konuşma dilini göstermesi bakımından değerli bir sözlüktür (Yağmur, 2014: 209).

13. Seaman, Gulielmo (1670), *Grammatica Linguae Turcicae in Qinqe Partes Distributa* (Beş Bölümlük Türkçe Grameri) (Yağmur, 2014).

2.2.2. 18. Yüzyılın Sonundan İtibaren Yazılan Çeviri Yazılı Metinler

1. Viguier, Pierre François (1790), *Éléments de la langue turque, ou tables analytiques de la langue turque usuelle, avec leur développement*.

2. Carbognano, Cosimo Comidas de (1794), *Primi Pricipi della Gramatica Turca, Roma*.

3. Hindoğlu, Artin (1829), *Haza Kitab-ı Sarf ve Lügat-ı Türki Theoretisch-praktische Türkische Sprachlehre für Deutsche*.

4. Davids, Arthur Lumley (1836), *Grammaire Turke, traduit de l'anglais par Sarah Davids*.

5. Bianchi, Xavier (1852), *le Nouveau Guide de la Conservation en Français et en Turc* (Fransızca ve Türkçe Yeni Tekellüm Risalesi).

6. Catergian, Samuel (1855), *Guide de Conversation Turc-Français-Allemand* (Türk ve Fransız ve Alman Lisanlarından Müretteb Mükâlemat).

7. Redhouse, James (1855), *Vade Mecum of the Ottoman Colloquial Language*.

8. Mallouf, Nassif (1862), *Grammaire élémentaire de la langue turque*.

9. Hagopian, V. Hovhannes (1907), *Ottoman-Turkish Conservation-Grammer*.

10. Bonelli, Luigi-Iasigian, Stefano (1910), *İtalyanca Mükâleme ve Lugat Kitabı, Il turco parlato (lingua usuale Costantinopoli) Cenni grammaticali dialoghi e Vocabolario Italiana-turco* (Kartallıoğlu, 2021: 15-18).

2.3. Batı Rumeli Türkçesi

Osmanlı Devleti farklı coğrafyalara yayılmış bir devlettir. Böyle bir coğrafya, diller arası ilişkilerin tarihi bakımından önemli veriler sunmaktadır. Bu coğrafyaya siyasi, ticari, dinî ve benzeri nedenlerle gelmiş Batılıların kaleme aldıkları pek çok eser bulunmaktadır. Çeviri yazılı metinler dediğimiz bu eserler genellikle bugünkü yazı dilinin dayandığı İstanbul Türkçesinin etrafında şekillenmiştir (Yağmur, 2014: 244). Ancak Batılıların kaleme almış oldukları bu eserlerde zaman zaman İstanbul Türkçesi yanında/dışında Rumeli Türkçesi ağızlarının özelliklerini görmek mümkündür.

Batı Rumeli ağızlarının incelenmesi Türkiye Türkçesinin tarihî ağızlarını anlamak bakımından önem arz etmektedir. Batı Rumeli Türkçesinin özellikleri incelenirken Gyula Németh'in *Bulgaristan Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine* adlı makalesinde belirlemiş olduğu şu 8 madde dikkate alınmıştır (Németh, 1983: 119-128; Gülsevin, 2017: 12-13).

1. Doğu Rumeli Türkçesinde söz sonundaki /ı/, /u/, /ü/ sesi, Batı Rumeli Türkçesi ağızlarında çok heceli sözcüklerde /i/ biçimindedir.
2. -{mI4ş} öğrenilen geçmiş zaman ekinin mış, muş, müş şekilleri yoktur tek varyantlıdır, sadece -miş şekli vardır.
3. Eklerde /i/ sesi /ı/ olmuştur.
4. Eski Türkçedeki /ö/, /ü/ seslerinin /o/ ve /u/ sesleriyle karşılanması Batı Rumeli Türkçesi ağızlarında dar alanlarda yaygındır.
5. Büyük ünlü uyumunun dışına çıkan kullanımlar görülmektedir.

6. Eski Osmanlıca /ö/ sesi sık kullanılan belli birtakım sözcüklerde /ü/ sesiyle karşılanmaktadır.
7. Eski Türkçedeki iki ünlü arasındaki ve sözcük sonundaki /g/, Batı Rumeli Türkçesi ağızlarında sızıcılaşmamış, korunmuştur.
8. Şimdiki zaman eki -y'dir.

2.4. Jakab Harsányi Nagy

Jakab Harsányi Nagy kendisinin ifadesiyle Jacobum Nagy de Harfany 1615 yılında doğmuştur. Macar asıllı, şarkiyatçı ve teolog olan Jakab Harsányi Nagy'nin ölüm yılı için net bir tarih verilmese de 1677 yılında hâlâ hayatta olduğu bilinmektedir (Hazai, 1973: 15). Ölüm tarihiyle ilgili İsmail Kaygusuz 1676, Ekim 1679 ve Mayıs 1684 yılı dese de Gábor Kármán, 11 Ekim 1679 (Kármán, 2016: 186) tarihinde hâlâ hayatta olduğunu söylemektedir. Doğum yeriyle ilgili net bir bilgi olmadığından dolayı János Herepei'nin söylediklerine ve *Colloquia'nın* önsözüne bakılarak soyadının da Harsányi olması nedeniyle doğum yeri Harsány olarak kabul edilmiştir (Kármán, 2016: 14). Buradan da anlaşılabacağı üzere Jakab Harsányi Nagy'nin doğum yeriyle ilgili bilgiler aslında bazı çıkarımlar yapılarak ortaya konulmuştur. Sadece bu da değil doğum ve ölüm tarihi de dâhil Harsányi'nin hayatıyla ilgili bazı bilgilerin araştırmalar sonucu yapılan çıkarımlar olduğu görülmektedir. Buna örnek başka bir bilgi ise ailesiyle alakalıdır.

Ailesiyle ilgili pek fazla bilgi olmamasına rağmen birçok kaynaktan Harsányi'nin kendisinin bir asilzade olduğunu belirttiği görülmektedir. Bu yalnız kitabındaki başlık sayfasından değil aynı zamanda Brandenburg seçmeni Friedrich Wilhelm'e yazdığı mektuplardaki imzasından [Nob(ilis) Ung(arus)] da anlaşılmaktadır (Kármán, 2016: 15). Aslında kaynaklarda Harsányi'nin asilzade olup olmadığıyla ilgili net bir bilgi söylenememekte fakat verilen bu bilgilere bakılarak bir çıkarım yapılmakta ve asilzade olduğu bilgisi ortaya konulmaktadır.

Harsányi, Nagyvárad Lisesi'ni bitirerek şark dillerini öğrenmiş ve yine bu lisede öğretmenlik yapmıştır. 19 Haziran 1640 tarihinde Franeker Üniversitesi'ne daha sonra aynı yılın 21 Temmuz'unda Leiden Üniversitesi'ne kaydolduğu ve 6 Ekim 1642'de tekrar kayıt yaptırdığı bilinmektedir (Kármán, 2016: 8). Onun yurtdışında okumasında başarılı olmasının yanı sıra o dönemde Macar ve Transilvanya'da yüksek öğrenim veren kurumlar olmamasının (Kármán, 2016: 22) da bir etkisi olabilir.

Üniversiteyi bitirip ülkesine dönüp Nagyvárad Lisesi'nde öğretmenlik yaptığı sıralarda (Kármán'daki bilgiye göre 7. yıla denk gelmekte) kilise öğretilerinde inanç yeniliğiyle ilgili girişimlerinin sonucu olarak Szatmárnémeti Meclisi tarafından cezalandırıldığı ve öğretmenlikten alınmasıyla ilgili tehdit edildiği (Hazai, 1973: 15) bilinmektedir. Kármán'daki bilgilere göre öğretmenlikten alınmadığı fakat ayrılmış olduğu görülmektedir (Kármán, 2016: 55-56).

Harsányi daha sonra II. György Rákóczi'nin hizmetine katılmış ve Erdel prenslik sarayının diplomatik ilişkilerini yürütmek amacıyla 7 yıl Osmanlı topraklarında (İstanbul'da) kalmıştır (Hazai, 1973: 15). Harsányi burada 7 yıl kaldığını 1672 yılında yazmış olduğu *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens* (Türkçe-Latince Güncel Konuşmalar veya Türkçe Konuşan Devletin Durumu) adlı eserinde de söylemiştir.

İstanbul'dan (Osmanlı'nın başkenti) 1658 yılında ayrılan Harsányi'nin buraya 1651 yılında geldiği düşünülmektedir. Harsányi'nin 1651 yılında geldiğinin başka bir kanıtı ise 1656 yılında yazdığı mektupta prence (II. György Rákóczi) beş yıldır hizmet ettiğinden (Kármán, 2016: 56) bahsetmiş olmasıdır. Buradan da anlaşılağı üzere Harsányi büyük bir ihtimalle İstanbul'a 1651 yılında gelmiştir. Onun bu topraklardaki görevi ise Erdel kapı kethüdasının kâtipliğini yapmaktır fakat o sadece kâtiplik değil aynı zamanda tercümanlıkta yapmıştır.

Harsányi'nin Bâbiâli'ye vardığında bazı temel Osmanlı Türkçesi bilgisine sahip olduğuna dair herhangi bir bilgi bilinmemektedir. Onun muhtemelen bu topraklara geldiği ilk zamanlarda bir hoca tuttuğu tahmin edilmektedir. Ancak ne kadar bir süre eğitim aldığı ve iyi bir seviyede Osmanlı Türkçesi öğrenmek için ne kadar çaba sarf ettiğine dair net bir şey bilgi bulunmamakla birlikte, bu hususta Ocak 1655'te Bâbiâli'ye sunulmak için Erdel belgelerinin bir kısmını tercüme ettiği mektuptaki pasaja bakılarak bu işi ilk kez yapmadığı (Kármán, 2016: 63-64) söylenebilir. Bu bilgilerden yola çıkarak Harsányi'nin üç yıldan fazla bir sürede eğitim almış olabileceği tahmininde bulunulabilir.

Osmanlı topraklarında kaldığı süre boyunca prence gönderdiği pek çok mektup olmuştur. Aslında bu mektuplar bir rapor niteliğindedir. Ancak bu raporların bazılarının şifreli metinler barındırdığı bilinmektedir. Temmuz 1654 tarihinde yazmış olduğu bir raporda sadece bir kelime varken iki yıl sonraki yazdığı mektupta raporun

neredeyse tamamına yakınının şifreli olduğu zikredilmiştir (Kármán, 2016: 65-66). Bu Harsányi'nin diplomatik yazışmalarda gizliliği korumak için geliştirmiş olduğu bir yöntem olmalıdır. Mart 1655 tarihli kısa bir mektubunda II. György Rákóczi'ye Osmanlı başkentinde her şeyin sakın olduğunu ve mücevher satın alma işinin iyi gittiğini söylemiş fakat Kármán bunun yanı sıra mektubun son satırının şifreli olduğundan bahsetmiştir. Kármán burada bu mektubu Siyavuş Paşa ile karşılaşma ihtimaline karşılık ona göstermesi için yazdığını söylemiştir (Kármán, 2016: 66-67).

Harsányi uzun süre bu topraklarda kalarak Osmanlı memurları dahil olmak üzere birçok milletten insanlarla iyi ilişkiler kurmuş ve bu da bilgi ağını etkileyen önemli yöntemlerden biri olmuştur. Öyle ki bu kadar geniş bir bilgi ağı daha önceki dönemlerde bilinmemektedir (Kármán, 2016: 69). Buna göre Harsányi'nin İstanbul'da bulunduğu sürede üstlendiği görev ve görevde gösterdiği başarısıyla önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bunun yanında Harsányi'nin iyi bir gözlemci olduğu da söylenebilir. Sarayın iç siyasi yaşamını ve oynanan oyunları yıllarca gözlemlediği; bu gözlemler ve kişisel deneyimlerinden hareketle Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü savunanların kampına katılıp prence bilgi aktardığı bilinmektedir (Kármán, 2016: 71).

Harsányi'nin Bâbiâli'de gerek uzun süre kalması gerekse de karakteri nedeniyle elçiliktekilerle hep bir çatışma içinde olduğu görülmektedir (Kármán, 2016: 73). János Romosz, Zülfikar Ağa, István Váradi ve Máté Balogh münakaşaya girmiş olduğu isimlerdir. Tabii bu münakaşa sadece kendilerinin aralarında kalmadığı, Harsányi mektuplarında prence durumlardan bahsettiği hatta şikâyetle bulunduğu bilinmektedir (Kármán, 2016: 76, 77, 80). Buradan yalnızca Harsányi'nin şikâyet ettiği sonucu çıkarılmamalıdır. Diğerlerinin de durumu anlattığı, açıkladığı cevap verip şikâyet ettiği durumların olduğu bilgisi de bulunmaktadır (Kármán, 2016: 81, 85, 86). Bu karşılıklı şikâyetin bir örneği de, Harsányi için, Zülfikar Ağa tarafından "Türkleşmek" yani İslam'a geçmek istediğini ima etmiş olmasıdır (Kármán 2016; 86). Harsányi'nin Türkleşmek-İslamlaşmak gibi bir niyeti olup olmadığıyla ilgili kesin bir ifade ile bir şey söylenebilir mi bilinmez ama Köprülü Mehmet Paşa'ya hayran olduğu hatta onu övdüğü bilinmektedir. Harsányi, II. György Rákóczi'ye Köprülü Mehmet Paşa'nın veziriazamlığa getirilişinden sevindirici bir olay olarak bahsetmiştir (Kármán, 2016: 72).

Köprülü Mehmet Paşa'nın veziriazamlığa getirilişi, Harsányi için işlerin bundan sonra farklılaşacağını da habercisi olmuştur. Onun veziriazamlığa getirilişinden bir süre sonra II. György Rákóczi'nin izlediği siyasi politikalar yüzünden savaş başlamıştır. Bu savaş II. György Rákóczi'nin yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Bu haberin yayılmasının ardından Harsányi ve Zülfikar Ağa tutuklanıp hapsedilmiştir. Yalnız onlar değil 19 Ağustos 1657 tarihinde tüm Erdel büyükelçiliğindeki kişiler de tutuklanıp daha önce hapsedilen Harsányi ve Zülfikar Ağa ile birlikte Yedikule'ye kapatılmışlardır (Kármán, 2016: 95). Harsányi için prensin tercümanlığı görevi bitmiş gibi görünse de hapsedildiği dönemde İsveç elçisi Rålamb'ın resmî belgelerini tercüme ederek tercümanlık işini devam ettirmesi onun dış dünyayla bağlantısını kesmemiş olduğunu göstermektedir (Kármán, 2016: 99). Buna rağmen yine de tam olarak Harsányi'de dahil olmak üzere Yedikule'ye hapsedilenlerin nasıl bir zaman geçirdiği bilinmemektedir. Ancak 1657'nin Kasım ayında Bâbîâli'deki baskıya dayanamayan II. György Rákóczi tahttan çekilerek Ferenc Rhédey'e devretmiştir fakat II. György Rákóczi 1658'in Ocak ayında tekrar tahtın başına geçmiş ve tekrar Osmanlı ordusu tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Bunun sonucunda Köprülü Mehmet Paşa, I. György Rákóczi zamanında Bâbîâli elçisi, II. György Rákóczi zamanında meclis üyesi ve Polanya seferinde vali olan Ákos Barcsai'yi prens olarak atamıştır (Kármán, 2016: 100-101). Daha sonra yeni prens ve Köprülü Mehmet Paşa uzlaşma yoluna gitmiş fakat daha sonra bu uzlaşma prens için pek olumlu olmamıştır. Çünkü Köprülü Mehmet Paşa'nın amacının Barcsai'yi kontrol altında tutmak olduğu görülmektedir. Bu nedenle de Zülfikar Ağa hariç Harsányi ve elçiliğin diğer üyeleri serbest bırakılmıştır (Kármán, 2016: 101).

1658 yılının Kasım ayında serbest kalan elçiliktekiler 1659 yılının yeni yıl arifesinde Erdel'e geri dönmüşlerdir ancak Harsányi'nin onlarla Erdel'e gitmediği muhtemelen elçilerin Bâbîâli'ye gidiş dönüş rotası olan Târgovişte kaldığı (Kármán, 2016: 102) tahmin edilmektedir. Harsányi burada kalmış olsa dahi daha sonraki yıllarda Berlin' e gitmiş ve orada Brandenburg seçmeni Friedrich Wilhelm'in diplomatik işlerini yürütmüştür. Buradan hareketle Jakab Harsányi Nagy'nin çok yönlü bir kişi ve şarkiyatçı, teolog ve öğretmen kimliklerinin dışında diplomatik kimliğinin de olduğu söylenebilir. Hazai'de Friedrich Wilhelm'e hizmet ettiği zaman 1651 olarak kayıtlanmıştır (Hazai, 1973: 15). Fakat Kármán'daki bilgiler ışığında Harsányi'nin Yedikule Zindanı'ndan çıktıktan sonraki hayat serüveninde hizmet ettiği

görülmektedir. Ayrıca Colloquia'daki ithafın Friedrich Wilhelm'e yapıldığı göz önünde bulundurulursa İstanbul'a gitmeden önce değil de İstanbul'dan ayrıldıktan sonra onun hizmetinde bulunması daha muhtemeldir diye düşünmekteyiz. Harsányi Friedrich Wilhelm'in hizmetinde bulunduğu süredeki görevleri arasında elçiliği karşılama; Şah Gazi Ağa ve Sultan Nureddin Devlet Giray'ın gönderdiği bir elçinin tercümanlığını yaptığı bilinmektedir (Kármán, 2016: 153-154). Ancak Harsányi 1672 yılında başlayan Osmanlı-Polonya savaşında Brandenburg'da kendisini savaşta bulmasıyla başka bir diplomatik misyon üstlenmek istediği fakat bu planının başarısız olduğu bilinmektedir (Kármán, 2016: 157). Yine de Harsányi için bu yıl tamamen başarısız sayılmazdı. O, 1672 yılında yazmış olduğu Colloquia Familiaria Turcico Latina eseriyle gelecekte bile kendinden söz ettirmeyi başarmıştır.

2.5. Colloquia Familiaria Turcico Latina

Eserin tam ismi *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens* (Türkçe-Latince Güncel Konuşmalar veya Türkçe Konuşan Devletin Durumu) 1672 yılında Jakab Harsányi Nagy, kendisinin ifadesiyle *Jacobum Nagy de Harfany Nob. Ung.* (Macar asilzadesi Jacobum Nagy de Harsany) tarafından Latin imlası kullanılarak Türkçe cümlelerle yazılmış bir konuşma kitabıdır. Bu onun yazmış olduğu tek eser olarak bilinmektedir (Kármán, 2016: 158). Eserin içinde başlıktan sonra Türk İmparatorluğunun neredeyse bütün rütbelerini, saray içindeki veya dışındaki memurların ve hükümetin doğasını, niteliklerini, haysiyetini, görevlerini; hükümetin kara ve denizdeki askeri gücünü; ayrıca çeşitli dinlerin, mezheplerin, ayinlerin ve geleneklerin Colloquia vasıtasıyla sanki bir tür aynada yansıyor gibi canlı bir şekilde resmedildiği ve gerekli notlarla açıklamaların yapıldığı yazılmıştır.

Colloquia Familiaria Turcico Latina'nın başlık sayfasında yazmış olduğu "*Per Jacobum Nagy de Harfany Nob. Ung. Serenissimi ac Potentissimi Electoris Brandenburgici Confiliarum initum*" (Macar asilzadesi Jacobum Nagy de Harsany tarafından en hoş ve en güçlü Brandenburg seçmenine) bu cümleyle ve daha sonraki sayfada yazan "*Serenissimo ac Potentissimo Principi ac Domino Dno Frederico Guilielmo*" (Harsányi, 1672) cümlelerine bakılarak eseri Friedrich Wilhelm'e ithaf ettiği görülmektedir. Kármán, Friedrich Wilhelm'in Harsányi'yi Brandenburg mahkemesinde çalıştırmasından ve burada kalmasına izin vermesinden dolayı ona ithaf etmiş olduğunu söylemektedir (Kármán, 2016: 174). Fakat eserin iki nüshası

olduğu ve bu iki nüshadan birinin Fredirich Wilhem'e diğerinin de Mecklenburg-Güstrow Dükü Gustav Adolph'a ithaf edildiği bilinmektedir (Hazai, 1973: 18). Kármán, bu durumun nadir olabileceğinden ve Gustav Adolph'a neden ithaf ettiğinin açıklaması olmayacağından bahsetmektedir (Kármán, 2016: 174). Eserin basımıyla ilgili basım sayfasında şu bilgiler yer almaktadır: "*Coloniæ Brandeburgicæ, Typis Georgij Schultzij, Elect. Typogr., Anno M. DC. LXXII.* (Brandenburg Kolonisi, Georgij Schultzij tarafından basılmıştır. Seçkin Baskı. 1672 yılında)."

Eser 8 bölüm 510 sayfadan oluşmaktadır. Eser diyaloglar halindedir. Birinci bölümde yolcu (Viator), cahil (Ignotus) ve kılavuz (Dux Viae) selamlaşarak seyahatten ve çeşitli bazı konular hakkında sohbet etmektedir. İkinci bölümde yolcu, kılavuz ve yolu kesenler (Obvii) yolculukta lazım olan şeyler hakkında konuşmaktadır. Obvii'nin karşılığını Özer, "gönüllü" (Özer, 2021: 229) olarak vermektedir ancak biz sözlük ve metin bağlamına bakarak "yolu kesenler" demeyi uygun görmekteyiz. Üçüncü bölümde savaştan, seferberlikten, Türklerin iki kat büyüklükteki ordusundan ve yardımcı kuvvetlerinden bahsedilmektedir. Dördüncü bölümde kılavuz, yolcu ve konukçu (Diverſitor) arasında geçmektedir. Bu bölümde handan, akşam yemeğinden, çeşitli yiyecek ve içeceklerden bahsedilmektedir. Beşinci bölümde diplomatik ilişkiler ve devlet görevlilerinin uyması gereken teşrifat kurallarıyla ilgili tercüman (Interpres) ve elçi (Legatus) konuşmaktadır. Altıncı bölüm ticaret, basit rakamlar ve çeşitli konular hakkında tercüman, elçi ve tüccarlar (Mercatores) arasında geçen konuşmalardan oluşmaktadır. En uzun bölüm yedinci bölümdür. Bu bölümde tercüman ve elçi sarayın içinde ve dışında padişahın hizmetinde bulunanlardan bilhassa acemioğlanlar, kapıcılar, yeniçeriler, sipahiler, vezirler ve onların hizmetleri çavuşlar vs. hakkında konuşmaktadırlar. Sekizinci yani son bölümde ise elçi ve tercüman Türklerin farklı örf ve adetlerinin doğasından, din ve onun yüce büyüklerinden müftü, nakip, rahiplerden ve piskoposlardan bahsetmektedir. Eser sadece sekiz bölümden oluşmamaktadır. Eserde bir önsöz, index ve bir de anlaşma metni (testamentum) vardır. Bunu eserin başlık sayfasında "*Sub nexum est testamentum seu fae dus mahomedis cum christianis initum*" (Eserin sonunda Müslümanlar ile Hristiyanlar anlaşma metni arasında var) diyerek belirttiği görülmektedir.

Eser *قدر دل کم بلير سه اول قدر اد ملرك ير ينى تو تر* (Ne kadar dil kim bilirse ol kadar ademlerün yirini tutar) Arap harfleriyle yazılmış bir Türk atasözü ile başlamaktadır.

Altında bu atasözünün Latincesi verilmektedir. Eserde Arap harfleriyle yazılmış tek cümlelerin bu olması da dikkat çekicidir. Eser, Friedrich Wilhelm'e ithaf edilmektedir. İthaftan sonra ön söz başlamaktadır. Ön söz toplamda 12 sayfadır. Daha sonra eserin asıl kısmı sayılabilecek metin verilmektedir. Metin bittikten sonra 25 sayfadan oluşan index bölümü başlamakta ve index'in ardından 10 sayfadan oluşan anlaşıma metni verilip eser son bulmaktadır.

Konuşma dilini esas alan bu eserde yazar diyaloglarla Türkçeyi ve Osmanlı dünyasını ilgilenenlere öğretmeyi amaçlamıştır. Harsányi bu amacını Türkçe olan bu metinleri Latin imlasını kullanarak yazmasıyla da göstermektedir. Ancak Harsányi'nin zaman zaman Macarcanın imlasına da başvurduğu görülmektedir. O, metinde /s/ ünsüzünü [sz], /ç/ ünsüzünü [cs] olarak yazmıştır (Kármán, 2016: 162). Bunun yanı sıra onun metninde /ı/-i/ ünlüsünün ayrımı olmadığı görülmektedir. Metinde /ı/ ünlüsü için i tercih edilmiştir (Kartallıoğlu, 2021: 16). Aslında metinde ı harfinin yazımı görünmesine rağmen bunun baskıdan kaynaklı bir hata olduğu düşünülmektedir (Özer, 2021: 232). Özer /u/ ünlüsünün "u"ya, /ü/ ünlüsünün "ü"ye karşılık geldiğini (Özer, 2021: 259) söylese de Kartallıoğlu /ü/ ünlüsü için hem u hem de ü harflerinin kullanıldığını (Kartallıoğlu, 2021: 16) söylemiştir.

Bir konuşma kılavuzu diyebileceğimiz bu eser, yazarın ve dilin ait olduğu toplumun bakış açısını yansıtması açısından önemlidir (İğci, 2011: 72). Harsányi'nin eseri, yazılmış olduğu bu dönemde güncel durumları ve konuşmaları yansıtması açısından bir yenilik olarak görülse de pek bir üne sahip olamamıştır (Kármán, 2016: 162, 167). Eser günlük hayatta bir yabancıya Osmanlı topraklarına geldiğinde bir Türk ile iletişim kurarken ihtiyacı olan selamlaşma, vedalaşma ve hâl hatır sorma gibi temel konuşma örneklerini bulundurmasından dolayı ayrıca değerlidir. Ancak Harsányi'nin eserinde dili öğrenmek isteyenlere Türkçe metinleri okurken yardımcı olabilecek alfabenin ya da dil bilgisi kurallarının verilmemesi eserle ilgili bir eksiklik olarak düşünülmektedir (Kármán, 2016: 162).

3. KONUŞMA METİNLERİ

BÖLÜM I.

De modis salutandi et respondendi congratulationibus, itinere, cum quibusdam ad varias res digressionibus. In quo Viator, Ignotus, Dux Viae colloqvuntur. (Selamlaşma ve karşılığı, seyahatten ve çeşitli bazı konular hakkında yolcu (Viator), cahil (Ignotus) ve kılavuz (Dux Viae) arasında geçen diyaloglar)

1. SAYFA

Viator: Szabanuz hair olβun

Yolcu: Sabanuz hayr olsun

Ignotus: Jaβaba hair. Miβil hair. Akşamünüz hair olβun,

Cahil: Ya saba hayr. Misil hayr. Akşamünüz hayr olsun,

2. SAYFA

Geťfenüz hair (mubārek) olβun

Geçenüz hayr (mubarek) olsun

Viator: Allah razi olβun, Allah βana ejlik virβen. Hos giældün, βefa giældün. Ej-miβin hos miβin? Nedür halin?

Yolcu: Allah razı olsun, Allah sana eylik virsin. Hoş geldün, sefa geldün. Ey misin hoş mısın? Nedür halin?

Ignotus: Sükur Tangrie, chos. Hazettüm βag giældüğünüzden. Dizari¹ řerifinüz makbul gećfer. Otura, Oturun, Oturunüz.

Cahil: Şükür Tanrıye hoş. Hazettüm sag geldüğünüzden. Dizari řerifinüz makbul gećfer. Otura, Oturun Oturunüz.

3. SAYFA

Jaβtük düzetβinler,

¹ Kelimenin didar olduğunu, yanlış yazıldığını düşünmekteyiz.

Yastük düzetsinler,

Viator: Oturmam. Oturamam. Oturmak bendenüze (bana) düşmez. Durmak, oturmaktan jegdür. Bütün giün oturdum,

Yolcu: Oturmam. Oturamam. Oturmak bendenüze (bana) düşmez. Durmak, oturmaktan yegdür. Bütün giün oturdum,

Ignotus: Ne açfarßen başın? Ürt basin, zira adet degildür. Padişşah ianında dahi, Kimße başını acsmaz.

Cahil: Ne açarsın başın? Ürt başın, zira adet degildür. Padişah yanında dahi, Kimse başını açmaz.

Viator: Her vilajatun başka² adeti (töreşi) vardur.

Yolcu: Her vilayatun başka adeti (töresi) vardur.

Ignotus: Hos, emma Otmanlie aiptur

Cahil: Hoş, emma Otmanlıye ayptur

4. SAYFA

Viator: Ben Othmanli degilüm.

Yolcu: Ben Otmanlı degilüm.

Ignotus: Giaur mıßın? Naßranımıßın Hristianımıßın? Gergjek derßen. Nedür aßli? Çfehrin bozuldi.

Cahil: Gâur mısın? Nasrani misin Hristiyan mısın? Gercek dersın. Nedür aslı? Çehrin bozuldi.

Viator: Mizagsim bir ez bozgundur. Bir kats giün ßitma tutti beni.

Yolcu: Mizacım bir ez bozgundur. Bir kaç giün sıtma tutti beni.

Ignotus: Her fej Allah elinden gielür, andan oturi kabul itmek gierek. Hazitmem hos olmadigünüzden. Emma, kim Tangrie karßi³ kor? (gielür). Mukader olan zuhure gielür.

² başka.

³ karşı.

Cahil: Her şey Allah elinden gelir, andan ötürü kabul etmek gerek. Hazitmeme hoş olmadığunuzden. Emma, kim Tanrıye karşı kor? (gelir). Mukader olan zuhure gelir.

5. SAYFA

Jazılan gelir başına.

Yazılan gelir başına.

Viator: Çok süyleştük akşam iakındur

Yolcu: Çok süyleştük akşam yakındur

Ignotus: Akşamadak, deha hajli (çok zaman, var.)

Cahil: Akşamadak, deha hayli (çok zaman, var.)

Viator: Angak iki, ia üç bahat.

Yolcu: Ancak iki, ya üç sahat.

Ignotus: Jeter bize iki bahat. Ol iki bahat iabana gitmez. Lazumolagjak fejlerden süjlesmeliiz. Ben boalideim, ben gsevab ver.

Cahil: Yeter bize iki sahat. Ol iki sahat yabana gitmez. Lazum olacak şeylerden süyleşmeliyiz. Ben soal ideyim, sen cevap ver.

Viator: Nola. Hatetinüz⁴ itsün olşun.

Yolcu: Nola. Hatırınız için olsun.

Ignotus: Baka iolgsi: nereden gelirşen?

Cahil: Bak a yolcu: nereden gelürsın?

6. SAYFA

Naşil millet şinüz⁵? Nemtze, Magsar, Leh, Marchiali, Flemengk Frantza İngiliz, Svecs. Bana gsevab ver, hangi vilajetten gelirşen?

Nasıl milletsiniz? Nemçe, Macar, Leh, Marhiyalı, Flemengk França İngiliz, Sveç. Bana cevap ver, hangi vilayetten gelürsın?

⁴ hateriniz.

⁵ milletşiniz.

Viator: $\left\{ \begin{array}{l} \text{Frantza} \\ \text{Nemtze} \\ \text{Leh \&c.} \end{array} \right\}$ vilajetindan (diarından) gielürüm.

Yolcu: $\left\{ \begin{array}{l} \text{França} \\ \text{Nemçe} \\ \text{Leh vb.} \end{array} \right\}$ vilayetindan (diyarından) gelürüm.

Vel fic: $\left\{ \begin{array}{l} \text{Nemtzedan} \\ \text{Magsardan} \\ \text{Lehten,} \\ \text{Frantzadan} \end{array} \right\}$ gielurüm⁶

Veya: $\left\{ \begin{array}{l} \text{Nemçeden} \\ \text{Macardan} \\ \text{Lehten} \\ \text{Françadan} \end{array} \right\}$ gelürüm.

Cahil: Ne var? ne yok ol semtlerde?

Ne var, ne yok ol semtlerde?

Viator: Hairlar,

Yolcu: Hayrlar,

⁶ gielürüm.

7. SAYFA

Ignotus: Dogri süjlesβena. Zira işittümki, Nemtze de Flemengte Frantzada biuk βefer tedariki vardur.

Cahil: Dogrı süyleşsena. Zira işittüm ki, Nemçede Flemengte Françada biyük sefer tedariki vardur.

Viator: Nenungibi tedarik kiaβiderβen?

Yolcu: Nenün gibi tedarik kıyas idersın?

Ignotus: Derlerki Türk üzerine azim βefer mijeti⁷ vardur, ia hod Leh imdatine çşalıβiür⁸.

Cahil: Derler ki Türk üzerine azim sefer niyeti vardur, yahod Leh imdatine çalışıyür.

Viator: Bujle olβa, kem degil,

Yolcu: Büyle olsa, kem degil,

Ignotus: Nehajet ongşilai βire mutallik fejler ben bilmen

Cahil: Nehayet oncılay sıre mutallik şeyler ben bilmen.

Viator: Belki zamanun iktizaβıne györe Nemtze Padişfahi dachi hereket ideür.

Yolcu: Belki zamanun iktizasıne göre Nemçe Padişahı dahi hereket ide(y)ür.

Ignotus: Györmezmiβiz Tatar, ve Kazak nekadar

Cahil: Görmezmisiz Tatar, ve Kazak ne kadar

8. SAYFA

rußfailik ider Leh vilajetinde

rusfaylık ider Leh vilayetinde

Viator: Jazik! Enβonra neje varur ortalık? Her ül⁹ (βene) nicfe bin gsan telefolur, jahodiaβirlıka düfer

⁷ nijeti.

⁸ çşalıfşür.

⁹ iil.

Yolcu: Yazık! En sonra neye varur ortalık? Her yıl (sene) niçe bin can telef olur, yahod yasırlıka düşer

Ignotus: Giendiler bebeb olur. Zira birlik olmazlar. Nekadar bas, folkadar boj çfekilür

Cahil: Gendiler sebeb olur. Zira birlik olmazlar. Ne kadar baş, şol kadar boy çekilür.

Viator: Ali Oßmam¹⁰ Padißfahi, olkadar aşker ile, Edrinede Sophiada, Tuna bel gradta ne isler?

Yolcu: Ali Osman Padişahı, ol kadar asker ile, Edrinede Sofyada, Tuna-Belgradta ne işler?

9. SAYFA

Çfoktan ol jerlerde egleniür.

Çoktan ol yerlerde egleniyür.

Ignotus: Nigse eßkiler demisler, Arabaile tauşan avlar. Bazi kimßeler rivaiet iderler ki Hunkiarun Valide ile gaugaßi vardır. Ol bebebden Stambola varmaz. Symdiki Sultan Mehemetün Anaßi Sulieman¹¹ Dedikleri ogluni taktaie oturmaga¹² ißter. Hem ißittüm Stambolda iken biukademlerden, ki, ol Sülieman¹³ pek akillidur, kuldahi bever.

Cahil: Nice eskiler demişler, Arabayle tavşan avlar. Bazı kimseler rivayet iderler ki Hunkârın Valide ile gavgası vardır. Ol sebebdan Stambola varmaz. Şimdiki Sultan Mehemetün Anası Suleyman dedikleri oglunı, taktaye oturtmaga ister. Hem işittüm Stambolda iken büyük adamlardan, ki, ol Süleyman pek akıllıdır, kul dahi sever.

10. SAYFA

Kul bir olurße, buni dachi / babaßi gibi kaldırırlar,

Kul bir olurse, bunı dahi babası gibi kaldırırılar,

¹⁰ Oßman.

¹¹ Suleiman.

¹² oturtmaga.

¹³ Süleiman.

Viator: Buna bir çfare bulunmazmi?

Yolcu: Buna bir çare bulunmaz mı?

Ignotus: Stambola varmamak ej ilaçtır. Alelhuşuş ümrini uzadıür, eger Chriştian üzerine dajma befer kılârbe Hem dachi, eger kule, tereke verirbe, Gair juzden beferde dahi hianet ola biller, kardâşî pêskes ve biuk tereke ikrar ettiktenbonra.

Cahil: Stambola varmamak ey ilaçtır. Alelhusus ümrini uzadıyür, eger Hristiyan üzerine dayma sefer kılarse Hem dahi eger kule, tereke verirse, gayr yüzden seferde dahi hıyanet olabilir, kardâşî peşkes ve biyük tereke ikrar ettikten sonra

11. SAYFA

Viator: İmdi korku ve zevaldan beri (munezze) degildür ol Saltanet?

Yolcu: İmdi korku ve zevaldan beri (munezze) degildür ol Saltanet?

Ignotus: Haşa,

Cahil: Haşa,

Viator: Lutfiejle bilmedigüm ehvaldan fûjleşmejelum.

Yolcu: Lutfi eyle bilmedigüm ehvaldan süyleşmeyelüm.

Ignotus: Çfunki ben befer kıfzfeşinden haberdar degilben, gairi fejler boalideim benden.

Cahil: Çünkü sen sefer kisesinden haberdar degilsın, gayri şeyler soal ideyim senden.

Nezeman çıktum ben {
Nemtzedden?
Magsardan ?
Lehten?

Ne zeman çıktum sen {
Nemçeden?
Macardan?
Lehten?

Viator: Birkats gün. bir aj

Yolcu: Birkaç gün. Bir ay

12. SAYFA

bir jil vardur csikali,

bir yıl vardur çıkalı,

Ignotus: Taun iokmi ol ßemtlerde?

Cahil: Taun yok mı ol semtlerde?

Viator: El hemdu lillah jokdur,

Yolcu: Elhemdulillah yokdur,

Ignotus: Ugsuz luk varmi? iokmi?

Cahil: Ucuzluk var mı? Yok mı?

Viator: Sukur Tangrie, ziadeßile ganimet (ugsuzluk) vardur.

Yolcu: Şükür Tañrıye, ziyadesile ganimet (ucuzluk) vardur.

Ignotus: Ne giüzel. Kande (handa) giderßen?

Cahil: Ne güzel. Kande (handa) gidersın?

Viator: Stambola, Nemtßeje, Lehe, Beçe, Budime, Berline, Edrineje, Stetine,

Szathmara, giderüm Sultanum.

Yolcu: Stambola, Nemçeje, Lehe, Beçe, Budime, Berline, Edrineye, Stetine,

Satmara, giderüm Sultanum.

Ignotus: Hani joldaslarün?

Cahil: Hani yoldaşlarün?

13. SAYFA

Handadur atlarün?

Handadur atlarün?

Viator: Jaliniz im. Atlarum jokdur.

Yolcu: Yalınızım. Atlarum yokdur.

Ignotus: Joli billermiβin?

Cahil: Yolu bilir misin?

Viator: Bilmen. Billerüm

Yolcu: Bilmen. Bilrüm

Ignotus: Ne fekil gide (vara) billerβen, çfunki ioli bilmezβzen

Cahil: Ne şekil gide (vara) bilırsın, çünkü yolu bilmezsin

Viator: Allah kerimdür.

Yolcu: Allah kerimdür.

Ignotus: Hos bujedur. Emma. Külli fejün βebebi (aβli) vár. Ol egfilden, eger benüm naβihetüm tutarβen, bir kalauz (delil, rehnumaj, iol göβtöriǵi) βana lazum olur.

Cahil: Hoş büyledur. Emma. Külli şeyün sebebi (aslı) var. Ol ecilden, eger benüm nasihatüm tutarsen, bir kalauz (delil, rehnumay, yol göstörici) sana lazum olur.

14. SAYFA

Zira Jalinizβen jodlasün¹⁴ dahi joktur. Bir deha jolda lazum olagsak fei vardur.

Zira Yalınızsın yoldaşün dahi yoktur. Bir deha yolda lazum olacak şey vardur.

Viator: Nedur, ol?

Yolcu: Nedur, ol?

Ignotus: Dildur ol, jani dili bilmek. Dilβiz hits bir iere, ia hod gücfile varilur.

Cahil: Dildur ol, yani dili bilmek. Dilsiz hiç bir yere, yahod güçile varılır.

Viator: Hangi dili anglarβen? Nemtze, Frantza, Magsar, Leh, Flemeng, Svecs, Ingliβ, Muβkov, dilimi¹⁵ βoraβen¹⁶?

Yolcu: Hangi dili anlarsın? Nemçe, França, Macar, Leh, Flemeng, Sveç, İngiliz, Muskov, dilini sorarsın?

¹⁴ joldasün.

¹⁵ dilini.

¹⁶ βorarβen.

15. SAYFA

Ignotus: Jolda, ve ol varagsagünüz ßemte kulanmış, hem lazumolagsak dili ßoal iderüm

Cahil: Yolda, ve ol varacagünüz semte kulanmış, hem lazum olacak dili soal iderüm

Viator: Anam, babam, vatam (ßilam) dilinden (lißaninden) gairi bilmem. Symdi görüürüm ki, ßen kardas (karindas) gibi ej ögüt (naßihet) verürßen.

Yolcu: Anam, babam, vatam (sılam) dilinden (lisanından) gayri bilmem. Şimdi görüyürüm ki, sen kardaş (karındaş) gibi ey ögüt (nasihet) verürsın.

Ignotus: Zahir, hem bujle gyerek. Biz dahi giaur (kiafir) degiliz

Cahil: Zahir, hem böyle gerek. Biz dahi gâur (kâfir) degiliz

Viator: Benüm kaßimde biz Ot manlia benzerßiniz.

Yolcu: Benüm kasimde siz Otmanlıya benzersiniz.

16. SAYFA

Ignotus: Hos, Otmanli vilajetinde dogmisim, lakin anam, ve babam naßrani (Hrißtian) imis.

Cahil: Hoş Otmanlı vilayetinde dogmişim, lakin anam, ve babam Nasrani (Hristiyan) imiş.

Viator: Szen bujle derßen. Nehaiet juregunüzde, ne variße, angsak bir Allaha (khudaia) malum dur.

Yolcu: Sen böyle dersın. Nehayet yüregünüzde, ne varise, ancak bir Allaha (hudaya) malumdur.

Ignotus: Allah hakki itsün olßun ki ßeni aldatmam.

Cahil: Allah hakkı için olsun ki seni aldatmam.

Viator: Szagh ol kardas (brazer, brader) daima. Symdiden ßonra, inanürüm ßana. İmdi bul bana bir kalauz.

Yolcu: Sag ol kardaş (brazer, brader) daima. Şimdiden sonra, inanürüm sana. İmdi bul bana bir kalauz.

17. SAYFA

Ignotus: İnfaallah bulurum ben.

Cahil: İnşaallah bulurum ben.

Viator: Bundan Stambola varingsedek kacs konak (kacs giün iol) vardur? Þaiarþen.

Yolcu: Bundan Stambola varinedek kaç konak (kaç gün yol) vardur? Sayarsın.

Ignotus: Ulak atüle¹⁷ on bes giün angsak varilür.

Cahil: Ulak atıyle on beş gün ancak varilür.

Viator: Nekadar virmek gyerektür bir kalauza?

Yolcu: Ne kadar virmek gerektür bir kalauza?

Ignotus: Giendim deha bilmem. Delil (kalauz) gieldikçe þorariz.

Cahil: Gendim deha bilmem. Delil (kalauz) geldikçe sorariz.

Viator: Bunda degilmi?

Yolcu: Bunda degil mi?

Ignotus: Degildür.

Cahil: Degildür.

Viator: Handa dür?

Yolcu: Handadür?

Ignotus: Gyendi evinde.

Cahil: Gendi evinde.

Viator: Allahi þeverþen, tez gyelþen. Göndör bir kimþei, tez çfagırþınlar.

Yolcu: Allahı seversen, tez gelsin. Göndör bir kimseyi, tez çağırsınlar.

18. SAYFA

Ignotus: Hizmet kiar (hizmet giüzar) bunda degildür. Evme, lazum gieldi zeman, ikiþi dachi mevgsud olur.

¹⁷ atıile.

Cahil: Hizmetkâr (hizmetgûzar) bunda degildir. Evme, lazum geldi zaman, ikisi dahi mevcud olur.

Viator: Benum Sultanum, eglenemem, iolgsi im, gytþem gyerek.

Yolcu: Benüm Sultanum, eglenemem, yolcıyıml gitsem gerek.

Ignotus: Delil gielmeingse, gidegsek olurþaniz, labut zarara ograrþiniz

Cahil: Delil gelmeyince, gidecek olursanız, labut zarara ograrsınız

Viator: Ne fekil zarara ograþam gyerek?

Yolcu: Ne þekil zarara ogramam gerek?

Ignotus: Jol ve dil bilmeiene, iaban viaietlerde¹⁸, her keþ dokunur, ulaþiur.

Cahil: Yol ve dil bilmeyene, yaban viyaetlerde, herkes dokunur, ulaþiur.

19. SAYFA

Jolda eskia, haramzade, hirþiz çfoktur: iol dachi turli tnrlı¹⁹. Eskia þeni þojar. Hirþiz gizli malun çfalar. Turli-turli iol iþtemedigün iere, þeni gyotörür. Gets piþman olurþen.

Yolda eþkiya, haramzade, hırsız çoktur: yol dahi türli türli. Eþkiya seni soyar. Hırsız gizli malun çalar. Türli türli yol istemedigün yere, seni götürür. Geç piþman olursın.

Viator: Bir adem bana uzaktan giörönür. Giörmezmi þen?

Yolcu: Bir adem bana uzaktan görönür. Görmez mısın?

Ignotus: Ben györmem.

Cahil: Ben görmem.

Viator: Acs gyözün bir hoþce²⁰ iþte iaklaþiur

Yolcu: Aç gözün bir hoþçe iþte yaklaþiur

Ignotus: Gertfek derþen.

Cahil: Gerçek dersin.

¹⁸ viaietlerde.

¹⁹ turli.

²⁰ hoþcse.

20. SAYFA

Ben dahi görörüm.

Ben dahi görörüm.

Viator: Belki kalauz, iol gößtörigsi olþa gerek.

Yolcu: Belki kalauz yol göstörici olsa gerek.

Ignotus: Jakin gielmeingse belli degil. Oldur giendiþi. Hos gieldin, þefa gieldün delil,

Cahil: Yakın gelmeyince belli degil. Oldur gendisi. Hoş geldin, sefa geldün delil,

Dux Viae: Hos bulduk,

Kılavuz: Hoş bulduk,

Ignotus: Bukadar zemandan beri handa idün? Nicsün (neitzün) deha tez gyelmedün ?
Bu fakir adam iolgıdır, hem þenþiz gidemez.

Cahil: Bu kadar zemandan beri handa idün? Niçün (neiçün) deha tez gelmedün? Bu fakir adam yolcıdır, hem sensiz gidemez.

Dux Viae: Mazur bujur Sultanum.

Kılavuz: Mazur buyur Sultanum.

21. SAYFA

Evimi birez terbie kodum. Atum dachi irak imis.

Evimi birez terbiye kodum. Atum dahi irak imiş.

Ignotus: Bu iolda, at, ne ejlemeli? Jaian gytþena.

Cahil: Bu yolda, at, ne eylemeli? Yayan gitsena.

Dux Viae: İstafirulla.

Kılavuz: İstafirulla.

Allah { Sjaklaþin²¹
virmeþin

²¹ Szaklaþin.

Allah { Saklasın
virmesin

Viator: Nedür aßli?

Yolcu: Nedür aslı?

Dux Viae: Bilmezmißen ki uzak (irak) iol dur? Hem çfamurli, hem çfepcllikdür²². Tasle doli olup islenmemisdür. Andan ßonra, (badehu) biuk iokuslar iolgsie paçfariz iderler

Kılavuz: Bilmezmissın ki uzak (irak) yoldur? Hem çamurlı, hem çepellikdür. Taşle dolı olup işlenmemişdür. Andan sonra (badehu) biyük yokuşlar yolçıye paçarız iderler

Ignotus: Japiap gidilür.

Cahil: Yap yap gidilür.

22. SAYFA

Dux Viae: Jok Sultanum. Kail olmam. Elbett e iola gidegşek kişi atli olmak gyerek. Zira akar ßular dachi, her ierde dafti. Köprü başine varingfedek ata binmek lazum gielür. Hits vardügün varmi ol jola?

Kılavuz: Yok Sultanum. Kail olmam. Elbette yola gidecek kişi atlı olmak gerek. Zira akar sular dahi, her yerde daştı. Köprü başine varinedek ata binmek lazum gelür. Hiç vardügün var mı ol yola?

Ignotus: Ümrumde hits vardügüm iokdur.

Cahil: Ümrümde hiç vardügüm yokdur.

Dux Viae: İmdi agfeb degil. Ol dachi bilgil ki on bes konak iol, iaian adama otuz konak olur.

Kılavuz: İmdi aceb degil. Ol dahi bilgil ki on beş konak yol, yayan adama otuz konak olur.

Ignotus: Symdi ne islejelum? bu fakirün ati ioktur.

²² çfepellikdür.

Cahil: Şimdi ne işleyelüm? Bu fakirün atı yoktur.

23. SAYFA

Dux Viae: Bulunur iþterþe.

Kılavuz: Bulunur isterse.

Ignotus: Çunki atþiz olmaz, bul ona dachi bir at.

Cahil: Çünkü atsız olmaz, bul ona dahi bir at.

Dux Viae: Hazırdur atlar, ben dachi hazır.

Kılavuz: Hazırdur atlar, ben dahi hazır.

Ignotus: Ne güzel. Çıkar meydana.

Cahil: Ne güzel. Çıkar meydana.

Dux Viae: İşte çıkardum.

Kılavuz: İşte çıkardum.

Ignotus: Szüjle bana, bu heriften, Stambola, varingfedek ne iþterþen;

Cahil: Süyle bana, bu heriften, Stambola, varincedek ne istersın;

Dux Viae: Atlar itsün, hem giendim emegi itsün günde bir gros (real) iþterüm?

Kılavuz: Atlar için, hem gendim emegi için günde bir groþ (real) isterüm?

Ignotus: Hos: bujle olþun. Nehaiet iol hargfını kim çeker?

Cahil: Hoþ: böyle olsun. Nehayet yol harcını kim çeker?

24. SAYFA

Dux Viae: Jine ol herif çekþe gyerek.

Kılavuz: Yine ol herif çekse gerek.

Ignotus: Ol dachi kem degil. Ja begirlerün iemiþine kim verür akçe?

Cahil: Ol dahi kem degil. Ya begirlerün yemisine kim verür akçe?

Dux Viae: Jine ol.

Kılavuz: Yine ol.

Ignotus: Kardas cşok işterben. Jarüm (buçuk) gros gyünde ietişmezmi? Jegfek içfegfek²³, hem atlarün iemi cşoka gider.

Cahil: Kardaş çok istersın. Yarüm (buçuk) groş günde yetişmez mi? Yecek içecek, hem atlarün yemi çoka gider.

Dux Viae: Cşok degil. Bir gros virmeingfe varmam.

Kılavuz: Çok degil. Bir groş virmeyince varmam.

Ignotus: İnati ko (itme)

Cahil: İnati ko (itme)

Dux Viae: İnati itmen ben, inata binmem.

Kılavuz: İnati itmen ben, inata binmem.

25. SAYFA

Lakin iel²⁴ ehvalini billerüm ben: Jol ehvalından vukuf im, haberdar im. İşterşe virşen, işterşe virmezşin bana hep bir dūr. Evimde huzur itmek hem iegdūr, hem faidali. Bujle iş zorile olmaz. İkimüzün iradetindedūr. Bengşilai kalauz, hits bir ierde bulunmaz. Ben onijolda güzedürüm, ve gsümle hattadan, allah inaieti ile korudurum.

Lakin yol ehvalini bılırüm ben: Yol ehvalından vukufım, haberdarım. İsterse virsın, isterse virmezsin bana hep birdūr. Evimde huzur itmek hem yegdūr, hem faydalı. Büyle iş zorile olmaz. İkimüzün iradetindedūr. Bencilay kalauz, hiç bir yerde bulunmaz. Ben onı yolda güzedürüm, ve cümle hattadan, Allah inayeti ile korudurum.

26. SAYFA

Ona hits hizmette kuşur itmem.

Ona hiç hizmette kusur itmem.

²³ içfegfek.

²⁴ iol.

Ignotus: Nederßen iolgsi? İşte giendi kulagünüzle iştütüm²⁵ ne iştter.

Cahil: Ne dersın yolcı? İşte gendi kulagünüzle iştütün ne ister.

Viator: Iştütüm emma anladum.

Yolcu: Iştütüm emma anladum.

Ignotus: Her giün bir gros iştter nacht akçfe, ve iegseg içfegseg gyendie, hem atlara.

Cahil: Her giün bir groş ister naht akçe, ve yeceg içcege gendiye, hem atlara.

Viator: Çfare ne? virmek gyerek.

Yolcu: Çare ne? Virmek gerek.

Ignotus: Baka delil ben ne kadar ioglofi²⁶ görmis-im, bunun ekrani, hits bir kimsei gsömmertlikte bulamadum.

Cahil: Bak a delil ben ne kadar yolcı görmişim, bunun ekranı, hiç bir kimseyi cömmertlikte bulamadum.

27. SAYFA

Işteditiginiz akçfe veregsek oldi, iol hargfını dachi, nekadarişe çfekşe gyerek. Khefızlik murdardur, hem çfok rußfailige sebebdür. Szen dachi bir hos güzet.

Işteditiginiz akçe verecek oldı, yol harcını dahi, ne kadarise çekse gerek. Hesizlik murdardur, hem çok rusfaylıge sebebdür. Sen dahi bir hoş güzet.

Dux Viae: İnfallah her fej muradi üzre olur.

Kılavuz: İnşallah her şey muradı üzre olur.

Ignotus: Symdi maßlahat bitti. Binin ata. Allah iol vere. Jolunuz mubarek olßun. Allah ßmarladuk.

Cahil: Şimdi maslahat bitti. Binin ata. Allah yol vere. Yolunuz mubarek olsun. Allah smarladuk.

Viator: Biz dachi ßize Tangridan ejlik iştteriz!

Yolcu: Biz dahi size Tanrıdan eylik isteriz!

²⁵ iştütün.

²⁶ iolgfi.

28. SAYFA

Allah bir günün bin ejleje. Szen benum itsün cşok zahmet cşektün. Ben dachi bağ dönerbem (rugsu olur bem) münkir olmam. Cşektigünüz emek iabana gitmez.

Allah bir günün bin eyleye. Sen benüm için çok zahmet cşektün. Ben dahi sag dönersem (rucu olursem) münkir olmam. Cşektigünüz emek yabana gitmez.

Ignotus: Pek ejdür. Tek bizi haterinüzden csikarmiaßen. Ben dachi madam ki hejjatte²⁷ im beni onutmam.

Cahil: Pek eydür. Tek bizi hatırınüzden çıkarmıyasın. Ben dahi madamki heyatteyim seni onutmam.

29. SAYFA

Ve aramüzde olan doştlukta kuşur itmem. Akçfe pul işimem²⁸. Hakiket üzre olan doştluk ugura bagli degil. Zira haş mahabbet, gönül ejliginden hub şifatlerinden ve faziletten ziade haşil olur, netekim mal jüzinden. Gşümle şejler Allah elindedür. Oldur iaradan Allah, ümizümüz, muinümüz iardumumuz oldur.

Ve aramüzde olan dostlukta kusur itmem. Akçe pul istemem. Hakiket üzre olan dostluk ugura baglı degil. Zira has mahabbet, gönül eyliginden hub sıfatlarından ve faziletten ziyade hasıl olur, netekim mal yüzinden. Cümle şeyler Allah elindedür. Oldur yaradan Allah, ümizümüz, muinümüz yardumumuz oldur.

30. SAYFA

Oldur bizi gşümle hattaden baklaian. Ol şenün kaulauzun²⁹ olşun.

Oldur bizi cümle hattaden saklayan. Ol senün kalauzun olsun.

²⁷ hejatte.

²⁸ iştemem.

²⁹ kalauzun.

BÖLÜM II.

In quo de rebus itineri necessariis, aliisq nonnullis Viator, Dux viae, et Obvii colloqvuntur (Yolculukta lazım olan şeyler hakkında yolcu, kılavuz ve yolu kesenler (Obvii) arasında geçen diyaloglar)

Viator: Symdi Allah himmetüle³⁰ iola gyrdük. Aramüzde Tangridan gairi kimße iokdur. Dejver böile bana, iolda ne lazumdur? Eger bir kimeßne karşimüze gyelürße. Hem boal iderße ne jerli im, naßilgsevab vireim?

Yolcu: Şimdi Allah himmetiyle yola girdük. Aramüzde Tanrıdan gayri kimse yokdur. Deyver söyle bana, yolda ne lazumdur? Eger bir kimesne karşımuze gelürse. Hem soal iderse ne yerliyim, nasıl cevap vireyim?

31. SAYFA

Emrinüzden dafra (diffari) csikmam. Zira ortalık ne sekildür, bin kerre benden jeg billerßen.

Emrinüzden daşra (dışarı) çıkmam. Zira ortalık ne sekildür, bin kerre benden yeg bilırsın.

Dux Viae: Vallaha ioldas pek hazettüm, bukadar ußlu oldugünüzden. Beni dignerßiniz, bits³¹ bir ßize lazım olagfag fej ekßik olmaz. İptida ol mubark³² ßöz gegße gündüz haterinüzden csikmakßin³³.

Kılavuz: Vallaha yoldaş pek hazettüm, bu kadar uslu oldugünüzden. Beni dignersiniz hiç bir size lazım olacag şey eksik olmaz. İptida ol mubarek söz gece gündüz hatırınüzden çıkmazsın.

32. SAYFA

Viator: Hangißini?

Yolcu: Hangisini?

³⁰ himmetiile.

³¹ hits.

³² mubarek.

³³ csikmazßin.

Dux Viae: Bißmillahi errehamam erreheim. Ol ßana jardumgsi olur. Ve gsümle nijjetünüz haßıl kılar. Badehu, akçe lazumdur. Nieße³⁴ eßkiler demisler. Bu alemün Padißfahi akeßedür³⁵.

Kılavuz: Bismillahi errehamam erreheym. Ol sana yardumcı olur. Ve cümle niyyetünüz hasıl kılar. Badehu akçe lazumdur. Niçe eskiler demişler. Bu alemün Padişahı akçedür.

33. SAYFA

Zengin olan kiße bütün alem mutudur. Nekadar akçeßi ßandukta, ol kadar iktikati herkişinün var. Herßei akçeile biter. Akçeßiz hits bir maßlahat bitmez. Digne ne der Agsem. I tehi deßt, reftü der bazar. Terßimem pur ne averi deßdar. Git bos elile pazara, korkarum ki peßtimalin³⁶ bos giötörürßen. Angsak bir allah, ve melaikler (ferişteler³⁷) giümis, ve alton talabından beri (munezze)dür.

Zengin olan kişiyे bütün alem mutudur. Ne kadar akçesi sandukta, ol kadar iktikati her kişinün var. Her şey akçeyle biter. Akçesiz hiç bir maslahat bitmez. Digne ne der Acem. İ tehi dest, reftü der bazar. Tersimem pur ne averi desdar. Git boş elile pazara, korkarum ki peştimalın boş götürürsın. Ancak bir Allah ve melaikler (ferişteler) gümiş ve alton talabından beri (munezze)dür.

34. SAYFA

Viator: Sükür khudaje vafir akçemüz var. Ben kijmam akçeie, tek is bitßin. On, ia igirmi bin altunum janumda hazır. Eger Tangridan, hem ßenden ßonra gsümle is akçeile bitegsek olurıße. Müradimüze en karin zeman iririz.

Yolcu: Şükür hudaye vafir akçemüz var. Ben kıymam akçeye tek iş bitsin. On ya igirmi bin altunum yanumda hazır. Eger Tanrıdan, hem senden sonra cümle iş akçeyle bitecek olurise. Müradımüze en karin zeman iririz.

³⁴ nicße.

³⁵ akçedür.

³⁶ peştimalin.

³⁷ ferişteler.

Ignotus: Büzeman zengin olan kişi makbul getfer. Emma bungsilai raiet faziletten giclmez³⁸, lakin mal bebebinden haßil olur.

Cahil: Bü zeman zengin olan kişi makbul geçer. Emma buncılay rayet faziletten gelmez, lakin mal sebebinden hasıl olur.

35. SAYFA

Viator: Haddizatinde şymdiki vakte mala biuk tazim olunur. Ben dachi ol bebebten, folkadar altun benumle aldum.

Yolcu: Haddizatında şimdiki vakte mala büyük tazim olunur. Ben dahi ol sebebtan, şol kadar altun benümle aldum.

Ignotus [Dux Viae]: Ommazdum ki ben bujle zengin ola ben. Solkadar altonile cşok is açılür. Haterinüz hos tut. Akçfan varmi? dunnyai jendin. Cşok doßt ediniz, ve biuk nam, irz, kazaniriz akçe ile.

Cahil [Kılavuz]: Ommazdum ki sen böyle zengin olasın. Şol kadar altonile çok iş açılür. Hatırınüz hoş tut. Akçan var mı? Dünyayı yendin. Çok dost ediniz, ve büyük nam, irz kazanırız akçe ile.

36. SAYFA

Viator: Dedigün gibi.

Yolcu: Dedigün gibi.

Ignotus: İşte bir kacs herifler karşimüze gielür. Szen hits föjleme, ben anlare gsevab virirü³⁹.

Cahil: İşte bir kaç herifler karşimüze gelür. Sen hiç söyleme, ben anlare cevab virirüm.

Obvii: Nereden gielürbiniz? Nere giderbiniz? Hani tergseman? handadur Tolmacs?

Yolu Kesenler: Nereden gelürsünüz? Nere gidersiniz? Hani terceman? Handadur Tolmaç?

³⁸ gielmez.

³⁹ virirüm.

Dux Viae: Benüm *Effendüm*, Agam, Sultanum, biz kulunuz berhatten gielürüz. Hem berhatli iz. Ve dachi aßitanei beadette, Vezir azem hazeretlerinün kapıßına gitmeli iz.

Kılavuz: Benüm Efendüm, Agam, Sultanum, biz kulunuz serhatten gelürüz. Hem serhatlıyız. Ve dahi asitanei seadette, Vezir azem hazeretlerinün kapısına gitmeliyiz.

37. SAYFA

Tergseman boal iderßen, bendenüz im.

Terceman soal idersen, bendenüzim.

Obvii: Baka tergsseman, fenun⁴⁰ joldasün nißil⁴¹ adamdür? Belki giaurdur.

Yolu Kesenler: Bak a terceman, senün yoldaşün nasıl adamdür? Belki gâurdur.

Dux Viae: Inkiar itmem ol Naßzanidür.⁴² Ali Oßman Padißjahün harats veren (harats giuzar) raiaßidür. Pek ej mazlum adamgsiktür.

Kılavuz: İnkâr itmem ol Nasranidür. Ali Osman Padişahün haraç veren (haraçguzar) rayasıdür. Pek ey mazlum adamciktür.

Yolu Kesenler: Dere dövlette işinüz nedür. Benüm naßihetüm tutarßiniz gyerie dönerßiniz?

Deri dövlette işinüz nedür. Benüm nasihetüm tutarsınız geriye dönersiniz?

38. SAYFA

Zira kudretlü Hunkiarun hißapßiz aßkeri deria gibi gsümle etrafi aleme dükülür. Gidemezßiniz. Bin gsaninüz variße, ßizi üldürürler (tepelerler.) Aßker adamıßi pek jaramazdur. Merhimet (kerim, kiamak) nedür anlar bilmez. Kiaßederler ki ßiz giaurlarum⁴³ cßaßitlerißiniz. Gyaurlara iße bilmezmißen ki Padißjah

Zira kudretlü Hunkârun hisapsız askeri derya gibi cümle etrafi aleme dükülür. Gidemezsiniz. Bin canınüz varise, sizi üldürürler (tepelerler). Asker adamısı pek

⁴⁰ fenun.

⁴¹ naßil.

⁴² Naßbranidür.

⁴³ giaurlarun.

yaramazdur. Merhimet (kerim, kıyamak) nedür anlar bilmez. Kıyas ederler ki siz gâurlarun çaşıtlersiniz. Gaurlara ise bilmezmişin ki Padişah

39. SAYFA

pek darulmis (ükelenmis) dur. Hem iol dardur, fenadur.

pek darulmiş (ükelenmiş) dur. Hem yol dardur, fenadur.

Dux Viae: Nedür aßli ki Ali Oßman taifaßi folkadar hußumet, giaurlara bagladı, alelhußuß Lehlie.

Kılavuz: Nedür aslı ki Ali Osman tayfası şol kadar husumet gâurlara bagladı, alelhusus Lehliye.

Obvii: Zira dini ißlame gyelmezler, harats dachi vermezler. Ol egsilden, (bebebtan) anlara kilits lazumdur. Pegamber bujurmisturki giaur dine gielßen, iahod harats verßen, eger hits birißini kabul itmezße kilicsten getfirmek gyerektür.

Yolu Kesenler: Zira dini İslame gelmezler, haraç dahi vermezler. Ol ecilden (sebebtan) anlara kılıç lazumdur. Pegamber buyurmiştir ki gâur dine gelsın, yahod haraç versın, eger hiç birisini kabul itmezse kılıçten geçirmek gerektür.

40. SAYFA

Dönün bizumle. Allah malumdur (biller) ki bu naßihette ßizün ejliginüzden gairi nijjetüm ioktur. Ußlu adama şübhede olan şeylerde dachi danismak düßer. Bunda iße hits şübhe ioktur, aßikiare hem gözümle györmis iştur.

Dönün bizümle. Allah malumdur (bılır) ki bu nasihette sizün eyliginüzden gayri niyyetüm yoktur. Uslu adama şübhede olan şeylerde dahi danışmak düşer. Bunda ise hiç şübhe yoktur, aşikâre hem gözümle görmis iştur.

41. SAYFA

Viator: Gertfi bu jerde danışmak güştür ve gyendim dachi bilmem, hangißi hairlidur, lakin iolumdan dönmem. Allaha ßalarum.

Yolcu: Gerçi bu yerde danışmak güçtür ve gendim dahi bilmem, hangisi hayrlıdır, lakin yolumdan dönmem. Allaha salarum.

Dux Viae: Benum dachi nijjetum oldur; ßenunlebirlikim. İmdi Allah inaietüle⁴⁴ iolümüzi bekleriz. Tangrinün takdiri angfak zuhure gielür. Onun izni olmaingse hits bir zarar başımüze gyelmez.

Kılavuz: Benüm dahi niyyetüm oldur; senünle birlikim. İmdi Allah inayetiyle yolümüzi bekleriz. Tañrınün takdiri ancak zuhure gelür. Onun izni olmayince hiç bir zarar başımüze gelmez.

42. SAYFA

İnßan ve gsemi machlükat. Allah ißtemedikten ßonra neie kadir dur? Bir kus havadan onun ißsazeti olmaingse düßmez. Szacslari müzi dachi ol hißßapta tutar. Onun elinden kimßi kurtulmaz. Ol bizi ioktan var ejlemis (iaratti) nafakamüzi fymdiiedek verdi, fymden ßonra dahi bizi korudur. Umizümüz Tangridadür.

İnsan ve cemi mahlükat. Allah istemedikten sonra neye kadirdur? Bir kuş havadan onun icazeti olmayince düßmez. Saçlarımüzi dahi ol hissapta tutar. Onun elinden kimsi kurtulmaz. Ol bizi yoktan var eylemiş (yarattı) nafakamüzi şimdiyedek verdi, şimden sonra dahi bizi korudur. Ümizümüz Tañrıdadür.

43. SAYFA

Ol giunahümüz afidüp bize delil olduktanßonra kimßeden korkumuz (pervamuz) ioktur. Oldur gsemi aßkerün ve maklukatun Padißfahi.

Ol günahümüz af idüp bize delil olduktan sonra kimseden korkumuz (pervamuz) yoktur. Oldur cemi askerün ve maklukatun Padişahı.

Viator: Nedür bukadar föjleştiginiz. Bu herifler ne deiür? Isittümki ßefer evahlından⁴⁵ lakerdi ettinüz. Lakin her fej anlamadum. Gierekmez herkißile⁴⁶, folkadar ßöhbette durmak.

⁴⁴ inaietiile.

⁴⁵ ehvalından.

⁴⁶ herkeßile.

Yolcu: Nedür bu kadar söyleştiginiz. Bu herifler ne deyür? İşittüm ki sefer ehvalından lakırdı ettinüz. Lakin her şey anlamadum. Gerekmez herkesile şol kadar söhbette durmak.

44. SAYFA

Zeman getfer, güines⁴⁷ dachi dolunduguna jaklafti. Dort, bes, şahat lakerdi ettiniz. Bekleie bekleie, çfoktan uşandum. Sojle muradleri nedur?

Zeman geçer, güneş dahi dolunduguna yaklaştı. Dört, beş sahat lakırdı ettiniz. Bekleye bekleye, çoktan usandum. Söyle muradleri nedur?

BÖLÜM III.

De bello, ejus apparatus, modo convocandi, de duplici Turcarum militia et copiis auxiliaribus (Savaş, seferberlik, Türklerin iki kat büyüklükteki ordusu ve yardımcı kuvvetler hakkında)

Dux Viae: Elem çekme brazer lazım olagşak fejlerden süjleştük.

Kılavuz: Elem çekme brazer lazım olacak şeylerden süyleştük.

45. SAYFA

İşte ieni aşker çağıran (depşiren) Çorbagsılar. Capıdanlar, bize iakin, levent iazarlar ve olşahat pejakeşe⁴⁸ şaiarlar.

İşte yeni asker çağıran (depşiren) Çorbacılar, Kapıdanlar, bize yakın levent yazarlar ve ol sahat pey akçe sayarlar.

Viator: Ej haber leventlere, elbette, her ierden bölük bölük uçup eşameşni⁴⁹ verirler.

Yolcu: Ey haber leventlere, elbette her yerden bölük bölük uçup esamesini verirler.

Dux Viae: Derlerki hejbetlü Ali Oşman (Turc) Padişşah Sultan Mehemetün, Christian üzerine biuk şeferi vardur. Köjler, feherler, iollar aşkerile topdolidür.

⁴⁷ güines.

⁴⁸ pejakçe.

⁴⁹ eşameşini.

Kılavuz: Derler ki heybetlü Ali Osman (Türk) Padişah Sultan Mehemetün, Hristiyan üzerine büyük seferi vardır. Köyler, şehirler, yollar askerile topdoludur.

46. SAYFA

Bilmeşzen deha Otmanlinun tedariki neşekildür.

Bilmeszen deha Otmanlinun tedariki ne şekildür.

Viator: Haddizatinde bilmen.

Yolcu: Haddizatında bilmen.

Kılavuz: İptida bilki hatşan gyendi Padişah beferde gitmelidir. Anadola, Magripa, hem Urumeliye hattı şerif salar. Beglerbeglere Paşalara ve Beglere tembi iderki, her yerde olan Spahılarını ve Jenicîlerini⁵⁰ gsemitşünler. Hem deversünler ki, Padişahın⁵¹ emri çıktı beferde hazır bulunsunlar.

İptida bil ki haşan gendi Padişah sefere gitmelidir. Anadola, Magripa, hem Urumeliye hattı şerif salar. Beglerbeglere, Paşalara ve Beglere tembi ider ki, her yerde olan Spahılarını ve Yeniçerlerini cem itşünler. Hem deversünler ki, Padişahın emri çıktı seferde hazır bulunsunlar.

47. SAYFA

Szerhat kalelerinde anşag muhazeze lazun⁵² olarsak kullar alıkoşunlar. Ol vakte ne kadar kalabaluk olmak var?

Serhat kalelerinde ancag muhazefeye lazum olacak kullar alıkosunlar. Ol vakte ne kadar kalabaluk olmak var?

Viator: Anadoldan ve⁵³ Magriptan ne kadar Spahi çıkar?

Yolcu: Anadoldan ve Magriptan ne kadar Spahi çıkar?

Dux Viae: Bunda türlü türlü rivaie var, hem defterler bir birine ziddidür. En az kırk bin bas.

⁵⁰ Jenicîlerini.

⁵¹ Padişahın.

⁵² lazum.

⁵³ ve.

Kılavuz: Bunda türlü türlü rivayet var, hem defterler birbirine zıddıdır. En az kırk bin baş.

48. SAYFA

Bazıı elli bin, bazııı altmış bin der.

Bazısı elli bin, bazısı altmış bin der.

Viator: Anlara, ne kadar atlar, kats bin hizmetkar⁵⁴, arabalar &c. lazım gelir.

Yolcu: Anlara, ne kadar atlar, kaç bin hizmetkâr, arabalar &c. lazım gelir.

Dux Viae: Elbette çok bin.

Kılavuz: Elbette çok bin.

Viator: Rumeliden kats bin atlı kalkar?

Yolcu: Rumeliden kaç bin atlı kalkar?

Dux Viae: Bazıı ıetmiş bin bazııı bekben ıaiar, lakin benüm kışimde, iuzbin dachi olur. Zira, Jeno⁵⁵, Lugas, Karanşebes, Varad ve Jenikala, (neuhauß) Candiâ aldikten⁵⁶ ıonra, bir kats bin Timar Spahi ieniden ıazılmıştır.

Kılavuz: Bazısı yetmiş bin bazısı seksen sayar, lakin benüm kıyasimde, yüz bin dahi olur. Zira, Yenö, Lugas, Karansebeş, Varad ve Yenikala, (Neuhaus) Kandiya aldıktan sonra, bir kaç bin Timar Spahi yeniden yazılmıştır.

49. SAYFA

Emma, gsümle atlı kalalardan çıkarmazlar.

Emma, cümle atlı kalalardan çıkarmazlar.

Viator: Teftir mugsibingse (üzre) kacs bin Jeniczzer olmak var? Ümümem⁵⁷ nigse Padişah memleketlerinde ülefe verile gielmıştır, ıetmiş binden ziadedür, derler.

⁵⁴ hizmetkar.

⁵⁵ Jenö.

⁵⁶ aldikten.

⁵⁷ Ümümen.

Yolcu: Tefter mucibince (üzre) kaç bin Yeniçer olmak var? Ümümen nice Padişah memleketlerinde ülefe verilegelmişür, yetmiş binden ziyadedür, derler.

Dux Viae: Lakin iuz altmış oda olup, hem iuz altmış Çforbagsi, bazı kişiler derlerki, her odada, ve her Çforbagsi altında, biner Jenitzer var: emma is bujle degildür. Zira bazı odada, ve

Kılavuz: Lakin yüz altmış oda olup, hem yüz altmış Çorbacı, bazı kişiler derler ki, her odada, ve her Çorbacı altında, biner Yeniçer var: emma iş böyle degildür. Zira bazı odada, ve

50. SAYFA

bazı Çforbagsi altında iki juz, üç juz adam, angsak var. Defterler bir birine ujmaz. Biuk befer zamaninde, ziade aßker jazilür, nigse Chrifian vilaietlerinde ola gielmis maßlahattur, ßonra jine dagiderler. Tualum ki altmış, ia jetmis bin Jenitzer vardur, nehajet mimbat hits bir ie-

bazı Çorbacı altında iki yüz, üç yüz adam, ancak var. Defterler birbirine uymaz. Biyük sefer zamaninde, ziyade asker yazılür, nice Hristiyan vilayetlerinde olagelmis maslahattur, sonra yine dagıdırler. Tualum ki altmış, ya yetmiş bin Yeniçer vardur, nehayet mimbat hiç bir ye-

51. SAYFA

re gyelmezler. Zira Anadol, Magrip, ve Rumeli kalelerinde üleştirmislerdür. Otuz, ia kırk binden ziade, mimbat Hunkiarle befer gitmez. Hunkiar olmadığı beferde, on bes bin angßak çfıkar.

re gelmezler. Zira Anadol, Magrip ve Rumeli kalelerinde üleştirmişlerdür. Otuz ya kırk binden ziyade, mimbat Hunkârle sefere gitmez. Hunkâr olmadığı seferde, on beş bin ancak çıkar.

Viator: Jardumgsi aßker nekadar olmak gyerek?

Yolcu: Yardımcı asker ne kadar olmak gerek?

Dux Viae: Tatar Chan altmış ia ietmis bin aßkerle kalkar.

Kılavuz: Tatar Han altmış ya yetmiş bin askerle kalkar.

52. SAYFA

Zira Crimde ok Christian ia ır olmagile, korkarlar ziade a ker  karmaia. Erdelden on bes bin angsak  kar. İki İflaktan on iedi, ia on  ekiz kalkar. Nekadar bin Top , G ebegsi, Gi n lli, Seman &c. C auzlar? &c. Atli a kerun jarakları, mizrak, gaddare,  is, kilits, t fenk, calkandur.

Zira Krimde ok Hristiyan yasır olmagile korkarlar ziyade asker  karmaya. Erdelden on be  bin ancak  kar. İki İflaktan on yedi, ya on sekiz kalkar. Ne kadar bin Top , Cebeci, G n lli, Seman &c.  auzlar &c. Atlı asker n yarakları, mızrak, gaddare,  i  kılı, t fenk, kalkandur.

53. SAYFA

Jaian tufenkle, ve kili  le dug   r⁵⁸. Nekadar  araj kullari turli turli mertebede? Ni e juz topları? Kacs bin iuk  ker develer, katerler ve zahire arabaları? Vallaha bu dengl  tedarik, hi apa gyelmez.

Yayan t fenkle, ve kılı le d     r. Ne kadar saray kulları t rli t rli mertebede? Ni e y   topları? Ka bin y    ker develer, katırlar ve zahire arabaları? Vallaha bu dengl  tedarik, hisapa gelmez.

Viator: T rk tajfa i gidermi  efere gyon l hoslugiile?

Yolcu: T rk tayfası gider mi sefere g n l ho lugiyle?

54. SAYFA

Dux Viae: Evet. Zira  efere  kmazdan evvel, her bir kula, ola gyelmiş peskes  ker Hunkiar, ve tereke ikrar eder.

Kılavuz: Evet. Zira sefere  kmazdan evvel her bir kula, olagelmiş pe ke   ker Hunk r ve tereke ikrar eder.

Viator: Bujle oldikten  onra kim d     mez?

Yolcu: B yle oldıktan sonra kim d     mez?

⁵⁸ d     r.

Dux Viae: Haddizatinde Padişah kuli, gyendi ümrini hits şajmaz. Hem anlarun dini üzre her, kim gsengte gyaur kilitfiile düşerşe, labut gsennet şahibi olur.

Kılavuz: Haddizatında Padişah kuli, gendi ümrini hiç saymaz. Hem anlarun dini üzre her kim cengte gaur kılıcıyle düşerse, labut cennet sahibi olur.

55. SAYFA

Viator: Vai ol vialaiete nerede bukadar aşker getşer. Herjerde şeherler, köjler kulle doli olup, şakin olanlara nekadar zahmet ve zarar ederler? Kimşie bakmazlar: herkeş çşalar, ve furşet düştikçe hırşızlık eder. Gyendi⁵⁹ iradetünle virmezşin, zorile alurlar, kailolmazşen degenegle birhos dügerler.

Yolcu: Vay ol viyalayete nerede bu kadar asker geçer. Her yerde şeherler, köyler kulle dolı olup, şakin olanlara ne kadar zahmet ve zarar ederler? Kimsiye bakmazlar: herkes çşalar ve furset düştikçe hırşızlık eder. Gendi iradetünle virmezsin, zorile alurlar, kail olmazsen degenegle bir hoş dügerler.

Dux Viae: Nederşen? hits Otmanli vialetlerinde olkadar zulum raiaie olurmi? enaz kabahet itsün, kul bas verşe gerek.

Kılavuz: Ne dersın? Hiç Otmanlı viyaletlerinde ol kadar zulum rayaye olur mı? En az kabahet için, kul baş verse gerek.

56. SAYFA

Doştlarun, ve tabi olanlarum⁶⁰ topragini, Chriştianlar gibi, çşejnettirmezler. Deha eşki Rimlerün kaideşi üzre aşker tajşai keşkin zapta tutarlar. Zorile bir şogan ia hod jumurta alurşe, ol şahat aşakorlar.

Dostlarun ve tabi olanlarun topragini Hristiyanlar gibi çşeynettirmezler. Deha eski Rimlerün kaydesi üzre asker tayşayı zapta tutarlar. Zorile bir sogan yahod yumurta alurse, ol sahat asakorlar.

Viator: Hele, kabahetşiz aşker hits birierde györönmez: Turk dahi Chriştianlardan doştlarun topragini başmaga ügrenmiştür.

⁵⁹ Gyendi.

⁶⁰ olanlarun.

Yolcu: Hele, kabahetsiz asker hiç bir yerde görünmez: Türk dahi Hristiyanlardan dostların toprağını basmaga ügrenmiştir.

57. SAYFA

Hem demislerki, Otmanlı baftığı ierde ot bitmez. Agsaba Hunkiar çıktımı Stamboldan?

Hem demişler ki Otmanlı bastığı yerde ot bitmez. Acaba Hunkâr çıktı mı Stamboldan?

Dux Viae: Bilmen: nehaiet tek Vezir azim anda olβun her is biter. Vezir mevgsud olmaβe kajmekami vardır. Seh el iβlam (Muf fti) Nakib ve kazeβker hep anda.

Kılavuz: Bilmen: nehayet tek Vezir azim anda olsun her iş biter. Vezir mevcud olmase kaymekamı vardır. Şehelislam (Müfti) Nakib ve kazesker hep anda.

Viator: Anlarla benüm maβlahatum ioktur, Padaβfah⁶¹, ve Vezir azem bana lazum.

Yolcu: Anlarla benüm maslahatum yoktur, Padişah, ve Vezir azem bana lazum.

58. SAYFA

Jakin olan köjde bul bana bir eigse konak.

Yakın olan köyde bul bana bir eyce konak.

Dux Viae: Nola Sultanum.

Kılavuz: Nola Sultanum.

BÖLÜM IV.

De diversorio, rebus ad hospitium pertinentibus, convivio, variis cibi et potus generibus, Viator, Dux Viae et Diverfitor colloqvuntur (Handa akşam yemeği, çeşitli yiyecek ve içecek hakkında kılavuz, yolcu ve konukçu (Diverfitor) arasında geçen diyaloglar)

⁶¹ padiβfah.

Viator: Uzakmidür konak? zira pek joruldum. Ve dünden beri, igirmi dort bahat içbnde⁶², hits, bir fei, jememis içfmemis iken, karnem⁶³ daianmaz, açftur.

Yolcu: Uzak mıdür konak? Zira pek yoruldum. Ve dünden beri, igirmi dört sahat içinde, hiç bir şey yememiş içmemiş iken karnım dayanmaz, açtur.

59. SAYFA

Dux Viae: Bir bahat iol deha vardur. Çfok degil, zabrejle tezanda iz.

Kılavuz: Bir sahat yol deha vardur. Çok degil, zabreyle tez andayız.

Viator: Hos: emma jurulmis atun giendi kujrugı dahi agirdür. Ejmidir ol konak? Bulunurmi her fej?

Yolcu: Hoş: emma yurulmuş atun gendi kuyrugı dahi agirdür. Ey midir ol konak? Bulunur mı her şey?

Dux Viae: Gairi zeman pek ej idi, ümizüm budurki, fymdi dachi ej ola. İşte bana konak?

Kılavuz: Gayri zeman pek ey idi, ümizüm budur ki şimdi dahi ey ola. İşte sana konak?

Viator: Szoal çjle⁶⁴, neşi var konukçjnün?

Yolcu: Soal eyle, nesi var konukçjnün?

60. SAYFA

Dux Viae: Gyel beri konak bahibi, konukçfi. Digne beni, Nen var? Jegsek, içsegsek var mı? Jem, otluk, bamam, arpa, ve julafün varmi? Konak verürmişim⁶⁵?

Kılavuz: Gel beri konak sahibi, konukçı. Digne beni, Nen var? Yecek, içecek var mı? Yem, otluk, saman, arpa ve yulafün var mı? Konak verür misin?

Diverfitor: Konak Allahundur? Hos gioldiniz jafa gioldiniz.

Konukçu: Konak Allahundur? Hoş geldiniz, safa geldiniz.

⁶² içfnde.

⁶³ karnem.

⁶⁴ ejle.

⁶⁵ verürmişin.

Dux Viae: Muşafir kabul edermişin?

Kılavuz: Musafir kabul eder misin?

Diverfitor: Ehli ırz ademlere, evimüz her zaman (daima) açiktür. Bujurunuz itferi, her fej hazırdur, ev güzel, temiz ve şigsak.

Konukçu: Ehli ırz ademlere, evimüz her zaman (daima) açıktür. Buyurunuz içeri, her şey hazırdur, ev güzel, temiz ve sıcak.

61. SAYFA

Dux Viae: Bu biuk şaukta, şigsak odanın pekhazi var. Ahırün var mı?

Kılavuz: Bu büyük saukta, sıcak odanın pek hazı var. Ahırün var mı?

Diverfitor: Vardür.

Konukçu: Vardür.

Dux Viae: Kats atlar şigar ahırda?

Kılavuz: Kaç atlar şigar ahırda?

Diverfitor: Szizün atlarınüz katştür? Zira benum ahırım elli, altmış at, alür. Hem şymdi bomboştur. Muşafirler bugiun gytti.

Konukçu: Sizün atlarınüz kaçtür? Zira benüm ahırım elli, altmış at, alür. Hem şimdi bomboştur. Musafirler bugün gitti.

Dux Viae: Biz iki at şahibi iz angsak. Bujur oglana, atlarimuza ahıra çekşen, hem bir hos timar etşin, biz hizmeti pahaşini verirüz.

Kılavuz: Biz iki at sahibiyiz ancak. Buyur oglana atlarımızı ahıra çeksin, hem bir hoş timar etsin, biz hizmeti pahasını verirüz.

62. SAYFA

Diverfitor: Oglan, Szeiz al tez bu begirleri, bağla ahırda, hem bir hos güzet. Jataklerini gör, otluk ve jem ekşik olmazşin. Kujruklerini csöz, egir deha durşun.

Szuini zamanında gör, bakın deha verme. Zira uzatka⁶⁶ gyeldiler, terleri deha getsmemiştir.

Konukçu: Oglan, Seyiz al tez bu begirleri, bagla ahırda, hem bir hoş güzet. Yataklarını gör, otluk ve yem eksik olmazsın. Kuyruklerini çöz, egir deha dursun. Suyını zamanında gör, sakın deha verme. Zira uzaktan geldiler, terleri deha geçmemiştir.

Dux Viae: Naßıl⁶⁷ iegsegün var ßenün?

Kılavuz: Nasıl yecegün var senün?

Diverjitor: Szigir ve kojun eti, kuslar, tauklar, buzaklar, taufanlar, gieikler, do-

Konukçu: Sığır ve koyun eti, kuşlar, tauklar, buzaklar, tavşanlar, geyikler, do-

63. SAYFA

muz paßtormasi dahi ißtejene vafir bulunur. Baluklar dahi turlu turlu, turna baluki, bazan, alabaluk, lövrek, aktapod, taze, hem kuru mejdandadur. Beaz etmek, penyer, taze yumurta, gione gione mejveler.

muz pastorması dahi isteyene vafir bulunur. Baluklar dahi türlü türlü, turna balukı, sazan, alabaluk, lövrek, aktapod taze hem kuru meydandadur. Be(y)az etmek, penyir⁶⁸, taze yumurta, gone gone meyveler.

Dux Viae: Aferim, berhurdar ol. Mangsa zamanidür, ibrik gyetürßünler, peskir ßofra dolainda düzetßinler⁶⁹.

Kılavuz: Aferim, berhurdar ol. Manca zamanidür, ibrik getürsünler, peşkir sofraya dolayında düzetsinler.

Diverjitor: Sofra hazırdur, hem iegsek mevğsud.

Konukçu: Sofra hazırdur, hem yemek mevcud.

⁶⁶ uzaktan.

⁶⁷ Naßıl.

⁶⁸ Hazai, penyir; Tulum, penyir şeklinde ele alıyor. Biz Tulum'un okuyuşunu ele aldık.

⁶⁹ düzetßinler.

64. SAYFA

Oturunuz.

Oturunuz.

Dux Viae: Hani skemle? zira bis bagdats kuramaziz. İptida βigsak cforba, jejelüm, kaşık györβünler⁷⁰.

Kılavuz: Hani skemle? Zira bis bagdaç kuramazız. İptida sıcak çorba yeyelüm, kaşık götürsünler.

Diverfitor: Olur. Jegsekte kuşur iok. Lakin ne itferβiniz? bunda şaraptan, ve βudan gairi itjegsek bulunmaz. Arpaβu, bu vilayetlerde japmaga bilmezler. Balβu dahi, fenadur, boza deha better.

Konukçu: Olur. Yecekte kusur yok. Lakin ne içersiniz? Bunda şaraptan ve sudan gayri içecek bulunmaz. Arpasu, bu vilayetlerde yapmaga bilmezler. Balsu dahi fenadur, boza deha better.

65. SAYFA

Serbet ve Cave köjlerde joktur.

Şerbet ve Kave köylerde yoktur.

Viator: Ne ilakam var benüm ol dediginüz içjegsek, kiβmjle⁷¹? Bana şarabun eiβini verβinler.

Yolcu: Ne ilakam var benüm ol dediginüz içecek kısmıyle? Bana şarabun eysini versinler.

Diverfitor: Ne jerün şarabini iβterβiniz? bende jerli Cretanun İzmirün, ve Troia βemtinün şarableri vardur.

Konukçu: Ne yerün şarabını istersiniz? Bende yerli Kretanun, İzmirün ve Troya semtinün şarableri vardur.

⁷⁰ gyötürβünler.

⁷¹ kiβmijle.

66. SAYFA

Viator: Magsar badeşin iokmi?

Yolcu: Macar badesin yok mı?

Diverfitor: Handa bnlunur⁷² Magsar badeşi? Stambol bir memleket gibi dur, lakin anda dachi bulunmaz. Sülle nazik, ve⁷³ pahali badenün akçeşini köilerde kim verürdi?

Konukçu: Handa bulunur Macar badesi? Stambol bir memleket gibidir, lakin anda dahi bulunmaz. Süyle nazik ve pahalı badenün akçesini köylerde kim verürdi?

Viator: Ej şarabun, (badenun) okaşini niçseje verürşen?

Yolcu: Ey şarabun (badenün) okasını niçeye verürsın?

Diverfitor: Eişinün okaşı dort akçeje gyelür.

Konukçu: Eysinün okası dört akçeye gelür.

67. SAYFA

Pek ei.

Pek ey.

Viator: Doldür kadai, zira şuşadum.

Yolcu: Doldür kadayı, zira susadum.

Diverfitor: Lepe Sultanum. Bujur Sultanum.

Konukçu: Lepe Sultanum. Buyur Sultanum.

Viator: İfte dedümki ej şerabile doldur kadai.

Yolcu: İşte dedüm ki ey şerabile doldur kadayı.

Diverfitor: Ala Agam, işte doludur.

Konukçu: Al a Agam, işte doludur.

Viator: Kada pek kuçfuktur, bana bir ejgşe şurahi györ, hem doldur. Ne yarar bujle kuçfuk kada, oğlangfik-lara makşuzdur. Biz er iz, er gibi itşmek işteriz.

⁷² bulunur.

⁷³ ve.

Yolcu: Kada pek küçüktür, bana bir eyce surahi gör, hem doldur. Ne yarar böyle küçük kada, oglancıklara maksuzdur. Biz eriz, er gibi içmek isteriz.

68. SAYFA

İtskigsi degiliz, nehaiet uβlu itskie alıştük. Biuk kadadan dachi, lazum olagsak kadar içferiz. Buane gyelingsedek, ne, βu, ne, arpaβu, mimbat itsmedüm. Sarab itsmek inβana, βu itsmek hajvanlara verilmiştür.

İçkici degiliz, nehayet uslu içkiye alıştük. Biyük kadadan dahi lazum olacak kadar içferiz. Bu ane gelinedek ne su ne arpasu mimbat içmedüm. şarab içmek insana, su içmek hayvanlara verilmiştür.

Diverşitor: Nenüngibi bade iřterβen?

Konukçu: Nenün gibi bade istersın?

Viator: Jaban diarun şarabini, datli, güzel kokuli eşki, keşkin, dilburan ver,

Yolcu: Yaban diyarun şarabını, datlı güzel kokulu, eski, keskin, dilburan ver,

69. SAYFA

bozulmis ve koju, kırmızı, βujle karismis, iřtemem. Bizum vilajetimüzde dáglarun ekβeri bágłár olup, raia dachi řarab itfer. En biuk kazancs, anda, řaraptan hařıl olur. Lehliler iok iken, Nemtzelerün çřoki, hař oldugi itsün (βebebten) bizden řarap alurlar.

bozulmiş ve koyu, kırmızı, suyle karışmiş istemem. Bizüm vilayetimüzde daglarun ekseri baglar olup, raya dahi şarab içfer. En biyük kazanç anda şaraptan hasıl olur. Lehliler yok iken, Nemçelerün çokı, has oldugi içün (sebebtten) bizden şarap alurlar.

Diverşitor: İşte bir şercşedür, hem haş şarabile doli.

Konukçu: İşte bir sırçedür, hem has şarabile dolı.

70. SAYFA

İts βaglikle.

İç saghıkle.

Viator: Barik Allah! ne güzel renghi var! içfmege laiktur. Dadi dachi hořcedur⁷⁴. Delil, kalauz, şen dachi bungsilai bir kade doldurt, hem eskeşle bana, ben gsewab verürüm.

Yolcu: Barik Allah! Ne güzel rengi var! İçmege layıktur. Dadi dahi hoşçedur. Delil, kalauz, sen dahi buncılay bir kade doldurt, hem eşk eyle bana, ben cevap verürüm.

Dux Viae: Çfoktan, şen içfmezden evvel, kadakiarjle⁷⁵ (řakÿle) pignizedé, řira řira, şarablari dadub, çfok itsmis im. Gyekreturki aik olalum, şarhosliktan ni-

Kılavuz: Çoktan, sen içmezden evvel kadakârile (sakiyle) pignizede sıra sıra şarabları dadub, çok içmişim. Gerektur ki ayık olalum, sarhoşlıktan ni-

71. SAYFA

İçe⁷⁶ eskiadan şakinmak gyekretür.

çe eşkiyadan sakınmak gyekretür.

Viator: Özgie şen brazer, kiaşidermişen ki şarhosliktan hazederüm, nezaman şarhos oldüğumi, györdün?

Yolcu: Özgesın brazer, kıyas idermisın ki sarhoşlıktan hazederüm, ne zaman sarhoş oldüğümü gördün?

Dux Viae: Giönlüm hits şarab çfekmez, nehaiet haterinüz itsün bir kerre deha içfeim.

Kılavuz: Gönlüm hiç şarab çekmez, nehayet hatırınüz içün bir kerre deha içeyim.

Viator: İçftün mi?

Yolcu: İçtün mi?

Dux Viae: İçtüm.

Kılavuz: İçtüm.

Viator: Ne derşen ol memleketlere⁷⁷, handa bu şekil bade haşıl olur?

Yolcu: Ne dersın ol memleketlere, handa bu şekil bade haşıl olur?

⁷⁴ hoşcsedur.

⁷⁵ kadakiarile.

⁷⁶ niçfe.

⁷⁷ memleketlere.

Dux Viae: Szigsak, ve giüzeli havalı vilajet olmak gyerek.

Kılavuz: Sıcak ve giüzeli havalı vilayet olmak gerek.

72. SAYFA

Agsaba bu diaronmi, iokße, iabanundur.

Acaba bu diyarun mı, yokse yabanundur.

Viator: Baka ev bahibi, biz bizden ve şarabünüzdan hosnutiz, emma kiebab handadur?

Yolcu: Bak a ev sahibi, biz sizden ve şarabünüzdan hoşnutız, emma kebab handadur?

Diverfitor: Lazum iße, tez gielür.

Konukçu: Lazum ise tez gelür.

Viator: Belki şimdiedek şinekler baştılar? Hani bñrekler, baklavalalar, meyveler, kaun, karpuzlar? Taze gsevisler, funduklar benim kiaşimde olmis oldi (olmak var.) Üzüm, toroncs, nár, ingsir, elma, armut, ve gione gione, (turli turli) meyvelerün zemani gyeldi.

Yolcu: Belki şimdiyedek sinekler bastılar? Hani bñrekler, baklavalalar, meyveler, kaun, karpuzlar? Taze cevisler, funduklar benim kıyasimde olmiş oldı (olmak var.) Üzüm, toronç, nar, incir, elma, armut ve gone gone (türli türli) meyvelerün zemani geldi.

73. SAYFA

Ludfieje göndür tez, lazum olagsak fejler gyötürşünler.

Ludfi eyle göndür tez, lazum olacak şeyler götürsünler.

Diverfitor: Hailaik⁷⁸ cşoktan gytti gyötürmeje⁷⁹ bilmem aßli nedür eglendigini. Mazur bujur bultanum, hem bir ez şabrejele. İşte gyeldi, iştiginiz fejler; ve turli turli meyveler hazirdür. Bujurunuz. Her ne gyönlünüz şever, (variße,) dirig degildür.

⁷⁸ Hailaik.

⁷⁹ gyötürmeje.

Konukçu: Halayık çoktan gitti götürmeye bilmem aslı nedür eglendigini. Mazur buyur sultanum, hem bir ez sabreyle. İşte geldi, istediginiz şeyler ve türlü türlü meyveler hazırdür. Buyurunuz. Her ne gönlünüz sever (varise), dirig degildür.

74. SAYFA

Viator: Çfengiler ve güzel horos teper kişlar bu köjde bulunurmi? Muradimüz angsak bir βeirdür, hem vilayetün βazlari, ve horos tepmeβi, ne şekildür, bilmek iβteriz.

Yolcu: Çengiler ve güzel horos teper kışlar bu köyde bulunur mı? Muradimüz ancak bir seyrdür, hem vilayetün sazları ve horos tepmesi ne şekildür, bilmek isteriz.

Dux Viae: Ne jarar çfengiler, ve bir alaj gsudam kızlar? Biz iolgsi iz, bukadar hargs ne ejlemeli? Jolumuzun iarişini deha tamam etmedük, velikin akçfe o iok, bu jok iere, βümeje izraf⁸⁰ idelüm.

Kılavuz: Ne yarar çengiler ve bir alay cudam kızlar? Biz yolcıyız, bu kadar harc ne eylemeli? Yolumuzun yarısını deha tamam etmedük, velikin akçe o yok, bu yok yere sümeye israf idelüm.

75. SAYFA

Ve dachi bilmez iz, bu Padişfaha laik ziafet itsün, ev βahibi ne iβterβe gyerek.

Ve dahi bilmeziz bu Padişaha layık ziyafet içün, ev sahibi ne isterse gerek.

Viator: Ej ögüt! (naşihet)! Hişap ejle, βor ne iβter. Bizden oturi baska, atlarimüz itsün baska.

Yolcu: Ey ögüt (nasihet)! Hisap eyle, sor ne ister. Bizden ötüri başka, atlarimüz içün başka.

Dux Viae: Giel beri ev βahibi.

Kılavuz: Gel beri ev sahibi.

Diverfjitor: Bunda im, ne bujurβiniz.

Konukçu: Bundayım, ne buyursınız.

⁸⁰ iszraf.

Dux Viae: Bu, bize ettiginüz raiet, ve ziafet itsün, ikimüzden ne iſterſen?

Kılavuz: Bu, bize ettiginüz rayet ve ziyafet içün, ikimüzden ne istersın?

Diverſitor: Her biriſi, birer gros verſin.

Konukçu: Her birisi, birer groſ versin.

76. SAYFA

Dux Viae: Ja atlar itſün⁸¹?

Kılavuz: Ya atlar içün?

Diverſitor: Otluk, arpa, ſaman itſin⁸², iki attan oturi bir gros. Szeize bir iki akçe ieter. Halaiklara, aſcılere, ne verirſiniz, iradettür. Bunda, hits bir ſej zorile ve iolſiz, kimſe ſizden almaz.

Konukçu: Otluk, arpa, saman için iki attan ötüri bir groſ. Seyize bir iki akçe yeter. Halayıklara, aſçılara ne verirsiniz, iradettür. Bunda hiç bir ſey zorile ve yolsız, kimse sizden almaz.

Dux Viae: Szag ol Sultanum. Allah gſümle iſinüzi mubarek ejleje.

Kılavuz: Sag ol Sultanum. Allah cümle iſinüzi mubarek eyleye.

77. SAYFA

Szen dogri, ve gani adam ſen. Inkiar idemem, bundan evvel (mukaddem) iſitmis idüm (iſtima olundi idi) ki, kimſiie rajette mimbat kuſur itmege gielmemiſſen; ſymdi gyendim tegsribе kıldüm.

Sen dogrı ve gani adamsın. İnkâr idemem, bundan evvel (mukaddem) iſitmiş idüm (istima olundi idi) ki, kimsiye rayette mimbat kusur itmege gelmemişsin; ſimdi gendim tecrube kıldüm.

Viator: Baka ioldas, ſai buna dort real (gros). Az iſter bu herif, hadizatinde⁸³ ben oniki gros, tamin etmis idüm. Zira billerümki, bu dunnya ſymdiki fena zemanda, her ierde, haſizligün derjaſine dalmıſtur; hem ne agseb

⁸¹ itſün.

⁸² itſin.

Yolcu: Bak a yoldaş, say buna dört real (groş). Az ister bu herif, haddizatında ben on iki groş tamin etmiş idüm. Zira bilirüm ki bu dünya şimdiki fena zamanda, her yerde, hasizligün deryasına dalmıştır; hem ne aceb

78. SAYFA

ki bu ademsik, ol marazle bozulmamış, ol marazdan beri (munezze) dūr. Györmedünmi ki her jerde, herkeşün gsümle fikirleri, tekajjutleri akçe ve mál kazanmáktadır, bu işe hits mál βaimaz.

ki bu ademicik, ol marazle bozulmamış, ol marazdan beri (munezze) dūr. Görmedün mi ki her yerde, herkesün cümle fikirleri, tekayyutleri akçe ve mal kazanmáktadır, bu ise hiç mal saymaz.

Dux Viae: Gsömmertlik hidajet ulladur, namertlik Sejtandan gyelmiştir. Islerinden bellidür ki, bu adam Tangridan korkar.

Kılavuz: Cömmertlik hidayetulladur, namertlik Şeytandan gelmiştir. İşlerinden bellidür ki bu adam Tañrıdan korkar.

79. SAYFA

Viator: Ne güzel! Tangriden korkan, kimβeden korkmaz.

Yolcu: Ne güzel! Tañrıdan korkan kimseden korkmaz.

Dux Viae: Ev βahibi! ma βana dört gros. Aşçılere halaiklara birer gros. Szeiz handa βen, işte βana iarum gros. Emma györ atların nallarını, düşmisleriβe, ia hod muhleri ekşik işe, çğagir nalbanti, hem jeniden nallat. Szakin, muhlamazβın. Git, egirle hem çşikar dişfari.

Kılavuz: Ev sahibi! Ma sana dört groş. Aşçılere, halayıklara birer groş. Seyiz handasın, işte sana yarum groş. Emma gör atların nallarını, düşmişlerise yahod muhleri eksik ise çağır nalbantı hem yeniden nallat. Sakın muhlamazsın. Git egirle, hem çıkar dışarı.

Diverfitor: Hazirdür Sultanum, binin.

⁸³ haddizatında.

Konukçu: Hazırdür Sultanum, binin.

80. SAYFA

Viator: Ev bahibi, Allaha ßmarladuk. Bizi doadan onutma.

Yolcu: Ev sahibi, Allahasmarladuk. Bizi doadan onutma.

Diverfitor: Varinüz bağlikle. Döndüğünüz zaman jine konak açfiktür.

Konukçu: Varinüz saglıkla. Döndüğünüz zaman yine konak açfiktür.

BÖLÜM V.

De legationibus, requisitis legati, affectis, ministris praecipuis, secretario oeconomio: inspecie de legatione constantinopolitana, quomodo legatus in accessu, in aula vezirii, imperatoris, aut in discessu excipiatur. Interpres et legatus colloqvuntur (Elçilikler, elçilerin gereksinimleri, durumları, hizmette başta bulunanlar, maliye katibi hakkında: bilhassa İstanbul elçisinin yaklaşımı hakkında, bir elçinin gelişinde veya gidişinde vezirin, hükümdarın huzurunda nasıl karşılandığıyla ilgili tercüman (Interpres) ve elçi (Legatus) arasında geçen diyaloglar):

Interpres: Baka kardas, biz fymdiedek vafir fujleştük, nehaiet muradiniz nedür, bir hos dujmaurum.

Tercüman: Bak a kardaş, biz şimdiyedek vafir süyleştük, nehayet muradınız nedür, bir hoş duyma(y)urum.

81. SAYFA

Stambola varmazdan evvel, bean ejle bana, zira muradinüz bilmeingse ßenün maßlahatlarun györemeürüm. Hits niyetinüz ve dilekinüze mugair (ziddi) is islemem. Islerinüze, ben mani olman, ve infa allah, benüm Bebebumle (benden) anlara hits bir zarar dokunmaz (gyelmez.)

Stambola varmazdan evvel, be(y)an eyle bana, zira muradinüz bilmeyince senün maslahatlarun göreme(y)ürüm. Hiç niyetinüz ve dilekinüze mugayir (ziddi) iş

işlemem. İşlerinüze ben mani olman ve inşaallah, benüm sebebümle (benden) anlara hiç bir zarar dokunmaz (gelmez).

Legatus: Inanirüm. brazer, vukuf oldik-

Elçi: İnanirüm. Brazer, vukuf oldık-

82. SAYFA

ten sonra biz dahi çalışırız ki, muradımız ras ola. Zira bengsilai is görmüş adem, hatıran bir feje (maflahata) tekaüd ider, (japıfır) labut istediği gelir. Jalan murdardur, doğru bana deşverürüm. Azim ve çok hasiyetli fikirler, gönüm de (jüregümde) var. Ben bu diare Elçi tain olunmisidüm lakin ben iabangsi olmagile şymdiedek şenden şakladum.

ten sonra siz dahi çalışırsınız ki muradımız ras ola. Zira sencilay iş görmüş adem, haşan bir şeye (maslahata) tekayud ider, (yapışır) labut istediği gelir. Yalan murdardur, doğru sana deşverürüm. Azim ve çok hasiyetli fikirler, gönümde (yüregümde) var. Ben bu diyare Elçi tayin olunmişidüm. Lakin sen yabancı olmagile şimdiyedek senden şakladum.

83. SAYFA

Gyendinüze malumdur ki pek fena zemana jetiftük. Ve bu telbiz dunnyada, doğru, ve şirşaklaian kişi nadir bulunur. Lazum gyeldi zemandan evvel şir açarlar. Ve dachi ortalığı ioklama⁸⁴ istedüm, elçiligün iktazi⁸⁵ varmi? Bil imdi ki şeadetlü ve kudretlü Nemeze⁸⁶, Padişahi, Svecs, Frantz, Leh &c. ve jedi azametlü kirallar, beni bu şemtlere irşal ejlediler.

Gendinüze malumdur ki pek fena zemana yetiftük. Ve telbiz dünyada, doğru ve sır saklayan kişi nadir bulunur. Lazum geldi zemandan evvel sır açarlar. Ve dahi ortalığı yoklamak istedüm, elçiligün iktizası var mı? Bil imdi ki seadetlü ve kudretlü Nemçe Padişahı, Sveç, França, Leh &c. ve yedi azametlü kirallar, beni bu semtlere irsal eylediler.

⁸⁴ ioklamak.

⁸⁵ iktizaşı.

⁸⁶ Nemtze.

84. SAYFA

Interpres: Kime irβal ejlediler?

Tercüman: Kime irsal eylediler?

Legatus: Ali Oβman Padiβfaha.

Elçi: Ali Osman Padişaha.

Interpres: Ne dýegsek olurβen ona? iani, elçiligün ne βekil olur?

Tercüman: Ne diyecek olursın ona? Yani, elçiligün ne βekil olur?

Legatus: Ali Oβman Padiβfahina ilam ideim: Eger, tek durmazβe ve ol iaramaz kaβtleri brakmazβe, elbette miktarini bildirüp, ahd ve barışık bozmak nedür ügredeürler.

Elçi: Ali Osman Padişahına ilam ideyim: Eger tek durmazse ve ol yaramaz kastleri brakmazse, elbette miktarını bildirüp, ahd ve barışık bozmak nedür ügrede(y)ürler.

85. SAYFA

Naβrani üzerine βefer tedarik itmeβine hits bir βebebi ioktur. Angsak magrurluktan, pahillikten ider, hem bütün dunnyai kabz itmek iβter.

Nasrani üzerine sefer tedarik itmesine hiç bir sebebi yoktur. Ancak magrurluktan, pahillikten ider, hem bütün dünyayı kabz itmek ister.

Interpres: Gerçfek derβen. Zira iuz kirk jilden evvel, Sultan Soliman dahi bu βevdada imis. Rivalet iderlerki çfok defa demiştür: nigse gögte bir günes, bu dunnyade

Tercüman: Gerçek dersın. Zira yüz kırk yılden evvel Sultan Soliman dahi bu sevdada imiş. Rivayet iderler ki çok defa demiştür: nice gögte bir güneş bu dünyade

86. SAYFA

dahi, bir Padiβfah Sultan Suliman olmak gierek, gsaizdür.

dahi, bir Padişah Sultan Suliman olmak gerek, caizdür.

Lagatus: Chriβtian Hakimleri dachi, denglü tedarikün haberini alup, hazir olurlar.

Elçi: Hristiyan Hakimleri dahi, deŋlü tedarikün haberini alup hazır olurlar.

Interpres: Türk hits, ia hod azfajar, Chriŋtian Hakimlerini, ve çfokluk alardan⁸⁷ korkmaz. Zira hervakte bir birile çfekisüp, birlik olmalarını ihtimali ioktur. Solkadar gauga aralerinden kaldiringse-

Tercüman: Türk hiç yahod az sayar, Hristiyan Hakimlerini ve çokluk anlardan korkmaz. Zira her vakte birbirile çekişüp birlik olmalarını ihtimali yoktur. Şol kadar gavga aralerinden kaldırince-

87. SAYFA

dek Türk islerini györür, ziadeßile her jerde, iuz bulur, hem kuvvet baglar. Ol ußlu duşman, Christianların vilayetlerinde, çfaşitlere çfok akçe verür, ve anların birine, gsumle islerine vukuf olur. Kriŋtianların iße hits bir ierde, akıl bahibi çfaşitleri ioktur: her ne is bilmez, gsahil ulaklar, ademlerün ßüpüründi ßinden, ia hod raiadan işidiürler, dönüp, effendilerine ßüjlerler, ve dachi çfok defa, ialan haberlerle anları, aldarlar.

dek Türk işlerini görür, ziyadesile her yerde, yüz bulur, hem kuvvet baglar. Ol uslu duşman Hristiyanların vilayetlerinde, çfaşitlere çok akçe verür, ve anların sırine cümle işlerine vukuf olur. Kristiyanların ise hiç bir yerde, akıl sahibi çfaşitleri yoktur: her ne iş bilmez, cahil ulaklar, ademlerün süpüründisinden, yahod rayadan işidiyürler, dönüp efendilerine süylerler, ve dahi çok defa yalan haberlerle anları aldarlar.

88. SAYFA

Legatus: Kimdür Chriŋtian Hakmilerinden⁸⁸ şolkadar aßliari, ve gsömmert ki dedigimüz lazım, ve haßietli feje akçe virßün?

Elçi: Kimdür Hristiyan Hakimlerinden şol kadar aslı arı ve cömmert ki dedigimüz lazım ve hasiyetli şeye akçe virsün?

Interpres: Talehimüz dükenmis gibi, anda⁸⁹ oturi, vilajetimüzün, güzel, ve bir zaman meshur feherleri, talihßiz düştiler, ve veran olup iatiürler!

⁸⁷ anlardan.

⁸⁸ Hakimlerinden.

Tercüman: Talihümüz dükenmiş gibi, andan ötüri, vilayetimizün güzel ve bir zaman meşhur şehirleri, talihsiz düştiler ve veran olup yatıyurlar!

89. SAYFA

Legatus: Tangrinün eli deha kişşalanmamış, ve dachi kuvvetleri ekşilmemiştir, tegsrib ideim, elçiligüm edaideim: belki ol kanlı nýjetten Padişahi döndörür.

Elçi: Taşrinün eli deha kıssalanmamış ve dahi kuvvetleri eksilmemiştir, tecrib ideyim, elçiligüm eda ideyim: belki ol kanlı niyyetten Padişahı döndörür.

Interpres: Hos! emma nenungibi elçilik ide billerben? Elçî gyekretur ki biuk mertebede olaşenişe ialinüz ben, kimben januna da ioktur. Joldaslar ve hizmetkîarler lazumdur. Elçilik pek biuk hizmettür, binden bir adem ang sak bulunur ki elçilik hakindan giele biller.

Tercüman: Hoş! Emma nenün gibi elçilik idebilirsin? Elçi gyekretur ki büyük mertebede ola sen ise yalınüzsın, kimsen yanunada yoktur. Yoldaşlar ve hizmetkârler lazumdur. Elçilik pek büyük hizmettür, binden bir adem ancak bulunur ki elçilik hakindan gelebilir.

90. SAYFA

Legatus: Dejver imdi bana, Elçî olan kişide, nenüngibi şeyler bulunmak gyeerek⁹⁰.

Elçi: Deyver imdi bana, Elçi olan kişide, nenün gibi şeyler bulunmak gerek.

Interpres: İptida gyekretur ki aşı ari ola. Güzel, şöretli. Okumış ve iş görmüş adam ola. Dildar, dilşahibi. Badehu gşömmert, aik, iüregli şabridigşi, arif, iazi ve okumak bilen olşun. Gaugagsi, hoşametidigsi, pek kogsa, ve pek gencs olmaşın.

Tercüman: İptida gyekretur ki aslı arı ola. Güzel, şöretli. Okumış ve iş görmüş adam ola. Dildar, dil sahibi. Badehu cömmert, ayık, yüregli sabr idici, arif, yazı ve okumak bilen olsun. Gavgacı, hoşamet idici, pek koca ve pek genç olmasın.

⁸⁹ andan.

⁹⁰ gyerek.

91. SAYFA

Gyerektur ki jeminli olβun, zira jemin dogrulugun mŭhŭridur. Szir βaklaβen. Andan βonra gyerektur ki *effendiβinŭn* irzini gŭzetβen, ve vilajet ejligine mukaiet olβun. Ol dachi peklazumdurki, varagsak jerŭn ehvalini, dilini kabiliβe, βaraiun, ve halkŭn tŭreβini bilβen. Netigsei kelim.

Gerektur ki yeminli olsun, zira yemin dogrulugun mŭhŭridur. Sır saklasın. Andan sonra gerektur ki efendisinŭn ırzını gŭzetsın ve vilayet eyligine mukayet olsun. Ol dahi pek lazumdur ki, varacak yerŭn ehvalini, dilini kabilise, sarayun ve halkŭn tŭresini bilsın. Neticei kelim.

92. SAYFA

Gsŭmle fejde, eger kiamil degil iβe, lazumdur ki kabiliyeti olβun.

Cŭmle şeyde, eger kâmil degil ise, lazumdur ki kabiliyeti olsun.

Legatus: Sŭkŭr khudaja, dediginiz hedajeler, bende dachi, bir ez mertebede bulunur. Szenden regsam angsak budurki, bana ehli irz ioldaslar, ve bir kats hizmet kiarlar buliver.

Elçi: Ŗŭkŭr hudaya, dediginiz hedayeler, bende dahi, bir ez mertebede bulunur. Senden recam ancak budur ki, bana ehli irz yoldaşlar ve bir kaç hizmetkârlar buliver.

Interpres: Szenŭnle gyŭtŭrmis, olaidum⁹¹ deha, ej olurdi, zira bu diarun hizmetgiuzar adamlari, Chriŝtiandan dŭnmis iken, ekβeri haindŭr.

Tercŭman: Senŭnle gŭtŭrmiŝ olaydun deha ey olurdi, zira bu diyarun hizmetgŭzar adamlari, Hristiyandan dŭnmiŝ iken, ekseri haindŭr.

93. SAYFA

Szenŭn milletŭnden miriden, ia hod gyendi keβeβinden ianaŝtirmis ioldaslar ve hizmet kiarlar, deha iktikatli, dogri, olurdi: zira elcŝilŭk muradinŭz ŭzre tamam olup, anlar dahi irzden bir paj omardilar.

⁹¹ olaidun.

Senün milletünden miriden, yahod gendi kesesinden yanaştırmış yoldaşlar ve hizmetkârlar, deha iktikatli, dogrı olurdı: zira elçilük muradınüz üzre tamam olup, anlar dahi ırzden bir pay omardılar.

Legatus: Gerçek derßen, Emma nigse atılan ok dönmez, olmis is dachi bir deha, olagsak degil. Akçfeile her fej biter, tek *effendimün*, muradı üzre maßlahat bitßen, her

Elçi: Gerçek dersın. Emma nice atılan ok dönmez, olmiş iş dahi bir deha, olacak degil. Akçeyile her şey biter, tek efendimün, muradı üzre maslahat bitsın, her

94. SAYFA

nem var, anlarle üleştirirüm. Ülmek ırzile, bin kerre, jegdur, netekim, işbiz rußfailikle dönmek.

nem var, anlarle üleştirirüm. Ülmek ırzile, bin kerre yegdur, netekim işsiz rusfaylıkle dönmek.

Interpres: Nekadar *Effendinüzün*, ve kime göndürülmisßen, ırzi gyötörürße, ola⁹² kadar ioldas ve hizmetkiar⁹³, lazum gyelür, azim, *faideßiz* şöhet, magrurluga delalettür, ve iki tarafa paçfariz ider. İptida bir bir kiatihî⁹⁴, ve Vekilhargs bana lazum dur.

Tercüman: Ne kadar Efendinüzün, ve kime göndürülmışsen, ırzı götürürse, ol kadar yoldaş ve hizmetkâr, lazum gelür, azim, faydesiz şöhet, magrurluga delalettür ve iki tarafa paçarız ider. İptida bir sır kâtibi ve Vekilharc sana lazumdur.

95. SAYFA

Bujle kiatib bulaim bana, ki benün birün baklaia, ve elün akilile ioklaia. Söjle vekilhargs ißterüm ki, gyendie *farz*, ve evimüze bağlanmis hizmete mukaiet olßun, hits bir ierde lazum olagsak hargsda kußur itmezßin; ia hod kimßenün hakini iemezßin ki gyoregsek şöhetle bakatlık olmaia. Lazum olagsak fej çfoktur, lakin zamanımız az: zira adet üzre Stambola jaklaştigümüz gibi Çfausbafa, bir

⁹² ol.

⁹³ hizmetkiar.

⁹⁴ kiatibi.

Büyle kâtib bulayım sana ki, senün sırün saklaya ve elün akılile yoklaya. Şöyle vekilharc isterüm ki, gendiye farz ve evimüze bağlanmış hizmete mukayet olsun, hiç bir yerde lazım olacak harcdan kusur itmezsin; yahod kimsenün hakını yemezsin ki görecektir şöhratte sakatlık olmaya. Lazım olacak şey çoktur, lakin zamanımız az: zira adet üzre Stambola yaklaştığımız gibi Çauşbaşa, bir

96. SAYFA

kats Çauslarla karşımuze gelir.

kaç Çauslarla karşımuze gelir.

Legatus: Emma ola gyeledigi⁹⁵ adet üzre, biz kimbei haber itmege, illeri göndörmedük.

Elçi: Emma olageldigi adet üzre biz kimseyi haber itmege, illeri göndörmedük.

Interpres: Ucs giünden evvel, Vezir Azim hazretlerine, ben ilam ejledum. Csümle adetlerini, ol kapinün, çokdan öğrendüm, ben hits mukaiet olma. Geldigi gibi, hem ol attan, hem ben (arabadan) enüp, ve el virüp, bir birinüze belam iderbinüz, belamdan,

Tercüman: Üç günden evvel, Vezir Azim hazretlerine, ben ilam eyledüm. Çümle adetlerini, ol kapinün, çokdan öğrendüm, sen hiç mukayet olma. Geldigi gibi hem ol attan hem sen (arabadan) enüp, ve el virüp birbirinüze selam idersinüz, selamdan,

97. SAYFA

sonra, ol soal ider ne haberle giellürbiniz⁹⁶. Effendinüz ne isler, vilajet, ve ol semtün hali ne şekildür? Padişah, ve Vizir tarafından bana ejlik ištejüb; bana düşer ki, onagyöre, Padişah ve Vezir Azim, hal hatirini soal ejleye, hem çok ejlik ištejeben. Badehu jine attan binüp ol mumailehi Çaus Bafa, ben iabangsi olmagile, sonra, ol soal ider ne haberle gelürsünüz. Efendinüz ne işler, vilayet ve ol semtün hali ne şekildür? Padişah ve Vizir tarafından sana ejlik isteyüb; sana düşer ki, ona göre

⁹⁵ olagyeldigi.

⁹⁶ gelirbiniz.

Padişah ve Vezir Azim, hal hatırını soal eyleye, hem çok eylik isteyesın. Badehu yine atta binüp ol mumailehi Çauş Başa, sen yabancı olmagile,

98. SAYFA

Padişfah gsanibindan tain olunmis konaga, alai ile, gyötörüp, βana elvida eder, ve bir kacs Jenitzerler, ia hod Cfauslar, hizmetinüze alikor. Anlar tain olan jem jegsek, etmek, et akçfeβi, ve gair lazum olagsag feiler, giendi adamünüzle bile, haftadan haftaia csikarup, aiaginüze gyötörürler, ve βair islerinüzi gyorürler, gsümle elemnden⁹⁷ (kemden) güzedeürler.

Padişah canibindan tayin olunmiş konaga, alay ile götörüp sana elvida eder ve bir kaç Yeniçerler yahod Çauşlar, hizmetinüze alikor. Anlar tayin olan yem yemek, etmek, et akçesi ve gayr lazum olacag şeyler, gendi adamünüzle bile, haftadan haftaya çıkarup, ayaginüze götörürler, ve sair işlerinüzi görürler, cümle elemnden (kemden) güzede(y)ürler.

99. SAYFA

Üts giünedek huzur iderβiniz, andan βonra Vezir Azim kapiβına, βaraina, ol Cfaus Başa, ata bindürüp, iakişik alajile βeni gyötörür: anda attan enüp iene, ol, ia hod bellibaslardan bir kimeβne, izzet itsün, elinüzi, kolunuzu tutup Vezir Azem huzurine (öğüne) cşikarür; olβana, hem βen ona el virüp, birbirinüze doa ederβniz⁹⁸. Badehu Eƒfendinüzün İktikat nameβini, ve ana βüjleiegsek mektübler virüp, dejverürβen ki, Padiβaha⁹⁹ göndörölmişβen andan oturi ialvarur ve regsa ider βen ki bulufmak itsün, olagioldigi üzre, talchiz itβen, ve işinüzde kelimei tadjibeβini dirigbujurmaia.

Üç günedek huzur idersiniz, andan sonra Vezir Azim kapısına, sarayına, ol Çauş Başa, ata bindürüp, yakışık alayile seni götörür: anda attan enüp yine ol yahod bellibaşlardan bir kimesne, izzet içün, elinüzi, kolunuzu tutup Vezir Azem huzurine (öğüne) çıkarür: ol sana hem sen ona el virüp, birbirinüze doa edersiniz. Badehu Efendinüzün İktikatnamesini ve ana söyleyecek mektübler virüp, deyverürsın ki,

⁹⁷ elemnden.

⁹⁸ ederβiniz.

⁹⁹ Padişfaha.

Padişaha göndörölmüşsin andan ötüri yalvarur ve reca idersın ki buluşmak için, olageldigi üzere, talhiz itsın ve işinüzde kelimeı tayyibesini dirig buyurmaya.

100. SAYFA

Vezir Azem Padişfaha arzohal şünüp, filan falan Hakimden gioldüğünüzi ilam ider, vekı onunile buluşmak¹⁰⁰ muradün vardır: Padişfah dachi Veziri çağırüp, şoalider, kimden, ve ne haberle gyeldiniz? ol vakte eger buluşmaga kail olurıße, bir giün tain idüp. Vezir azem, gair kubbe Vezirler ile, bukadar bin Jenitzer ve kapi kullar mevgsud olup, bir bini, bölük bölük gyendi Çşorbagsişi altında şıra şıra, ia-

Vezir Azem Padişaha arzohal şünüp, filan falan Hakimden geldüğünüzi ilam ider, ve ki onunile buluşmak muradün vardır: Padişah dahi Veziri çağırüp, soal ider, kimden, ve ne haberle geldiniz? Ol vakte eger buluşmaga kail olurise, bir giün tayin idüp, Vezir azem, gayr kubbe Vezirler ile bu kadar bin Yeniçer ve kapi kullar mevcud olup, bir bini bölük bölük gendi Çorbacısı altında sıra sıra ya-

101. SAYFA

rakşbiz, el kauşup, ve hits tinmaiup, dururken, azim alajile, Padişfaha buluşturlar. Lakin buluşturmazden evvel, bir iukşegsik ve açşık, elçşilere tain olummis¹⁰¹ jere şeni çşikarup, şeraşer kaftan şana ve jolduslarinüze¹⁰², hem bir kats bellibasli kullarinüze giejdirüp, onda dururken, ja hod otu-

raksız, el kauşup ve hiç tınmayup dururken, azim alayile Padişaha buluşturlar. Lakin buluşturmazdan evvel, bir yüksecik ve açık, elçilere tayin olunmiş yere seni çşikarup, seraser kaftan sana ve yoldaşlarinüze, hem bir kaç belli başlı kullarinüze geydirüp, onda dururken, yahod otu-

102. SAYFA

ururken (zira ikişi hem gsaiz, hem kabil) padişfahun emrini katlaniürşen: işfaret olunup, iki belli basli, iani: Imrehor, bir kapugsi başa, ia hod bir gairi biuk mertebede

¹⁰⁰ buluşmak.

¹⁰¹ olunmis.

¹⁰² joldaslarinüze.

olan kişiile, şenün kolun tutup, Padişşah, turli turli gione gion, gsila veren, almaslarle, zümütlerle ve şair gsevahirlere¹⁰³ oturtmis, zengin takhtina algidüp, şen Padişşaha, başın topraga iakin egilürüp, izzet ve tazim ettikten şonra, *Efendünüzün* nameşini (şelam verüp) teşlim iderşen; řüjlejtgsegün¹⁰⁴ şüjlerşen, şonra jine anları terş kapiedek giötörürler¹⁰⁵, anda şalivirüp, Vezir Azemle ziafet haneje giderşen, Padişşaha laik (şarabtan mada) konokluk ederler şize, şen Uezir Agem¹⁰⁶ ile, o bir ioldaslar, ve *kafftan* ziejmis¹⁰⁷ kullar, gair Paşşalarle mangşa jeurşiniz, kaftan gyeimemis kullara, dişşarda mangşa, iegsek verilür. Ol hanede girirken şagh taraftan, bir jukşegsik oda var, Padiş-

urken (zira ikisi hem caiz, hem kabil) padişahun emrini katlanıyürsın: işaret olunup, iki belli başlı yani: İmrehor, bir kapucı başa, yahod bir gayri biyük mertebede olan kişiyle, senün kolun tutup, Padişah türli türli gone gon, cila veren almaslarle, zümütlerle ve sair cevahirlere oturtmiş, zengin tahtına algidüp, sen Padişaha, başın topraga yakın egilürüp, izzet ve tazim ettikten sonra, *Efendünüzün* namesini (şelam verüp) teslim idersın; süyleyecegün süylersın, sonra yine anları ters kapıyedek giötörürler, anda şalivirüp, Vezir Azemle ziyafet haneye gidersın, Padişaha layık (şarabtan mada) konokluk ederler size, sen Vezir Azem ile obir yoldaşlar, ve kaftan geymiş kullar, gayr Paşalarle manca ye(y)ürsünüz, kaftan geymemiş kullara, dışarda manca yecek verilür. Ol hanede girirken çag taraftan bir yüksecik oda var, Padi-

103. SAYFA

řah řeni pegsereden bakar, hem řüjleřtigün digner, emma řen oni györemezřen. *Ziafet* tamam oldikten řonra, Vezir Azem Padiřřah ile řaraida bir ez eglenür, řeni iře, jine Čřaus Pařa, adet üzre, alajle konagünüze al gieterüp, Vezire döner, hem řenün řelaminün variře, teřlim eder.

řah seni pecereden bakar, hem süyleřtigün digner, emma sen onı göremezsın. *Ziyafet* tamam oldikten sonra, Vezir Azem Padiřah ile sarayda bir ez eglenür, seni ise, yine Čauř Pařa, adet üzre alayle konagünüze algetirüp, Vezire döner, hem senün řelaminün varise, teslim eder.

¹⁰³ gsevahirlere.

¹⁰⁴ şüjlejegsegün.

¹⁰⁵ giötörürler

¹⁰⁶ azem.

¹⁰⁷ giejmis.

105. SAYFA

Symdiden ßonra ne islejelum, gsevaba, hits mukaiet olma ialumni¹⁰⁸? Bir hacs gyün katlanmak lazumdur, tez dönmek iktiza itmezße: anlar, iptida divanda muşavere iderler, ne gsevab virmek gereklerdür.

Şimdiden sonra ne işleyelüm, cevaba, hiç mukayet olmayalum mı? Bir haç gün katlanmak lazumdur, tez dönmek iktiza itmezse: anlar iptida divanda muşavere iderler, ne cevab virmek gereklerdür.

106. SAYFA

Tez olmazße, biz dahi tekajjud ideriz ki gsevabi eglendirmezßinler. Eger bir fej onutmis-ißen, ia hod deha ejügse fikir etmisßen, Vezir Azem hazeretlerle bululuşmak¹⁰⁹ her zeman nunkin¹¹⁰ (kabil dür) ve jeniden ßüjlemek; ia hod jazüle¹¹¹ Tergfemanle, muradun açfmak gsaizdur.

Tez olmazse, biz dahi tekayyud ideriz ki cevabı eglendirmezsinler. Eger bir şey onutmiş-isen, yahod deha eyüce fikir etmişsen, Vezir Azem hazeretlerle buluşmak her zeman mümkün (kabildür) ve yeniden söylemek; yahod yazıyle Tercemanle, muradun açmak caizdur.

Legatus: Padişşah ile buluşmak bir deha olmazmi, ve ieniden bir işe mubaşîret itmek?

Elçi: Padişah ile buluşmak bir deha olmaz mı, ve yeniden bir işe mubaşîret itmek?

Interpres: Olmaz Sultanum. Zira ßarajun adeti budurki, angsak gieldigi ve gittigi vakte;

Tercüman: Olmaz Sultanum. Zira sarayun adeti budur ki, ancak geldigi ve gittigi vakte;

¹⁰⁸ olmaialummi.

¹⁰⁹ buluşmak.

¹¹⁰ munkin.

¹¹¹ jaziile.

107. SAYFA

elçiiile buluşa gielmiştir. Her ne işün varıbe, vezir Azem elinden getfer, andan bilmek gerekben. Haçan ki Vezir Azemle, ve Hunkiarle (Padişahile;) buluşmışben, gyerekturki¹¹² Şehelişlama (Mufftia) ve bair kübbe Vezirlere tazim idüp, regsa ederbenki anlar dachi, lazum gieldi zeman işfinüzde bulunşunlar.

elçiyle buluşagelmiştir. Her ne işün varise, vezir Azem elinden geçer, andan bilmek gereksın. Haçan ki Vezir Azemle ve Hunkârle (Padişahile); buluşmışsın, gerekur ki Şehelişlama (Müftiya) ve sair kübbe Vezirlere tazim idüp, reca edersın ki anlar dahi, lazum geldi zeman işinüzde bulunsunlar.

108. SAYFA

Legatus: Kabilmidur Chriştian Padişah, Elçilerine varmak?

Elçi: Kabil midur Hristiyan Padişah, Elçilerine varmak?

Interpres: Igsazetile, her handa iştërben varmak kabil, ve gsaizdür. Lakin dusmanişen, ia hod duşmandan gielmis işen, paçarizdür: belki igsazet dahi ioktnr¹¹³. Tembih etmemislerişbe açfmazdan kimşbe bilmeiüp, ia hod bekcşilere bir ez hedaiagsik verüp kabildur: Doşt işen igracet¹¹⁴ biz dachi, vara billerşen.

Tercüman: İcazetile, her handa istersen varmak kabil ve caizdür. Lakin duşmanisen, yahod duşmandan gelmiş isen, paçarizdür: belki icazet dahi yoktur. Tembih etmemişlerise açmazdan kimse bilmeyüp, yahod bekçilere bir ez hedayacık verüp kabildur: Dost isen icazetsiz dahi varabilırsın.

Legatus: Sükür khudaie elçilik muradımüz

Elçi: Şükür hudaye elçilik muradımüz

109. SAYFA

üzre bitti, gyerektür ki şeire gidelüm, hem dişfarda, hem feherde görmege laik fejler györelüm, ve bazi nadir, hem bizum vilaietimizde bulunmaian fejler alalum.

¹¹² gyerekturki.

¹¹³ ioktur.

¹¹⁴ igsazetşiz.

üzre bitti, gerektür ki seyre gidelüm, hem dışarda, hem şehirde görmege layık şeyler görelüm ve bazı nadir hem bizüm vilayetimizde bulunmayan şeyler alalum.

Interpres: Györörüm ben ki benün biuk şetaretün vardır, gioia kim hits bir maβlahat deha düşmeje.

Tercüman: Görörüm ben ki senün büyük şetaretün vardır, goya kim hiç bir maslahat deha düşmeye.

Legatus: Aklime βigmaz (irmez) nenüngibi maβlahat dusβe gyrek¹¹⁵? biz dejegsegümüzi dedük; βujlejegsegimüzi fujleştük; biukki-meβnelere¹¹⁶ gyereki gibi buluştuk, tazim ettük.

Elçi: Aklime sıgmaz (irmez) nenün gibi maslahat düşse gerek? Biz deyecegümüzi dedük; süyleyecegimüzi süyleştük; büyük kimesnelere gerekı gibi buluştuk, tazim ettük.

110. SAYFA

Gertzek, bizum tarafımızdan elçilik eda olundi, nehajet anlarun dejegsegi neolβa gyerek, bize karanlütur¹¹⁷: ihtimali vardır ki, anlarum¹¹⁸ gsevabi, bizum dilegimüze ziddi ola: bujle olβa ieniden gsewab virmege her zaman hazır olmak gyerekiz. Kail olduklari vakte dachi βon buluşmaga, ve gytmeke. igsazet itsün, intizarda olmak düşer bize.

Gerçek, bizüm tarafımızdan elçilik eda olundi, nehayet anlarun deyecegi ne olsa gerek bize karanlütur: ihtimali vardır ki, anlarun cevabı, bizüm dilegimüze zıddı ola: böyle olsa yeniden cevap virmege her zaman hazır olmak gerekiz. Kail oldukları vakte dahi son buluşmaga ve gitmeke icazet için, intizarda olmak düşer bize.

111. SAYFA

Legatus: Bir deha buluşurmiiz Padişahile?

Elçi: Bir deha buluşurmıyız Padişahile?

¹¹⁵ gyerek.

¹¹⁶ biuk kimeβnelere.

¹¹⁷ karanlütur.

¹¹⁸ anlarun.

Interpres: Zahir.

Tercüman: Zahir.

Legatus: Bir alaj ederlermi?

Elçi: Bir alay ederler mi?

Interpres: Her fej evvelki gibi olur, Padişaha ejlik işteditken sonra, yine ziyafet idüp, ve gytmege igsazet verüp, *effendimüze* iazdiklari nameler teßlim iderler.

Tercüman: Her şey evvelki gibi olur, Padişaha eylik istedikten sonra, yine ziyafet idüp, ve gitmege icazet verüp *efendimüze* yazdıkları nameler teslim iderler.

Legatus: Agsaba peskes bize çfekerlermi?

Elçi: Acaba peşkeş bize çekerler mi?

112. SAYFA

[Interpres]: Dejmede.

[Tercüman]: Deymede.

Interpres: Szen dachi anlara hits bir fej vermedün, ol sebebden omma. Muşurman tajfaşı almaga ügrenmiştir, vermege degil: anlar zan ederki bütün¹¹⁹ alem giendilerine borgslidür. Szana giejdirdikleri iki kaftanle kefalet kıl, ej gsewab gsümle peskeşi getşer.

Tercüman: Sen dahi anlara hiç bir şey vermedün, ol sebebden omma. Musurman tayfası almaga ügrenmiştir, vermege degil: anlar zan eder ki bütün alem gendilerine borclıdür. Sana geydirdikleri iki kaftanle kefayet kıl, ey cevap cümle peşkeşi geçer.

113. SAYFA

BÖLÜM VI.

De mercatura, numeratione simplici, variisque rebus, interpres, legatus, et institores seu mercatores colloqvuntur (Ticaret, basit rakamlar ve çeşitli konular hakkında tercüman, elçi ve tüccarlar (Mercatores) arasında geçen sohbetler,)

¹¹⁹ bütün.

Interpres: Diſſarda, ſu iolinun baſlarini hauzlarini nereden ſu üleſtirirler, kihathanei, Ejübün makpereſini tabutini, gyüzel bakçfeler: Hazköjde ajazma, Galatada keſiſ haneleri, dervislerün tekelerini, bogaz hiſarlar, dikili taſı ſeir itmek laiktür: Seher iſinde ne lazum iſe, haſan bazi ſejler almaga gideriz, ſeir her zaman olur.

Tercüman: Diſarda, su yolunun baſlarını hauzlarını nereden su üleſtirirler, kihathaneyi, Eyübün makperesini tabutını, güzel bakçeler: Hazköyde ayazma, Galatada keſiſhaneleri, derviſlerün tekelerini, bogaz hisarlar, dikili taſı seyr itmek layıktür: Œehir içinde ne lazum ise, haçan bazı ſeyler almaga gideriz, seyr her zaman olur.

114. SAYFA

Çunki bir ez ſej almak murak¹²⁰ iderſen, lazumdur ki angsak ſade rakam (kiſap¹²¹) ügreneſen: angla gyendin bezirgyan nekadar iſter.

Çünkü bir ez ſey almak murad idersen, lazumdur ki ancak sade rakam (hisap) ügrenesın anla gendin bezirgan ne kadar ister.

Legatus: Kim ügrediür beni?

Elçi: Kim ügrediyür beni?

Interpres: Bendenüz (ben kulunuz) ügredeim, ia hod bir ejgse hogsa, bulaim ſana.

Tercüman: Bendenüz (ben kulunuz) ügredeyim, yahod bir eyce hoca, bulayım sana.

Legatus: Jabangsi hogsadan ügrenmek higſap ederüm, hem ol her zaman mev-

Elçi: Yabancı hocadan ügrenmek hicap ederüm, hem ol her zaman mev-

115. SAYFA

gsud degildür, ſeniſe geſe giündüz ianumda olup, is deha kolaj gyelür.

cud degildür, senise geçe giündüz yanimda olup, iſ deha kolay gelür.

Legatus: Zeman geſer, Allah inajetüle¹²² basla jalum.

¹²⁰ murad.

¹²¹ hiſap.

¹²² inajetiile.

Elçi: Zeman geçer, Allah inayetiyle başlatalum.

Interpres: Bir, İki, Üts, Dort, Bes, Altı, Jedi, Szekiz, Dokuz,

On, | On bir 11. on iki 12. on üç 13.

İgirmi, | İgyrmi bir 21. igirmi iki 22. &c.

Tercüman: Bir, İki, Üç, Dört, Beş, Altı, Yedi, Sekiz, Dokuz,

On, | On bir 11, on iki 12, on üç 13.

İgirmi, | İgirmi bir 21, igirmi iki 22. &c.

116. SAYFA

Otuz, | Otuz bir 31. otuz iki 32.

Kirk, | Kirk bir 41. kirk iki 42.

Elli, | Elli bir 51. Elli iki 52.

Altmiş, | Altmiş bir 61. Altmiş iki 62.

Jetmiş, | Jetmiş bir 71. Jetmiş iki 72.

Szekßen, | Szekßen bir 81. Szekßen iki 82.

Dokßan, | Dokßan bir 91. Dokßan iki 92.

Otuz, | Otuz bir 31, Otuz iki 32.

Kırk, | Kırk bir 41, Kırk iki 42.

Elli, | Elli bir 51, Elli iki 52.

Altmış, | Altmış bir 61, Altmış iki 62.

Yetmiş, | Yetmiş bir 71, Yetmiş iki 72.

Seksen, | Seksen bir 81, Seksen iki 82.

Doksan, | Doksan bir 91, Doksan iki 92.

Juz, iki iuz. üts juz. Bin, iki bin. On bin, İgirmi bin. Otuz bin, 30000. Kirk bin 40000.

Yüz, iki yüz, üç yüz. Bin, iki bin. On bin, İğirmi bin. Otuz bin, 30000. Kırk bin 40000.

117. SAYFA

Bir buçuk. İki buçuk, Üç buçuk, Dört buçuk. On buçuk, İğirmi buçuk, Otuz buçuk, Kırk buçuk. Bir akçe, İki akçe. Bir gros, real, İki gros, real. On akçe, 10. On bir akçe 11. İğirmi akçe, 20. Arşin, endaze, Bir arşin.

Bir buçuk, İki buçuk, Üç buçuk, Dört buçuk. On buçuk, İğirmi buçuk, Otuz buçuk, Kırk buçuk. Bir akçe, İki akçe. Bir gros, real, İki gros, real. On akçe 10, on bir akçe 11. İğirmi akçe 20. Arşin, endaze, Bir arşin.

Legatus: Jeter; başım agırtmam, benbiz bir fej almam: es, giderum çarşıa. Başım üstüne.

Elçi: Yeter; başım agırtmam, sensiz bir şey almam: eş, giderüm çarşıya. Başım üstüne.

118. SAYFA

Başım itsün. Allah haki itfün. Padişah aziz başı itsün. Tuz etmek haki itsün: Kelam izzet, Kurani şerif haki itsün:

Başım için. Allah hakı için. Padişah aziz başı için. Tuz etmek hakı için: Kelam izzet, Kurani şerif hakı için:

119. SAYFA

Okudugum haki itsün. Ne iştter ben symdi almaya?

Okudugum hakı için. Ne istersın şimdi almaya?

Legatus: İptida bir kats kitabler, alelhuşu kuran azim Gülistan, Daniştan, hem tevarik kitablari.

Elçi: İptida bir kaç kitabler, alelhusus Kuran azim Gülistan, Danistan hem tevarik kitablari.

Interpres: İnkiar olunmaz, bazı nadan kişiler, kitablerde iafmislar¹²³ ki, Alcoran βatmak, ia almak Chriştiana gsaiz degildür, ve βatan, başıile ojnaββa¹²⁴ gerek. Emma, tegsribeβiz ademler bujle jalan pejda ettiler: iβtejen Chriştiana,

Tercüman: İnkâr olunmaz, bazı nadan kişiler, kitablerde yazmışlar ki, Alkoran satmak, ya almak Hristiyana caiz degildür ve satan, başıyle oynasa gerek. Emma, tecribesiz ademler böyle yalan peyda ettiler: isteyen Hristiyana,

120. SAYFA

aşikiare muβurman Hogsalar, kelim izzet okudurlar. Zira Pegamber Mahomed, andan-uturi jazmıştur Kurani ki, gsümle alem bilβen Tangrinün muradı nedür, jani: gökten endirmıştür ki, dunnya talim olβun, ve küfüretten ajirilüp dini iβlame gyelβen.

aşikâre Musurman Hocalar, kelim izzet okudurlar. Zira Pegamber Mahomed, andan üturi yazmıştur Kurani ki, cümle alem bilsın Tağrınün muradı nedür, yani: gökten endirmıştür ki, dünya talim olsun, ve küfüretten ayırlılup dini İslame gelsın.

Legatus: Neder Turk bizum kitablarimüzden?

Elçi: Ne der Türk bizüm kitablarımüzden?

[Interpres]: Derki, dort kitab haktur, emma ütřiβi battal oldi, kurani şerifte Tangri

[Tercüman]: Der ki, dört kitab haktur, emma üçisi battal oldi, Kurani şerifte Tağrı

121. SAYFA

her şej jazmıştur, ve ol ialiniz jeter dunnyanın talimine.

her şey yazmıştur ve ol yalnız yeter dünyanın talimine.

Legatus: Kangıβıdur ol dort kitablar?

Elçi: Kangısıdur ol dört kitablar?

Interpres: 1. Tevrat,

2. Zebür,

¹²³ iazmışlar.

¹²⁴ ojnaβa.

3. Ingsil,
4. Furcan feu Elkuran

Tercüman: 1. Tevrat,

2. Zebür,

3. İncil,

4. Furkan yani El-Kuran

Legatus: Çfuhagsia varßak olmazmı? bir kats arşın çfuha alßam gyerek.

Elçi: Çuhacıya varsak olmaz mı? Bir kaç arşın çuha alsam gerek.

Interpres: Olur: lakin çfuha, Chriştianlarda çfok ugsuzdur.

Tercüman: Olur: Lakin çuha, Hristiyanlarda çok ucuzdur.

Legatus: Niçfie verürßen bir endaze (arşın) çfuha?

Elçi: Niçiye verürsın endaze (arşın) çuha?

122. SAYFA

Mercatores: Ej Ingliz çfuhaßı dokuz gros.

Tüccarlar: Ey İngiliz çuhası dokuz groş.

Legatus: Gşevahirgsi, bir mißkal iri hem degirmi ingsü necşie verürßen?

Elçi: Cevahirci, bir miskal iri hem degirmi incü neçiye verürsın?

Mercatores: Dort real.

Tüccarlar: Dört real.

Legatus: İri hem zatından kızıl mergsanun daneßi, niçfie?

Elçi: İri hem zatından kızıl mercanun danesi, niçiye?

Mercatores: Vardur bir gros, var buçfuk, vardur bir çfejrek gros pahada. Ügürtle hem biendüğün al, ßana igsazettür; ve, eger bir kimßide, deha ej, hem ugsuz gione gione gsevahirlar bulagsak olurßen, gsaba olßun benum ßana.

Tüccarlar: Vardur bir groş, var buçuk, vardur bir çeyrek groş pahada. Ügürtle hem biyendüğün al, sana icazettür; ve eger bir kimsede, deha ey, hem ucuz gone gone cevahirlar bulacak olursen, caba olsun benüm sana.

123. SAYFA

Legatus: Gößtür bana bir biuk degirmi, ve nohudtan iri zümrüt.

Elçi: Göstür bana bir büyük degirmi ve nohudtan iri zümrüt.

Mercatores: Geßtereim, emma bir csift ejißinden, dort ia bes iuz groşten ekşik vermem.

Tüccarlar: Gestereyim, emma bir çift eyisinden, dört ya beş yüz groşten eksik vermem.

Legatus: Pek pahali dur.

Elçi: Pek pahalıdır.

Mercatores: Jok Sultanum. Giör bu jakuti, bu dachi bin groştan ekşik batılmaz. Elmaß alurmißin?

Tüccarlar: Yok Sultanum. Gör bu yakutı, bu dahi bin groştan eksik satılmaz. Elmas alur mısın?

Legatus: Evet.

Elçi: Evet.

124. SAYFA

Lakin, olur olmaz fej hits ißtemem: pak hem iri gietür.

Lakin, olur olmaz şey hiç istemem: pak hem iri getir.

Mercatores: Ne pahada ißterßen? iuz bin gros pahajadak, bende bulurßen.

Tüccarlar: Ne pahada istersın? Yüz bin groş pahajadak, bende bulursın.

Legatus: Ol padaha¹²⁵ ißtemem, on, ia igirmi bin gros pahaiadak, alürüm. Eßki madenun, Dimißki¹²⁶ demirün var mı?

Elçi: Ol pahada istemem, on ya igirmi bin groş pahayadak alürüm. Eski madenün, Dimişki demirün var mı?

Mercatores: Eßki madcnün¹²⁷ demirini deha makbul kiaßedermişin? Jeninün dachi kem degil. Juz ia hod iki juz realdan aña, ejügse ßatamam.

Tüccarlar: Eski madenün demirini deha makbul kıyas eder misin? Yeninün dahi kem degil. Yüz yahod iki yüz realdan aña, eyüce satamam.

125. SAYFA

Legatus: Buñle olßun; kail im, Szaracs haneje gyitmek zemandur: bir kacs ßirmali egerler, jullar, terkesler almaingse ßaraia dönmem. Geñfende, jajlar ve oklar almişiken, terkesleri onutmis-iz.

Elçi: Büyle olsun; kailim, Saraçhaneye gitmek zemandur: bir kaç sırmalı egerler, yullar, terkeşler almayince saraya dönmem. Geçende, yaylar ve oklar almişiken terkeşleri onutmuşız.

Interpres: Oraia gitmezden evvel, iakin olmagile, bir kacs deve tñj Agsem kecfelerini alalum.

Tercüman: Oraya gitmezden evvel, yakın olmagile bir kaç deve tñy Acem keçelerini alalum.

Leagus: Ejdür.

Elçi: Eydür.

126. SAYFA

Bunda muradimüz bitti, es, atpazara gidelüm.

Bunda muradımüz bitti, eş at pazara gidelüm.

Interpres: Ej derßen: zira üjleden ßonra pazar bozulur. Ne ißterßen almaia?

¹²⁵ pahada.

¹²⁶ dimişki.

¹²⁷ madenün.

Tercüman: Ey dersın: zira üyleden sonra pazar bozulur. Ne istersın almaya?

Legatus: İki, ia ücs köheylan at, bir csift deve, ve katerler.

Elçi: İki ya üç köheylan at, bir çift deve ve katırlar.

Interpres: At Pazara gyetmek¹²⁸, beir itsün olur, lakin ejügse gsinß köheylan at, oraje csikarmazlar, biuk kişilerün şarajlarinde, ia hod bellibasli gsambaslarun ahirlerinde şormak gyerekdür, bir alaj şakat begirler, angsak csikarlar mejdana. Katerler giah giah bulunur, emma Develer Seherde dachi pek nadir. Zira

Tercüman: At Pazara gitmek, seyr için olur, lakin eyüce cins köheylan at, oraye çıkarmazlar, biyük kişilerün saraylarinde, yahod belli başlı cambaslarun ahırlerinde sormak gerekdür, bir alay sakat begirler, ancak çıkarlar meydana. Katırlar gâh gâh bulunur, emma Develer Şeherde dahi pek nadir. Zira

127. SAYFA

Padişşahun, ve manşupa gidegsek Paşşaların hizmetine Scudarddan¹²⁹ getşirmezden evvel, alürlar.

Padişşahun ve mansupa gidecek Paşşaların hizmetine Sküdardan geçirmezden evvel, alürlar.

Legatus: Ne isler Hunkiar, Develerle?

Elçi: Ne işler Hunkâr, Develerle?

Interpres: Bir hacs bin şefer itsun beşlerler, ve şefer oldugi vakte¹³⁰, iuk anlarla taşşürlar.

Tercüman: Bir haç bin sefer için beslerler, ve sefer oldugı vakte, yük anlarla taşıyürlar.

128. SAYFA

Bizum vilajetimüzün havaşını şauk oldugi itsün gyötörmezler, bizumkiler timarini bilmezler, akcsei iabana bragarşiniz.

¹²⁸ gyitmek.

¹²⁹ Scudardan.

¹³⁰ vakte.

Bizüm vilayetimizün havasını sauk olduğu için götürmezler, bizümkiler timarını bilmezler, akçeyi yabana brgarsınız.

Legatus: Ona ben bir çfare bulurum, hem bir Devegisi bundan alaim.

Elçi: Ona ben bir çare bulurum, hem bir Deveci bundan alayım.

Interpres: Çfunki ben nýjetünden dönmeßen, mazul olan Paşşaların ademlerinden þormaga lazım, ia hod bir kacs konak jol, Scudurdan, Anadoldan gielen kişilerün ogüne, adam göndörelüm, gair iüzden gügsüle¹³¹ muradine irirþin.

Tercüman: Çünkü sen niyyetünden dönmesin, mazul olan Paşaların ademlerinden sormaga lazım, yahod bir kaç konak yol, Sküdurdan, Anadoldan gelen kişilerün ögüne adam göndörelüm, gayr yüzden gücile muradına irirsin.

129. SAYFA

Köheylan atlar ne ejlemeli? uzak iolda dajanmazlar, anlar nazik ve ingfedür, şöhet itsün feherde, çfarşı, pazarda, ve düşmem¹³², kovup tez ietişmek, ia anlardan katsmak itsün, elverür. Türkmen ati hepişinden iegdür, iridür, gößtörislidür, hem jolda daianür: nekadar hüner köhejlanda olur, anda ziadedür.

Köheylan atlar ne eylemeli? Uzak yolda dayanmazlar, anlar nazik ve incedür, şöhet için şeherde, çarşı, pazarda ve düşmen kovup tez yetişmek, ya anlardan kaçmak için, elverür. Türkmen atı hepisinden yegdür, iridür, gösterişlidür, hem yolda dayanür: ne kadar hüner köheylanda olur, anda ziyadedür.

130. SAYFA

Köheylan kişrag alurşaniz kem degil; Zira anlari þizün diarinuzün güzel aigir atlariile kariştirüp, pek ej atlar þahibi olurşen. Turkmen ati dahi bujle haşil olur, zira Arablar Turkmen vilajetine çşkarup kişraglar, Turkmen aigir atlariile konuşturlar. Al bir deha bir gößtörisli Turk aigir ati, ön ajaklari þakat olşa dahi, zarar itmez, tek kits ajaklari, hangişne¹³³ dajanir þagolşunlar: oni dachi, þizin vialetün kişragi ile konuştur,

¹³¹ gügsile.

¹³² düşmen.

¹³³ hangişine.

Köheylan kısırag alursanız kem degil; Zira anları sizün diyarınızın güzel aygır atlarıyla karıştırıp, pek ey atlar sahibi olursın. Türkmen atı dahi böyle hasıl olur, zira Arablar Türkmen vilayetine çıkarup kısıraglar, Türkmen aygır atlarıyla konuştururlar. Al bir deha bir göstörişli Türk aygır atı, ön ayakları sakat olsa dahi, zarar itmez, tek kış ayakları, hangisine dayanır sag olsunlar: onı dahi, sizin viyaletün kısıragı ile konuştur,

131. SAYFA

jine güzel hem keşkin atlar βana verürler. İşte βana bir köheylan¹³⁴ kışrag βatan; lakin şigil¹³⁵ hugsetβiz alma, zira aldarlar βeni: iokla bir hoşce¹³⁶, mühür, ve imza ehli ırz ve iktikata gsaiz ademlerünmidür?

yine güzel hem keskin atlar sana verürler. İşte sana bir köheylan kısırag satan; lakin sicil hucetsiz alma, zira aldarlar seni: yokla bir hoşçe mühür ve imza ehli ırz ve iktikata caiz ademlerün midür?

132. SAYFA

Fitne, ve al, Muşurmanlarda cfoktur, atların ve kızoglanların illetlerini, zerafetile ürtmege billerler; anların adetleri baska bizumkilerün gine baska.

Fitne ve al, Musurmanlarda çoktur, atların ve kızoglanların illetlerini, zerafetile ürtmege bilırler; anların adetleri başka bizümkilerün gine başka.

133. SAYFA

Legatus: Digne beni Tergseman? karşimüzdeki, ne şekil duttyandır? Hekimün, ia hod Gferranun olmak gyerek? Haş ravent, amber, mişk, bas, ve βüregşek haplar, magsunlar, ve bazi ezzaler bulunurşe, almak gsaizdur: eger iolda haştiliga¹³⁷ ograrşe bizden, ia tajfadan bir kimβi, hekim elde degil.

¹³⁴ köheylan.

¹³⁵ şigil.

¹³⁶ hoşce.

¹³⁷ haştiliga.

Elçi: Digne beni Terceman? Karşımüzdaki ne şekil dükandır? Hekimün yahod Cerranun olmak gerek? Has ravent amber misk baş ve sürececek haplar, macunlar ve bazı ezzaler bulunurse, almak caizdur: eger yolda hastalığa ograrse bizden ya tayfadan bir kimsi hekim elde degil.

134. SAYFA

Interpres: Giderbu memelat, gsudam, telbiz kalpezan gidileri, anlar hepişi oroßpi ogli (veledizina) dür, gair aßaletten hekim olanlara varalum.

Tercüman: Gider bu memelat, cudam, telbiz kalpezan gidileri, anlar hepisi orospı ogli (veledizina) dür, gayr asaletten hekim olanlara varalum.

Legatus: İbrişinün okaßi niçfeje?

Elçi: İbrişinün okası niçeye?

Interpres: Brußßanun ibrişini islenmemis bir buçfuk grosle, Sionun iße, jine islenmemis iki buçfuk ia ücs real grosle. Islenmis Brußßanun ucs, Sionun, alti ia jedi grosle angsak alinür.

Tercüman: Brussanun ibrişini işlenmemiş bir buçuk groşle, Şionun ise yine işlenmemiş iki buçuk ya üç real groşle. İşlenmiş Brussanun üç, Şionun altı ya yedi groşle ancak alınür.

135. SAYFA

Muştuluk ßana Elçîbeg! İfte iki csift deve ßatilik, pek ugsuz, iuz grosle, ia iuz otuzle alinür: gair zeman csifti iüzer gros ederdi. Hem ej köheylan atları vardur, lakin, her birişi itsün birer keße akcse ißter.

Muştuluk sana Elçi beg! İşte iki çift deve satılık, pek ucuz, yüz groşle, ya yüz otuzle alınür: gayr zeman çifti yüzer groş ederdi. Hem ey köheylan atları vardur, lakin, her birisi için birer kese akçe ister.

Legatus: Vafir fejler alduk, bunda dachi muft vermezler: lazum olagsak fejler feherde ßcir¹³⁸ idelüm.

¹³⁸ ßcir.

Elçi: Vafir şeyler alduk, bunda dahi muft vermezler: lazum olacak şeyler şehirde seyr idelüm.

136. SAYFA

Siz beire gyitmek murad iderşiniz, hits fikir itmejüp ki bendenüzün jüregi kaşavetten, ve gamdan ianar, bir akçan bu ane gyelingsedek györmemisim; ben dachi giüzvi¹³⁹ fejler, bir anmak itsün evime giötörmek nijjetüm var idi: çarşıa gyelmek her zaman elvermez, hemaıptur.

Siz seyre gitmek murad idersiniz, hiç fikir itmeyüp ki bendenüzün yüregi kasavetten ve gamdan yanar, bir akçan bu ane gelinedek görmemişim; ben dahi cüzvi şeyler, bir anmak için evime götörmek niyyetüm var idi: çarşıya gelmek her zaman elvermez, hem ayptur.

Legatus: Akçe elinüzde hargs ejle, al, herne iþterþen, bugiun olmaziþe, iarun olur.

Elçi: Akçe elinüzde harc eyle, al her ne istersen, bugün olmazise yarun olur.

Interpres: Allah ejlik verþen Sultanum, gön-

Tercüman: Allah eylik versın Sultanum, gön-

137. SAYFA

lünüz gani oldugini tegsribe ettüm, lakin bilki, iaruna (ferdaia) þalmak ej mana degildir, hem, nigse zarbumeþelde demisler: Bugiunki jumurtha, iarunki¹⁴⁰ tauktan iegdür. Bugiun olmazþe, ümizüm keþildi, yıldızüm düþmis gibi olur, zira iaronki gyün belli degildir. Gegsenün karni biuk, kim biller jarun ne dogurþa gyerek.

lünüz gani oldugını tecribe ettüm, lakin bilki, yaruna (ferdaya) salmak ey mana degildir, hem nice zarbumeselde demiþler: Bugünki yumurta, yarunki tauktan yegdür. Bugün olmazse ümizüm kesildi, yıldızüm düþmiþ gibi olur, zira yaronki gün belli degildir. Gecenün karnı biyük, kim bilır yarun ne dogursa gerek.

¹³⁹ gsüzvi.

¹⁴⁰ iarunki.

138. SAYFA

Legatus: C̣fok βujleme, bir furβet ḍṣüre billerβen.

Elçi: Çok söyleme, bir furset ḍş̣ürebilirsin.

Interpres: C̣funkı bujle iβterβen, nola. İptida atmejdana varalum, anda Sultan Ahmetün G̣famiβini ve dort köfeli agsaib dikili tas, hem ücs gyövdeli bakırdan ḍükölmiş jılan, györürβen.

Tercüman: Çünkü, böyle istersen, nola. İptida Atmeydana varalum, anda Sultan Ahmetün Camisini ve dört köşeli acayib dikili taş, hem üç gövdeli bakırdan ḍükölmiş yılan görürsın.

139. SAYFA

Hristian Padişşah zamanlerinde c̣fok anılmış dikili taslar, βıra βıra atmejdanda şöhet itsün duzulmiş¹⁴¹ varidi: emma Stambol aldikten, βonra, japiap Türk bozdi, angsak dedigüm tas, ve ilanlar kaldı, anlardan dachi biriβinün, aşaki dudakini, Sultan Mehemet topuzle kirdi c̣faldi.

Hristiyan Padişah zamanlerinde çok anılmış dikili taşlar, sıra sıra Atmeydanda şöhet için düzulmiş var idi: emma Stambol aldikten sonra yap yap Türk bozdı, ancak dedigüm taş ve ilanlar kaldı, anlardan dahi birisinün, aşakı dudakını, Sultan Mehemet topuzle kirdi çaldı.

Legatus: Agsebtürki büzbütün bozmadı.

Elçi: Acebtür ki büzbütün bozmadı.

Interpres: Bozardi, nehaiet demislerki, eger bozarβe, jılanlar feheri jine doldururlar, gienie¹⁴² donerler¹⁴³, zira ol ucsbasli ji-

Tercüman: Bozardı, nehayet demişler ki, eger bozarse, yılanlar şeheri yine doldururlar, geriye dönerler, zira ol üç başlı yı-

¹⁴¹ düzulmiş.

¹⁴² gienie.

¹⁴³ dönerler.

140. SAYFA

ıanlar, dıktıkları gibi, gsümle ıanlar, feherden katsmis (fırar olms) idiler.

ıanlar, dıktıkları gibi, cümle ıanlar, şeherden kaçmış (fırar olmış) idiler.

Legatus: Aqsaba aßli varmı?

Elçi: Acaba aslı var mı?

Interpres: Bilmem: ıktıkat dıgnejende olßun: Gerçsekturki, cßok ıanlar döndi: emma hits bir kimßeje ıfıtmedüm ki bir zarar etmisler iße, ol sebebten ki, bütün jılanı kaldırmadılar.

Tercüman: Bilmem: ıktıkat dıgneyende olsun: Gerçektur ki, çok ıanlar döndi: emma hiç bir kimseye ıfıtmedüm ki bir zarar etmişler ise, ol sebebten ki, bütün yılanı kaldırmadılar.

141. SAYFA

Legatus: Klıßelere (gsamilere) Naßranie ıgsazet varmı gırmeje?

Elçi: Kliselere (camilere) Nasraniye ıcazet var mı gırmeye?

Interpres: Tek cßamurli ajakle gırmezßen tembi ioktur, gegse gündüz, gsümle gsamilerün kapißi, herzeman açfıktür. angsak bir perdaile kapi ieri ürtülmıßtür.

Tercüman: Tek çamurlı ayakle gırmezsen tembi yoktur, gece gündüz, cümle camilerün kapısı, her zeman açıktür. Ancak bir perdayle kapı yeri ürtülmıßtür.

142. SAYFA

Legatus: Nekadar meshur mefcsitler (gsamiler) olmak var Stambolda?

Elçi: Ne kadar meşhur meşçitler (camiler) olmak var Stambolda?

Interpres: Cßok: emma, Aia Sophia, Szultan Mehemed, Sultan Suliman, Bajazet, Ahmed, Sehzade, ve Validenun Gfamileri, bu kadar iuz araßinde bas tutar.

Tercüman: Çok: emma, Ayasofya, Sultan Mehemed, Sultan Suliman, Bayazıt, Ahmed, Şehzade ve Validenün Camileri, bu kadar yüz arasinde baş tutar.

Legatus: Stambol bir memleket gibi olup, györegsek ſei fok, lakin zaman eluermez, hem gsanun¹⁴⁴ agsiz kalur, hatſan fikir ederüm ki bu bütün alemün enbas, giüzel ſeheri, ve gsenneti, Hriſtian elinden düſmis iken, hits bir ümiz ioktur ki Türk zaptından kopara nijet etſinler, Hriſtian hakimleri.

Elçi: Stambol bir memleket gibi olup, görecek ſey ok, lakin zaman elvermez, hem canum aciz kalur, haan fikir ederüm ki bu bütün alemün en baſ, giüzel ſeheri ve cenneti Hristiyan elinden düſmiſ iken, hi bir ümiz yoktur ki Türk zaptından kopara niyet etsinler, Hristiyan hakimleri.

143. SAYFA

Interpres: İbſa tajfaſı bir birile, bir keferetſiz kumlu toprak itsün gsenglesüp. en giüzel ve ſemiz memleketler, Othmanlinün zaptida¹⁴⁵ alıkorlar, ve dachi hergiün jeni kabzitmege kail olurlar. Mukaddemden beri Othmanlia ola giel-

Tercüman: İssa tayfaſı birbirile, bir keferetsiz kumlu toprak iün cengleſüp en giüzel ve semiz memleketler, Otmanlinün zaptında alıkorlar ve dahi her gün yeni kabz itmege kail olurlar. Mukaddemden beri Otmanlıya olagel-

144. SAYFA

mis malahattur¹⁴⁶, bizum gaugamuz, ve düſmenligimüzden furſet alup, giendi Saltanetini kavi itmege, ve hududlerini uzatmja¹⁴⁷faliſtilar (tekajud ittiler) hem is, ſymdiedek hervakte muradleri üzre, ſiksi¹⁴⁸.

miſ maslahattur, bizüm gavgamuz ve düſmenligümüzden furset alup, gendi Saltanetini kavi itmege ve hududlerini uzatmaya alıſtilar (tekayud ittiler) hem iſ ſimdiyedek her vakte muradleri üzre ıktı.

Legatus: Simden ſonra ſeirden vaſ getſelüm, mutasſarif lakerdi edelum, Ali Oſman Padiſſahun kullarından, andan ſonra bu tajfanun, milletün, huini, tabietlerini

¹⁴⁴ gsanum.

¹⁴⁵ zaptında.

¹⁴⁶ maſlahattur.

¹⁴⁷ uzatmaja.

¹⁴⁸ ſikti.

bazı adetlerini, ve iktikati ne üzre dūr györelum: bujle fejlerden vukuf olmak pek hazederüm.

Elçi: Şimden sonra seyrden vasgeçelüm, mutassarıf lakırdı edelüm, Ali Osman Padişahun kullarından, andan sonra bu tayfanun, milletün, huyını, tabiyetlerini bazı adetlerini ve iktikati ne üzredür görelüm: böyle şeylerden vukuf olmak pek hazederüm.

145. SAYFA

BÖLÜM VII.

In quo de ministris regii extra, et intra aulam regiam; in specie agsamoglanis cum digressionem appositam, jenitseris, spahiis, veziriis, eorumque officiis, csausiis etc. Interpres et legatus colloqvuntur (Sarayın içinde ve dışında padişahın hizmetinde bulunanlardan bilhassa acemioğlanlar, kapıcılar, yeniçeriler, sipahiler, vezirler ve onların hizmetleri çavuşlar vs. hakkında tercüman ve elçi arasında geçen diyaloglar)

Interpres: Evvela Agsam oğlanlardan süjlefelüm (zira anlar, ol Saltanetün, tohumu gibidür) anları türlü türlü hizmete koşarlar, jenitser iderler. Nehaiet canon ve adet üzre, bunlar kapıgsi, Boştangsi, Aşcî, ve karakullukçılar, Pejk, ve Szolak, kaşablar, Halvagsılar olur.

Tercüman: Evvela Acam oğlanlardan süyleşelüm (zira anlar, ol Saltanetün tohumu gibidür) anları türlü türlü hizmete koşarlar, yeniçer iderler. Nehayet kanon ve adet üzre, bunlar kapıcı, Bostancı, Aşçı ve karakullukçılar, Peyk ve Solak, kasablar, Halvacılar olur.

149. SAYFA

Legatus: İmdi dedigün gibi, Agsam-oglanı ve Boştangsılar, hepîşi Chriştian¹⁴⁹ evlatlarından depşirme degil?

Elçi: İmdi dedigün gibi, Acam-oglanı ve Bostancılar, hepisi Hristiyan evlatlarından depşirme degil?

¹⁴⁹ Chriştian.

Interpres: Haşa Sultanum. Zira Stambolda, (mejdanlı dedikleri,) igirmi dört bölük, on dört Çforbagsi altında olan 6000. Aksam oğlanların aralarında, hits bir tane, Hristiandan depşirme evlat yoktur. Türk tajfaşı kail degildir ki, gair millet anda ola, zira Canon üzre bunların ioli, Jenitşerliktür, ve ol ümiz-

Tercüman: Haşa Sultanum. Zira Stambolda, (meydanlı dedikleri) igirmi dört bölük, on dört Çorbacı altında olan 6000 Acam oğlanların aralarında hiç bir tane, Hristiyandan depşirme evlat yoktur. Türk tayfası kail degildir ki, gayr millet anda ola, zira Kanon üzre bunların yolu, Yeniçerliktür ve ol ümiz-

150. SAYFA

le, her gün bir akçe ülefe miriden alırlar. Badehu, eger gsümle¹⁵⁰ Aksam oğlani, ve Boştangşılar depşirme olurıße, Türklerden dogmis evlatlardan, haddizatinde hits kimße, bir mertebe, Padişşah hizmetlerinde bulamazdı. Zira Aksamoglanlardan Jenitşerler, ve Boştangşılar, Boştangşılar-

le, her gün bir akçe ülefe miriden alırlar. Badehu, eger cümle Acam oğlani ve Bostancılar depşirme olurise, Türklerden dogmiş evlatlardan, haddizatinde hiç kimse, bir mertebe, Padişşah hizmetlerinde bulamazdı. Zira Acamoglanlardan Yeniçerler ve Bostancılar, Bostancılar-

151. SAYFA

dan, kajde üzre Szpahılar, ve giah giah Jenitzer dakhi olur. Eşki zamanlerinde aşker az olmagile, bazı jerlerden Hristianların evlatlarından, her iedi şenede, depşirmek iktiza ederdi: şymdiki vakte iße, aşker çfok olmagile aramak lazım degildir: şigirde şigirde Türkler dahi eşameşini verür. Badehu Christianlardan çfok bulunur ki, ogluni gyendi iradetüle¹⁵¹ veriür, zira omarki zaman ile dunyauı fajdeje şebbeb ola biller.

dan, kayde üzre Spahılar ve gâh gâh Yeniçer dahi olur. Eski zamanlerinde asker az olmagile bazı yerlerden Hristianların evlatlarından, her yedi senede, depşirmek iktiza ederdi: Şimdiki vakte ise, asker çok olmagile aramak lazım degildir: sigirde

¹⁵⁰ gsümle.

¹⁵¹ iradetiile.

sigirde Türkler dahi esamesini verür. Badehu Hristiyanlardan çok bulunur ki, oğlunu gendi iradetiyle veriyür, zira omar ki zaman ile dünyavi faydeye sebep olabilir.

152. SAYFA

Legatus: Oßmanli takti altında ßakin olan Chrißtianların ilk dogmis evlatlarını almazlarmi? Zira ißttüm¹⁵² ki, her jerde Jenitßerlerin kucfuk Çfaufi, otuz, kırk kißi ile, Hrißtian evlatlarını gsem ittürüp biendigini alür.

Elçi: Osmanlı taktı altında sakin olan Hristiyanların ilk dogmiş evlatlarını almazlar mı? Zira işittüm ki, her yerde Yenißerlerin küçük Çauşı, otuz, kırk kişi ile, Hristiyan evlatlarını cem ittürüp biyendigini alür.

153. SAYFA

Legatus [Interpres]: İlk dogmislarına bakmazlar, lakin güzeli, hem keßkinlerini ügürtlerler, çirkin ve zaif oğlanlara hits bakmazlar. Zira güzel ve gößtürüşli giouvdelede ej tabiet, ve huj ßakin ola gyelmißtür derler, ve dachi niçe dedüm, her jerde, ve her Cbrißtianlardan¹⁵³ almazlar. Magsar, Karavla, Karabogdan, Bulgar ißtanun ekßeri, bütün Stambol, Galata, Mißir memleketi büzbütün, hem niçe milletler, vilajetler ve fcherler¹⁵⁴ bu beladan ve jukten munezze dür.

Elçi [Tercüman]: İlk dogmişlarına bakmazlar, lakin güzeli, hem keskinlerini ügürtlerler, çirkin ve zayıf oğlanlara hiç bakmazlar. Zira güzel ve gößtürüşli gövdelerde ey tabiyet ve huy sakin olagelmißtür derler ve dahi niçe dedüm, her yerde ve her Hristiyanlardan almazlar. Macar, Karavla, Karabogdan, Bulgaristanun ekseri, bütün Stambol, Galata, Mısır memleketi büzbütün, hem niçe milletler, vilayetler ve şherler bu beladan ve yükten munezzedür.

154. SAYFA

Legatus: Bujle iße, Türk Padißjah hükümeti altında, Ißßa tajfaßi gyönül hos nutligiile otura biller?

¹⁵² ißttüm.

¹⁵³ Chrißtianlardan.

¹⁵⁴ fcherler.

Elçi: Büyle ise Türk Padişah hükümeti altında, İssa tayfası gönül hoşnuthığıyla oturabilir?

Interpres: Otura biller: emma halkün, halkdan farki var. Bazi millet giendi iradetüle¹⁵⁵, angsak korutmak itsün, nigse Erdelliler, Suliman Sultan zemaminda¹⁵⁶, giendilerini verir, ol vakte Oßmanliile baglamis kanon bozmazlar, gsümle hükümet, edalet, feriferif, her fejde iradet, onla-

Tercüman: Oturabilir: emma halkün, halkdan farkı var. Bazı millet gendi iradetiyle, ancak korutmak için nice Erdelliler, Suliman Sultan zamanında, gendilerini verir, ol vakte Osmanlıyla bağlamış kanon bozmazlar, cümle hükümet, edalet, şerişerif, her şeyde iradet, onla-

155. SAYFA

run elinde alıkorlar. Bazi millet, kilitsle zapt olunur, onların hali baska, bunların baska. Zira malumi ferifinüzdur¹⁵⁷ ki, Hristian vilayetlerinde dachi, hatfan bir kuvvetli, kudretli Padişah, Hunkiar, kral, bir memleket kilicsle jener, gertfi galibiet Tangridan gögden ener, nehaiet eßkiden olagelyemis maßlahattur ki, ol Padişahdan, ferh ve canon almak gyerek. Galibolanun, jenilmislerün, gyövdelerinde, ve gsümle mallerinde haki var: jaraklar eßki Rimler gibi alür; haratfa baglar ki, kul olduklarına nişan olşun; biendikleri ekin, ve ßair topraklar aliür; seherler pekiştirür, jenilmis taifa hits tinmajup, ienikaleler japar. Türk bunlari kilecsle kazanmis memleketlerde hep eder, lakin çfok harats ve fakir fukara kudretinden ziade ißtemez; fakirlika düßmis rajaja, giendi malindē çfok Szpahılar györdüm ki, akçe, öküzler ve gair imdat verürdi.

run elinde alıkorlar. Bazı millet, kılıçle zapt olunur, onların hali başka, bunların başka. Zira malumi şerifinüzdur ki, Hristiyan vilayetlerinde dahi, haçan bir kuvvetli, kudretli Padişah, Hunkâr, kral bir memleket kılıçle yener, gerçi galibiyet Tanrıdan gögden ener, nehayet eskiden olagelmiş maslahattur ki, ol Padişahdan, şerh ve kanon almak gerek. Galib olanun yenilmişlerün, gövdelerinde ve cümle mallerinde hakı var: yaraklar eski Rimler gibi alür; haraça baglar ki, kul olduklarına nişan olsun; biyendikleri ekin ve sair topraklar alıyür; şehirler pekiştirür, yenilmiş tayfa hiç

¹⁵⁵ iradetiile.

¹⁵⁶ zamanında.

¹⁵⁷ ferifinüzdur.

tınmayup, yeni kaleler yapar. Türk bunları kılıçle kazanmış memleketlerde hep eder, lakin çok haraç ve fakir fukara kudretinden ziyade istemez; fakirlika düşmüş rayaya, gendi malinden çok Spahılar gördüm ki, akçe, öküzler ve gayr imdat verürdi.

156. SAYFA

Zira derki raja bozuldıktan ßonra, toprak ßahibi dachi bozulur, ve giendi haline laik mertebede, irzini zinnet ile tutamaz: en ßonra dibelik bozulur; taketßiz kalup raia vergi vermez olur. Billerßen ki hatßan iligseler kurur, hits ßu hauzlara girmejüp çeßmeler dachi kurumaingse bozmaingse olmaz: iligseler raiadur, hauzlar chazinedür; çeßmeler, hargs dür, nereden gyendi umrini, ve ßaraj hem gair giendine hizmet iden kullarini, izzet ile beßlemek gyerektür. Toprak cßok olmagile kimßedem¹⁵⁸ almazlar, ziade halka dachi ol güzelüm ßemis ve gani topraklar yetißerdi; ekßeri köjlerün viran olup, ekin işsiz kaldı; wilajetün içi bomboßtur, angsag akar ßular, ve derja kenarlerinde hem adalarde adamlar gsem olmislardür.

Zira der ki raya bozuldıktan sonra, toprak sahibi dahi bozulur, ve gendi haline layık mertebede, ırzını zinnet ile tutamaz: en sonra dibelik bozulur; taketsiz kalup raya vergi vermez olur. Bilırsın ki haçan iliceler kurur, hiç su hauzlara girmeyüp çeßmeler dahi kurumayince bozmayince olmaz: iliceler rayadur, hauzlar hazinedür; çeßmeler, harcdür, nereden gendi ümrini ve saray hem gayr gendine hizmet iden kullarını, izzet ile beslemek gerektür. Toprak çok olmagile kimseden almazlar, ziyade halka dahi ol güzelüm semis ve gani topraklar yetişirdi; ekseri köylerün viran olup, ekin işsiz kaldı; vilayetün içi bomboßtur, ancag akar sular ve derya kenarlerinde hem adalarde adamlar cem olmişlardür.

159. SAYFA

Legatus: Her kiße gyendi dininde kalmak,

Elçi: Her kişiyे gendi dininde kalmak,

¹⁵⁸ kimßeden.

160. SAYFA

ve kulanmak igsazet varmi?

ve kulanmak icazet var mı?

Interpres: Vardur Sultanum: Zira Türk dine c̣okluk bakmaz, vilaiet, ve akc̣e iŝter: ücs defa anlarun Canonleri mugsibingse teklif ettikten şonra ki, birkimŝe onun dinine gyelŝen, eger Naŝrani iok derŝe, kimşie zor itmez, zira derki itkikat ve din, Tangrinün vergidür. Gertŝektürki bas Papaz, ve bir hacs nadan Sehler, hem bazi, is györmemis muŝahiblar, Suliman Padişşaha arzohal renginde, naşihet bujle vermisler idi ki, Jahudilari ve gair meŝeblerde olan Hriŝtianlari, zorile dine gietürŝün. Lakin ol uŝlu Hunkiar iuz vermedi, kail olmadı: ve derler ki, ol vakte, turli turli c̣iŝeklerle düzenmis bakc̣ei, pengsereden giözile ŝeir idüp, demiski: nigsebu gione gione c̣iŝeklerin, ve otlarun baska rengi, gionlerüme ve bakc̣eye hits

Tercüman: Vardur Sultanum: Zira Türk dine c̣okluk bakmaz, vilayet ve akc̣e ister: üç defa anlarun Kanonleri mucibince teklif ettikten sonra ki, bir kimse onun dinine gelsin, eger Nasrani yok derse, kimsiye zor itmez, zira der ki itkikat ve din, Taşrinün vergidür. Gerçektür ki baş Papaz ve bir haç nadan ŝehler, hem bazı iş görmemiş musahiblar, Suliman Padişşaha arzohal renginde, nasihet büyle vermişler idi ki, Yahudilari ve gayr meseblerde olan Hristiyanlari, zorile dine getürsün. Lakin ol uslu Hunkâr yüz vermedi, kail olmadı: ve derler ki, ol vakte, türli türli c̣iŝeklerle düzenmiş bakc̣eyi, pencereden giözile seyr idüp, demiş ki: nice bu gone gone c̣iŝeklerin ve otlarun başka rengi, giözlerüme ve bakc̣eye hiç

161. SAYFA

bir zarar itmez: onunbi¹⁵⁹, c̣ok turli turli dinlerden meşeblerden, hits bir elem, kemlik, bana ve memleketlerime dokunmaz, emma zinnat hem fajda (nigse c̣iŝekler rengi, ve giüzal rehaŝi ile) verür. Ve dachi tembih itmistürki, bir deha anmazŝinlar, her keŝ giendi dininde huzur bulup, ieterbize (demis) itajet ve nam, hem harats virmek. Haddizatinde raia dine gyeldikten şonra, ol Saltanete pek biuk zarar olurdi. zira onlarun Pegamberi derki, angŝak giaurdan harats alŝinlar. Gşümle

¹⁵⁹ onun gibi.

vilajet halkı, Muşurman olup, Padişşahun gielüri nereden haşıl ola biller? nereden kula ülefe verilür?

bir zarar itmez: onun gibi, çok türli türli dinlerden meseblerden, hiç bir elem, kemlik bana ve memleketlerime dokunmaz, emma zinnet hem fayda (nice çiçekler rengi ve güzel rehası ile) verür. Ve dahi tembih itmiştir ki, bir deha anmazsınlar, herkes gendi dininde huzur bulup, yeter bize (demiş) itayet ve nam, hem haraç virmek. Haddizatında raya dine geldikten sonra, ol Saltanete pek biyük zarar olurdu. Zira onların Pegamberi der ki, ancak gâurdan haraç alsınlar. Cümle vilayet halkı, Musurman olup, Padişşahun gelüri nereden hasıl olabilir? Nereden kula ülefe verilür?

163. SAYFA

Hepişinden ejdür olki Oşmanlı, din hizmetini ingsitmez.

Hepisinden eydür ol ki Osmanlı, din hizmetini incitmez.

164. SAYFA

Çok defa Muşurman, Rum, ja Ermeni karüle¹⁶⁰ evlenür, lakin gyendi avretlerini, dinindem¹⁶¹ cşikarmaja kadir degildur; Ongsilai kari, gyendi Hristian dininde kalır, onların klişelezinde¹⁶² ibadet kılar: nehaiet, eger erkek evlat dogururşe şünnet olur; kız işe, anaşı dininde kalır.

Çok defa Musurman, Rum ya Ermeni kariyle evlenür, lakin gendi avretlerini, dininden çıkarmaya kadir degildur; Oncılay karı, gendi Hristiyan dininde kalır, onların kliselerinde ibadet kılar: nehayet, eger erkek evlat dogururse şünnet olur; kız ise anası dininde kalır.

Legatus: İmdi, nedürşebebi, ki, Sultan Achmet zamanında, Frantza Jefuit dedekleri Papaşları hapş idüp; ve biuk, derin csüküre atup, üldürmek işteditiler?

Elçi: İmdi, nedür sebebi ki Sultan Ahmet zamanında, França Yesuit dedikleri Papasları haps idüp; ve biyük, derin çüküre atup, üldürmek istediler?

¹⁶⁰ kariile.

¹⁶¹ dininden.

¹⁶² klişelerinde.

165. SAYFA

Interpres: Ol din itsün olmamıştur, lakin bazı kişiler Sultana dedilerki, Jefuitalar Krallarun doşti degildür, ve dedilerki, anlar jeni meşeb baglaiup, halka krallar kaldirmaga ügrediürler.

Tercüman: Ol din içün olmamıştur, lakin bazı kişiler Sultana dediler ki, Yesuitalar Krallarun dostı degildür, ve dediler ki, anlar yeni meseb baglayup, halka krallar kaldirmaga ügrediyürler.

Legatus: Uldürdilermi anlari?

Elçi: Üldürdiler mi anlari?

Interpres: Jok Sultanum, zira angsak iftira idi, nigse derler; lakin Frantza Elçifi Baro Sanfaeus, Boştangsi başia varup, dort bin alton ikrar ejlemeştur, regsa idüp ki anlari helaş it-

Tercüman: Yok Sultanum, zira ancak iftira idi, nice derler; lakin França Elçisi Baro Sanseus, Bostancı başıya varup, dört bin alton ikrar eylemiştur, reca idüp ki anlari helas it-

166. SAYFA

şenler, şücsli olmadiklerini, ve anlarun hallerini bean idüp, dort bin alton verdikten şonra, csükürlerden çşikardılar, ve bazı kişilerün naşihetiile zemana ujup, Galatadan Frantzaia gytmeje, emni eman üzre teştir, (igsazet) aldılar.

sınler, süçli olmadiklerini ve anlarun hallerini be(y)an idüp, dört bin alton verdikten sonra çükürlerden çıkardılar ve bazı kişilerün nasihetiyle zemana uyup, Galatadan Françaya gitmeye, emni eman üzre testir (icazet) aldılar.

Legatus: Bir deha şoal ideim; çfunki giendi diningse, her kişie Tangria ibadet itmek kaillardür, nedur aşli ki řim¹⁶³-

Elçi: Bir deha soal ideyim; çünkü gendi dinince, her kişiye Tanrıya ibadet itmek kaillardür, nedur aslı ki şim-

¹⁶³ şim(diki).

167. SAYFA

diki Vezirün babaßi Mehemed Köprüli, Rum Patriarchaßini, Stambolda bitpazar ortaßında, aßakodurmis; ve Francifcan keşislerün. Galatada janmis klißeßini, ve tekelerini jeniden japtirmaga igsazet vermedi?

diki Vezirün babası Mehemed Köprüli, Rum Patriarhasını, Stambolda bitpazar ortasında asakodurmiş; ve Franciskan keşişlerün Galatada yanmış klisesini ve tekelerini yeniden yaptirmaga icazet vermedi?

Interpres: Ol zeman dediler ki, ißfaret olunmis Parthenius Rum Patriarchaßi, Venediklerle bir olup, ve mektüpler degişüp, Turklerün Stambolda olan derja befer tedariklerini, onlara

Tercüman: Ol zeman dediler ki, ißaret olunmiş Parthenius Rum Patriarhası, Venediklerle bir olup ve mektüpler degişüp, Türklerün Stambolda olan derya sefer tedariklerini, onlara

168. SAYFA

ilam iderdi. Keşislerün klißei ve tekei japtirmaga, nicsün kail olmadı, bana malum degildür: belki Türk dachi, Rim biuk papazından, ve anlarun tevabilerinden bujle fejler ügrenmeje basladı; ia hod bir biuk gair aßli olmak var.

ilam iderdi. Keşişlerün kliseyi ve tekeyi yaptirmaga, niçün kail olmadı, bana malum degildür: belki Türk dahi, Rim biyüik papazından ve anlarun tevabilerinden böyle şeyler ügrenmeye başladı; yahod bir biyüik gayr aslı olmak var.

Legatus: Dejver bana handa olur Aksamoglanlar ve Boßtangsilar, hem cşokmidur onlar?

Elçi: Deyver bana handa olur Acamoglanlar ve Bostancılar, hem çok mıdur onlar?

169. SAYFA

Interpres: Jokarda dedümki, AksamOglani ve Boßtangsı¹⁶⁴, ol biuk Szaltanetün bajagi tohumı gibidür: Ol egsilden, benün¹⁶⁵ kiaßimde, cşok jerlerde bunlarun

¹⁶⁴ Boßtangsı.

¹⁶⁵ benüm.

iataklari ol Szaltanette olmak var; hem az degil. Nehaiet cok kişilerden  oal id p; hem gyendim dachi gy r p, Edrinede 1200. depsirme ile karis p, Stambolda 6000. depşirmemis, şajarlar. Galatada, Funduklida,  jubte, Kaşim paşada, Scudarda, Gyejvezede, bir kats bin Aksamoglani, ve Boştangilar olmak var. Izmitte 700, Bruşada bir kats juz bulunur:

Terc man: Yokarda ded m ki, Acam Oglanı ve Bostancı, ol biy k Saltanet n bayagı tohumı gibidir: Ol ecilden, ben m kıyasımda, c ok yerlerde bunların yatakları ol Saltanette olmak var; hem az degil. Nehayet c ok kişilerden soal id p; hem gendim dahi g r p, Edrinede 1200 depşirme ile karış p, Stambolda 6000 depşirmemiş sayarlar. Galatada, Funduklıda, Ey bte, Kasım Paşada, Sk darda, Geyvezede, bir kaç bin Acamoglani ve Bostancılar olmak var. İzmitte 700, Brusada bir kaç y z bulunur:

170. SAYFA

Stambolda dahi Hunkiarun şarainda, ve şair bakçelerde, bir kacs iuz boştangilar vardır.

Stambolda dahi Hunk run sarayında ve sair bakçelerde, bir kaç y z bostancılar vardır.

Legatus: Kimd r bu kadar gsan  zerinde bas? Boştangsi Paşşa, ol gy r r bunlara her ne lazum işe, gyone gion zanahatlarde, okumak vejazmak  gretir r, kabahet iderlerşe hakından gyel r; andan oturi Hunkiar tain etmiştur ona ki, derja kenarlelinde¹⁶⁶ gs mle

Elçi: Kimd r bu kadar can  zerinde baş? Bostancı Paşa, ol g r r bunlara her ne lazum ise, gone gon zanahatlarde, okumak ve yazmak  gretir r, kabahet iderlerse hakından gel r; andan  t ri Hunk r tayin etmiştur ona ki, derya kenarlerinde c mle

171. SAYFA

şuda kaktikleri direklerden, birer grostan ekşik, ia hod ziade alşin. Symdiedek boştan, gsilardan ziadeşile c ok ş jleştuk, Jeniçşerleri gy rel m.

¹⁶⁶ kenarlerinde.

suda kaktıkları direklerden, birer groştan eksik yahod ziyade alsın. Şimdiyedek bostancılardan ziyadesile çok süyleştük, Yeniçerleri görelüm.

174. SAYFA

Legatus: Jeniçferler beraber midür ülefede, ve gair mertebede, ia hod bir birinden farkı var? hem nedür ol fark?

Elçi: Yeniçerler beraber midür ülefede ve gayr mertebede, yahod birbirinden farkı var? Hem nedür ol fark?

Interpres: Bazı canonlerine göre beraberdür. Zira Jeniçfer Agadan gairi, kimße anların hakından gyelmez: Eger

Tercüman: Bazı kanonlerine göre beraberdür. Zira Yeniçer Agadan gayri, kimse anların hakından gelmez: Eger

175. SAYFA

hafile beraber sücs, kabahet, iderşe dahi, uzak memleketlerde, anları üdürmeie¹⁶⁷, kadırlar degillerdür: lakin, her jerden büzbütün Szaltanette bujle is düşerşe, Sztambolda olan biuk Jeniçfer Agaßına evvel ilam itmek gyerektür, ol üldürmege kail olurşe, kabahet ettikleri jerde Olan Jeniçfer Agaßına mektup jazar, ia hod kucfuk Cfauzii¹⁶⁸ irßal ider, ve muradini bildürür: nehaiet ülefelerine, ve mertebelerine göre biuk farkı vardur.

hasile beraber süç, kabahet iderse dahi, uzak memleketlerde, anları üldürmeye, kadırlar degillerdür: lakin, her yerden büzbütün Saltanette böyle iş düşerse, Stambolda olan büyük Yeniçer Agasına evvel ilam itmek gerektür, ol üldürmege kail olurşe, kabahet ettikleri yerde Olan Yeniçer Agasına mektup yazar, yahod küçük Çcauzını irsal ider, ve muradını bildürür: nehayet ülefelerine ve mertebelerine göre büyük farkı vardur.

¹⁶⁷ üldürmeie.

¹⁶⁸ Cfauzini.

176. SAYFA

Bil imdi Jenicferlerün kimi bade Jenicferdür, kimi kapıgsi, kimi Mumgsi, kimi Gfebegsi, kimi Topçfi, bazıfi, Oturak, bazıfi korugsi, bazıfi Kucfuk Cfauz, bazıfi Jenicfer kiatibi, bazıfi Szerdar, bazıfi Odabaşı, bazıfi Cforbagsi, bazıfi Kihaia beg, bazıfi Szeman Başı, ve Jenicfer Aga.

Bil imdi Yeniçerlerün kimi sade Yeniçerdür, kimi kapıcı, kimi Mumcı, kimi Cebeci, kimi Topçı, bazısi Oturak, bazısi korucu, bazısi Küçük Çauz, bazısi Yeniçer kâtibi, bazısi Serdar, bazısi Odabaşı, bazısi Çorbacı, bazısi Kihaya beg, bazısi Seman Başı ve Yeniçer Aga.

196. SAYFA

Legatus: Jeter Jenicslerden¹⁶⁹, büjleştigümüz digneje digneje bizar oldum: alelhuşu ki işidirüm bu tajfa bas kaldırüp, gyendi Agaşini, Vezir Azemi, ve Hunkiari dachi, kaldırır, ve gyah gyah üldürür. Keske bu zaptbiz tajfa gair vilajette bujle feşata mubaşiret etmiş olaidi, ol şahat jaramaz kaştlerini tepş idüp, Hristian krallar, ehli feşat olduklarinun hakindan giele billerdiler: fungsilai kul (nigse meshur İbkender Severo, ibni Mammeae, Rim Padişfahi eşki zemanda etmiş idi) birden kovmak bin kerre iegdür, netekin¹⁷⁰ gegse gündüz bukadar korku, ve fehm altında olmak: oldem naşihet ibret şairlara etmek gyerektür.

Elçi: Yeter Yeniçerlerden, süyleştigümüz digneye digneye bizar oldum: alelhusus ki işidirüm bu tayfa baş kaldırüp, gendi Agasını, Vezir Azemi ve Hunkârı dahi kaldırır ve gah gah üldürür. Keşke bu zaptsız tayfa gayr vilayette böyle fesata mubaşiret etmiş olaydı, ol sahat yaramaz kastlerini teps idüp, Hristiyan krallar, ehli fesat olduklarinun hakindan gelebilirdiler: Şuncılay kul (nice meşhur İskender Severo, İbni Mamme, Rim Padişahı eski zemanda etmiş idi) birden kovmak bin kerre yegdür, netekim gece gündüz bu kadar korku ve fehm altında olmak: ol dem nasihat ibret sairara etmek gerektür.

¹⁶⁹ Jenicserlerden.

¹⁷⁰ netekim.

197. SAYFA

Interpres: Ol İþkender Padiþfah ne islemis? tevarikte ne jazarlar? dejver bana.

Tercüman: Ol İskender Padiþah ne iþlemiþ? Tevarikte ne yazarlar? Deyver bana.

198. SAYFA

Delerki¹⁷¹ Parthos þeferinden dönüp Kutahiada iþitmistur ki, Daphnede kul hamama gyirüp gyendini jajkaiup, nefþine uiardi, ol þebekten hepiþini hapþ ittürüp balagmaja¹⁷² bujurmis iken, ol bölük nereden bunlar imis kalabaluka ve çfagirmaja basladi. Mumaileh Severo, halk ve aþker araþinde demis anlara ki Rimlerün eþki zaptini kaldirmek iþtemem; bujle þozler þizi beþlejen Padiþfaha þöjlemenüz: düþmene þüjlenüz: eger ebfem olmazþiniz, bu demde hepinüzi kovarum. Lakin dignemeüp iaraklar göþtermeje basladilar. Ol vakte Padiþfah demiski. Jarakünüz ve elinüzi düþmen üzerine kaldirmek gyerekþiniz. Demirinüzden ve kiliçfinüzden hits pervam (korkum) ioktur. Zira benüm ülümümnden Oturi, þizden, benüm kullarim labut intikam alürlar. Kaçfinüz İþkender ögünden, iüzinden, huzurinden; tez bragünüz jaraklari

Derler ki Parthos seferinden dönüp Kütahyada iþitmiþtur ki, Dafnede kul hamama girüp gendini yaykayup, nefsine uyardı, ol sebepten hepisini haps ittürüp baglamaya buyurmiþ iken, ol bölük nereden bunlar imiþ kalabaluka ve çağırmaya baþladı. Mumaileh Severo, halk ve asker arasinde demiþ anlara ki Rimlerün eski zaptını kaldirmek istemem; böyle sözler sizi besleyen Padiþaha söylemenüz: düþmene süylenüz: eger ebsem olmazsınız, bu demde hepinüzi kovarum. Lakin digneme(y)üp yaraklar göstermeye baþladılar. Ol vakte Padiþah demiþ ki: Yarakünüz ve elinüzi düþmen üzerine kaldirmek gereksiniz. Demirinüzden ve kılıçınüzden hiç pervam (korkum) yoktur. Zira benüm ülümümnden ötüri, sizden, benüm kullarım labut intikam alürlar. Kaçınüz İskender ögünden, yüzinden, huzurinden; tez bragünüz yaraklari

¹⁷¹ Derlerki.

¹⁷² baglamaja.

199. SAYFA

hajkirüp, anlar dahi işidüp ve biuk korkuia düşüp iaraklari braktılar; ve aßkere korkularından dönmejüp, doßtlarun, ve konukeçilerün evlerine gyrdiler. Fimabade, gerçe otuz giunden ßonra ol mazul olan bölükün suçfini bagislaiup, jine eßki jerine gyütürmis idi, lakin ßerdarlarun, ve bölük başılarun bojni vurmißtür.

haykırüp, anlar dahi işidüp ve biyük korkuya düşüp yarakları braktılar; ve askere korkularından dönmeyüp, dostlarun ve konukçilerün evlerine girdiler. Fimabade, gerçi otuz günden sonra ol mazul olan bölükün suçini bağışlayup, yine eski yerine gütürmiş idi, lakin serdarlarun ve bölük başılarun boynı vurmißtür.

200. SAYFA

Interpres: Ej derßen Elçibegh, hem bujle gerek; nehaiet herzeman kulun suçfi ioktur: bazi zeman bir alaj namert

Tercüman: Ey dersın Elçibeg, hem böyle gerek; nehayet her zeman kulun süçi yoktur: bazı zeman bir alay namert

201. SAYFA

Uuzera, Teftedarlar, hem Jenicfer Aga, haßizligün derjaßına dalmis iken, zeman ile ülefe jetiftirmezler¹⁷³, ve hacfan ki bütün joldasligün adiile, ülefe ßajmalarına zeman gieldigini anarlar, bir alaj fena gsevab verürler, ve belli baslarinün üldürmeßine kast idüp Hunkiara iftira ederler ki, kul hain oldi, bir kacs belli baslari verittirmek nýet idüp kulun dachi jüregi agsiz kalür, hem bujle namert kişilerün ajak tozi olmak ißtermezler.

Vuzera, Teftedarlar, hem Yeniçer Aga hasizligün deryasına dalmış iken zeman ile ülefe yetiştirmezler ve haçan ki bütün yoldaşligün adıyle ülefe saymalarına zeman geldigini anarlar, bir alay fena cevap verürler ve belli başlarınün üldürmesine kast idüp Hunkâra iftira ederler ki, kul hain oldı, bir kaç belli başları verittirmek niyet idüp kulun dahi yüregi aciz kalür, hem böyle namert kişilerün ayak tozu olmak istermezler.

¹⁷³ jetiftirmezler.

202. SAYFA

Legatus: Anlar biller ne isler, ne ilakam var bujle fejlerde? mutaßbarif þüjle, varmi deha manþup, nerede bu Jenicfer tajfaßi ilaka eder?

Elçi: Anlar bilır ne işler, ne ilakam var büyle şeylerde? Mutassarif süyle, var mı deha mansup, nerede bu Yeniçer tayfası ilaka eder?

Interpres: Vardur deha, Segan başı, Turnagsi başı, Samfongsi başı, Zagargsi başı, Szolakbaşı, Szubaşı, Haßaß başı Naip, Murtaßip Aga &c. Nazir.

Tercüman: Vardur deha, Segan başı, Turnacı başı, Samsoncı başı, Zagarcı başı, Solakbaşı, Subaşı, Hasas başı Naip, Murtasip Aga &c. Nazır.

209. SAYFA

[Legatus]: Ja rebbil alemün ne çok iße karışırms bu Jenitfer tajfaßi! eger bir kimße bilmek nijet ederße, gyekreturki bir biuk kitab iaptırßen, ve bunların hallerini temelden jazdırüp bir kacs giün, bir kacs kerre okußun. Zira bu denglü jeje çok zaman dachi lazum. Nehaiet Symdi, Naibün, Murtaßip Aganun, hem Nazirün hizmetlerini bilder, bean ejle:

[Elçi]: Ya Rebbil alemün ne çok işe karışırms bu Yeniçer tayfası! Eger bir kimse bilmek niyet ederse, gerektur ki bir biyük kitab yaptırısın ve bunların hallerini temelden yazdırüp bir kaç giün, bir kaç kerre okusun. Zira bu deñlü şeye çok zaman dahi lazum. Nehayet şimdi, Naibün, Murtasip Aganun, hem Nazırün hizmetlerini bildir, be(y)an eyle:

[Interpres]: Benum Sultanum. Naibün hem Murtaßip Aganun bas hizmeti budur: Ol Pa-

[Tercüman]: Benüm Sultanum. Naibün hem Murtasip Aganun baş hizmeti budur: Ol Pa-

210. SAYFA

dißjah, ve Vezir Azem emriile gsümle jegfek kißmie, bogdaia, una, etmege, ete. baluka, zejtin iaga, þaiaga, bala, turli turli mejvelere, Kaun, karpuz, taze üzüme, toronçfa, nara, taze ingsire, elma ve armutlere &c. paha biçfer; tamam okalar verür;

ia ßmarlar ki kulanßenlar. Her hafta, bir iki kerre, elli altmis Jenicßerle, taman¹⁷⁴ oka ele alup, hem teraze ve degeneg hazir olup cßarfî pazarlari dolaßiur: eger bir kimßei bulurße ki fena et; bir hoßce¹⁷⁵ pißmemis etmek, ia gair ßej gyendi, bicstigi pahadan ziade, ia hod ekßik okaile ßatarße, cßarfida ßokak ortaßinda, bir kacs juz degenek cßaldirür ona; ve akcße ile gsereme dahi cßeker, hits bakmajup Mußurmanmidur ja hod giaurdur. Bade, iki ücs defa bujle ettikten ßonra, eger inat idüp emir tutmaßße, tacta kulaja vururlar, hem ßeher ßokaklerinde gsellat elile dolaßtirüp, ßeherden düge düge dißfari ederler:

dißah ve Vezir Azem emriyle cümle yeccek kısmiye, bogdaya, una, etmege, ete, baluka, zeytin yaga, sayaga, bala, türli türli meyvelere, kaun, karpuz, taze üzüm, toronça, nara, taze incire, elma ve armutlere &c. paha biçer; tamam okalar verür; ya smarlar ki kulansınlar. Her hafta, bir iki kerre elli altmiş Yeniçerle, tamam oka ele alup, hem terazı ve degeneg hazır olup çarşı pazarları dolaşıyur: eger bir kimseyi bulurse ki fena et; bir hoşçe pişmemiş etmek, ya gayr şey gendi, biçtigi pahadan ziyade, yahod eksik okayle satarse, çarşıda sokak ortasında, bir kaç yüz degenek çaldırür ona; ve akçe ile cereme dahi çeker, hiç bakmayup Musurman mıdur yahod gâurdur. Bade, iki üç defa böyle ettikten sonra, eger inat idüp emir tutmasse, taktakulaya vururlar, hem şehir sokaklerinde cellat elile dolaştırüp, şehirden düge düge dışarı ederler:

211. SAYFA

hem ßokaklarda gyah gyah durup, bu kadar bin halk araßinda cßagirtirirlar ki: eger bir kimße, Padißfah, Vezir Azemün emrine muhalifet ederße, ve bir ßej ola gyelmis ve bicßtikleri bahadan ziade ßatarße, ia hod ianglis, ekßik oka kulanırße, hali bujle olur.

hem sokaklarda gah gah durup, bu kadar bin halk arasında çağırtırırılar ki: eger bir kimse, Padişah, Vezir Azemün emrine muhalifet ederse ve bir şey olagelmış ve biçtikleri bahadan ziyade satarse, yahod yanlış, eksik oka kulanırse, hali böyle olur.

¹⁷⁴ tamam.

¹⁷⁵ hoßcse.

215. SAYFA

Legatus: Uallahi billahi, Tergseman Aga, eger þen bukadar is györmis, akil þahibi, ialani ikrah eden ve hakiket þever bir adam olmamis olaidün, anticþerdün¹⁷⁶ (iemin iderdüm) ki, bu milletün zaptından ve hakiket kulandıklarından þujleştigünüz, hep ialandur, ve anlarun tarafini tutarþen. İmdi Alla þaklaþen ki þizden bujle fikrim ola; þen benüm þirdasum þen, benüm gsanüm, benüm karindasum (kardasum) ve oglum gibi, ol egsilden, bir þire mutalik fej þenden þoval iderum: Cfunke bu millette folkadar hakiket bulunur, agsaba daha ej degilmidür Hristian

Elçi: Vallahi billahi, Terceman Aga, eger sen bu kadar iş görmüş, akıl sahibi, yalanı ikrah eden ve hakiket sever bir adam olmamış olaydün, ant içerdüm (yemin iderdüm) ki, bu milletün zaptından ve hakiket kulandıklarından süyleştigünüz, hep yalandur ve anlarun tarafını tutarsın. İmdi Alla saklasın ki sizden böyle fikrim ola; sen benüm sırdaşum sen, benüm canüm, benüm karındaşum (kardaşum) ve oglum gibi, ol ecilden, bir süre mutalik şey senden soval iderüm: Çünkü bu millette şol kadar hakiket bulunur, acaba daha ey degil midür Hristiyan

216. SAYFA

hakimlere, karþi koiagsak kudretleri olmajup alelhuþuþ konþilikta olanlara. Oþmanliile bir ejgse kavi doþtluk ve ahd (düşmen gyelmezden evvel.) baglamak, netekim vilayetlerini, gsümle mallerini, ve her ne þevgili fejleri var, birden kaib itmek? Györürþen ki Iþþa taifaþi, bir birini þevmeþup, bir alajkonþinun kuma karıþmis topagra¹⁷⁷ talap idüp ve dinu meþeb gaugaþina düþup bir birinün gyozerini evvel baþından cþikarirdi, neketim¹⁷⁸ lazum gyeldi zeman imdatinda bulunurdi: adile Hristianlar, amelile duþmenlerdür. Sejtan bir birini ingþitmez; kurt kurtini jemez: inþan, inþani berbat eder! topragini, ve gsamimini¹⁷⁹ merhimet, ve Tangri bujurdugi mahabetten beri olup, kabz itme¹⁸⁰ nýet eder. Vaj bir birile cþekiþen halka, zira anlar mamur olmaz! Hristian halki bir birile cþekisür, andan oturi bozulmaingse olmaz.

¹⁷⁶ anticþerdüm.

¹⁷⁷ topraga.

¹⁷⁸ netekim.

¹⁷⁹ gsanini.

¹⁸⁰ itmek.

hakimlere, karşı koyacak kudretleri olmayup alelhusus konşılıkta olanlara, Osmanlıyle bir eyce kavi dostluk ve ahd (düşmen gelmezden evvel) bağlamak, netekim vilayetlerini, cümle mallerini ve her ne sevgili şeyleri var, birden kayb itmek? Görürsın ki İssa tayfası, birbirini sevmeyüp, bir alay konşının kuma karışmış topraga talap idüp ve din u meseb gavgasına düşüp birbirinün gözlerini evvel başından çıkarırdı, netekim lazım geldi zaman imdatında bulunurdu: adile Hristiyanlar, amelile düşmenlerdür. Şeytan birbirini incitmez; kurt kurtını yemez: insan insanı berbat eder! Topragını ve canını merhimet ve Tanrı buyurduğu mahabetten beri olup, kabz itmek niyet eder. Vay birbirile çekişen halka, zira anlar mamur olmaz! Hristiyan halkı birbirile çekişür, andan ötüri bozulmayince olmaz.

219. SAYFA

Interpres: Ne dejeim Sultanum, işterben inan, işterben inanma, gyendi iradetinüzdedür, emma ben Allah haki itŝün olŝunki ialan ßüjlemê: Muŝurmanda çşok ejlik vardur, kemlik dachi çŝoktur. Alis veris (tigsaret) itsün bu tajfaile (nigse Inglis, Flemeng, Frantza) ia hod düşmenlik üzerimuzde Konşılar olup etmezŝinler, ve bize tabi olan vilayetlere, hem onun halki zararine çŝalışmazŝınlar, (nigse Nemtze Padiŝŝahi eder) doŝtluk¹⁸¹ bağlamak kem degil. Lakin oduncs imdat itsün, din kardaşlar uzerine, anlarle ahd itmek, bilmen ne şekil ola biller: dunnyavi, hem ruhani kitablari, hem okumis adamlari, bu huŝuŝten oturi dignejelüm. Evvelden beri, bunlarün doŝtane imdadi, Chriŝtianlara çŝokluk faida itmedi. Benüm paimdan, Hriŝtian vilayetlerinde dilengsilik etmek ba-

Tercüman: Ne deyeyim Sultanum, istersen inan, istersen inanma, gendi iradetinüzdedür, emma ben Allah hakı için olsun ki yalan söylemen: Musurmanda çok eylik vardur, kemlik dahi çoktur. Alışveriş (ticaret) için bu tayfayle (nice Inglis, Flemeng, França) yahod düşmenlik üzerimüzde Konşılar olup etmezsinler ve bize tabi olan vilayetlere, hem onun halkı zararına çalışmazsınlar, (nice Nemçe Padişahı eder) dostluk bağlamak kem degil. Lakin ödünç imdat için, din kardaşlar üzerine, anlarle ahd itmek, bilmen ne şekil olabilir: dünyavi, hem ruhani kitablari, hem okumiş adamlari, bu hususten ötüri digneyelüm. Evvelden beri, bunlarün dostane

¹⁸¹ doştluk.

imdadı, Hristiyanlara çokluk fayda itmedi. Benüm payımdan, Hristiyan vilayetlerinde dilencilik etmek ba-

220. SAYFA

na ieg györönür, netekim anların hükümeti altında, biuk izzette, ve şöhratte befa bürmek: anların tuz etmeki, ne şekildur çoktan billerüm.

na yeg görönür, netekim anların hükümeti altında, biyük izzette ve şöhratte sefa sürmek: anların tuz etmeki, ne şekildur çoktan bilürüm.

221. SAYFA

Legatus: İmdi nedür bebebi ki, Joan Palaeologo, Rum Padişahi, gyendi din kardaslari üzerine, biringsi Sultan Amuratile; ve biringsi Franciscos Frantza krali, beşingsi Carolos, Rim Padişahi uzerine kilits kaldırüp, sultan Suleimanile bujle ahd ejlemis idi ki, bir birinün imdatlerinde, her furşette, karada ve deriade, gsümle aduleri uzerine buluşunlar¹⁸². Anlar Hristian

Elçi: İmdi nedür sebebi ki, Yoan Paleologo, Rum Padişahi, gendi din kardaslari üzerine, birinci Sultan Amuratile; ve birinci Franciskos França krali, beşinci Karolos, Rim Padişahi üzerine kılıç kaldırüp, sultan Suleymanile böyle ahd eylemiş idi ki, birbirinün imdatlerinde, her fursette, karada ve deryade, cümle aduleri üzerine bulunsunlar. Anlar Hristian

222. SAYFA

Padişah degilmi idi? Her kim benüm üzerime, bila bebeb el kaldırüp kılıcfe iapişurşe, ol benum kardaşum degil, düşmenümdür. Deha ej degilmidür ki, ben oni tepeleim her ne jolda billerşem, netekim, ol benden galip gyelüp, beni ve vilajetümi, hem nem var berbat ide? Gyendim gyendimi ona kurban vermis olurum, eger her zanahatle, her handa bulurşem, imdat aramazşem.

Padişah degil mi idi? Her kim benüm üzerime, bilasebeb el kaldırüp kılıcfe yapışurse, ol benüm kardaşum degil, düşmenümdür. Deha ey degil midür ki, ben oni tepeleyim

¹⁸² bulunşunlar.

her ne yolda bilirsem, netekim, ol benden galip gelüp, beni ve vilayetümi, hem nem var berbat ide? Gendim gendimi ona kurban vermiş olurum, eger her zanahatle, her handa bulursem, imdat aramazsem.

223. SAYFA

Interpres: İnkiar olunmaz bu boval pek müskildür, gsewab virmek dachi, is çfetin olup, kolaj degil. Lakin, ne faida etmiş Palaeologoa Amuratun doştlugi? Gerçektür ki ßureta doştt idi, ve düşmenleri üzerine Palaeologoa ßahi imdat ederdi, emma gyendi ejliki itsün. Zira Rum Hakimlerini bozup, ia hod aradan kaldırüp ve Rumelinün güzelligine,

Tercüman: İnkar olunmaz bu soval pek müşkildür, cevab virmek dahi, iş çetin olup, kolay degil. Lakin, ne fayda etmiş Paleologoya Amuratun dostlugı? Gerçektür ki sureta dost idi ve düşmenleri üzerine Paleologoya sahi imdat ederdi, emma gendi eyliki için. Zira Rum Hakimlerini bozup, yahod aradan kaldırüp ve Rumelinün güzelligine,

224. SAYFA

ßefaşine aşık olup, oni kabz itmege fikir etti, ve ol furşetile iol ona açıldı ki, altmış bin ügürtlenmiş askerile Anadoldan Rumelie geçsüp, evvel Philippo şeherini, Galibolý, ve andan ßonra Edrinei kabs ide. Szirb ve Bulgar İştan Hakimlerinden dachi galib gyelüp, en ßonra Palaeologoa, ang sak Padişşaligün namini alikodi. Bilerşen Oşmanlinün eşki, emma gerçek zarbumeşeli. Ol elë dut depşirmez: her handa imdat iderşe, gyendi faideşini araür. Francişcos Kral işe, nigse tevarikte derler pisman olup, egseline iakin demiski: Halun¹⁸³ harab oldi, zira Tangrinün, ve Hristianların baş düşmeniile ioldasliga gyirdüm. Andan oturi derlerki Valeşşilerün ßilşelişe¹⁸⁴ dükendi. Tevratta dachi, ona vaj demis Tangri, her kim dinşize imdat verür, ve Allahi şevmejenile doştuk¹⁸⁵ baglar &c.

sefasına aşık olup, onı kabz itmege fikir etti ve ol fursetile yol ona açıldı ki, altmış bin ügürtlenmiş askerile Anadoldan Rumeliye geçüp, evvel Filippo şeherini,

¹⁸³ halum.

¹⁸⁴ şilşeleşi.

¹⁸⁵ doştluk.

Galibolıyı ve andan sonra Edrineyi kabs ide. Sırb ve Bulgaristan Hakimlerinden dahi galib gelüp, en sonra Paleologaya, ancak Padişalığün namını alıkodı. Bilırsın Osmanlınün eski, emma gerçek zarbumeseli. Ol ele dut depşirmez: her handa imdat iderse, gendi faydesini ara(y)ür. Franciskos Kral ise, nice tevarikte derler pişman olup, eceline yakın demiş ki: Halum harab oldı, zira Tağrınün ve Hristiyanların baş düşmeniyle yoldaşlığa girdüm. Andan ötüri derler ki Valesiolerün silseseli dükendi. Tevratta dahi, ona vay demiş Tağrı, her kim dinsize imdat verür ve Allahu sevmeyenile dostluk baglar &c.

226. SAYFA

Legatus: Çunki bu iş güçile dolıdur, okumislara balarum; bana, Nazırün hizmetini, ve her bir Jenicferun Odaßında¹⁸⁶ kacs turli manßub, ve hizmet var, bean ejle.

Elçi: Çünkü bu iş güçile dolıdur, okumışlara salarum; bana, Nazırün hizmetini ve her bir Yeniçerün Odasında kaç türli mansub ve hizmet var, be(y)an eyle.

227. SAYFA

Interpres: Nazırün bas hizmeti budurki, Padişahun barainda, ve buzbutün¹⁸⁷ feherde, hem dißfarda bu iollarini, ve çeşmelerini güzetben, eger bir yerde bakatlık olurße, ona tain olunmis ußtazlarile japtırbin, Seherün bokaklarini temis tutturbin &c. Her bir odada, bujle manßublar vardur 1. Odabßi¹⁸⁸; 2. Vekilhargs, 3. Bajraktar, 4. Acßi¹⁸⁹, 5. Karakullukcßi, 6. Szaka.

Tercüman: Nazırün baş hizmeti budur ki, Padişahun sarayında ve büzbütün şehirde, hem dışarda su yollarını ve çeşmelerini güzetsın, eger bir yerde sakatlık olurse, ona tayin olunmiş ustazlarile yaptırın, şehirün sokaklarını temis tuttursın &c. Her bir odada, böyle mansublar vardur. 1. Odabaşı; 2. Vekilharc, 3. Bayraktar, 4. Aşçı, 5. Karakullukçı, 6. Saka.

¹⁸⁶ Odaßında.

¹⁸⁷ büzbütün.

¹⁸⁸ Odabaşı.

¹⁸⁹ aşçı.

232. SAYFA

Legatus: Handa idün Tergseman fyndiedek, bilmezmißen ki maßlahat çfoktur deha? Jenicferlerden vafir süjleştük,

Elçi: Handa idün Terceman şimdiyedek, bilmezmissın ki maslahat çoktur deha? Yeniçerlerden vafir süyleştük,

233. SAYFA

bu vilaietten çfıkmazdan evvel, niçfe fejler deha bilmek lazım gielür. Zira vatamüze ve *effendilerimüze* dönerßek, bizden bu milletün ehvalini pek borßalar gyerek: ol vakte nekadar aip olur bilmemek: bir alaj ialan ßüjeßbek¹⁹⁰ biuk giunaktur, ve *Effendimüze*, hem vilaiete zarardür. Evvelden beri bir tegribeßiz¹⁹¹ kişiler bujle ialan fejlerle Krallarü ßaraini, ve bütün alemini doldurdılar.

bu vilayetden çıkmazdan evvel, niçe şeyler deha bilmek lazım gelür. Zira vatamüze ve efendilerimüze dönersek, bizden bu milletün ehvalini pek sorsalar gerek: ol vakte ne kadar ayp olur bilmemek: bir alay yalan süylesek biyüük günaktur, ve Efendimüze, hem vilayete zarardür. Evvelden beri bir tecribesiz kişiler böyle yalan şeylerle Krallarun sarayını ve bütün alemini doldurdılar.

234. SAYFA

Interpres: Elem çekme (mukaiet olma) Elçibeg, hem ol fikirleri ber tarafa ko, kiaßejleme ki bu vilajetten tez kurtulurßen, iejegsek tuz, etmek, bu feherde deha çfoktur. Bizum muradimüze bu Padißfah bakmaz, işteditigini isler; bize itaiet, hem intizarda olmak düßer: belki ucs ia dort ajadak bunda eglenßemüz gyerek.

Tercüman: Elem çekme (mukayet olma) Elçi beg, hem ol fikirleri bertarafa ko, kıyas eyleme ki bu vilayetden tez kurtulursın yeyecek tuz, etmek, bu şeherde deha çoktur. Bizüm muradımüze bu Padişah bakmaz, isteditigini işler; bize itayet, hem intizarda olmak düşer; belki üç ya dört ayadak bunda eglensemüz gerek.

¹⁹⁰ ßüjeßbek.

¹⁹¹ tegsribeßiz.

235. SAYFA

Legatus: Orai Allah biller, gytmemüz vakti belli degil, lakin işsiz bujle avare durmajalum: Szpahilerün ehvalindan dachi birez vukuf olalum.

Elçi: Orayı Allah bilir, gitmemüz vakti belli degil, lakin işsiz böyle avare durmayalum: Spahilerün ehvalindan dahi birez vukuf olalum.

Interpres: Gertfi Szpahilardan iokarda büjlesmis iz bir ez; lakin haterinüz itsün deha süjleşelüm: emma bahi hisap bunlar nekadardur, gügsile bulunur, zira bazıfi egselile ölür; bazıfi seferde kalır; bazileri lazum gyeldi zeman angsak ülefeile iazılır, sefer teman¹⁹² olup jine dagiderler.

Tercüman: Gerçi Spahilardan yokarda söyleşmişiz bir ez; lakin hatırınız içün deha söyleşelüm: emma sahi hisap bunlar ne kadardur, gücile bulunur, zira bazısi ecelile ölür; bazısi seferde kalır; bazileri lazum geldi zeman ancak ülefeyle yazılır, sefer tamam olup yine dagıdırler.

238. SAYFA

Bazi defter üzre Ziametlerün ve Timarlerün halini bira ile bujle bilmiş ol. Anadolada iki iuz dokşan jedi ziamet, ve iedi bin dortjuz kırk Timar olup, ona györe adet üzre okaldar¹⁹³ Zaim ve Timar Spahi olmak gyerek.

Bazı defter üzre Ziametlerün ve Timarlerün halini sıra ile böyle bilmiş ol. Anadolada iki yüz doksan yedi ziamet ve yedi bin dört yüz kırk Timar olup, ona göre adet üzre ol kadar Zaim ve Timar Spahi olmak gerek.

246. SAYFA

Legatus: Tembellikün fajdaşı ioktur, kefalet eder Szpahilardan bu denglü bilmek: symden þonra Vezirlerün ehvalini bean ejle; alelhuþuþ Vezir Azemün kimdür ol? ne fekil dikilür? ve mazul oldugi zeman, ne fekil mazul olur? nedür onun hizmeti? nedur

¹⁹² tamam.

¹⁹³ ol kadar.

Elçi: Tembellikün faydası yoktur, kefayet eder Spahilardan bu deñlü bilmek: şimden sonra Vezirlerün ehvalini be(y)an eyle; alelhusus Vezir Azemün kimdür ol? Ne şekil dikilür? Ve mazul olduğu zaman, ne şekil mazul olur? Nedür onun hizmeti? Nedur

247. SAYFA

gyelüri? hem nereden? ßonra ol bir altı kubbe vezirlerden ßıra ile fujleşelüm.

gelüri? Hem nereden? Sonra ol bir altı kubbe vezirlerden sıra ile süyleşelüm.

248. SAYFA

Interpres: Vezir Azim, gsümle Ali Oßman memleketlerinde Padißfahun bas vekilidir, ia hod ikingsi Padißfahdur, Zira hatşan Padißfah bir kimßeiVezirlik mertebesine kaldırmak murad iderße, ßülük kişii esagirtirüp ona gyendi muhur jüzükini verür, ve der ki: İşte ßeni gsümle memleketlerüm üzerine vekil diktüm, gsümle kudret ümümen elinüze teßlim ettüm, her ne jolile, ve bizüm namumüzle eder kılarßen, makbul geçfer; ümri hejati ve ülümi, memleketlerimizde kucşuk biuk ve hermertebede olanların elinüzde dür: alelhußuß gselil ırzımüzi, ve bu Saltaneti bir hos güzet, gyözün acs, her ne zararlı fej bize, ve memleketlerümüze dokunagşak zanide billerßen, eumeni vakte bize ilam idüp kadiroldugun kadar, gsümle jaramazligün def olmaßına

Tercüman: Vezir Azim, cümle Ali Osman memleketlerinde Padişahun baş vekilidir, yahod ikinci Padişahdur. Zira haçan Padişah bir kimseyi Vezirlik mertebesine kaldırmak murad iderse, sülük kişiyi çağırtırüp ona gendi mühür yüzükini verür, ve der der ki: İşte seni cümle memleketlerüm üzerine vekil diktüm, cümle kudret ümümen elinüze teslim ettüm, her ne yolile ve bizüm namumüzle eder kılarsen, makbul geçer; ümri heyatı ve ülümi, memleketlerimizde küçük büyük ve her mertebede olanların elinüzdedür: alelhusus celil ırzımüzi, ve bu Saltaneti bir hoş güzet, gözün aç, her ne zararlı şey bize, ve memleketlerümüze dokunacak zan idebilirsen evmeni vakte bize ilam idüp kadir oldugun kadar, cümle yaramazligün def olmasına

249. SAYFA

mukajet ol. Olagfak Vezir iße, Padişfah ogünde toprak üptikten ßonra, ona dova idüp, ve muhür kojnina kojup, her fejde hakiketli, ve dogri olagsagini jeminle ikrar eder. Ve dachi hatşan gyendi iradetinden, ia hod el ßöziile, Padişfah, Veziri mazul itmek bujururße, jine çşagirtirüp, verdigi muhuri alür, ve oni gyendi öginden (huzurinden) kovar, ia hod tez (gsellat her jerde hazir olüp) bogdurur: eger ona hejati bagislaiup merhimet iderße, ieniden diktigi Vezir Azeme bujururki, ona bir muvafık manşup, ja hod bir arpalık verşin. Hizmeti Vezir Azemün nedür? ve gyelüri nereden? hem ol bir alti kubbe altinda olan Vezirlerün ehvalindan ßora ßüjleşmeli iz.

mukayet ol. Olacak Vezir ise, Padişah ögünde toprak üptikten sonra, ona dova idüp, ve mühür koynına koyup, her şeyde hakiketli, ve dogrı olacagını yeminle ikrar eder. Ve dahi haşan gendi iradetinden, yahod el söziyle Padişah, Veziri mazul itmek buyururse, yine çağirtirüp, verdigi mühüri alür, ve onı gendi öginden (huzurinden) kovar, yahod tez (cellat her yerde hazır olüp) bogdurur: eger ona heyatı bağışlayup merhimet iderse, yeniden diktigi Vezir Azeme buyurur ki, ona bir muvafık mansup, yahod bir arpalık versin. Hizmeti Vezir Azemün nedür? Ve gelüri nereden? Hem ol bir altı kubbe altında olan Vezirlerün ehvalindan sora süyleşmeliyiz.

252. SAYFA

Vezir Azemün hizmeti biuk, agir, hem turli turli dur, nehajet mutasşarif bujle bil: Padişfahun bas vekili olup, onun gsümle memleketlerini, Rumelide, Anadolda ve Magripta, karada, ve derjade güzetmek ve korutmak gierektur; her lazum olan jerlerde, Beglerbegler, Paşşalar, Begler diker, hizmetler üleştirür, mauşupta¹⁹⁴ olanlara pek tembih eder ki hain olmazşınlar, Padişfaha, ve onun memleketlerine güzel hizmet etşinler; her jerde jine işteditgi zeman manşuplar degiştirüp, ve Paşşalari, Begleri, Stambola çşagirtirüp, ia hod üldürtürüp mallerini kabs ider, ve Padişfaha teşlim ider; jeniler diker

Vezir Azemün hizmeti biyük, ağır hem türli türlidir, nehayet mutassarıf böyle bil: Padişahun baş vekili olup, onun cümle memleketlerini, Rumelide Anadolda ve Magripta, karada ve deryade güzetmek ve korutmak gerektur; her lazum olan yerlerde, Beglerbegler, Paşşalar, Begler diker, hizmetler üleştirür, mansupta olanlara

¹⁹⁴ manşupta.

pek tembih eder ki hain olmazsınlar, Padişaha ve onun memleketlerine güzel hizmet etsinler; her yerde yine istediği zaman mansuplar değiştirüp, ve Paşaları, Begleri, Stambola çağdırırüp, yahod üldürtürüp mallerini kabs ider ve Padişaha teslim ider; yeniler diker

253. SAYFA

&c. Her hafta, ve her giün (Cşarşamba ve Gfuma gyüninden mada) altı joldaslariile divanda oturup, ol biuk Szaltanet ehvalından, ne şekil onun hududlerini pekiştirmek bozulmis ia viran olmis. berhat kalelerini mamur itmek, ve lazum olagsak muşteffizan kullarle doldurmak; fulh konşılarle ne şekil tutmak; ia hod şefer, bir millet üzerine baslamak, ne şekil gyerektür, gizli muşavere eder. Her Cşarşamba geiüninde¹⁹⁵ Mufti, ve Kazeşkeri, ne şekil feri şerif iderler, gyendi şarainda digner; onlarum¹⁹⁶ adeti üzre Hristianum,¹⁹⁷ ia hod Muşurmanun hakini hak ittirür; bütün memleketlerde olanların arzohalerini¹⁹⁸ ialiniz Padişfaha şunar. Evvel its divan Padişfahun şarainde dururken, Vezirşiz dachi, herkeş arz ide billerdi: nehajet köprüli Mehemed Pasa, şymdiki Ahmed köprülinün babaşı, fikir idüp ki, buşle olingse her jerden şikayet Padişfah huzurine varup, Veziri şucslarlar, ve

&c. Her hafta ve her gün (Çarşamba ve Cuma Gününden mada) altı yoldaşlarıyle divanda oturup, ol büyük Saltanet ehvalından, ne şekil onun hududlerini pekiştirmek bozulmuş ya viran olmuş serhat kalelerini mamur itmek, ve lazum olacak musteffizan kullarle doldurmak; sulh konşılarle ne şekil tutmak; yahod sefer, bir millet üzerine başlamak, ne şekil gerektür, gizli muşavere eder. Her Çarşamba gününde Müfti, ve Kazeskeri, ne şekil şerişerif iderler, gendi sarayında digner; onların adeti üzre Hristiyanun, yahod Musurmanun hakını hak ittirür; bütün memleketlerde olanların arzohallerini yalnız Padişaha sunar. Evvel iç divan Padişahun sarayında dururken, Vezirsiz dahi, herkes arz idebilirdi: nehayet Köprüli Mehemed Paşa, şimdiki Ahmed Köprülinün babası, fikir idüp ki, böyle olince her yerden şikayet Padişah huzurine varup, Veziri suçlarlar, ve

¹⁹⁵ giüninde.

¹⁹⁶ onların.

¹⁹⁷ Hristiyanun.

¹⁹⁸ arzohallerini.

254. SAYFA

derlerki: fej degil, tembel, akilþiz, zalumdur &c. kaldirmiştur, ve mukhem tembih etmiştrki, Padişfaha kimþe arzohal vermezþin, zira kuçfuk biuk mertebede olþun, labut başı gider. Badevu¹⁹⁹ jabangsi krallarun, ve Hakimlern Elçileri gyelüp Padişfahile buluşmazdan evvel anlari digner, muradleri nedür vukuf oldiktan þonra buluşturmak itsün Padişfaha talchiz eder, anlarun gşmle islerini györür, gyeldikleri, ve gidegsekleri vakte, Hunkiarle buluşturur; gyitmege igsazet alr, ve biendigi gsevab, Padişfahi adiile, verr: jeniden kazanmis vilajetleri haracsa keþer; ia hod eþki rajann agir haracsini kaldirr: kabahet ve feþat edenlern hakindan gyelür; muþtehak olanlari ldrr. Zira Stambolda, Vezirden gairi, kimşi kadir degildür kimşi kat ejlemeje &c. &c. Netigsei kelim herfej onun elinden gecser, ia hod izni ile biter.

derler ki: şey degil, tembel, akılsız, zalumdur &c. kaldırmıştur, ve mukhem tembih etmiştr ki, Padişaha kimse arzohal vermezsin, zira küçük biyk mertebede olsun, labut başı gider. Badehu yabancı krallarun, ve Hakimlern Elçileri gelüp Padişahile buluşmazdan evvel anları digner, muradleri nedür vukuf oldıktan sonra buluşturmak içün Padişaha talhiz eder, anlarun cümle işlerini görür, geldikleri, ve gidecekleri vakte, Hunkrle buluşturur; gitmege icazet alr, ve biyendigi cevab, Padişahı adıyla, verr: yeniden kazanmış vilayetleri haraça keser; yahod eski rayann ağır haraını kaldirr: kabahet ve fesat edenlern hakindan gelür; mustehak olanları ldrr. Zira Stambolda, Vezirden gayri, kimsi kadir degildür kimsiyi kat eylemeye &c. &c. Neticei kelim her şey onun elinden geçer, yahod izni ile biter.

258. SAYFA

Vezir Azemün gyelüri csoktur, hem turli turli ierden haşil olur. Padişfah khazineþinden her þene igirmi, keþe verile gyelmistr: Padişfah gşmle memleketlerinde leştirdikleri manþublardan hiþapa gyelmez akcşe alr. Bir biuk Beglerbegliki, (nigse Szophia, Budin, Bagdat, Halep, Mişir &c.) iuz keþeile, hem ziade gyah gyah þatar; þade Paşalik, kirk, elli, Beglik, on, igirmi keþe ile: Lakin

¹⁹⁹ Badehu.

Padişah²⁰⁰ gyendi bellibasli şaraj kullarina akceşbiz csok Beglerbeglik, Paşşalik, ve Be-

Vezir Azemün gelüri çoktur, hem türlü türlü yerden hasıl olur. Padişah hazinesinden her sene igirmi, kese verilegelmiştir: Padişah cümle memleketlerinde üleştirdikleri mansublardan hisapa gelmez akçe alür. Bir biyük beglerbegliki, (nice Sofya, Budin, Bagdat, Halep, Mısır &c.) yüz keseyle, hem ziyade gah gah satar; sade Paşalık, kırk, elli, Beglik, on, igirmi kese ile: Lakin Padişah gendi belli başlı saray kullarina akçesiz çok Beglerbeglik, Paşalık, ve Be-

259. SAYFA

glik verür. Onun gyelüri deha biuktur. Zira Padişşahun her harats gyüüzar²⁰¹ memleketlerinden, vilayetlerinden, haracs gyeldigi gibi, her şene bir keşim akce alür, hem nicse peskesler her jerlerden, Muşzurmandan, hem Hristiandan. Erdelden eşki Canon üzre, her jil bin, iki jüz real, hem altı biuk giümis jalduzlamis kada, benüm zamanimda alürdi. Bogdan vilayetinden Moldovadan, her şene on keşe, bir bas²⁰² şamur kürk, bir kacs donluk csuha, kumas, atlasz. &c. İflak vilayetinden, jine on keşe akçe, hem dedigüm gibi pahada olan Szamur kürk, hem nicse şejler, peskesler verilür; Seherde, vilayetlerde olan gseremelerden, nekadar mal kazanırşe, kimşe bilmez.

glik verür. Onun gelüri deha biyüktür. Zira Padişahun her haraçguzar memleketlerinden, vilayetlerinden, haraç geldigi gibi, her sene bir kesim akçe alür, hem niçe peşkeşler her yerlerden, Musurmandan, hem Hristiyandan. Erdelden eski Kanon üzre, her yıl bin iki yüz real, hem altı biyük giümiş yalduzlamış kada, benüm zamanımda alürdi. Bogdan vilayetinden Moldovadan, her sene on kese, bir has samur kürk, bir kaç donluk çuha, kumaş, atlas &c. İflak vilayetinden, yine on kese akçe, hem dedigüm gibi pahada olan Samur kürk, hem niçe şeyler, peşkeşler verilür; Şeherde, vilayetlerde olan ceremelerden, ne kadar mal kazanırse, kimse bilmez.

²⁰⁰ Padişşah.

²⁰¹ haratsgyuzar.

²⁰² haf.

266. SAYFA

Legatus: Biuk Vezirden şymdiyedek büjleştük; zemandur ki ol bir altı joldas Vezirlerden dachi süjleselüm.

Elçi: Biyüük Vezirden şimdiyedek süyleştük; zemandur ki ol bir altı yoldaş Vezirlerden dahi süyleşelüm.

Interpres: İkingsi Vezir kimdur, belli degil; zira eßkilerden ve kabiliyeti olanlardan, Vezir Azem Stambolda olmadigi, haßta oldugi, egselile üldügi: ia hod mazul oldugi vakte, Kajmekami dikerler. İmdi her kim olurße kajmekam, ona ikingsi Vezirün jerini verelüm. Üçşingsi Vezir, Jenicfer Agaßidür; Dordingsi Defterdar Paşa;

Tercüman: İkinci Vezir kimdur, belli degil, zira eskilerden ve kabiliyeti olanlardan, Vezir Azem Stambolda olmadigi, hasta oldugi, ecelile üldügi: yahod mazul oldugi vakte, Kaymekamı dikerler. İmdi her kim olurse kaymekam, ona ikinci Vezirün yerini verelüm. Üçüncü Vezir, Yeniçer Agasıdür; Dördüncü Defterdar Paşa;

267. SAYFA

Beşingsi Nisangsi Paşa; Altingşi kapidan Paşa. Jedingsi Vezirün, varmi baska bir hizmeti bana malum degil: jeter ki Padişşah memleketlerinin ol dachi bir şir Vezeridür. Bu altı Vezirlerün dachi hizmetleri nedür bujle bilin.

Beşinci Nişancı Paşa; Altıncı Kapıdan Paşa. Yedinci Vezirün, var mı başka bir hizmeti bana malum degil: yeter ki Padişşah memleketlerinin ol dahi bir sır Vezeridür. Bu altı Vezirlerün dahi hizmetleri nedür böyle bilin.

281. SAYFA

Interpres: Biuk firaşet şahibi (akilli) imis ol Köprüli, ve nicse vilajetlerle Oşmanli memleketlerini buitmistür bellidür: Varad, Jenö, Karanşebes, Lugas, Papmezo²⁰³, Szent Job &c. kalaleri aldi; Tatar Chani Mehemed Kiraii, Bogdan, ve Işlak Beglerini, Gykai ve Mihna Radulyi, hem Kadir Sziliştire Pasaşini, Erdele şalup, iakti, jikti; nicse bin gsanlar iaşirlika şürdi; aşıalette olan Hakimi kovdi, ieniler dikti, haracsa keşti. Erdel vilajeti, güzel anilmis ikingsi Rakoci Giörgy zamanadak, haracs

²⁰³ Papmezo.

gyuzar degilimis, ve onun²⁰⁴ verdikleri fejler ruznameje angjak peskes namile iazilirdi, ve Sultan Suliman ile bagladikleri canon üzre, herþene on bin alton aþitanei þeadete göndörmek, bir giüzvi²⁰⁵ peskeslerle lazum olurdi: gsümle Erdel Hakimleri ol kadar verdiler. Lakin Stefanos Bathori, on bes bin alton verürdi, ol þebekten ki, Lehte, Hunkiarun izni ile kral olup, Erdeli dachi gyendi kardaşı Chrištoforos

Tercüman: Biyük firaset sahibi (akıllı) imiş ol Köprülü, ve niçe vilayetlerle Osmanlı memleketlerini büyütmıştür bellidür: Varad, Yenö, Karansebeş, Lugas, Papmezö, Sent Yob &c. kalaları aldı: Tatar Hanı Mehemed Kirayı, Bogdan ve İflak Beglerini, Gikay ve Mihna Radulyi, hem Kadir Silistre Paşasını, Erdele salup, yaktı, yıktı; niçe bin canlar yasırlıka sürdi; asalette olan Hakimi kovdı, yeniler dikti, haraça kesti. Erdel vilajeti, güzel anılmış ikinci Rakoci Görgi zamanadak, haraçguzar degilimiş, ve onun verdikleri şeyler ruznameye ancak peşkeş namile yazılırdı, ve Sultan Suliman ile bagladıkları kanon üzre, her sene on bin alton asitanei seadete göndörmek, bir cüzvi peşkeşlerle lazum olurdi: cümle Erdel Hakimleri ol kadar verdiler. Lakin Stefanos Bathori, on beş bin alton verürdi, ol sebepten ki, Lehte, Hunkârun izni ile kral olup, Erdeli dahi gendi kardaşı Hristoforos

282. SAYFA

Bathory hükümeti altında alikodi. İkingi Rakoci György dachi, tek huzurda hakimlik þürþün, on bes bin alton verürdi: Symdi iþe, her jil 80000. gros haracs vermek gyerektür; peskes iþe nekadar? bilmem. Ol muşar ilehi Vezirün biuk firaþeti bundan dachi bellidür. Györüpki Vezirlik þilþileje bagli degildür, csok defa kaþten haþta olurdi, ve gyendi ogliniPaşa idüp, biuk maþlahat dachi ona þalardi, ügredürdi ne þekil itmek gyerektür, Padişşaha csok giüzle györmis maþlahatle, giah gyah göndörürdi, Padişşah dachi györüp ki genecs oldugi csagi mani olmajup, is adamiþidür, babaşı þag iken, bir mahabbet jüreginde baglaiup, onun ogluni Köprülü Ahmeti Vezir azem mertebesine oturturdi, ve bu ane gyelingsedek, biuk nam hem gselil irzile (talehi islejüp) Vezirlik²⁰⁶ þürer. Hits bir tevarikta bunun ekrani bulunmaz ki, bir kimþenin oğlu Vezirlikte babazinün²⁰⁷ ierine mimbat giele.

²⁰⁴ onun.

²⁰⁵ gsüzvi.

²⁰⁶ vezirlik.

²⁰⁷ babaszinün.

Bathori hükümeti altında alıktı. İkinci Rakoci Görgi dahi, tek huzurda hakimlik sürsün, on beş bin alton verürdi: Şimdi ise, her yıl 80000 groş haraç vermek gerektür; peşkeş ise ne kadar? Bilmem. Ol muşarilehi Vezirün büyük firaseti bundan dahi bellidür. Görüp ki Vezirlik silsileye bağlı degildür, çok defa kasten hasta olurdu, ve gendi oğlını Paşa idüp, büyük maslahat dahi ona salardı, ügredürdi ne şekil itmek gerektür, Padişaha çok güzel görmüş maslahatle, gâh gah göndörürdi, Padişah dahi görüp ki geneç olduğu çağı mani olmayup, iş adamısıdür, babası sag iken bir mahabbet yüreginde bağlayup, onun oğlunu Köprüli Ahmeti Vezir azem mertebesine oturturdu, ve bu ane gelincedek, büyük nam hem celil ırzile (talihî işleyüp) Vezirlik sürer. Hiç bir tevarikta bunun ekranı bulunmaz ki, bir kimsenün oğlu Vezirlikte babasının yerine mimbat gele.

285. SAYFA

Legatus: Csunki Csauzlardan iokarda fujlesmifiz, symdi Kazeßkerlerün, Mollalarun, ve Kadilerün ehvalini györelüm.

Elçi: Çünkü Çauzlardan yokarda süyleşmişiz, şimdi Kazeskerlerün, Mollalarun, ve Kadilerün ehvalini görelüm.

293. SAYFA

Legatus: Ali Oßman Padißfah memleketlerinde funda bunda vafir gyezdük, gione gion fejleri ßeir ettük; ßaraidan dißfari olan kullardan, ve anlarun hizmetlerinden birez birez vukuf olduk: fyndi Padißfah meshur ßaraina gyirüp, onun halkini erkek ve avretlerün ehvalindan, hizmetle-

Elçi: Ali Osman Padişah memleketlerinde şunda bunda vafir gezdük, gone gon şeyleri seyr ettük; saraydan dışarı olan kullardan, ve anlarun hizmetlerinden birez birez vukuf olduk: şimdi Padişah meşhur sarayına girüp, onun halkını erkek ve avretlerün ehvalindan, hizmetle-

294. SAYFA

rinden bñjlesmek biuk arzum gyeldi. Malumñnñzdñrki gsñmle Naßrani Padißfahlerñn, kral, vel²⁰⁸ Hakimlerñn ßarajlari ne fekildñr bir hos tegsribe kildñk, Oßmanlinñn iße fyndiedek fñrßet dñßmejñp gyñrmedñk: zeman elimñzden geçer: elçilignñn her vakte iktizaßi ioktur olßa dachi, belki gair kimßie ol hizmet eda olunur: Zira jaban Padißfaha elçilik ßñrmek *Effendimñz* kullarından ißtejen cßok kißi bulunur. Gerçñ Oßman Padißfah kimßeje hits bir peskes vermez, nehajet nam ve tegsribe itsñn, gsani gyonñlden akli olan kißi bujle hizmetten kaçñmaz: bezirgyanlara, ve bir alaj haßiß namert kißilere makßußdur, her ßebedten²⁰⁹ mal kazanmak, ehli ırz, ve aßliari olan kißilere, giñzel nam, ve her fejden vuku folmak ki faiet eder.

rinden sñyleßmek biyñk arzum geldi. Malumñnñzdñr ki cñmle Nasrani Padißahlerñn, kral, ve Hakimlerñn saraylari ne ßekildñr bir hoß tecribe kildñk, Osmanlinñn ise ßimdiyedek fñrset dñßmeyñp gñrmedñk: zeman elimñzden geçer: elçilignñn her vakte iktizasñ yoktur olsa dahi, belki gayr kimsiye ol hizmet eda olunur: Zira yaban Padißaha elçilik sñrmek Efendimñz kullarından isteyen cßok kißi bulunur. Gerçñ Osman Padißah kimseye hiç bir peßkeß vermez, nehayet nam ve tecribe iññn, canıgñnñlden akli olan kißi bñyle hizmetten kaçñmaz: bezirganlara ve bir alay hasis namert kißilere maksusdur, her sebebten mal kazanmak, ehli ırz, ve aslı arı olan kißilere, giñzel nam, ve her ßeyden vukuf olmak kifayet eder.

296. SAYFA

Interpres: Padißfahun ßarainda, gyzli ve bilmedñgñm fejler hem hizmetler cßoktur, lakin bil ki, bas hizmet, ve manßublar, tafak ve kißßeßiz, iki turli, ak ve kara Arablarun elinden geçer. Ak Arablar araßında bas hizmet tulan²¹⁰ iki: Biuk Kizlar Agaßi, hem Kapi Agaßi. Bunun hñkmi altında dur bñbñtñn²¹¹ ßaraj, alelhußoß Haßoda baßi, Szarai kiahiaßi, Haßnadar baßi, Kilergsi baßi, &c. Kara Araßında dachi belli hizmetler ve manßublar, bunlardur: Kizlar Agaßi, Satradeler²¹² Agaßi, Hazine Agaßi, Kiler Agaßi. Haßoda oylan Agaßi, ve bas Kapi oylan. Badehu, turli turli mertebede olan kullar

²⁰⁸ ve.

²⁰⁹ ßebedten.

²¹⁰ tutan.

²¹¹ bñzbñtñn.

²¹² sahzadeler.

Tercüman: Padişahun sarayında, gizli ve bilmediğim şeyler hem hizmetler çoktur, lakin bil ki, baş hizmet, ve mansublar, taşak ve kisesiz, iki türlü, ak ve kara Arabların elinden geçer. Ak Arablar arasında baş hizmet tutan iki: Büyük Kızlar Agası, hem Kapı Agası. Bunun hükmü altındadır büzbütün saray, alelhusus Hasoda başı, Saray kihayası, Hasnadar başı, Kilerci başı, &c. Kara Arasında dahi belli hizmetler ve mansublar, bunlardır: Kızlar Agası, Şahzadeler Agası, Hazine Agası, Kiler Agası, Hasoda oğlan Agası, ve baş Kapı oğlanı. Badehu türlü türlü mertebede olan kullar

297. SAYFA

vardur şaraida, yani: Sziliktar başa, Dogangsi başa, Imrehor Aga, Ruznamegsi Effendi! Çeşnegir başı, Kapugsılar kihayaşı, Kalfalar, Muşahib Gsügseler, Dilbizler, Rikabdar Aga, Satir ve Pejkbashi, Hamangsi başı, Cavegsi, Serbetçibashi, Terzibashi, Çuhadar Aga, Tırnakçıbaşı, Berberbaşı, Telhifci²¹³, Tülbent-Agaşı Peskirgi, Teşkeregi başı, Meşhid başı iki, Zülfoglani, İçoglani, Baltagsılar, Halvagsılar, Aşçılar²¹⁴, Szakalar, Arz Agalar, Bas Muşahibegsi &c. &c.

vardur sarayda, yani: Siliktar başa, Dogancı başa, İmrehor Aga, Ruznameci Efendi! Çeşnegir başı, Kapucılar kihayası, Kalfalar, Musahib Cüceler, Dilsizler, Rikabdar Aga, Şatır ve Peykbashi, Hamamcı başı, Kaveci, Şerbetçibashi, Terzibashi, Çuhadar Aga, Tırnakçıbaşı, Berberbaşı, Telhisçi, Tülbent Agası, Peşkirici, Teskereci başı, Meshid başı iki, Zülfoglani, İçoglani, Baltacılar, Halvacılar, Aşçılar, Sakalar, Arz Agalar, Baş Musahebeci &c. &c.

338. SAYFA

Interpres: Hatirün hos oldimi Elcsibeg? iokbe deha iştirben ki bendenüz şarai kullarından²¹⁵, ve ehvalından ziade şüjlesben²¹⁶? bana güts degil büzbütün gyün dachi lazum olagsak şejlerden rivajet etmek. Zira györörüm ki, bu Szaltanetün ehvalından vukuf olmaga pek csalışırbiniz. Ej manadür, hem akilliga delalettur²¹⁷ ki, bu biuk

²¹³ telhifci.

²¹⁴ aşçılar.

²¹⁵ kullarından.

²¹⁶ şüjlesben.

²¹⁷ delalettur.

Padişahlığün gümle birinden haberdar ola ben. Memleket ve memleketler şahibi çok, hem biuk lakin Ali Oşmannun²¹⁸ dachi kem degil. Rim Padişahlığı, eþki zamanlarda, bir kacs mertebeile deha biuk imis. Symdi dachi, bu dort Saltanet, Nemtze, Ulu Chan, Türk ve Muşkov, en biuk şailür.

Tercüman: Hatirün hoş oldu mı Elçi beg? Yokse deha istersın ki bendenüz saray kullarından, ve ehvalından ziyade süyleşsem? Bana güç degil büzbütün gün dahi lazum olacak şeylerden rivayet etmek. Zira görürüm ki, bu Saltanetün ehvalından vukuf olmaga pek çalışırsınız. Ey manadür, hem akıllıga delalettur ki, bu büyük Padişahlığün cümle sırinden haberdar olasın. Memleket ve memleketler sahibi çok, hem büyük lakin Ali Osmanun dahi kem degil. Rim Padişahlığı, eski zamanlarda, bir kaç mertebeyle deha büyük imiş. Şimdi dahi, bu dört Saltanet, Nemçe, Ulu Han, Türk ve Muskov, en büyük sayılır.

339. SAYFA

Legatus: Szagol tergseman Aga! Allah biller ki şenden pek hoşnutim, hem iktikat ejle rivajet ettiginiz ehvallardan şolkadar hazetmiş im ki, tabiri, ve tahriri mümkün olmaz: eger çok gyümis, alton ve ağır pahada olan gsevahirler, ingsüler, elmaşlar, zümrüt ve iümrük kadar iakutlar bana vermiş olaidün, bu mertebede makbul gecmezdi: mal, ve her türlü

Elçi: Sagol terceman Aga! Allah bilir ki senden pek hoşnutım, hem iktikat eyle rivayet ettiginiz ehvallardan şol kadar hazetmişim ki, tabiri ve tahriri mümkün olmaz: eger çok gümüş, alton ve ağır pahada olan cevahirler, incüler, elmaslar, zümrüt ve yümrük kadar yakutlar bana vermiş olaydün, bu mertebede makbul geçmezdi: mal, ve her türlü

340. SAYFA

rizg, fanidür, Kimşeye baki kalmaz, ümürile gecser: emma okumak, bilmek, ve her şejde tegsribe kilmak, güzel namile ebedi kalir. Hits ommazdum ki Oşmanlida budenglü şöhet bulunaidi. Zira bir alaj iazigfi rengine olan Kişililer²¹⁹, dunnyai doldurdilar (pur ettiler) ki, Oşmanli okumaga, tekaşud itmeiup, terbieşiz, hits bir şe

²¹⁸ Oşmanun.

²¹⁹ kişiler.

bilmez ve nadan millettür, ve dachi anlarun araßında, hits bir methe laik maßlahat bulunmaga ihtimali ioktur. Gerçi, ziade ßile ßakinirüm ki, ßeni bir zahmete komaïam, lakin ne ejleim? çfarene? Szengsilai iße dogmis ve is györmis adam, deime ierde bulunmaur, hem ßeni ialani ßevmeien kißi bulup, ve bu kadar ßeilerde tegsribe kilüp, gair kimßelerden ßormaga ißtemem. İmdi ßenden bir regsam vardurki, Padißfahun haremi ehvalından, onun avretlerinden, odalıklarında²²⁰, kızlarından; Kihaja kadın hizmetlerinden, ve

rızg, fanidür, kimseye baki kalmaz, ümürile geçer: emma okumak, bilmek, ve her şeyde tecribe kılmak, güzel namile ebedi kalır. Hiç ommazdum ki Osmanlıda bu deñlü şöhet bulunaydı. Zira bir alay yazıcı rengine olan kißiler, dünyayı doldurdılar (pur ettiler) ki, Osmanlı okumaga, tekayud itmeyüp, terbiyesiz, hiç bir şey bilmez ve nadan millettür, ve dahi anlarun arasında, hiç bir methe layık maslahat bulunmaga ihtimali yoktur. Gerçi, ziyadesile sakınırüm ki, seni bir zahmete komayam, lakin ne eyleyim? Çare ne? Sencilay işe dogmiş ve iş görmiş adam, deyme yerde bulunma(y)ur, hem seni yalanı sevmeyen kißi bulup, ve bu kadar şeylerde tecribe kılüp, gayr kimselerden sormaga istemem. İmdi senden bir recam vardur ki, Padişahun haremi ehvalından, onun avretlerinden, odaklıklarından, kızlarından; Kihaya kadın hizmetlerinden, ve

341. SAYFA

ana mutallik ßeilerden, haterimüz içfin süjleşmek, gutsünüze gyelmezßin. Hak gsanum almazße ettiğünüz hizmet iabana komam. Adamgıklar, hem böz çfoktur, emma binden bir angsak, ßağ ve dogri ßüjlejen bulunmaur. Kitaba inanagsak halun²²¹ ioktur: zira oni jazanlar gyendiler dachi hits bir ßej györmediler; ßejia, iabangsi, mußaßir rengine, dort, bes, igirmi giünde, ia hod bir kacs aiadak Sztambol ßeherini, ve gair Türk vilayetlerinde olan jerleri ßeiretmis iken, ol demde kiaß bagladılar ki, her ßeiden vnkuß²²² olmislardur, dil bilmeiüp, tegsribeleri iok iken, nam kazanmak nefßine düsüp, Türk ehvalerından²²³ biuk, kalon, ve düzman, ialanile dolu, kitablar jazarlar: ve anlardan gair kimße, ißtedikleri ßejler csikarup, jine bir gair

²²⁰ odalıklarından.

²²¹ halum.

²²² vukuß.

²²³ ehvallerından.

kitab peida ider. Iazanlarun, ve kitablerün hem ialanlerün ßoni ioktur! Andan oturi bas febebi, nics-

ana mutallik şeylerden, hatırı müz için süyleşmek, güçünüze gelmezsin. Hak canum almazse ettigünüz hizmet yabana komam. Adamcıklar, hem söz çoktur, emma binden bir ancak, sag ve dogrı süyleyen bulunma(y)ur. Kitaba inanacak halum yoktur: zira onı yazanlar gendiler dahi hiç bir şey görmediler; seyya, yabancı, musafir rengine, dört, beş, igirmi günde, yahod bir kaç ayadak Stambol şehrini, ve gayr Türk vilayetlerinde olan yerleri seyretmiş iken, ol demde kıyas bağladılar ki, her şeyden vukuf olmışlardır, dil bilmeyüp, tecribeleri yok iken, nam kazanmak nefesine düşüp, Türk ehvallerinden biyüç, kalon, ve düzman, yalanile dolu, kitablar yazarlar: ve anlardan gayr kimse, istedikleri şeyler çıkarup, yine bir gayr kitab peyda ider. Yazanlarun, ve kitablerün hem yalanlerün sonı yoktur! Andan ötüri baş sebebi, niç-

342. SAYFA

ün ehli ırz, ehli ilm, ve tegsribe ßahibi olan kişiler, bu ehli nifak ve ialan dunnyaia, iaziile bir fei mejdana gyötürmezler. Zira hacfan okumak ta ve tegsribede kiamil bir kimßi gyendi gyözi ile györmis, akli ve firazetile²²⁴ ioklamis, bulmis, ve ol milletün ehliirz ademlerün ßozlerinden, gyendi kulagiile işitmis, bir fej jazarße dachi, ol ßabat²²⁵ bir gsudam, aßli alçak, nadan, terbie ve tegsribeßiz kişiler, edeb bertarafa kojup, garezen fucslarlar. Emma ßorup nedur aßli? derlerki fymdiedek hits bir kitabta okumadılar. Kim bujle bideb halka karißır, Kim bunlarun kilics gibi keßkin dillerinün taami olur?

ün ehli ırz, ehli ilm, ve tecribe sahibi olan kişiler, bu ehli nifak ve yalan dünyaya yazıyle bir şey meydana götürmezler. Zira haçan okumakta ve tecribede kâmil bir kimsi gendi gözi ile görmüş, akli ve firasetile yoklamış, bulmuş, ve ol milletün ehli ırz ademlerün sözlerinden, gendi kulagiyle işitmiş, bir şey yazarse dahi, ol sahat bir cudam, aslı alçak, nadan, terbiye ve tecribesiz kişiler, edeb bertarafa koyup, garezen suçlarlar. Emma sorup nedur aslı? Derler ki şimdiedek hiç bir kitabta okumadılar. Kim böyle bideb halka karişır, kim bunlarun kılıç gibi keskin dillerinün taamı olur?

²²⁴ firaszetile.

²²⁵ ßahat.

346. SAYFA

Interpres: Benüm Sultanum ßen pek özgyeßen. Kim gyrmis Padißfahun haremine? kim ioklamis Padißfah aşikilerün, kizoglanlarınün odalıklarınün ehvallerini? Kim hißapini bulmis? Rivaiet csok, hem turli turli, emma hangißi ßagdür, kim biller. Ekßeri derki Padißfah evlenmez, ve hits şimdiki zaman, halal kari almaz. Nehajet hatsan bukadar gy-

Tercüman: Benüm Sultanum sen pek özgesın. Kim girmiş Padişahun haremine? Kim yoklamış Padişah aşıkilerün, kız oğlanlarınün odalıklarınün ehvallerini? Kim hisapını bulmuş? Rivayet çok, hem türlü türlü, emma hangisi sagdür, kim bilir. Ekseri der ki Padişah evlenmez, ve hiç şimdiki zaman, halal karı almaz. Nehayet haçan bu kadar g-

347. SAYFA

üzel kizlardan, birißinün ßevdaia düßüp, ve giebe olup, erkek evlat dogururße, onun başına bir altonli gyone gione gsevahirlar, ve ßair pahali taslarle oturtmis, tags korlar, andan ßonra, bas haßiki Sultan denilir; eger kiz dogururße, ia hod giebe kalmazße konuştıktan ßonra, anlara dahi rajet, ve biuk tazim olunur, hem derlerki olkißi, Hunkiar aşikißidür, derler haßiki Sultan, ikingsi, ücsingsi, dordingsi haßiki &c. Bu kizlarun hißapi belli degil, giah ziadelenür, giah ekßilir. Zira Padißfahun Valideßi, tutßaklardan akcße ille²²⁶ aldirmis, ia hod peskes namile, Tatar (handan, ve ßair Paşalardan gondörölmis²²⁷ kizlardan, biendigini, hem en gyüzellerini, harem içşine alür; Kogsalanmislarini²²⁸ evlendirür; ia Padißfah gsaba, bir ßevgüli kularindan²²⁹ birißine verür. Kihaiia kadin bunlarun başıdur, ol terbie eder, ve enaz kabahet ederlerße, mukhem hakindan gyelür.

üzel kizlardan, birisinün sevdaya düßüp, ve gebe olup, erkek evlat dogururse, onun başına bir altonlı gone gone cevahirlar, ve sair pahalı taşlarle oturtmış, tac korlar, andan sonra, baş hasiki Sultan denilir; eger kız dogururse, yahod gebe kalmazse konuştuğtan sonra, anlara dahi rayet, ve büyük tazim olunur, hem derler ki ol kişi, Hunkâr aşıkısıdür, derler hasiki Sultan, ikinci, üçinci, dördinci hasiki &c. Bu

²²⁶ ile.

²²⁷ göndörölmis.

²²⁸ Kogsalanmislarini.

²²⁹ kullarindan.

kızların hisapı belli değil, gâh ziyadelenür, gâh eksilir. Zira Padişahın Validesi, tutsaklardan akçe ile aldırılmış, yahod peşkeş namile, Tatar (handan, ve sair Paşalardan göndörölmüş kızlardan, biyendigini, hem en güzellerini, harem içine alür; Kocalanmışlarını evlendirür; ya Padişah caba, bir sevgüli kullarından birisine verür. Kihaya kadın bunların başıdur, ol terbiye eder, ve en az kabahet ederlerse, mukhem hakından gelür.

361. SAYFA

BÖLÜM VIII.

De natura moribus turcarum diversis, de religione, ejusque antistibus supremis, muftio, Nakib, Sacerdotibus, Episcopis etc Legatus et Interpres colloqvuntur (Türklerin farklı örf ve adetlerinin doğası, din ve onun yüce büyükleri müftü, nakip, rahipler ve piskoposlar hakkında elçi ve tercüman arasında geçen diyaloglar)

Legatus: Simdiedek bu biuk Oßmanlı memleketlerinde olan fejlerden, Padißfah gışmani²³⁰ hißapagyelmez kullarından şolkadar şüileştük ki, baiagi imtila oldum, ve kim kadirdür akilile anları dachi kabz etmege?

Elçi: Şimdiyedek bu büyük Osmanlı memleketlerinde olan şeylerden, Padişah cismani hisapa gelmez kullarından şol kadar süyleştük ki, bayagi imtila oldum, ve kim kadirdür akilile anları dahi kabz etmege?

362. SAYFA

Lakin bu milletün tabietini, hüjini, adetini, ruhani kullarını ve iktikati ne üzredür bilmeingse, gsümle bildigimüz noxan, ekşik olur. İmdi, beni ßeverßen, anları dachi eger bean edegsek olurßen, ve beni ügrediürßen, omarumki Türk ehvalından bildigimüz tamam ve kiamil, bazimertebede olur:

Lakin bu milletün tabiyetini, hüyini, adetini, ruhani kullarını ve iktikati ne üzredür bilmeyince, cümle bildigimüz noksan, eksik olur. İmdi, beni seversen, anları dahi eger be(y)an edecek olursen, ve beni ügrediyürsen, omarum ki Türk ehvalından bildigimüz tamam ve kâmil, bazı mertebede olur:

²³⁰ gşifmani.

363. SAYFA

Interpres: Csetin, müskil, dusvar, ve güts maβlabat²³¹ bendenüzden iβterβen, insβanum²³² akli oraia irmez, angsak takβirattan munezze bir Allah biller gsemi milletün tabietini ve hujini, alelhuβuβ bunum²³³. Zira bir millet degildür, dunnyanın halkından, Nemtze, Leh, Frantza, Ingliz, Flemeng, Magsar, Muβkov, Cseh, Rusz, Kazak Szirb, Bulgar, Arnold, Abaza, Gürgsi Kürd, Agsem Arab, Rum, Ermeni, Tatar, Ifflak, Bogdan, Csirkaβ, Krabat, Frenk, Iahudi, Hind, ve nigse milletlerden gsem olmis bir tajfadur. Eger bir kimβe bu iβe mubaβiret idüp, Oβmanlinün tabietini töreβini bean itmege nýet iderβe, iptida gsümle milletün tabietini ana bilmek lazum. Badehu, dogmis gseddinden Muβurman, ve Hristiandan dönme baska tabiet, ve huj kulanür, okumis baska, okumamis jine baska, βerhatlarda, ve Saltanet ortaβında olan halk, baβka baska adet baglar:

Tercüman: Çetin, müşkil, duşvar, ve güç maslahat bendenüzden istersen insanun akli oraya irmez, ancak taksirattan munezze bir Allah bilür cemi milletün tabiyetini ve huyını, alelhusus bunun. Zira bir millet degildür, dünyanın halkından, Nemçe, Leh, França, İngiliz, Flemeng, Macar, Muskov, Çeh, Rus, Kazak, Sırb, Bulgar, Arnold, Abaza, Gürci, Kürd, Acem, Arab, Rum, Ermeni, Tatar, İflak, Bogdan, Çirkas, Krabat, Frenk, Yahudi, Hind, ve nice milletlerden cem olmiş bir tayfadur. Eger bir kimse bu işe mubaşiret idüp, Osmanlının tabiyetini töresini be(y)an itmege niyet iderse, iptida cümle milletün tabiyetini ana bilmek lazum. Badehu, dogmiş ceddinden Musurman, ve Hristiyandan dönme başka tabiyet, ve huy kulanür, okumış başka okumamış yine başka, serhatlarda, ve Saltanet ortasında olan halk, başka başka adet baglar:

364. SAYFA

Chriştianlardan, ve konşilardan, ej, hem kem, herkeβ ügrenür, levent, arif, nadan, bezirgian, köjli, feherli, βarajli, nigse bizum diarimuzda dachi, turli turli, baska baska töre kulanür. Szizün haterinüzden csikmamak gsanuma minneltür²³⁴: emma korkarum ki gyereki gibi, ve muradinüz üzre, baslaup, begseremeürüm.

²³¹ maβlahat.

²³² inβanun.

²³³ bunun.

²³⁴ minnettür.

Hristiyanlardan, ve konşılardan, ey, hem, kem, herkes ügrenür, levent, arif, nadan, bezirgan, köyli, şehirli, saraylı, nice bizüm diyarımızda dahi, türlü türlü, başka başka töre kulanür. Sizün hatırınızden çıkmamak canuma minnettür: emma korkarum ki gereki gibi, ve muradınız üzre, başla(y)up, becereme(y)ürüm.

366. SAYFA

Legatus: Inkiar idemem, ağır iştür, bu kadar milletten haşıl olmsı tajfanum²³⁵ hujlerini, tabietlerini, tabir etmek: nehaiet, Allah inajetiile, her fej kolaj gyelür; ve, gerçfi inşanum²³⁶ kudretini, ve kabiliyetini geçfer, emma bir ez bilmek her fejlerden, Tangri merhimetinden, ona verilmistür: nekadar billerßen, olkadar şüjle, ben kail im, tek dibelik bu huşušte, agsami kalmaiam: Gyüzelis, çşetin ola gyelmistür; tekajjud ejle, tegsribe etmedigün fejler, iktikatli adamlardan şor, şoval ejle, labut işimüz raz gyelür.

Elçi: İnkâr idemem, ağır iştür, bu kadar milletten hasıl olmsı tayfanun huylerini, tabiyetlerini, tabir etmek: nehayet, Allah inayetiyle, her şey kolay gelür; ve, gerçi insanun kudretini, ve kabiliyetini geçer, emma bir ez bilmek her şeylerden, Tanrı merhimetinden, ona verilmiştir: ne kadar bilürsen, ol kadar süyle, ben kailim, tek dibelik bu hususte, acami kalmayam: Güzel iş çşetin olagelmıştır; tekayjud eyle, tecribe etmedigün şeyler, iktikatli adamlardan sor, soval eyle, labut işimüz raz gelür.

367. SAYFA

Interpres: İptida bilki zatından olan, ve muşurman dininde dogmsı kisi, Naşranidan dönmeden, bin kerre iegdür; Ol, kadir oldugi kadar, az ve dogri şüjleje çşalisür: andan oturi şairlere csok defa, işittüm²³⁷ ki, bu zarbu meşel haterlerine gyötörürdi: Egri otur, dogri şüjle, iani: gyövdemüz egilüp, oturmak gsaizdür, emma ialan şüjlemek biuk giunaktur, İnşana degil, Sejtana mak şuşdur, Zira ialan, adamlar

Tercüman: İptida bil ki zatından olan, ve Musurman dininde dogmsı kişi, Nasranidan dönmeden, bin kerre yegdür; Ol, kadir oldugi kadar, az ve dogri süyleye çşalışür: andan ötüri sairler çok defa, işittüm ki, bu zarbu mesel hatırlarına götörürdi:

²³⁵ tajfanun.

²³⁶ inşanun.

²³⁷ işittüm.

Egri otur, dogru süyle, yani gövdemüz egilüp, oturmak caizdür, emma yalan süylemek biyük günaktur, İnsana degil, Şeytana maksustur, Zira yalan, adamlar

368. SAYFA

araşında olan mahabet, doştluk, ve gsümle ioldaşlık, hem iktikat bozar, kaldırır: ialan şüjleien, Tangri gazabine ograr, bu alemde, hem o bir dunnyada, rahmet ullahi bulamaz: iki alemde dogruluk gibi şermaia iok iken şöz verüp, şözini tutar, ikrarında durur; diningse, Tangridan korkar, ve bes namaz vaktini güzedüp ibadet eder, namaz kılar, icskigsi degil, gsömmert, fakir fukaraia, her ne dinde olurşe, ekmegini üleştirür, iolgsılara konak verüp, akceşbiz, iegsek, icsegsek, arpa, otluk, atlara, csok jerlerde verile gyelmislerdür: Hristianlari, dini icsün şügmez, Hazareti İşşa dininden bir kem şöz agizından csikarmaz, deiüp ki, kimşe Tangridan ziade, ia hod gair fej bilemeür, angsak olkadar, nekadar gögten ana verilmistür; din, inşan elinde degil, hedalet ulladur: iaşirlar, muşurman olmazşe, bir kacs jilden şonra şaliverür: gerçşi

arasında olan mahabet, dostluk, ve cümle yoldaşlık, hem iktikat bozar, kaldırır: yalan süyleyen, Tanrı gazabına ograr, bu alemde, hem obir dünyada, rahmetullahı bulamaz: iki alemde dogruluk gibi sermaye yok iken söz verüp, sözünü tutar, ikrarında durur; dinince, Tanrıdan korkar ve beş namaz vaktini güzedüp ibadet eder, namaz kılar, içkici degil, cömmert, fakir fukaraya, her ne dinde olurse, ekmegini üleştirür, yolcılara konak verüp, akçesiz, yecek, içecek, arpa, otluk, atlara, çok yerlerde verilegelmişlerdür: Hristiyanları, dini için sügmez, Hazareti İssa dininden bir kem söz agızından çıkarmaz, deyüp ki, kimse Tanrıdan ziyade, yahod gayr şey bileme(y)ür, ancak ol kadar, ne kadar gögten ana verilmiştir; din, insan elinde degil, hedayetulladur: yasırlar Musurman olmazse, bir kaç yılden sonra salıverür: gerçi

369. SAYFA

ol akcfeile almiştir, nehajet akcşe biz pulşbiz, cşok kişi gsani icsün kurtarır. Hristiandan, alelhuşuş gyendi iradetinden dönmeien, ialangsi, telbiz, hain, zampare, içkigsidür, ieminini bin kerre başar, alisverişte her kişi aldatmaga csalisür; hics bir işte duruş ve dogri degil: gyendi dinşiziken, naşranileri, ve dinlerini, acsik agizle

akceβiz pulfiz verürler. Biz otuzkişi, altmış, ietmiş atile, Ekmekçi Oğli dedikleri βarajda Edrinede, iki gyün

ve saray halkı, deha eyce adet kulanır yoldaşlıkte, okumakle, birez terbiye olup, birbirine izzet, ve rayet ider, kavgacı degil, içerse dahi, şamata etmez, edebile geçer gider. Kâbeye varan, dogmış Musurman olse ayıktür, hiç bir sarhoş edecek içmek kısmı kulanmaz, bir halal avretle kefayet eder, livatadan, zamparalıkten, ve gayr günahtan pek sakınür: Allah, ve canları için, zengiler, kliseler, köprüler, çeşmeler, imaretler, yaparlar. Fakir olan, köpeklere, kuşlara nafaka verür, sokaklarda, ve pencerelerde sıcak olduğu zaman, susanmışlara su üleştirir. Otmanlı sureta çok eylik eder. Edrine, ve Eski Babada haneler gördüm ki her milletten, her dinde olan yolcılara konak, yemek, içecek, atlara, yem, otluk, akçesiz pulsız verürler. Biz otuz kişi altmış, yetmiş atile, Ekmekçi Oğli dedikleri sarayda Edrinede, iki gün

371. SAYFA

oturup, hics bir fej vermedük: zira oni iaptıran bujurmiski, kimβeden akcealmazβınlar: ol Szaltanette, csok ierde hujle²⁴¹ haneler bulunur. Sztambolda, bir kacs βüri gsudam köpekler, Allah icsün beβlerler, anlarun uřtaβı her gyün iki kerre iegsek cşıkarür, cşıkardığı zaman, hugsum ederler, alan gider, almaian βıra ile alır, tok olduğu zaman βokaklarda juvalanüp iatırlar. Sztambol gibi biuk feherlerde, fakir haneler ve terbie timar haneler iaptılar, anda hits bir fej olmaiani beβlerlerki, βokakta dilenmezβınler; bunda iβe, aklından şasmis herifler kojüp beklerler. Bir kerre şymdiki Padişşah IV. Sultan Mehemet, Vezir Azemle, ve bir kacs belli baslı kişilerle feherde gyezınüp, feherün, ve βakinlerün ehvalini βeir iderken, bujle bir aklından şasmis, βokaklarda kacsan, ve hajkiran herife raβ gyelüp βormis Veziri, naβıl herif olβa gyerek

oturup, hiç bir şey vermedük: zira onı yaptıran buyurmuş ki, kimseden akçe almazsınlar: ol Saltanette, çok yerde böyle haneler bulunur. Stambolda, bir kaç süri cudam köpekler, Allah için beslerler, anlarun ustası her gün iki kerre yemek çıkarür, çıkardığı zaman, hucum ederler, alan gider, almayan sıra ile alır, tok olduğu zaman sokaklarda yuvalanüp yatırlar. Stambol gibi büyük şehirlerde, fakirhaneler ve terbiye timarhaneler yapılar, anda hiç bir şey olmayanı beslerler ki, sokakta dilenmezsinler;

²⁴¹ bujle.

bunda ise, aklından şaşmış herifler koyüp beklerler. Bir kerre şimdiki Padişah IV. Sultan Mehemet, Vezir Azemle, ve bir kaç belli başlı kişilerle şehirde gezinüp, şehirün, ve sakinlerin ehvalini seyr iderken, böyle bir aklından şaşmış, sokaklarda kaçan, ve haykıran herife ras gelüp sormuş Veziri, nasıl herif olsa gerek

372. SAYFA

ol kişi? Vezir gsevab verüp dediki, bir akilbiz adamdür. Padişah dedi kim: Bujle iße, nicsün üldürmezbiniz? Vezir derki: Iok Padişahum, jine timar haneia koiup zapt ideriz, ve anda beßleriz. Padişah isidüp der ki: pek ej ederbiniz, hem bujle gyerek, lakin nicsün benüm babam dachi deli olup, nigse biz dediniz, bujle beklejüp zapt etmediniz? ol Padişahünüz iken, nicsün üldürdiniz? Tez, der, ol ehlifeßat bahiblerini, ücs gyün içinde bul bana, hem mukkem haklarından giel ki ßairlara naßihet ibret olßunlar. Ol zaman ücs, dort gyün içinde csok beli baslii²⁴² keßtiler Sztambolda, Muftý, Nakibi ßürgün ettiler²⁴³.

ol kişi? Vezir cevap verüp dedi ki, bir akılsız adamdür. Padişah dedi kim: Böyle ise, niçün üldürmezsiniz? Vezir der ki: Yok Padişahum, yine timarhaneya koyup zapt ideriz, ve anda besleriz. Padişah işidüp der ki: pek ey edersiniz, hem böyle gerek, lakin niçün benüm babam dahi deli olup nice siz dediniz, böyle bekleyüp zapt etmediniz? Ol Padişahünüz iken, niçün üldürdiniz? Tez, der, ol ehli fesat sahiblerini, üç gün içinde bul bana, hem mukkem haklarından gel ki sairlara nasihat ibret olsunlar. Ol zaman üç, dört gün içinde çok belli başlıyı kestiler Stambolda, Müftiyi, Nakibi sürgün ettiler.

386. SAYFA

Legatus: Billahi Tergseman Aga! ej dedün ßen ki müskil maßlahattur bu millitün²⁴⁴ halini, tabietini, gyereki gibi bildirmek: Zira, gercsi ßen turli turli mertebede olanların, hujlerinden biuk firaßetile ßüjlemis ßen, lakin ben, deha vatam ve ßilamda iken csok fej ißitmis im, ve ßenün rivaietinüze belki mugair dachi, dedilerki bu tajfa pek haßiß, tamakiardür, kiaßider ki bütün alem ana borgslidür, inatcsidür, olur olmaz

²⁴² bellibaslii.

²⁴³ ettiler.

²⁴⁴ milletün.

fejlerden intikam almaia csaliür, magrur, hits gair millet ßajmaz, elde ialan ßevmez, ve dogruluktan csok

Elçi: Billahi Terceman Aga! Ey dedün sen ki müşkil maslahattur bu milletün halini, tabiyetini, gereki gibi bildirmek: Zira, gerçi sen türlü türlü mertebede olanların, huylerinden büyük firasetile söylemişsin, lakin ben, deha vatam ve sılamda iken çok şey işitmişim, ve senün rivayetinüze belki mugayir dahi, dediler ki bu tayfa pek hasis, tamakârdür, kıyas ider ki bütün alem ana borçlıdür, inatçıdür, olur olmaz şeylerden intikam almaya çalışür, magrur, hiç gayr millet saymaz, elde yalan sevmez, ve dogruluktan çok

387. SAYFA

büjler, metheder; emma gyendişi pek ialangsidür, ahdında durmaz, doştluk ve iemin, angsak muradleri üzre olan furşet düşingsedek tutar. Szoaliderßen: Nicsün jeminini başar? gsevab ider ki, iemin bozmaz: nehaiet Tangri, inşandan biuk olup, anun muradine bakmak gyerektür: eger Tangri işztemis olaidi ki, ahdında durşzun, bujlefurşzet düşeremezdi, zeman tetbil itmezdi: telbizdür, ihmalgı, zemana ujar: tekbirini bir faida omarşze, ol demde bozar. Nemtzedden, ve ßair akilli milletten naşihet almaz: duşmani bilüp, ieni emire hits katlanmaz; her hacşan faidali şanür, dokusmaktan kacsmaz: ümizleri üzre is düşerşe, raiet ve izzet bulur, bozulurşe şoval olunur, nicsün emire bakmadi? ve mükhem hakından gyelürler, bogarlar, ia hod bojni vururlar: bu huşuşte eşki Rimlerün adetini ve zaptini tutarlar.

süyler, metheder; emma gendisi pek yalancıdür, ahdında durmaz, dostluk ve yemin, ancak muradleri üzre olan furset düşincedek tutar. Soal idersen: Nişün yeminini basar? Cevab ider ki, yemin bozmaz: nehayet Tanrı, insandan büyük olup, anun muradine bakmak gerektür: eger Tanrı istemiş olaydı ki, ahdında dursun, böyle furset düşeremezdi, zeman tetbil itmezdi: telbizdür, ihmalcı, zemana uyar: tekbirini bir fayda omarse, ol demde bozar. Nemçeden, ve sair akıllı milletten nasihat almaz: duşmanı bilüp, yeni emire hiç katlanmaz; her haşan faydalı sanür, dokuşmaktan kaçmaz: ümizleri üzre iş düşerse, rayet ve izzet bulur, bozulurse soval olunur, nişün emire bakmadi? Ve mükhem hakından gelürler, bogarlar, yahod boynı vururlar: bu hususte eski Rimlerün adetini ve zaptını tutarlar.

401. SAYFA

Interpres: Bana bujle györonür²⁴⁵ Elcşibeg, ki bu milletün huilerini, tabietini, bendenüzden deha makbul billerßen; andanoturi fymdenßonra, ol hußuften hits bir fej þüjlemeim, angsak þünnette, evlenmekte, ve ülmis kişileri gyömmekte, naşıl adet kulanürlar bean idüp, din ehvalından, ve turli turli anlar araßında olan meþeblerden, ruhani kullardan birez þenünle þüjlesmek muradum var: hem bugyunki gyün, hacsan ben bu tajfanun halından þenünle mufaßbal fzüjlesmek kaßt etmis idüm, bir þevgili, okumis, Türk vılaietinde gyezmis doßtum, benümle muşeref olup bir anilmis, hem gyone okumakta meşhur kişinün kitabını gößtörüp, ol kitabı baktıktan þonra györdüm ki ol biuk okumis kişi, temelbiz csok fejler, bir kacs heriflerün kitablarından cşıkarup iazmıştur, iazdığı fej ejmi? kemmi? dogrimi? ialanmi? csokluk mukaiet olmam: kimþenün ırzine dokunman, kimþenün haterini boz-

Tercüman: Bana böyle görünür Elçi beg, ki bu milletün huylerini, tabiyetini, bendenüzden deha makbul bilirsın; andan ötüri şimden sonra, ol hususten hiç bir şey söylemeyim, ancak sünnette, evlenmekte, ve ülmüş kişileri gömmekte, nasıl adet kulanürlar be(y)an idüp, din ehvalından, ve türlü türlü anlar arasında olan meseblerden, ruhani kullardan birez senünle süyleşmek muradum var: hem bugünkü gün, haçan ben bu tayfanun halından senünle mufassal süyleşmek kast etmiş idüm, bir sevgili okumış, Türk vilayetinde gezmiş dostum, benümle muşeref olup bir anılmış, hem gone okumakta meşhur kişinün kitabını gößtörüp, ol kitabı baktıktan sonra gördüm ki ol büyük okumış kişi, temelsiz çok şeyler, bir kaç heriflerün kitablarından çıkarup yazmıştır, yazdığı şey ey mi? Kem mi? Doğru mı? Yalan mı? Çokluk mukayet olmam: kimsenün ırzına dokunman, kimsenün, hatırını boz-

402. SAYFA

mam, dilimi zapt iderüm: lakin bildigüm fejlerde hakikete ziddi, ve ialan þüjlemem, magrur, ve is gyormemis kişiler, iştedikleri kadar jazşınlar, ekşigüm degil: nehaiet eger bilmedikleri feiler iazarlarşe, buga gibi gyendi baslarına, baiagi toz, Cybruşli degil vururlar: tegsribe þahibi olan kişiler zamanile györürler: Biz, nam, akcse, ve mal kazanmak icsün, kalem elimüze almaduk, angsak biuk Szennedlerimizün muradlerine itaet idüp, bu csok fejlerde aldanmis dunnyaie, bir ez hakiket üzre olan

²⁴⁵ györonür.

fejler, her kiſie bilmemis milletten, gsanümüze minnet, ve uſtümüze²⁴⁶ farz kiaſ idüp, mejdana gyeldük, ve bilmejenlerün hateri icsün iazduk.

mam, dilimi zapt iderüm: lakin bildigüm ſeylerde hakikete zıddı, ve yalan ſüylemem, magrur, ve iſ görmemiş kiſiler, istedikleri kadar yazsınlar, eksigüm degil: nehayet eger bilmedikleri ſeyler yazarlarse, buga gibi gendi başlarına, bayagı toz, Kıbrıſlı degil vururlar: tecrube sahibi olan kiſiler zamanile görürler: Biz, nam, akçe, ve mal kazanmak için, kalem elimüze almaduk, ancak büyük Senedlerimizün muradlerine itaet idüp, bu çok ſeylerde aldanmış dünyaye, bir ez hakiket üzre olan ſeyler, her kiſiye bilmemiş milletten, canümüze minnet, ve üſtümüze farz kıyas idüp, meydana geldük, ve bilmeyenlerün hatırı için yazduk.

405. SAYFA

Legatus: Bellidür ki ſen aſli ari ve ehli ırz biuklerden dogmis ſen, hem arif mazlum olup, kimſenün alehine cſalalmazſen: buni, eger benüm ſözüm geçerſe, dunnya jüzinde ſahadetlik²⁴⁷ ide billerüm ki, gyendi iradetinle, aramuzde olan büzbütün ettiğün lakerdilerde kimſenün ırzini bozmamis ſen; hakiketli ſejler Szüjlediginüz icsün, eger bir kimſenün hateri kalırſe, gyendi ſebebdür. Zira nicsün bilmedigi, ve ioklamadigi, belirſiz ſejler, ſahi jerinde iazmıſtur? nicsün ongsilai herifler gyendi gyöziile görmemis, kulagile, ehliilm adamların agizından iſitmemis kiſſelerle alemi doldurdılar? Ol egsilden ſen gümle jücsten beri olup, gyendiler talihlerine ſebeb olur. Imdi gair isler bertaraf kojup, ikrar ettiğün gibi dejver bana, evlenmekte, ſünnette, gyömmekte nefekil adet kulanurlar.

Elçi: Bellidür ki sen aſlı ari ve ehli ırz biyüklerden dogmiſſın, hem arif mazlum olup, kimsenün alehine çalışmazsın: bunu, eger benüm ſözüm geçerse, dünya yüzinde ſahadetlik idebilirüm ki, gendi iradetinle, aramuzde olan büzbütün ettiğün lakırdilerde kimsenün ırzını bozmamiſſın; hakiketli ſeyler Süylediginüz için, eger bir kimsenün hatırı kalırse, gendi ſebebdür. Zira niçün bilmedigi, ve yoklamadığı, belirsiz ſeyler, sahi yerinde yazmıſtur? Niçün oncılay herifler gendi göziile görmemiş, kulagile, ehli ilm adamların agızından iſitmemiş kisselerle alemi doldurdılar? Ol ecilden sen cümle ſuçten beri olup, gendiler talihlerine ſebeb olur.

²⁴⁶ üſtümüze.

²⁴⁷ ſahadetlik.

İmdi gayr işler bertaraf koyup, ikrar ettigün gibi deyver bana, evlenmekte, sünnette, gömmekte ne şekil adet kulanurlar.

407. SAYFA

Interpres: Evlenmekte adetleri budur. Csunki evlenenlere, kizi, ia avreti görmek olmaz kulak vurur, bir kimbei gyüzel, ej, zengin, gyendi haline muvafik kişij²⁴⁸ ifidürbe, bir miangsi kogsa kari babasına, anaşına anlar olmazbe kardaşı, ve akrabalarine, hem kize irşal eder, muradini dejverür: anlar kail olurlarbe, erkek zengiler, gyendi haline göre kize bir giüzel, hem pahali ibrişinden dikilmis eszpap, fakirlaribe, alcsak eszpap göndörürler. Kiz dachi, gönlek, don, mahramalar iauklusına, ve belamlar nişan icsün göndörür. Nişanladikten şonra şzahadetlik²⁴⁹ icsün, kadi elile, nenungibi peskes, nekadar mal, kogsaşı üldikten şonra, ia hod bağh iken redederbe, avrete dejgbe²⁵⁰ gerek bir mektüp içşinde mekjemedede jazdırüp, kize ia avrete teşlim ederler. Dügün olmazdan evvel, kizi bir kacs defa, adet üzre hamamda iajkaiup, eli ve aiakinun tırnaklarını kana ile boia eder-

Tercüman: Evlenmekte adetleri budur. Çünkü evlenenlere, kızı, ya avreti görmek olmaz kulak vurur, bir kimseyi güzel, ey, zengin, gendi haline muvafik kişiyi işidürse, bir miyancı kocakarıyı babasına, anasına anlar olmazse kardaşı, ve akrabalarına, hem kize irsal eder, muradını deyverür: anlar kail olurlarse, erkek zengiler, gendi haline göre kize bir güzel, hem pahalı ibrişinden dikilmiş espap, fakirlarise, alçak espap göndörürler. Kız dahi, gönlek, don, mahramalar yauklusına ve selamlar nişan için göndörür. Nişanladikten sonra, şahadetlik için, kadı elile nenün gibi peşkeş, ne kadar mal, kocası üldikten sonra, yahod sag iken redederse, avrete deyse gerek bir mektüp içinde mekyemede yazdırüp, kize ya avrete teslim ederler. Dügün olmazdan evvel, kızı bir kaç defa, adet üzre hamamda yaykayup, eli ve ayakının tırnaklarını kana ile boya eder-

²⁴⁸ kişii.

²⁴⁹ şahadetlik.

²⁵⁰ dejbe.

408. SAYFA

ler. Dügüne csikardigizeman, bir kula gibi ürtülmiş fej altında, ki kimße bokakta iüzini györmezßin; nişanlı kızı, babaßi ia hod anaßi evinden kogsaßi olagsak herifün evine, ol kulai, iki kogsa kari tutup gyötörürler. Ziafet ettikten ßonra, ol ise kogsaßi, ve kız tarafından tain olunmis iki avret kızı iatag haneja gyötörüp, bir temiz gyönlek içfinde düsege kojup, bütün gegse balmumlar iandırüp, ßabahadak ßahadetlik²⁵¹ içsün anda beklerler. Nehaïet csok ierlerde adet degildür, lakin kızı, icseri gyötürdikten ßonra, kogsaßi, iüzini ve csehreßini baküb, balmum ßöjündürüp düßeke aßikiile gyirür. ßaba oldugi gibi ßoal iderler kogsaßini, kızmi buldi ioldaßini? hem kızligi bozulmis iken, ißtermi tutmaia, iokße gyerie göndörür. Zira alikomak, ia hod gyerie göndörmek kogsaßinün iradetinde dür. Andan ßonra kızı, pek ßorarlar, kim bozmis kızligini? bulduklari gibi ol herife düfer ki evi-

ler. Dügüne çıkardığı zaman, bir kula gibi ürtülmiş şey altında ki kimse sokakta yüzini görmezsin; nişanlı kızı, babası yahod anası evinden kocası olacak herifün evine, ol kulayı, iki kocakarı tutup götörürler. Ziyafet ettikten sonra, ol ise kocası, ve kız tarafından tayin olunmiş iki avret kızı yataghaneya götörüp, bir temiz gönlek içinde düsege koyup, bütün gece balmumlar yandırüp, sabahadak şahadetlik için anda beklerler. Nehayet çok yerlerde adet degildür, lakin kızı, içeri götürdikten sonra, kocası, yüzini ve çehresini baküb, balmum söyündürüp düşeke aşıkıyle girür. Saba oldugi gibi soal iderler kocasını, kız mı buldı yoldaßını? Hem kızlığı bozulmuş iken, ister mi tutmaya, yokse geriye göndörür. Zira alikomak, yahod geriye göndörmek kocasınün iradetindedür. Andan sonra kızı, pek sorarlar, kim bozmuş kızlığını? Buldukları gibi ol herife düşer ki evi-

409. SAYFA

ne alßin, ia hod kogsaia varingsedek beßlesßin²⁵², ia hod csok akcsc²⁵³ ile kurtulur.

ne alsın, yahod kocaya varinedek beslesin, yahod çok akçe ile kurtulur.

²⁵¹ jahadetlik.

²⁵² beßlesßin.

²⁵³ akcse.

418. SAYFA

Legatus: Bu millet temelbiz etmez ki csok avret alür. Zira Ibrahim Patrik, Tangrinün bevgülü doþti Daud Pegamber, Suliman, hem nigse kiþiler bir avrete, naþrani tajfaþi gibi, bagli degil idiler. Eþki kitapta hics tembi ioktur, Allah izni olmaingse anlar dachi edemezdiler: vc²⁵⁴ csok defa düþer ki avret, uzun ve agir haþtalikta, iatir, kogsaþi gencs, ve þag iken gütfiþe perhiz eder, ia hod uzak iola

Elçi: Bu millet temelsiz etmez ki çok avret alür. Zira İbrahim Patrik, Taþrınün sevgülü dostı Daud Pegamber, Suliman, hem nice kiþiler bir avrete, Nasrani tayfası gibi, bagli degil idiler. Eski kitapta hiç tembi yoktur, Allah izni olmayince anlar dahi edemezdiler: ve çok defa düþer ki avret, uzun ve agir hastalıkta, yatır, kocası genç, ve sag iken güçile perhiz eder, yahod uzak yola

419. SAYFA

gidüp, kariþi bir olup, eger gyendiile alürþe, evini, evlatlerini kim bekler? Nehajet, çfunki bizum vilayetimizde gsaiz degildür, anlar giendi adetlerini kulanþınlar, biz, bizumkileri ianında kalalum. Symdi, þünnet ne fekil iderler györelüm.

gidüp, karısı bir olup, eger gendiyle alürse, evini, evlatlerini kim bekler? Nehayet, çünkü bizüm vilayetimizde caiz degildür, anlar gendi adetlerini kulansınlar, biz, bizümkileri yanında kalalum. Şimdi, sünnet ne þekil iderler görelüm.

420. SAYFA

Interpres: Szünnet zemani belirþizdür, þekizingsi günde Jahudilar gibi itmezler, gyerektür ki ol csaga ietismis þin ki, dini ne üzredür ikrar ide bilþün, hem babaþi iþtedigi vakte olur: ekþeri on dort, on bes, on alti, igirmi dachi iaþında, þünnet olur, bulunur ki hits olmaz, ia hod kogsalanmis iken þünnetten igrenür. Gyendi haline györe þünnet ettiren kiþi, konþilari ve bas doþtlerini ziafete davet ider: iptida þünnet olagþak oglani, bir güzel donatmis ata bindirüp, hem iadijar eþpaplarla gyejdürüp bas þokaklarda alajle gyezdürüp, babaþinum²⁵⁵ evine gyeterürler, ia hod, eger onun

²⁵⁴ ve.

²⁵⁵ babaþinun.

evinde muşafirler bğmazße, bir gair doşt evine: oraia bir berber csagirüp, ßünnet olmaz-

Tercüman: Sünnet zamanı belirsizdür, sekizinci günde Yahudılar gibi itmezler, gerektür ki ol çağa yetişmişsin ki, dini ne üzredür ikrar idebilsün, hem babası istediği vakte olur: ekseri on dört, on beş, on altı, igirmi dahi yaşında, sünnet olur, bulunur ki hiç olmaz, yahod kocalanmış iken sünnetten igrenür. Gendi haline göre sünnet ettiren kişi, konşıları ve baş dostlarını ziyafete davet ider: iptida sünnet olacak oğlanı, bir güzel donatmış ata bindirüp, hem yadiyar espaplarla geydürüp baş sokaklarda alayle gezdirüp, babasının evine getirürler, yahod, eger onun evinde musafirler sıgmazse, bir gayr dost evine: oraya bir berber çağırüp sünnet olmaz-

421. SAYFA

dan evvel, hem ßonra, kurani Şerif okurlar, oğlan bu ßözler derße gyerek: Allah kerimdür merhimetlidür, Mahomed, onun Pegamberi, ve gsümle Pegamberler hakiketten Şehadetlik ettiler, bu ikrardan ßonra oğlanun iki elini, iki adamlar kavi tutup, berber öl üzvinün deriğini nehadar²⁵⁶ ede billerße illeri cseküp keßer, zurna, buri, daulhane csalarlar, ve bir alaj Şenlik ederlerki bütün gegse oğlan ujußbiz kalßin. Fakir olanların, bu kadar tedarike kudreti olmajup, zengileri regsa idüp, bujle furßet ile ogluni ßünnet ettirürler, ol dahi kail olur ki, gyendi oglinün ioldasleri olup ßünnetten, igrenmezßinler. Andan oturi, dort, bes kisii dachi birden ßünnet ederler. İeßirlerden bir kimßi muşurman olmak ißterße, agaßi berberi, evine cŞagirtirüp anda keßerler: ßünnet olanlarını, oniki, ia on bes gyünden ßonra, hamama gyötörürler. Bunlar bujle kilindikten ßonra Muşurman olurlar.

dan evvel, hem sonra, Kurani Şerif okurlar, oğlan bu sözler derse gerek: Allah kerimdür merhimetlidür, Mahomed, onun Pegamberi, ve cümle Pegamberler hakiketten Şehadetlik ettiler, bu ikrardan sonra oğlanun iki elini, iki adamlar kavi tutup, berber öl üzvinün derisini ne kadar edebilirse illeri çeküp keser, zurna, buri, daulhane çalarlar, ve bir alay Şenlik ederler ki bütün gece oğlan uyuksız kalsın. Fakir olanların, bu kadar tedarike kudreti olmayup, zengileri reca idüp, böyle furset ile oglunı sünnet ettirürler, ol dahi kail olur ki, gendi oglinün yoldaşleri olup sünnetten, igrenmezsinler. Andan öturi, dört, beş kişiyi dahi birden sünnet ederler. Yesirlerden

²⁵⁶ ne kadar.

bir kimsi Musurman olmak isterse, agası berberi, evine çağırırp anda keserler: sünnet olanlarını, on iki ya on beş günden sonra, hamama götürürler. Bunlar böyle kılındıktan sonra Musurman olurlar.

425. SAYFA

Legatus: Evlenmekten, bünnetten, bünleştigimüz jeter: andanoturi, eger üsenmezben, gyömmekten dachi bir ez lakerdi edelüm.

Elçi: Evlenmekten, sünnetten, süyleştigimüz yeter: andan ötüri, eger üsenmezsen, gömmekten dahi bir ez lakırdı edelüm.

426. SAYFA

Interpres: Erkek ia hod avret üldügi gibi, ol demde leşii²⁵⁷ bigsak buile iajkajup, bir beaz beze bararlar, hem taktadan iapilmis tabuta kojup, agizini, burnini, kulagini, ve gair üzveşini pambukle kapadikden sonra, tabuti jeşil hali, ia hod keçe ile ürtüp alal agsele, şeherden dişari makpereie çıkırlar: avret tajfaşı, leşile çıkırmaz bazı jerlerde, angsak erkekler, papazlar, keşisler, şeher ve köj halki gsem olup, öğüne düşüp bokaklarda ağıaiup, feriat iderler, ırlarlar: gyömmezden evvel, hem sonra, kuran okurlar, namaz kılarlar, gyömdikten sonra, bir biuk enli tas üstüne korlar, ia hod dört köşeli, degirmi, jazilmis, ia hod jazilmamis tas, başı tarafından kaldırirlar. Erkekmidür? avretmi? farki budur: Erkek iattigi ierde, tas üstüne, bir tulbentle barilimis²⁵⁸ bas, avret içşün işe, çıkışekler, alelhışı şümbüller, taştan kazarlar: ve çıkok jerlerde kızün makpereşi dolainda, gyone gyone çıkışekler,

Tercüman: Erkek yahod avret üldügi gibi, ol demde leşini sıcak suyle yaykayup, bir be(y)az beze sararlar, hem taktadan yapılmış tabuta koyup, agızını, burnını, kulagını, ve gayr üzvesini pambukle kapadikden sonra, tabutı, yeşil halı, yahod keçe ile ürtüp alalacele şeherden dışarı makpereye çıkarlar: avret tayfası, leşile çıkırmaz bazı yerlerde, ancak erkekler, papazlar, keşişler, şehir ve köy halkı cem olup, öğüne düşüp sokaklarda ağıayup, feryat iderler, ırlarlar: gömmezden evvel, hem sonra, Kuran okurlar, namaz kılarlar, gömdikten sonra, bir büyük enli taş üstüne korlar, yahod dört köşeli, degirmi, yazılmış, yahod yazılmamış taş, başı tarafından

²⁵⁷ leşini.

²⁵⁸ barilimis.

kaldırırlar. Erkek midür? Avret mi? Farkı budur: Erkek yattığı yerde, taş üstüne, bir tülbentle sarılmış baş, avret için ise, çiçekler, alehusus sümbüller, taştan kazarlar: ve çok yerlerde kızün makperesi dolayında, gone gone çiçekler,

427. SAYFA

dikerler. Padişahler, Paşaler, Begler, hem gair biuk mertebede olan kişiler, gyendi kudretine göre, türbeler, ve klişe, gıami gibi evler yaptıırıp, anlar içfnde gyöme gielmislerdür: türbelerün divarina, altonli huruflerle, Kurandan ügürtlenmis aietler, buratlar iazarlar: anlarun hairi içfün, Szoftalar, bir kacs haftaiadak, Kurani okuiup gegşe gyündüz namaz kılarlar; çeşmeler, ve imaretler yaptıırirlar. Bir kacs gyünden bonra, ia hod erteşi gyün, hem bir kacs kerre, haftadan haftaia avretler, ulmislerün makpere oldugi yerlere varup, aglarlar, bizlarlar, andan bonra, gyendiler jejüp, içcüp²⁵⁹ üleni boal iderler, iegfekte, içfegfekte ia hod gair sejlerde ekfzikligi var mi? Şymdiki hali, ne şekil? ejmi? hoşmi? et, etmek, ve turli turli iegfek içfegfek, tas üstünde alikojup evlerine dönerler. Bazikişiler zan, ve kiaziderler ki, ol iegfek ülmis kişinün zahireşi itsün konulmiştir:

dikerler. Padişahler, Paşaler, Begler, hem gayr biyük mertebede olan kişiler, gendi kudretine göre, türbeler, ve klise, cami gibi evler yaptıırıp, anlar içinde gömegelmişlerdür: türbelerün divarina, altonlı huruflerle, Kurandan ügürtlenmiş ayetler, suratlar yazarlar: anlarun hayrı için, Softalar, bir kaç haftayadak, Kuranı okuyup gece gündüz namaz kılarlar; çeşmeler, ve imaretler yaptıırirlar. Bir kaç günden sonra, yahod ertesi gün, hem bir kaç kerre, haftadan haftaya avretler, ülmüşlerün makpere oldugi yerlere varup, aglarlar, sızlarlar, andan sonra, gendiler yeyüp, içüp üleni soal iderler, yecekte, içecekte yahod gayr şeylerde eksikligi var mı? Şimdiki hali, ne şekil? Ey mi? Hoş mı? Et, Etmek, ve türlü türlü yecək içecək, taş üstünde alıkoyup evlerine dönerler. Bazı kişiler zan, ve kıyas iderler ki, ol yecək ülmüş kişinün zahiresi için konulmiştir:

²⁵⁹ içcüp.

428. SAYFA

lakin is bujle degildür, gñani itsün ßadaka jerinde, kuslara, ia hod gair hajvanlara, verilmiştür.

lakin iş böyle degildür, canı için sadaka yerinde, kuşlara, yahod gayr hayvanlara verilmiştür.

432. SAYFA

İkrar ettiğümüz üzre, din ehvalından süjlesmek nijjetüm var idi, lakin ol olmazdan evvel, dejver bana ne şekil eßpap kulanür bu tajfa? bizumkilere benzer mi, iokße benzemez?

İkrar ettiğümüz üzre, din ehvalından süyleşmek niyyetüm var idi, lakin ol olmazdan evvel, deyver bana ne şekil espap kulanür bu tayfa? Bizümkilere benzer mi, yokse benzemez?

433. SAYFA

Interpres: Jok Szultanum: anlarun kiafeti başka, bizumki baska: gyendiler aralerinda dachi eßpap kißmi bir degil, anda kiafetinden bellidür, kimdür Paşa, Begh, kimdür Szpahi, kimdür Ienicferi, kimdür Cfaus, Molla, Kadi, Muf fti, Nakib, kimdür bezirgyan, kimdür gazi, kimdür ßaraj, ve ßeher halki, kimdür dervis, boßtangsi, aşcñi, ßeiz, kimdür Hogsa, Imam, Seh, Emir, kimdür Hristian, Rum, Ermeni, kimdür Jahudi &c. bizum diarimüzde işe, belirßizdür: kimdur Hakim, ia hod ßade ßaraj halki, ia hod ßeherli: anda biuk tembi var ki, her keß gyendi halina ve hizmetine muvafik eßpap kulanßin; anlarun eßpaplari uzun, bir alaj, gajtan, kanaf, fajdaßiz cfafraßle

Tercüman: Yok Sultanum: anlarun kıyafeti başka, bizümki başka: gendiler aralerinda dahi espap kısmı bir degil, anda kıyafetinden bellidür, kimdür Paşa, Beg, kimdür Spahi, kimdür Yeniçeri, kimdür Çauş, Molla, Kadı, Müfti, Nakib, kimdür bezirgan, kimdür gazi, kimdür saray ve şehir halkı, kimdür derviş, bostancı, aşçı, seyiz, kimdür Hoca, İmam, Şeh, Emir, kimdür Hristiyan, Rum, Ermeni, kimdür Yahudi &c. Bizüm diyarımüzde ise, belirsizdür: kimdur hakim, yahod sade saray halkı, yahod şehirli: anda biyük tembi var ki, herkes gendi halina ve hizmetine

muvafık espap kulansın; anların espapları uzun, bir alay, gaytan, kanaf, faydasız
çafrasle

434. SAYFA

alagsa bulagsa degil: açılmış, çok ve türlü türlü parça degil, bütün; kışte tilki, Szanşar, ja hod şamur kürk; iazda, pek şigsak oldugi zaman, bezden, ia hod: ibrişinden iapılmış espap kulanürlar²⁶⁰: nehaiet, çokkişi, iazda, kışte, kürk gyejer, zira derlerki gyünes ve şauk geçmez kürki, nigse şade cşuhai.

alaca bulaca degil: açılmış, çok ve türlü türlü parça degil, bütün; kışte tilki, Sansar, yahod samur kürk; yazda, pek sıcak oldugi zaman, bezden, yahod: ibrişinden yapılmış espap kulanürlar: nehayet, çok kişi, yazda, kışte, kürk geyer, zira derler ki güneş ve sauk geçmez kürki, nice sade çuhayı.

441. SAYFA

Legatus: Taminümüzle din ehvalından bir mufaşşal lakerdi etmek gyerek idük, lakin hava ziade şile, iagmur kitligi icsün, şigsak olmagile, bejnüm, başım, ve gair özvem, agir fikir gyötöremez, hem şefer gaugaşı, ve tedariki ile, alem dolmis iken, bu jerlerde eglenegsek halimüz ioktur; ve dachi türlü türlü lişanlara döndörmis, tergsüm olunmis, Alkorandan, herkeş ügrene biller: ehli ilm adamlar, bizum vilaietimizde çok olup, dini işlam ehvalından vafir iazmışlardır: Mahaşşali kelim: Billeriz ki, Muşurman tajfaşı, bir jaradan Allahdan, gair kimşei, Tangri ierinde tutmaz, kimşei ibadet etmez, puta tapmaz: Hazereti İşşadan der ki, pak kizoglan Miriam anadan, Allahun kelamiile, inşan kudreti

Elçi: Taminümüzle din ehvalından bir mufassal lakırdı etmek gerek idük, lakin hava ziyadesile, yagmur kıtlığı için, sıcak olmagile, beynüm, başım, ve gayr özvem agir fikir götöremez, hem sefer gavgası, ve tedariki ile alem dolmuş iken, bu yerlerde eglenecek halimüz yoktur; ve dahi türlü türlü lisanlara döndörmüş, tercüm olunmuş, Alkorandan, herkes ügrenebilir: ehli ilm adamlar, bizüm vilayetimizde çok olup, dini İşlam ehvalından vafir yazmışlardır: Mahassali kelim: Biliriz ki, Musurman tayfası, bir yaradan Allahdan, gayr kimseyi, Tanrı yerinde tutmaz, kimseye ibadet etmez,

²⁶⁰ kulanürlar.

puta tapmaz: Hazreti İssadan der ki, pak kızoglan Miryam Anadan, Allahun kelamıyla, insan kudreti

442. SAYFA

biz dogmistür: hitz mimbat gyunack itmedi, cƒok mugsizatile, meşhur idi: Ruhul kodos kim? ve ne dur? bilmezler. Bazişi, zan iderki, Gfebril ferifte, (melek) idi. Zira, ol Gfebril, Miriama irbal olunmis, dedi ki, gyebe kalup, Ißbaili dogurşa gyerek; hacşan Pegamberlerün düşmenleri Iahudilar Ißbai hapş idüp zindandan, zingsir csözüp kurtarmıştır, ve Allah emriile, Ibaia benzer bir Iahudy jaradup, onun ierinde ali komıştır, hem oni öldürdiler; ve kemer iardirup, hazareti Ißbai göge cfi kardi. Deha vatamda iken, oni dachi ifitmis im ki, bu tajfe, gerçfi Tangrinün birliğini ikrar eder: nehalet, Allah Babanun, Oglinun, ve Ruhul kodos, aknumini bilmezler: ie aşıkiare inkiar iderler ki, hazareti Ißba Tangrinün ogli ola. Derler ki Allah bihadd ve bonşiz, ebedidür, her feiden vukuf, en pak, ruh olup, inşanun aklina bigamaz, gyereki gibi ne fekildür, zatında kavi, tedbil,

siz, dogmiştir: hiç mimbat günak itmedi, çok mucizatile, meşhur idi: Ruhul kodos kim? Ve nedur? Bilmezler. Bazısı, zan ider ki, Cebril ferifte, (melek) idi. Zira, ol Cebril, Miryama irsal olunmiş, dedi ki gebe kalup, İssayı dogursa gerek; haşan Pegamberlerün düşmenleri Yahudilar İssayı haps idüp zindandan, zincir çözüp kurtarmıştır, ve Allah emriyle İsaye benzer bir Yahudiyi yaradup, onun yerinde alıkomıştır, hem onı öldürdiler; ve kemer yardırup, Hazareti İssayı göge çıkardı. Deha vatamda iken, onı dahi işitmişim ki, bu tayfe, gerçi Taşrinün birliğini ikrar eder: nehayet, Allah Babanun, Oglinun, ve Ruhul kodos, aknumını bilmezler: ye aşikâre inkâr iderler ki, Hazareti İssa Taşrinün ogli ola. Derler ki Allah bihadd ve sonsuz, ebedidür, her şeyden vukuf, en pak, ruh olup, insanun aklına sığamaz, gereki gibi ne şekildür, zatında kavi, tedbil,

443. SAYFA

ia hod bözi degifmeden beridür, en kudretli, merhimetli, adil, külli feje, iani: inşanun tekbirine, ve csalıftigina bagli degil: gsümle takşirattan munezze olup, her feje kadirdür: Dunnyai ioktan var ejlemis, oni elile tutar; onun izni olmaingse maklukat hits bir feje kadir degildür: merhimetinün boni ioktur: taktiri ebedi, kavi ve tetbil

olmaiagsaktur, ve derler ki, her ne, dunnya iaratmadan, evvel, inşanun halından iazmıştır, ol gylür başına. Andanoturi, zarbu meşelde derlerki: Naşip olan, ia hod iazılan gylür başına, ve dachi derler ki: Adam tekbir, ve tamin eder, Tangri²⁶¹ takdir eder: Taktir tekbiri bozar: hem buyle csok zarbu meşeller. Lud denyizi bunların agızinde meshurdur: ikrar ederlerki, ilk dunnyai, bütün alemün, iaramaz oldugi icsün, Tangri gazabından, taufanle ürtmis, ve kirdirmis: angsak Nuh Pegamberi, gyendi tevabiile gyemide baklaiup ni-

yahod sözi değışmeden beridür, en kudretli, merhimetli, adil, külli şeye, yani: insanun tekbirine, ve çalıştıgına baglı degil: cümle taksirattan munezze olup, her şeye kadirdür: Dünyayı yoktan var eylemiş, onı elile tutar; onun izni olmayince maklukat hiç bir şeye kadir degildür: merhimetinün sonı yoktur: taktiri ebedi, kavi ve tetbil olmayacaktır, ve derler ki, her ne, dünya yaratmadan, evvel, insanun halından yazmıştır, ol gelür başına. Andan ötüri, zarbumeselde derler ki: Nasip olan yahod yazılan gelür başına, ve dahi derler ki: Adam tekbir, ve tamin eder, Tanrı takdir eder: Taktir tekbiri bozar: hem böyle çok zarbumeseller. Lud denyizi bunların agızinde meşurdur: ikrar ederler ki, ilk dünyayı, bütün alemün, yaramaz oldugi içün, Tanrı gazabından, taufanle ürtmiş, ve kırdırmış: ancak Nuh Pegamberi, gendi tevabiyle gemide saklayup ni-

444. SAYFA

gsat ejledi, kurtardi: inşanun kuşurini, gyunachlarini ve feşatlerini, ol ialiniz afeder, iarligaidsidür. Ol ialiniz suçflerimüzi bagıflaja kadirdur. Zira onun mubarek, gselil huzurinde, öginde, iüzinde, pak bujugine ziddi fejler iflemis iz. &c. Bungsilai fejler cşok ifitmişim: bilmedigüm fejler, vilajetimüzde dachi boal etmek kabildür, hem bu huşuften iazilmis kitablar cşok olup, anlardan, din ehvalini ügrenmek elverür. Ol egsilden regsam gsenabinüzden budur ki, bu milletün dininde olan turli turli meşebler, Dervisler, Muşurmanligün bahi, ve belli nişanlerini, Mufti, Nakib, Seh, Mezim, Imam; ve buna mutallik fejler, bean ejle: zeman geçer, hem kis gyelmezden evvel, iol tedarikini györmek gyerektür; bu diarlarda vafir eglendük, ol eumeni vakt iaklafti ki, vilaietimuze rugsu idüp anda alikomis şevgüli doştlarımızün, kardaslarımızün, evlatlarımızün, alelhuşuþ

²⁶¹ Tangri.

cat eyledi, kurtardı: insanun kusurını, günahlarını ve fesatlerini, ol yalnız afeder, yarlıgayıcıdır. Ol yalnız suçlarımızı bağışlaya kadirdur. Zira onun mubarek, celil huzurinde, öginde, yüzinde, pak buyrugüne zıddı şeyler işlemişiz &c. Buncılay şeyler çok işitmişim: bilmedigüm şeyler, vilayetimizde dahi soal etmek kabildür, hem bu hususten yazılmış kitablar çok olup, anlardan, din ehvalini ügrenmek elverür. Ol ecilden recam cenabınızden budur ki, bu milletün dininde olan türlü türlü mesebler, Dervişler, Musurmanlığün sahi, ve belli nişanlerini, Müfti, Nakib, Şeh, Mezim, İmam; ve buna mutallik şeyler, be(y)an eyle: zaman geçer, hem kış gelmezden evvel, yol tedarikini görmek gerektür; bu diyarlarda vafır eglendük, ol evmeni vakt yaklaştı ki, vilayetimize rucu idüp anda alıkomiş sevgüli dostlarımızün, kardaşlarımızün, evlatlarımızün, alelhusus

445. SAYFA

gselil E^{ff}endiunuz²⁶² haşretine kaufup, elçilimizü, ne şekil oldi bean idelüm.

celil Efendimizün hasretine kaufup, elçilimizü, ne şekil oldi be(y)an idelüm.

453. SAYFA

Interpres: Muşurmanların dininde, meşebler türlü türlü, ve çoktur, kimi eşki kimi Jeni, kem²⁶³ bir birine bazışı ziddidür. Biz angak bir kaçını anmak gsaiz gyorürüz: eşki ve meshur meşebler dortur²⁶⁴: Montazali, Kadiri, Mergsi, Sij: bu meşeblere mugair ziddi jine dortur²⁶⁵. Szi^{fatii}, Gyabbarii, Vajidy, Cavarigsii, Bunları birer²⁶⁶ birer bujle angla.

Tercüman: Musurmanların dininde, mesebler türlü türlü, ve çoktur, kimi eski kimi yeni, hem birbirine bazışı ziddidür. Biz ancak bir kaçını anmak caiz görürüz: eski ve meşhur mesebler dörttür: Montazali, Kadiri, Merci, Şiy: bu meseblere mugayir zıddı yine dörttür. Sı^{fatii}, Gabbarii, Vayidii, Kavaricii. Bunları birer birer böyle angla.

²⁶² E^{ff}endimizün.

²⁶³ hem.

²⁶⁴ dorttur.

²⁶⁵ dorttur.

²⁶⁶ birer.

457. SAYFA

Legatus: Aßli varmi, jokmi? bilmem: emma ißittüm ben ki Othmanli dininde

Elçi: Aslı var mı, yok mı? Bilmem: emma işittüm ben ki Otmanlı dininde

458. SAYFA

73. meşeblerder vardır, lakin bize ieter, meshurleri bilmek. İmdi anları ßaimaiup, bir kacs jeni anılmış meşebler bean ejle bana.

73. meseblerdır vardır, lakin bize yeter, meşhurleri bilmek. İmdi anları saymayup, bir kaç yeni anılmış mesebler be(y)an eyle bana.

Interpres: Nola Szultanum! Jeni, meshur meşebler, ve meşebdesler bunlardur: Hajretiler, Tenaßukiler, Sabinler, Hagsi Bektaşiler, Kadizadeliler, Eßrakiler, Jabahajiler, Zeililer, Meßihiler, Malumigsiler, Hajjatiler &c.

Tercüman: Nola Sultanum! Yeni, meşhur mesebler, ve mesebdeşler bunlardur: Hayretiler, Tenasukiler, Şabinler, Hacı Bektaşiler, Kadızadeliler, Eşrakiler, Yabahayiler, Zeyliler, Mesihiler, Malumiciler, Hayyatiler &c.

472. SAYFA

Legatus: Symdiedek Othmanli dininde olan meşeblerden vafir şüjleşildi, belki iktiza ederdi ki Dervislerün halindan, kişmilerinden, gyone gyone kiafetlerinden dachi lakerdi itßek: lakin csok zeman ve maßlahat, ißter bu is, hem Criştian vilaiyetlerinde dachi, dervisler, ve keşisler csok olup, anlarun halindan bir ez pai bicsmek gsaizdür. Zira anlar dachi, turli turli, halkdan baska, kiafet, adet, venam, kulanırlar, hem nigse anlarum²⁶⁷ Pirileri bujurmislardur, canon leri mügsibingse her haftada uruts tutarlar, gegse gyündüz namaz kilarlar, ekßeri farap icsmez, inßanun böhbetinden airilüp, hajvanlar gibi dagda, ormanlarda oturup hajvanlarle böhbet iderler: nehajet bizumkiler, ve anlarun dervisleri a-

Elçi: Şimdiyedek Otmanlı dininde olan meseblerden vafir süyleşildi, belki iktiza ederdi ki Dervişlerün halindan, kısmilerinden, gone gone kıyafetlerinden dahi lakırdı itsek: lakin çok zeman ve maslahat, ister bu iş, hem Kristiyan vilayetlerinde dahi,

²⁶⁷ anlarun.

dervişler, ve keşişler çok olup, anların halından bir ez pay biçmek caizdür. Zira anlar dahi, türlü türlü, halkdan başka, kıyafet, adet, ve nam, kulanırlar, hem nice anların Pirileri buyurmuşlardır, kanonleri mücibince her haftada uruç tutarlar, gece gündüz namaz kılarlar, ekseri şarap içmez, insanın söhbetinden ayrılıp, hayvanlar gibi dagda, ormanlarda oturup hayvanlarla söhbet iderler: nehayet bizümkiler, ve anların dervişleri a-

473. SAYFA

raşında biuk fark budur ki: anlar Christian değil, bizümkiler ise Tangrinün bahi iolini, ve buj rugini bilerler: badehu Türklerin Dervişleri, istediği zaman tekjeden csikup, ruhani halini, dunnyavie tetbil idüp nefşini zapt idemezse, evlene biller, auret alır: bizümkilere ise tekie brakmak, ve evlenmek elvermez, hem biuk tembih nahlet ile var: anlar fakirdür, bizümkiler ise hisapa gzelmez²⁶⁸ mal sahibileridir. İmdi Dervişlerin halini dahi bazı sebeblerden oturi bertaraf kojup, ang sak derviş kişmilerin adini, bilmek isterüm, andan sonra muşurmanlıkün şarti kacstur györelüm.

rasında büyük fark budur ki: anlar Hristiyan değil, bizümkiler ise Tangrinün sahi yolını, ve buyrugını bilerler: badehu Türklerin Dervişleri, istediği zaman tekyeden çıkup, ruhani halini, dünyaviye tetbil idüp nefşini zapt idemezse, evlenebilir, avret alır: bizümkilere ise tekiye brakmak, ve evlenmek elvermez, hem büyük tembih nahlet ile var: anlar fakirdür, bizümkiler ise hisapa gelmez, mal sahibileridir. İmdi Dervişlerin halini dahi bazı sebeblerden ötüri bertaraf koyup, ancak derviş kismilerin adını, bilmek isterüm, andan sonra Musurmanlıkün şartı kaçtur görelüm.

475. SAYFA

Interpres: Benüm Szultanum, tevarikte iazmışlardır ki, Szünnilerin memleketlerinde olanlar Dervişlerin, halini, iki adamlar, Calveto, hem Nakşbendi iptida peida ettiler, kalani

²⁶⁸ gylmez.

Tercüman: Benüm Sultanum, tevarikte yazmışlardür ki, Sünnilerün memleketlerinde olanlar Dervişlerün, halini, iki adamlar, Kalveto, hem Nakşbendi iptida peyda ettiler, kalanı

476. SAYFA

bunlardan zuhure gyeldiler, Nakşbendiden iki meşhur meşebdeşler, Ebruh, ve Mevlevi, bunlardan Ebruhariler, ve Mevleviiler, denilmislerdür: hem, bu Mevleviiler gsümle dervislerden üst şailür. Kalvetodan, altı Dervislerün diregi peyda olundi, iani: Nimetullah, Kadri, Hizir, Kalender, Edhem, Bektas: ol egşilden, bunların meşebdeşleri Nimetullahiler, Kadriiler, Hizreviiler, Kalenderliler, Edhemiler, ve Bektaşilerün namini kazandiler.

bunlardan zuhure geldiler. Nakşbendiden iki meşhur mesebdeşler, Ebruh, ve Mevlevi, bunlardan Ebruhariler, ve Mevleviiler, denilmişlerdür: hem, bu Mevleviiler cümle dervişlerden üst sayılır. Kalvetodan, altı Dervişlerün diregi peyda olundi, yani: Nimetullah, Kadri, Hızır, Kalender, Edhem, Bektaş: ol ecilden, bunların mesebdeşleri Nimetullahiler, Kadriiler, Hızreviiler, Kalenderliler, Edhemiler, ve Bektaşilerün namını kazandılar.

482. SAYFA

Interpres: Muşurmanlıgün farti beştur: Biri jajkamak, ikingsi Namaz kılmak, üçşingsi Ramazanda uruts tutmak, dordingsi, şadaka virmek, beşşingsi Mekaia, ia Kiabeja varmak. Iajkamakün üçs kişmi var: Abdeşt, Gşuhul²⁶⁹, & Tahret: Namaz kılmagun bes vakti var, iani: Szaba, Uyle, İkinci, Akşam, Iatzi: Lakin, zira çşok, ve herkişie bilinmemis şejler bu şatrlerde²⁷⁰ bulunur, şana anları birer birer bean ideim.

Tercüman: Musurmanlıgün şartı beştur: Biri yaykamak, ikinci Namaz kılmak, üçinci Ramazanda uruç tutmak, dördinci, sadaka virmek, beşinci Mekaya, ya Kâbeya varmak. Yaykamakün üç kısmı var: Abdest, Gusul, & Tahret: Namaz kılmagun beş vakti var, yani: Saba, Üyle, İkinci, Akşam, Yatzi: Lakin, zira çok, ve her kişiye bilinmemiş şeyler bu şartlerde bulunur, sana anları birer birer be(y)an ideyim.

²⁶⁹ guşul.

²⁷⁰ şatrlerde.

490. SAYFA

Legatus: Digne Tergseman Aga! çok b jlemeg n hazi yoktur, bivefa, ve fajde bizd r; hem daqlar gibi ka avet ve turli turli gsefa, gegse gy nd z ba ime oborulur bu mertebede ki, gsanum agsziz²⁷¹ kalmis iken, bilmem ne isleim: inkiare gyelmez, isler ve bilmege laik, ve Jezavar, T rk ehvaline mutalik feiler, derja kumleri gibi csoktur, nehalet kim cseker bu kadar faida iz emegh? Andanoturi, eger Muftinun, Nakib n, Sehler n Imam, ve Mezimler n hizmetlerini, bildirmis olur an z, ol ahat  ana el vida id p, nigse ikrar ejlemis id m, halime ve k dret me g  re, hizmet n paha ini vereim, hem Allah inajeti ile, iolimi bekleim.

El i: Digne Terceman Aga!  ok s ylemeg n hazı yoktur, bivefa, ve faydesizd r; hem daqlar gibi kasavet ve t rli t rli cefa, gece g nd z ba ime oborulur bu mertebede ki, canum aciz kalmı  iken, bilmem ne i leyim: ink re gelmez, i ler ve bilmege layık, ve sezavar, T rk ehvaline mutalik  eyler, derya kumleri gibi  oktur, nehayet kim  eker bu kadar faydasız emeg? Andan   t ri, eger M ftin n, Nakib n,  ehler n Imam, ve Mezimler n hizmetlerini, bildirmi  olursan z, ol sahat sana elvida id p, nice ikrar eylemi  id m, halime ve k dret me g  re, hizmet n pahasını vereyim, hem Allah inayeti ile, yolımı bekleyim.

491. SAYFA

Interpres: I tejene gsefa ioktur. İmdi muradin z, ve bildig m  zre,  ira ile,

Terc man: İsteyene cefa yoktur. İmdi muradin z, ve bildig m  zre sıra ile,

492. SAYFA

anlarum²⁷² ehvalini, hizmetlerini, man uplerini, buile bilmis ol.

anlarun ehvalini, hizmetlerini, mansuplerini, b yle bilmi  ol.

²⁷¹ ag iz.

²⁷² anlarun.

4. İNCELEME

4.1. İmla-Transkripsiyon

4.1.1. Ünlüler

4.1.1.1. Düz Ünlüler

4.1.1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlası

Metinde /a/ sesinin en çok a harfiyle karşılandığı görülmektedir. Ancak bunun yanında á, ã, â ve à'nın karşılıklarının da /a/ sesini temsil ettiği görülmektedir:

a	baş < <i>bas</i> (8), akçe < <i>akçfe</i> (24), anda < <i>anda</i> (57)
á	var < <i>vár</i> (5), dagların < <i>dáglarun</i> (69), kazanmaktadır < <i>kazánmáktadur</i> (78)
ã	mubarek < <i>mubãrek</i> (2)
â	Kandiya < <i>Candiâ</i> (48)
à	sag < <i>βàg</i> (341)

4.1.1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlası

Metinde /e/ sesini başta e harfi olmak üzere e, ε, æ, ë, é ve è harflerinin kullanıldığı görülmektedir.

e	kimse < <i>kimβe</i> (9), eger < <i>eger</i> (10), deve < <i>deve</i> (126)
ε	elbette < <i>Elbette</i> (48), ey < <i>εj</i> (125), elçi beg < <i>Elçifibeg</i> (234),
æ	Sanseus < <i>Sanſæus</i> (165), Paleologaya < <i>Palaeologia</i> (224),
ë	ele < <i>elë</i> (224)
é	deha < <i>déha</i> (5), peşkeş < <i>péskes</i> (10), pignizede < <i>pignizedé</i> (70)
è	geç < <i>gèts</i> (19)

4.1.1.1.3. /ı/ Ünlüsünün İmlası

/ı/ sesi Türkçeye özgü bir ses olup Latince'de bulunmaz (Kartallıoğlu, 2010: 97). Tulum /ı/ sesinin "silik, belli belirsiz, duyulurluk derecesinin düşük ve /i/ye yakın bir ses verdiğini, bir yandan /ı/'nın diğer yandan /i/'nin bir değişimi gibi değerlendirilmesi" gerektiğini ifade etmektedir (Tulum, 2011: 75). Harsányi'nin metninde /ı/ sesinin çoğunlukla i harfiyle bazen de e harfiyle kullanıldığı görülmektedir.

i	yanında < <i>ianinda</i> (3), yazılan < <i>jazilan</i> (5), okasını < <i>okaşini</i> (66)
e	lakırdı < <i>lakerdi</i> (43), dersin < <i>derßen</i> (4), hatırınız < <i>hateriniz</i> (5)

4.1.1.1.4. /i/ Ünlüsünün İmlası

Metinde /i/ sesini başta i harfi olmak üzere y harfiyle de kullanıldığı görülmektedir.

i	iki < <i>iki</i> (5), niçe < <i>nicfe</i> (153), biz < <i>biz</i> (96)
y	şimdiki < <i>symdiki</i> (9), gir- < <i>gyr-</i> (30), gizli < <i>gyzli</i> (296)

4.1.1.2. Yuvarlak Ünlüler

4.1.1.2.1. /o/ Ünlüsünün İmlası

Metinde /o/ sesi için o harfinin kullanıldığı görülmektedir.

o	boy < <i>boj</i> (8), ol < <i>ol</i> (9), boş < <i>bos</i> (33), otuz < <i>otuz</i> (51)

4.1.1.2.2. /ö/ Ünlüsünün İmlası

Metinde /ö/ sesi için ö ve o harfinin kullanıldığı görülmektedir.

o	ötürü < <i>oturi</i> (4), gövde < <i>giovde</i> (153), görürüz < <i>gyorürüz</i> (453)
ö	ögüt < <i>ögüt</i> (15), ön < <i>ön</i> (130), öküz < <i>öküz</i> (155)

4.1.1.2.3. /u/ Ünlüsünün İmlası

Metinde /u/ ünlüsü için u harfinin kullanıldığı görülmektedir.

u	su < <i>βu</i> (68), ucuz < <i>ugsuz</i> (122), uzun < <i>uzun</i> (418)

4.1.1.2.4. /ü/ Ünlüsünün İmlası

Metinde /ü/ sesi için hem ü hem de u harfinin kullanıldığı görülmektedir.

u	üç < <i>ucs</i> (96), böyle < <i>bujle</i> (210), bugünkü < <i>bugyunki</i> (401)
ü	üzüm < <i>üzüm</i> (72), bütün < <i>bütün</i> (112), deşlü < <i>denglü</i> (340)

4.1.1.3. Kapalı e (é)

Türkçede /e/'den farklı bir kök sesi bulunmaktadır (Tulum, 2011: 69). O da kapalı e'dir. Kapalı e konusu günümüzde bile hâlâ devam eden tartışmalı konulardan biridir (Kartallıoğlu, 2010: 106). Bu sesin eski metinlerde hem i hem de e okutulacak şekilde yazıldığı örneklerin bulunmasının yanı sıra her iki şeklin bir arada bulunduğu örnekler de görülmektedir (Duman, 1995: 175). Harsányi'nin metninde ise bu sesi ayrıca gösteren farklı bir işaret yoktur.

Metindeki kapalı e örnekleri şu kelimelerde görülmektedir.

yine/yene < (jine/iene), de- (bütün eklerinde), et-/it-, vir-/ver

4.1.2. Ünsüzler

4.1.2.1. /c/ Ünsüzünün İmlası

Latin alfabesinde /c/ ünsüzü yoktur. c harfi /k/ okutmaktadır (Perek, 1968: 5). Metinde /c/ ünsüzü için gs ve gf harf birleşkelerinin kullanıldığı görülmektedir.

gs	nice < <i>nigse</i> (9), cevis < <i>gsevis</i> (72), harc < <i>hargs</i> (74), cins < <i>gsinβ</i> (126), ancag < <i>angsag</i> (156)
gf	gercek < <i>gerg/ek</i> (4), ancak < <i>angf/ak</i> (5), altıncı < <i>altingfi</i> (267)

4.1.2.2. /ç/ Ünsüzünün İmlası

/ç/ ünsüzü için metinde çf, cs, cz, tf, ts ve tz harf birleşkelerinin kullanıldığı görülmektedir.

cs	aç- < <i>acs</i> - (9), kaç < <i>kacs</i> (49), üç < <i>ücs</i> (50), çağ < <i>csag</i> (420)
çf	çehrin < <i>çfehrin</i> (4), çünkü < <i>çfunki</i> (23), çok < <i>çfok</i> (52)
cz	yeniçer < <i>jeniczzer</i> (49)
ts	kaç < <i>kats</i> (4), geç < <i>gets</i> (19), hiç < <i>hits</i> (22), kılıç < <i>kilits</i> (52)
tf	gerçek < <i>gertfek</i> (19), haçan < <i>hatfan</i> (46), kılıç < <i>kilitf</i> (54), için < <i>itfün</i>
tz	yeniçer < <i>jenitzer</i> (49)

4.1.2.3. /f/ Ünsüzünün İmlası

Metinde /f/ ünsüzünün karşılığı olarak *f* ve *ph* harflerinin kullanıldığı görülmektedir. Metinde /f/ ünsüzü için en fazla *f* harfiyle yazılan kelimeler mevcuttur. *ph* harf birleşkesinin daha çok özel isimlerde kullanılması dikkat çekicidir.

<i>f</i>	furset < <i>furβet</i> (55), sefa < <i>sefa</i> (60), yulafün < <i>julafün</i> (60)
<i>ph</i>	Sofya < <i>Sophia</i> (8), Dafne < <i>Daphne</i> (198), Filippo < <i>Philippo</i> (224)

Orijinal metinde *f* harfi bazen çift kullanılmıştır (*effendi* < *ff*). Metinde bunun çeviri yazıya aktarımı yapılırken karşılığı /ff/ olarak değil, /f/ olarak gösterildi.

ff efendüm < *effendüm* (36)

4.1.2.4. /g/ Ünsüzünün İmlası

/g/ ünsüzü için metinde g, gh, gi, gy ve gö harf birleşkelerinin kullanıldığı görülmektedir.

g	genç < <i>gencs</i> (418), egirle- < <i>egirle-</i> (79), sağlıkla < <i>βağlikle</i> (80)
gh	rengi < <i>renghi</i> (70)
gi	gün < <i>giün</i> (3), gelürsın < <i>gielürβen</i> (5), özge < <i>özgie</i> (71), gendi < <i>giendi</i> (98)
gy	olagelmiş < <i>ola gyelmis</i> (54), gyerek < <i>gyerek</i> (55), gör- < <i>györ-</i> (79)
gö	gendi < <i>göendi</i> (369), göre < <i>gööre</i> (490)

4.1.2.5. /h/ Ünsüzünün İmlası

Metinde /h/ ünsüzü için h, ch ve kh harflerinin kullanıldığı görülmektedir.

h	hakki < <i>hakki</i> (16), halayık < <i>halaik</i> (73), hekim < <i>hekim</i> (133), haşa < <i>haşa</i> (149), hastalık < <i>haftalık</i> (418)
ch	dahi < <i>dachi</i> (27), Hristiyan < <i>Chriftian</i> (52), tohum < <i>tochum</i> (145), Ahmet < <i>Achmet</i> (164)
kh	hesizlik < <i>khefizlik</i> (27), huda < <i>khuda</i> (92)

4.1.2.6. /k/ Ünsüzünün İmlası

Metinde /k/ ünsüzü için k, ki ve c harflerinin kullanıldığı görülmektedir.

k	kimse < <i>kimβe</i> (9), kande < <i>kande</i> (13), kaç < <i>kats</i> (61)
ki	kebab < <i>kiebab</i> (72)
c	calcandur < <i>kalkandur</i> (52), kave < <i>cave</i> (65), kanon < <i>canon</i> (145)

4.1.2.7. /k/ Ünsüzünün İmlası

Metinde sadece bir yerde görülen ve /k/ ile /ç/ arasında kalan /k/ ünsüzü için tty harf birleşkesinin kullanıldığı görülmektedir.

tty	dükandur < <i>duttyandur</i> (133)

4.1.2.8. /l/ Ünsüzünün İmlası

Metinde /l/ ünsüzü için l harfinin kullanıldığı görülmektedir ancak "bill-" fiilinde çift l < (ll) yazıldığı görülmüştür. Çeviri yazıya aktarımını yaptığımız metinde bu tek "l" ile yazılmıştır.

l	ol < <i>ol</i> (9), لازم < <i>lazum</i> , eyleye < <i>ejleye</i> (28), lakırdı < <i>lakerdi</i> (44)
ll	bılır misin < <i>biller mişin</i> (13), bılır < <i>biller</i> (137)

4.1.2.9. /n/ Ünsüzünün İmlası

Metinde /n/ ünsüzü için n harfinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak "dunnya" ve "senned" kelimesinde n'nin çift yazıldığı görülmüştür. Çeviri yazıya aktardığımız metinde karşılığı /nn/ olarak değil /n/ olarak alınmıştır.

n	zeytin < <i>zejtin</i> (210), sonra < <i>βonra</i> (210), ne < <i>ne</i> (219)
nn	dünya < <i>dunnya</i> (77), sened < <i>szenned</i> (402)

4.1.2.10. /ŋ/ Ünsüzünün İmlası

Damak n'si için metinde ng harf birleşkesinin kullanıldığı görülmektedir.

ng	Taŋrıye < <i>Tangrie</i> (2), deŋlü < <i>denglü</i> (86), anla- < <i>angla-</i> (453)

4.1.2.11. /s/ Ünsüzünün İmlası

Metinde /s/ ünsüzü için s, sz, β, f ve fz harf ve harf birleşkelerinin kullanıldığı görülmektedir.

s	<i>söyle</i> < <i>sojle</i> (44), <i>siz</i> < <i>siz</i> (136), <i>süç</i> < <i>sücs</i> (175)
sz	<i>sen</i> < <i>szen</i> (16), <i>soal</i> < <i>szoal</i> (59), <i>sofra</i> < <i>szoфра</i> (63)
β	<i>sıcak</i> < <i>βigsak</i> (64), <i>uslu</i> < <i>uβlu</i> (68), <i>eski</i> < <i>eβki</i> (68)
ʃ	<i>süyleş-</i> < <i>ʃujleʃ-</i> (80), <i>Hristiyan</i> < <i>Chriʃtian</i> (86), <i>mesçit</i> < <i>meʃcsit</i> (142)
ʒz	<i>kisse</i> < <i>kiʒzʒze</i> (11), <i>furset</i> < <i>fuʒʒzet</i> (387), <i>eksiklik</i> < <i>ekʒziklik</i> (427)

Metinde β harfi bazen çift kullanılmıştır (İββa > İssa, Bruββa > Brussa).

4.1.2.12. /ş/ Ünsüzünün İmlası

/ş/ ünsüzü için metinde s, ʃ harflerinin kullanıldığı görülmektedir.

s	<i>groş</i> < <i>gros</i> (23), <i>taş</i> < <i>tas</i> (427), <i>başka</i> < <i>baska</i> (432)
ʃ	<i>kişiler</i> < <i>kiʃiler</i> (427), <i>başka</i> < <i>baʃka</i> (433), <i>şekil</i> < <i>ʃekil</i> (442)

Metinde ʃ harfi bazen çift kullanılmıştır (diʃʃari < ʃʃ). Metinde bunun çeviri yazıya aktarımı yapılırken karşılığı /şş/ olarak değil, /ş/ olarak gösterildi.

ʃʃ dışarı < *diʃʃari* (79), padişah < *padiʃʃah* (86), işiniz < *iʃʃinüz* (107)

4.1.2.13. /t/ Ünsüzünün İmlası

Metinde /t/ ünsüzü için t, th ve tth harf birleşkelerinin kullanıldığı görülmektedir.

t	<i>türli türli</i> < <i>turli turli</i> (47), <i>tamam</i> < <i>tamam</i> (210), <i>Türk</i> < <i>Türk</i> (490)
th	<i>Otmanlı</i> < <i>Othmanli</i> (4), <i>Satmara</i> < <i>Szathmara</i> (12), <i>yumurta</i> < <i>jumurtha</i> (137)
tth	<i>Otmanlı</i> < <i>Otthmanli</i> (370)

4.1.2.14. /v/ Ünsüzünün İmlası

Metinde /v/ ünsüzü için v, v, u ve w harflerinin kullanıldığı görülmektedir.

v	vardur < <i>vardur</i> (17), ve < <i>ve</i> (210), meyvelere < <i>mejvelere</i> (210)
v	ev < <i>ev</i> (60), evvel < <i>evvel</i> (70), cevisler < <i>gsevisler</i> (72)
u	gavga < <i>gauga</i> (86)
w	vilayetün < <i>wilajetün</i>

4.1.2.15. /y/ Ünsüzünün İmlası

Metinde /y/ ünsüzü için i, j, y ve ÿ harflerinin kullanıldığı görülmektedir.

i	hayr < <i>hair</i> (1), yanında < <i>ianinda</i> (8), yasırlıka < <i>iaßirlika</i> (8)
j	yarar < <i>jarar</i> (67), koyu < <i>koju</i> (69), eyle- < <i>ejle</i> (75)
y	dünya < <i>dunnya</i>
ÿ	niyetinüz < <i>niyetinüz</i> (81), yıldızüm < <i>ÿldizüm</i> (137)

4.2. Ses Uyumları

4.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

4.2.1.1. Eklerde Kalınlık-İncelik Uyumu

Türkçenin her döneminde var olan kalınlık-incelik uyumunun 17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi ağızlarının bazılarında zaman zaman olmadığı görülmektedir (İğci, 2014: 81). Bu uyumsuzluğun sadece Batı Rumeli Türkçesi ağızlarında değil aynı zamanda Osmanlı Türkçesi metinlerinde de görüldüğü bilinmektedir. Az da olsa Eski Anadolu Türkçesi ağızlarında da bu kalınlık-incelik uyumuna uymayan -aykırı- örneklere rastlanılmaktadır (Kartallıoğlu, 2011: 48-49). 17. yüzyıl dönemine ait olan *Colloquia Familiaria Turcico Latina* da hem İstanbul hem de Rumeli ağız özelliklerini yansıtmaktadır. Metinde kalınlık-incelik uyumu büyük oranda vardır. Ancak bu uyumun bulunmadığı örnekler de mevcuttur. Metinde bu uyumun olmamasının sebebi yazarın, Macar olmasının yanı sıra İstanbul'da bulunduğu

zamanlarda Türkçeyi kimden veya nereden öğrendiğiyle ilgili olmalıdır. Uyumun olmadığı örneklerde Batı Rumeli ağız özelliklerinin bir yansıması olduğu düşünülebilir. Aşağıda ek öncesindeki ünlüye göre kalınlık-incelik uyumunu bozan bazı örnekler verilmiştir:

{+A}	Taḡrıye [<i>Tangrie</i> (4)], başıne [<i>baḡine</i> (5)], yolcıye [<i>iolḡsie</i> (21)], anlare [<i>anlare</i> (26)], susanmışlare [<i>ḡuḡanmışlare</i> (370)], akrabalarına [<i>akrabalarine</i> (407)]
{+DA}	saraylarında [<i>ḡarajlarında</i> (126)], zanahatlarde [<i>zanahatlarde</i> (170)], sokaklarde [<i>ḡokaklarde</i> (369)]
{+DAn}	lisanından [<i>liḡanından</i> (15)], odalıklarından [<i>odalıklarından</i> (340)], kızlarından [<i>kızlarından</i> (407)]
{+lAr}	kalaler [<i>kalaler</i> (49)], aşçılar [<i>aḡçiler</i> (76)], hedayerler [<i>hedajeler</i> (92)], konukçılar [<i>konukçiler</i> (199)]
{+lIK}	karanlük [<i>karanlük</i> (110)]
{-sA}	kılarse [<i>kılarḡe</i> (10)], yazarlarse [<i>iazarlarḡe</i> (402)], olurlarse [<i>olurlarḡe</i> (407)]

4.2.2. Dudak Uyumu

4.2.2.1. Eklerde Dudak Uyumu

Kalınlık-incelik gibi Türkçenin her döneminde hâkim olmayan dudak uyumunun Osmanlı Türkçesi dönemi içinde oluşmaya başladığı bilinmektedir. Dudak uyumu Türkçenin her döneminde farklı özellikler göstermektedir. 17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesinde de eklerin yuvarlak ünlülü şekillerinin kullanıldığı bilinmektedir. Bu durum da Eski Anadolu Türkçesinin bir etkisi olduğunu göstermektedir. Eklerin varyantlarından yola çıkarak denilebilir ki bu yüzyılda dudak uyumu tamamlanmamış olsa da özellikle Batı Rumeli Türkçesi ağızlarında ileri bir düzeyde uyumun olduğu görülmektedir (Kartallıoğlu, 2011: 95; İğci, 2014: 64). Harsányi'nin CFTL eserinde ise ise dudak uyumunun olduğu eklerin bulunmasının

yanı sıra uyuma girmeyen ekler de bulunmaktadır. Aşağıda dudak uyumuyla ilgili bazı eklerin hem uyuma girmiş hem de girmemiş örnekleri verilecektir.

{+DUr} bildirme eki

Metinde ey midir [ej midir (59)], meseblerdır [meßeblersder (458)], örneklerinin dışında düz tabanlarda da yuvarlak tabanlarda da yuvarlak ünlüdür. Düz tabanlardan sonra uyumsuz örnekleri tespit edilmiştir.

dildur [dildur (4)], *nedur* [nedur (44)], *yegdür* [iegdür (137)], *degildür* [degildür (137)], *gibidür* [gibidür (145)]

{-DI/-DU} görülen geçmiş zaman eki

Metinde hem düz hem de yuvarlak ünlülü örnekleri vardır. Birinci tekil ve çokluk eklerinin yuvarlak ünlülü örnekleri görülürken 3. şahıslarda düz ünlülü örnekleri görülmektedir. 2. şahıslarda ikisi de görülmektedir.

hazettüm [hazettüm (2)], *ommazdum* [ommazdum (340)], *smarladuk* [ßmarladuk (27)], *etmedük* [etmedük (74)]

geldin [giieldin (20)], *geldün* [giieldün (20)], *olaydun* [olaidun (92)], *ettinüz* [ettinüz (43)], *ettiniz* [ettiniz (44)]

bozdi [bozdi (139)], *çıktı* [çfikti (144)], *dikti* [dikti (281)], *kesti* [keßti (281)], *sürdi* [ßürdi (281)], *kaldırmadılar* [kaldirmadılar (140)], *öldürdiler* [öldürdiler (165)]

{+(s)I/+(s)U} 3. şahıs iyelik eki

gavgası [gaugaßi (9)], *üçisi* [ütîßi (120)], *oglundı* [oglundı (151)], *oglını* [oglini (282)]

{-(I)I/-(U)I-} fiilden fiil yapma eki

yurulmis [jurulmis (59)], *verilmiştir* [verilmiştir (68)], *dükülmiş* [dükülmiş (138)], *yazılır* [iazilir (235)]

{+IİK/+IÜK} isimden isim yapma eki

eylik [ejlik (111)], hırsızlık [hirβizlik (55)], ucuzluk [ugsuzluk (12)], elçilik [elçilük (93)], karanlıktur [karanlүktur (110)]

{-DIK/-DUK} sıfat-fiil eki

bilmedigüm [bilmedigüm (11)], dedigün [dedigün (36)], olmadığı [olmadigi (51)], olduğu [oldugi (127)]

{-Dİr/-DÜr} kuvvetlendirme/ihtimal eki

kazanmaktadır [kazánmáktadur (78)], kaldırmıştır [kaldirmíftur (254)], yazmışlardır [iazmi/flardur (441)], yazmışlardır [iazmi/flardür (475)]

{-sIn/-sUn} teklik 3. şahıs emir eki

virşün [virβün (88)], okusun [okuβun (475)], yaptırşın [japtirβin (227)], tuttursın [tutturβin (227)], kulansın [kulanβin (433)]

{-Up} zarf-fiil eki

dönüp [dönüp (87)], bakmayup [bakmajub (210)], okuyup [okuiup (427)], ayrılıp [iarilüp (472)]

Metinde {-Ub} şeklinin örnekleri de bulunmaktadır:

dadub [dadub (70)], baküb [baküb (408)]

{-Ur}, {-Ir}, {-Ar} geniş zaman eki

bulurum [bulurum (17)], verür [verür (24)], sever [βever (73)], bakar [bakar (103)], alur [alur (123)], alür [alür (152)], alır [alir (371)]

Tek varyantlı {-miş} eki

Eski Anadolu Türkçesinde -mış/-miş olan bu ekin dudak uyumuna girmediği görülmektedir. Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarda bu ek dudak uyumuna

girmiştir. 17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi metinlerinde ise -miş eki tek varyantlıdır (Gülsevin, 2017: 106). 17. Batı Rumeli Türkçesi özelliği gösteren Harsányi'nin CFTL eserinde de -miş eki kelime tabanı ister kalın ister ince, ister yuvarlak ister düz olsun hep -miş şeklinde gelmiştir. Aşağıdaki örneklerde hem uyumlu hem de uyumsuz şekilleri verilmiştir:

bozulmuş [*bozulmis* (69)], karışmış [*karismis* (69)], bağlanmış [*baglanmis* (95)], göndörülmişsin [*göndörülmisßen* (99)], oturtmuş [*oturtmis* (102)]

Tek varyantlı {-ince} eki

{-miş} ekinde olduğu gibi bu zarf fiil eki de 17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesinde tek varyantlıdır (İğci, 2014: 88; Gülsevin, 2017: 129). Metinde de bu ekin kalın tabanlı kelimelerde de ince tabanlı kelimelerde de sadece {-ince} şekli vardır. Aşağıdaki örneklerde hem uyumlu hem de uyumsuz şekilleri verilmiştir:

gelmeyince [*gielmeingse* (18)], olmayınca [*olmaingse* (42)], olince [*olingse* (253)]

Fiilden Fiil Yapım Eki: {-tIr-}, {-tUr-}

Fiilden fiil yapım eki olan bu ek bugünkü yazı dilinde {-(I₄)t-} ekiyle kurulan fiil çatısıdır. Çağdaş Batı Rumeli Türkçesi ağızlarında görülen ve {-t-} ekinin genişlemiş şekline sahip olan bu ffye Batı Rumeli Türkçesini karakterize etmesi bakımından önemlidir (İğci, 2014: 92; 2015: 74). Metinde bu özelliğin yer aldığı görülmektedir.

üğretirür [*üğretirür* (170)], çağırtırırlar [*c/agirtirirlar* (211)], çağırtırüp [*csagirtirüp/c/agirtirüp* (248, 249, 252, 421)], üldürtürüp [*üldürtürüp* (252)]

4.3. Ses Olayları

4.3.1. Daralma

İlk Hecede /ö/ > /ü/

Osmanlı Türkçesi ve öncesinde kelimenin ilk hecesinde /ö/ sesi bulunurdu. Batı Rumeli Türkçesinde ise bu ses /ü/ sesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı

Rumeli Türkçesinin karakteristik özelliği (İğci, 2014: 67) olan /ö/ > /ü/ değişimi metinde de görülmektedir.

dükülür [*dükülür* (38)], düğüşmez [*dügü/mez* (54)], ügürtlerler [*ügürtlerler* (153)], ügrediyürler [*ügre-diürler* (165)], ügrenmeye [*ügrenmeje* (168)], ügretirür [*ügre-tirür* (170)], ügürtlenmiş [*ügürtlenmis* (224)]

4.3.2. Genişleme

/u/ > /o/

toronc [*toroncs* (72)], bogday [*bogdai* (210)], doa [*doa* (99)]

4.3.3. Ünsüz Değişimleri

/k/ > /g/

Eski Türkçedeki kelime başındaki /k/ ünsüzü Oğuz Türkçesinde /g/ olduğu bilinmektedir. Metinde /k/ > /g/ değişiminin örnekleri bulunmaktadır.

gözün [*gyözün* (19)], gönül [*gyönül* (154)], gel [*giel* (372)], gerek [*gyerek* (372)]

/t/ > /d/

Eski Türkçede kelime başındaki /t/ ünsüzü Eski Türkçe devresinin sonunda /d/ olmaya başlamıştır. 17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesinde de bu özellik Oğuz Türkçesi ile paralelik göstermektedir (Gülsevin, 2017: 70). Metinde de /t/ > /d/ değişimi mevcuttur.

dahi [*dahi* (3)], dadı [*dadi* (70)], dil [*dil* (90)], dokuz [*dokuz* (122)], dışarı [*diffari* (293)]

/n/ ~ /ɲ/ > /m/

Oğuz Türkçesi içerisinde görülen bu değişim dudak ünlülülerin komşuluğunda gerçekleşmektedir. /n/ ~ /ɲ/ > /m/ değişimi 17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi ağızlarında karakteristik değilse de görülen bir özelliktir (Gülsevin, 2017: 63). Bazı

örnekler için "m" harfinin /n/ ve /ŋ/ için kullanılmış olabileceği düşünülebilir ancak böyle bir durum yoktur. Çünkü bazı m'li kullanımların n'li imlaları da vardır. Bu m'li kullanımlar onların ikincil varyantlarıdır (İğci, 2014: 78-79).

aferim [*aferim* (63)], vatam [*vatam* (233)]

/ŋ/ > /n/

Türk dilinin aslî seslerinden biri olan damak n'si /ŋ/ 16. yüzyıldan sonra yerini Batı Türkçesindeki diş n'sine bırakmıştır (Duman, 1995: 146). Günümüz ve 17. yüzyıl BRT (Batı Rumeli Türkçesi) ağızlarında da /ŋ/ sesi diş ünsüzü /n/ hâline gelmiştir (İğci, 2014: 67; Gülsevin, 2017: 58). Metinde de bu özellik görülmektedir ancak birkaç kelimedede de /ŋ/'nin korunduğu örnekler bulunmaktadır.

gönül [*giönül* (29)] < göñül, benzer [*benzer* (442)] < beñzer, nenün [*nenün* (109)] < nen+ün, yalnız [*ialiniz* (444)] << yaluñuz, bana [*bana* (458)] < baña, sana [*ßana* (482)] < saña

/ŋ/'nin korunduğu örnekler:

Taŋri [Tangrie], aŋla- [angla], deñlü [denglü], yaŋlış [ianlis], beŋli [bengli]

4.3.4. Ünsüz Düşmesi

/h/ > Ø

Türkçenin asli sesi olmayan /h/ ünsüzü ünlülerin açıklığı içinde kelime başında, ortasında veya sonunda eridiği bilinmektedir. Özellikle Türkiye Türkçesi ağızlarında kelime başındaki /h/ ünsüzünün düştüğü (/h/ > Ø) görülmektedir (Gülsevin, 2017: 67). 17. yüzyılda da görülen bu özellik, Rumeli bölgesi ağızlarının hem Batı hem de Doğu gruplarında karakteristiktir (İğci, 2014: 80; Gülsevin, 2017: 67).

sabanuz [*szabanuz* (1)] < sabahunuz, kada [*kada* (67)]/kade [*kade* (70)] < kadeh, cerra [*g/erra* (133)] < cerrah, Alla [*Alla* (215)] < Allah, munezze [*munezze* (363)] < münezzeh, tembi [*tembi* (418)] < tembih

4.3.5. İki Ünlü Arası ve Hece Sonunda /g/ ve /ğ/

İki ünlü arasındaki ve hece sonundaki /g/ ve /ğ/ bulunması Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde var olan bir özelliktir. 17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi sahasında da iki ünlü arasındaki ve hece sonundaki /g/ ve /ğ/, daha önceki dönemlerdeki gibi korunmuş, sızıcılaşmamıştır (İğci, 2014: 74). Aynı zamanda bu özelliğin günümüz Rumeli Türkçesi ağızlarında da yaşadığı bilinmektedir. Bu nedenden de dolayı 17. yüzyıl Rumeli Türkçesi ağızlarında da bu özelliğin var olmuş olabileceği düşünülmektedir (Gülsevin, 2017: 60). CFTL'de de /g/'nin metnin genelinde kendisini göstermesi bu özelliğin korunduğunu göstermektedir.

sag [szagh (16)], sag [βagh (102)], beg [begh (176)], dogmiştür [dogmistür (442)], göge [göge (442)], bağlı [bagli (443)], agız [agiz (443)], bilmedigüm [bilmedigüm (444)], ügrenmek [ügrenmek (444)], degil [degil (472)], daglar [daglar (490)], aga [aga (490)], eger [eger (490)]

4.3.6. İkizleşme

Türkçe kökenli kelimelerde ikiz sesdeş yani çift ünsüz bulunmaz (Banguoğlu, 2011: 62). Ancak Harsányi'de bazı Türkçe kökenli ve alıntı kelimelerde ikizleşme görülmektedir.

illeri [illeri (92)] < ileri, kıssalanmamış [kißalanmamis (89)] < kısa, yullar [jullar (125)] < yular, cömmert [gsömmert] < cüvân-merd, better (64) < bedter/badtar

4.3.7. İkiz Ünsüzlerde Tekleşme

Metinde ikiz ünsüzlerden birini yazılmadığı görülmektedir. Bu durum Türk dilinde alıntı kelimelerde görülen bir özelliktir. Ancak yaygın olmamakla birlikte Batı Rumeli Türkçesi ağızlarında da ikiz ünsüzlerden birinin yazıldığı örnekler görülmektedir (Gülsevin, 2017: 65). Metinde ikiz ünsüzlerden tekinin yazıldığı örnekler aşağıdaki gibidir.

dd > d

mukader < [mukader] < mukadder

kk > k

tekelerini [tekelerini (167)] < tekkelerini hakından [hakından (170)] < hakkından, oka [oka (210)] < okka

ll > l

kulanmak [kulanmak (160)] < kullanmak ve bütün ek almış hâlleri.

yy > y

mukayet [mukaiet/mukajet] < mukayyet < mukayyed, tekayud [tekajud (144)] < takayyüt < takayyud

4.3.8. Göçüşme

Genel olarak söyleyişi kolaylaştırmak için kelime içindeki iki sesin yer değiştirmesiyle gerçekleşen ses olayıdır (Banguoğlu, 2011: 70).

bilmeszen [bilmeßzen (46)] < bilmezsen, tedbil < tebdil (442)

4.4. Çok Şekilli Kelimeler

Harsányi'de çok şekilli Türkçe ve alıntı kelimeler görülmektedir. Bu kelimeler hem orijinal hem gelişmeli hem de değişmiş şekilleriyle metinde yer almaktadır.

4.4.1. Türkçe Kelimeler

akça/akçe, alda-/aldat-, alton/altun, ancag/ancak, anlar/onlar, ayag/ayak, bildir-/bildir-/bildür-, bir haç/bir kaç, birliğ/birlik, bis/biz, brag-/brak-, bu/bü, çauş/çauz, degenek/degenek, daha/deha, dışar/dışarı, de-/diy-, doğru/dogruluk/dogrulug/dogruluk, doldur-/doldür-, dolı/dolu, dostlug/dostluk, düşeg/düşek, edebil-/idebil-, eksig/eksik, emeg/emek, etmeg/etmek, et-/it-, ettir-/ittir-/ittür-, ey/eyi, eyce/eyüce, eylig/eylik, gercek/gerçek, getir-/getür-, geydir-/geydür-, gög/gök, göndör-/göndür-, göster-/göstör-/göstür-, gösterişli/göstörişli/göstürüşli, götür-/götür-/gütür-, güc/güç, handa/kande, hangi/kangı, ilan/yılan, içecег/іçecek, için/içün, kız/kıs, kimesne/kimse/kimsi, konag/konak, kulag/kulak, kuyrug/kuyruk, nice/niçe/niçi, ol/öl, öl-/ül-, salıver-/salıvir-, semis/semiz, sevgili/sevgüli, söyleş-

/süyleş-, şimden/şimdiden, türlü türlü/türlü türlü, ver-/vir-, yalnız/yalnız, yaron/yarun, yarum/yarüm, yatağ hane/yatak, yeceg/yecek/yeyecek, yeniçer/yeniçeri, yene/yine, yorul-/yurul-, yüzden/yüzinden

4.4.2. Arapça Kelimeler

akl/akıl, alelhusos/alelhusus, almas/elmas, cümle/çümle, emir/emr, fayda/fayde, faydasız/faydesiz, fikir/fıkr, galib (gel-)/galip (gel-), hak(ı)/hakk(ı), hasizlig/hesizlik, imdad/imdat, inşaallah/inşallah, kada/kade, kala/kale, kubbe vezirler/kübbe vezirler, kudret/küdrete, kudretli/kudretli, mahabet/mahabbet, maksus/maksuz, mektup/mektüb/mektüp, mukhem/mukkem/mükhem, murad/mürad, mutalik/mutallik, niyet/niyyet, özve/üzv/üzve, saba/sabah, sabr(eyle)/zabr(eyle), soal/soval, şarab/şarap/şerab, şahadetlik/şehadetlik, takdir/taktir, talih/talih, tayfa/tayfe, teke/tekye, tembi/tembih, temis/temiz, ümr/ümür, vezer azim/vezir azem/vezir azim, vilayat/vilayet/viyalayet/viyalet, yasır/yesir, zaman/zeman

4.4.3. Farsça Kelimeler

baha/paha, bazar/pazar, duşman/düşmen, düşmenlig/düşmenlik, gavgacı/kavgacı, günah/günak, hastalığ/hastalık, huy/hüy, taht/takt, zamparalık/zampare, zengi/zengin

4.4.4. Rumca Kelimeler

efendi/efendü, papas/papaz

4.5. Devrik Cümle Yapısı

Türkçede asıl öge olan yüklem; atasözleri, deyimler ve şiirler gibi edebî türler dışında genellikle sonda yer almaktadır. Ancak Batı Rumeli Türkçesinde bu durum karakteristik bir özellik olmasa da sıkça görülmektedir (İğci, 2014: 93). 17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi metinlerinde de bu cümle yapısına ait örnekler bulunmaktadır (Gülsevin, 2017: 138). Metinde devrik cümle yapısı çok uzun olmayan konuşma parçalarında, seslenmelerde, deyimde ve yalın halde bulunan kelimelerde görülmektedir.

Nedür halin? [*Nedür halin?*] (2)

Şükür Tanrıye hoş. Hazettüm sag geldüğünüzden. [*Sükur Tangrie, chos. Hazettüm bağ gieldüğünüzden.*] (2)

Ne açarsın başın? [*Ne açarβen ba/in?*] (3)

Hazitmem hoş olmadıgünüzden. [*Hazitmem hos olmadigünüzden.*]

Bir kaç gün sıtma tuttu beni. [*Bir kats giün βitma tutti beni.*] (4)

Yeter bize iki sahat. [*Jeter bize iki βahat.*]

Bak a yolcu: nereden gelürsın? [*Baka iolgsi: nereden gielürβen?*] (5)

rusfaylık ider Leh vilayetinde [*ruβfailik ider Leh vilajetinde*] (8)

Taun yok mı ol semtlerde? [*Taun iokmi ol βemtlerde?*](12)

Sofra hazırdur, hem yemek mevcud. [*Szofra hazirdur, hem iegsek mevgsud.*]
(63)

Gel beri ev sahibi. [*Giel beri ev βahibi.*] (75)

Bak a yoldaş, say buna dört real (groş). [*Baka ioldas, βai buna dort real (gros).*] (77)

Varinüz saglıkla. [*Varinüz βaglikle.*] (80)

Ne diyecek olursın ona? [*Ne dıyegsek olurβen ona?*] (84)

Olmaz Sultanum. [*Olmaz Sultanum.*] (106)

4.6. Söz Varlığı

Söz varlığı, bir kültürün yansıtıcısıdır. Atasözleri, deyimler, kalıp ifadeler, dildeki tüm kelimeler söz varlığının oluşturucularındandır (Akar, 2018: 203). CFTL'de söz varlığı atasözleri, ikilemeler ve deyimler ve kalıp ifadeler başlıkları altında ele alınmıştır.

4.6.1. Atasözleri

Mukader olan zuhure gelür. Yazılan gelür başıne. [*Mukader olan zuhure gielür. Jazılan gielür ba/ine.*] (4-5)

Arabayle tavşan avlar. [*Arabaile tau/şan avlar.*] (9)

Bu alemün Padişahı akçedür. [*Bu alemün Padi/şahi akefedür*²⁷³.] (32)

İ tehi dest, reftü der bazar. Tersimem pur ne averi desdar. Git boş elile pazara, korkarum ki peştimalın boş götürürsın. [*I tehi de/ft, reftü der bazar. Ter/şimem pur*

²⁷³ akçfedür.

ne averi deβdar. Git bos elile pazara, korkarum ki peβtimalin²⁷⁴ bos giötörürβen.]
(33)

Bastığı yerde ot bitmez. [*Baftigi ierde ot bitmez.*] (57)

Atılan ok (geri) dönmez. [*Atilan ok dönmez.*] (93)

Bugünkü yumurta, yarunki tauktan yegdür. [*Bugiunki jumurtha, iarunki²⁷⁵ tauktan iegdür.*] (137)

Gecenün karnı biyük, kim bilir yarın ne dogursa gerek. [*Gegsenün karni biuk, kim biller jarun ne dogurβa gyerek.*] (137)

Ol ele dut depşirmez: her handa imdat iderse, gendi faydesini ara(y)ür. [*Ol elë dut depfirmez: her handa imdat iderβe, gyendi faideβini aratür.*] (224)

Egri otur, dogrı söyle [*Egri otur, dogri βüjle*] (367)

Nasip olan yahod yazılan gelür başıne, ve dahi derler ki: Adam tekbir, ve tamin eder, Tanrı takdir eder: Taktir tekbiri bozar. [*Naβip olan, ia hod iazilan gyelür baβine, ve dachi derler ki: Adam tekbir, ve tamin eder, Tangri²⁷⁶ takdir eder: Taktir tekbiri bozar:*] (443)

4.6.2. Deyimler

elinden gelmek [*elinden gielmek*] (4)

sıtma tutmak [*βitma tutmak*] (4)

hisapa gelmez [*hiβapa gyelmez*] (53)

peşkeş çekmek [*peskes cfekmek*] (54)

furset düşmek [*furβet düfmek*] (54)

kılıçten geçirmek [*kilicften getfirmek*] (39)

yüz bulmak [*iuz bulmak*] (87)

haraça bağlamak [*haratfa baglamak*] (155)

yüz vermemek [*iuz vermemek*] (160)

hakından gelmek [*hakindan gyelmek*] (174)

²⁷⁴ peβtimalin.

²⁷⁵ iarunki.

²⁷⁶ Tangri.

paha biçmek [*paha bic/mek*] (210)

galip gelmek [*galip gyelmek*] (222)

pay biçmek [*pai bicsmek*] (472)

4.6.3. İkilemeler

bir ez bir ez [*bir ez bir ez*]

birer birer [*birer birer*]

fakir fukara [*fakir fukara*]

filan falan [*filan falan*]

gah gah [*gyah gyah*]

gone gon [*gione gion*]

gone gone [*gione gione*]

küçük büyük [*kuc/fuk biuk*]

sigirde sigirde [*sigirde sigirde*]

türli türli/türlü türlü [*turli turli/turlu turlu*]

4.6.4. Kalıp İfadeler

Sabanuz hayr olsun [*Szabanuz hair olβun*]

Akşamünüz hayr olsun [*Ak/amünüz hair olβun*] (1)

Geçenüz hayr (mubarek) olsun [*Get/enüz hair (mubârek) olβun*]

Allah razı olsun, Allah sana eylik virsin. [*Allah razi olβun, Allah βana ejlik virβen*]

Hoş geldün, sefa geldün [*Hos gieldün, βefa giældün*]

Şükür Tanrıye hoş. [*Sükur Tangrie, chos*] (2)

Allah kerimdür. [*Allah kerimdür.*] (13)

Allah hakkı için olsun [*Allah hakki itsün olβun*] (16)

Allahı seversen [*Allahi βeverβen*] (17)

Hoş bulduk [*Hos bulduk*] (20)

Allah yol vere. Yolunuz mubarek olsun. *[Allah iol vere. Jolunuz mubarek olβun.]* (27)

Allah bir günün bin eyleye. *[Allah bir giünün bin ejleje.]* (28)

Allah cümle işinüzi mubarek eyleye. *[Allah gsümle ifinüzi mubarek ejleje.]* (76)

Allahasmarladuk. Bizi doadan onutma. *[Allaha βmarladuk. Bizi doadan onutma.]* (80)

4.7. Anlam

4.7.1. Anlam Ekseni

Anlam bakımından birbiriyle ilişkili bulunan kelimelerde, bu ilişkiyi ortaya çıkaran ortak özelliğe anlam ekseni denilmektedir (Korkmaz, 1992: 10). Harsányi'nin metninde de bu tür kelimeler görülmektedir. Bunun nedeni yazarın kendi kültüründe, dilinde veya hafızasında tam bir karşılığı olmamasından veyahut da hafızasındaki kelimenin kendisinde uyandırmış olduğu çağrışımlardan kaynaklı olabilir. Bu sebeple Harsányi, metninde ortak özelliği olan iki kelimedenden birini parantezin dışına diğerini de içine yazarak bu ilişkiyi göstermeye çalışmıştır. Aşağıda konuyla ilgili bazı örnekler verilmiştir.

Kliselere (camilere) Nasraniye icazet var mı girmeye? *[Kliβelere (gsamilere) Naβranie igsazet varmi girmeje?]*

Ne kadar meşhur mesçitler (camiler) olmak var Stambolda? *[Nekadar meshur mefcsitler (gsamiler) olmak var Stambolda?]*

Şükür Tanrıye, ziyadesile ganimet (ucuzluk) vardır. *[Sukur Tangrie, ziadeβile ganimet (ugsuzluk) vardır.]*

Bundan Stambola varinedek kaç konak (kaç gün yol) vardır? Sayarsın. *[Bundan Stambola varingsedek kacs konak (kacs giün iol) vardır? βaiarβen.]*

4.7.2. Anlam Alanı

Zihinde aynı veya birbirine yakın kavramlar oluşturan kelimelerin meydana getirdikleri ortak alana anlam alanı denilmektedir (Korkmaz, 1992: 8). Harsányi'nin metninde bu tür kelimeler parantez içinde verilmiştir. Konuyla ilgili bazı örnekler şunlardır:

pek darulmiş (ükelenmiş) dur. Hem yol dardur, fenadur. [*pek darulmis (ükelenmis) dur. Hem iol dardur, fenadur.*]

Bin canınüz varise, sizi üldürürler (tepelerler). [*Bin gsaninüz variße, ßizi üldürürler (tepelerler.)*]

Merhimet (kerim, kıyamak) nedür anlar bilmez. Kıyas ederler ki siz gâurlarun çaşıtlersiniz. [*Merhimet (kerim, kiamak) nedür anlar bilmez. Kiaßederler ki ßiz giaurlarum²⁷⁷ cfaşıtlerißiniz.*]

4.7.3. Eş Anlamlılık veya Yakın Anlamlılık

En az iki kelimenin aynı veya birbirine yakın anlam taşımasına denilmektedir (Korkmaz, 1992: 56). CFTL'de de bu tür kelimeler bazen bir dilin diğer dillerdeki karşılıkları olarak verilirken bazen de aynı dildeki karşılıkları olarak verilmiştir. Konuyla ilgili bazı örnekler:

Her yıl (sene) niçe bin can telef olur, yahod yasırlıka düşer [*Her ül²⁷⁸ (ßene) niçe bin gsan telef olur, jahodiaßirlika düßer*]

İmdi korku ve zevaldan beri (munezze) degildür ol Saltanet? [*İmdi korku ve zevaldan beri (munezze) degildür ol Saltanet?*]

Ol ecilden, eger benüm nasihatüm tutarsen, bir kalauz (delil, rehnumay, yol göstörücü) sana lazım olur. [*Ol egfilden, eger benüm naßihatüm tutarßen, bir kalauz (delil, rehnumaj, iol gößtörigfi) ßana lazım olur.*]

Bilmezmişin ki uzak (ırak) yoldur? [*Bilmezmişen ki uzak (irak) iol dur?*]

Ol ecilden (sebebtan) anlara kılıç lazumdur. [*Ol egsilden, (ßebebtan) anlara kilits lazumdur.]*

Aynı zamanda Harsányi, metinde bazı kelimelerin kökenini parantez içinde vererek belirtmiştir.

Niçün (neiçün) deha tez gelmedün? [*Nicsün (neitzün) deha tez gyelmedün ?*]

Anam, babam, vatam (sılam) dilinden (lisanından) gayri bilmem. Şimdi görüyürüm ki, sen kardaş (karındaş) gibi ey öğüt (nasihat) verürsın. [*Anam, babam,*

²⁷⁷ giaurlarun.

²⁷⁸ iil.

vatam (βilam) dilinden (liβaninden) gairi bilmem. Symdi giörrürüm ki, βen kardas (karindas) gibi ej ögüt (naβihet) verürβen.]

5. SONUÇ

Osmanlı Türkçesi dönemine dair dil incelemeleri çoğunlukla yazı dilinin sunduğu veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Oysaki sınırlı sayıda olsalar da konuşma dilini yansıtan metinler o çağların dil yapısını isabetli tespit edebilmek için son derece kıymetlidirler. Arap harflerinin Türkçe söyleyişi işaretlemedeki yetersizliği bu metinleri daha da değerli kılmaktadır.

Osmanlı Türkçesi döneminin konuşma dili; bu topraklara siyasi, dinî, ticari amaçlarla gelmiş Batılıların yazdıkları Latin, Rum, Kiril ve Ermeni harfli sözlüklerden, gramerlerden, konuşma kılavuzlarından takip edilebilmektedir. Onların Türkçe öğrenmek ve öğretmek amacıyla kaleme almış oldukları bu metinlere çeviri yazılı metinler (transkripsiyon metinleri) denilmektedir. Bu metinler, Osmanlı Türkçesinin kalıplaşmış imlası nedeniyle yazı dilinde tespit edilemeyen kelimelerin telaffuzlarını duyulduğu şekilde yansıtmaktadır. Bu bakımdan da tarihî dönem ağız çalışmalarındaki yeri ve önemi büyüktür.

1672 yılında Jakab Harsányi Nagy tarafından yazılmış olan *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens* adlı eserde yazar; Osmanlı'daki önemli rütbeleri, hükümetin askeri gücünü, halkın kültürünü, yaşayışını, vb. konuları anlatarak Osmanlı dünyasını her yönden tanıtmayı amaçlamıştır. Eserde bu konuları anlatırken Türk atasözlerine, deyimlerine, kalıp ifadelerine yer vermesi eserin dil yönünden zenginliğini ve yazarın başarısını göstermektedir.

Bu çalışmada 17. yüzyıl Osmanlı Türkçesi konuşma dili *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens* adlı eser üzerinden imla, ses, şekil ve söz varlığı başlıkları altında incelenmiştir. İnceleme sonucunda eserin transkripsiyonunda bir kararsızlığın-ikililiğin olduğu tespit edilmiştir. Çünkü aynı kelime veya ekte farklı yazılışlar görülmektedir [*başına* (22, 443), *başına* (347, 443); *ol* (6), *öl* (421); *geçenüz* (2), *gecenün* (137); *olmadığı* (51), *oldüğümü* (71), *olduğu* (127)]. Eserde görülen bu tutarsızlığın-ikililiğin nedeni erken dönem Latin harfli Osmanlı Türkçesi metinlerinden biri olmasının yanı sıra gezdiği farklı yörelerden ya da Türkçeyi öğrendiği kişi(ler)in farklı coğrafyalardan olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca yazarın bazı kelimelerde veya biçimlerde tam olarak Türkçeye hâkim olmadığını da göstermektedir. Zira eser, hem İstanbul Türkçesinin

hem de (Batı) Rumeli Türkçesinin özelliklerini birlikte barındırmaktadır. Bu nedenle eserden hareketle dönemin dil özelliklerini kesin olarak ortaya koymak çok mümkün değildir.

Yazı dilinde Arapça ve Farsçadan alıntılanmış kelime ve tamlamaların orijinal imlalarıyla yazıldığı, eserde ise bu kelime ve tamlamaların yazılışından ziyade telaffuzunun dikkate alındığı görülmektedir [*deri (dere) dövlet (37)*, *bâr-gir > begir (126)*, *munezzeh > münezzeh > munezze (78)*, *Ahmet (Achmet 164)*, *günah (gyunach (370))*]. Eserde alıntı kelimelerin, tamlamaların, her ne kadar söylenişi dikkate alınarak yazılmış olsa da yazarın zaman zaman orijinal Arapça-Farsça imlayla konuşma dilindeki seslendiriliş (Türk söyleyişi) arasında tereddüte düşüldüğü bu tereddütlerin ikiliklere yol açtığı da tespit edilmiştir. Örneğin *niyet* kelimesi Arapçada çift "y" ile yazılmaktadır. Buna uygun olarak yazı dilinde bu yazımın etkisi görülürken konuşma dilinde bu iki "y"nin kaynaşma olayı *niyet* biçiminde görülmektedir (*niyyet [nÿjet (128)]*, *niyet [nijet (209)]*). Aynı durum *teke (168)*, *tekye [tekie (473)]* gibi birçok kelimede de görülmektedir. Bunların metinde yer almış olması bize, dili öğrendiği kişi(ler)in veya içinde bulunduğu çevrenin okuryazar olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Ayrıca hem diplomatik bir görevinin hem de eğitimci bir kimliğinin olması da bu durumda etkili olabilir. Aynı zamanda metinde Arapça kelimelerin ön ünlülerle söyleyiş meyili de kendini göstermektedir (*fürset [fürβet]*, *merhimet*).

Söz varlığı hususunda ise günümüzle bazı söyleyiş farklılıkları olsa da büyük oranda bir benzerlik olduğu tespit edilmiştir. Özellikle eserdeki kalıp sözlerin günümüzdeki kullanımlara oldukça yakınlık gösterdiği görülmektedir. Ayrıca kalıp sözlerde kullanılan ifadelerin dinî ifadelerden oluşmuş olması da bir Batılının bakış açısını yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir.

Anlam noktasında ele alındığında yazarın, eserde parantez içinde vermiş olduğu kelimelere eş anlamlılık veya yakın anlamlılık, anlam alanı ve anlam eksenini bağlamında yer vermesi; yabancı bir dil olarak öğrendiği dile (Türkçeye) hâkim olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Eser, çağdaşı olan Parigi ve Meninski'nin verileriyle karşılaştırıldığında normalin dışına çıkan yazımların olduğu görülmektedir (Har. gece/geçe [*gegse (196)*, *getfe (2)*, *çauş/çauz [cfaus (433)*, *cfauz (176)]*, *çükür [csükür (166)]*, *süç [sücs*

(175)]; Par. gice (406), çavuş (288), çıkar (71)/çuğur (301), şuc (792)/ suç (792); Men. gece (740)/gice (755)/geç (740), çauş (516)/çavuş (517), çuğur (537), suç (1612)]. Harsányi'de görülüp diğerlerinde görülmeyen bu kelimelere (*geçe*, *çauz*, *çükür*, *süç*) bakıldığında akla ilk olarak Harsányi'nin yazım yanlışı yaptığı ya da dönemin eğilimine uymadığı gelmektedir. Ancak bu kelimelerin o dönem metinlerinde çok geçmeyen veya diğer ağızlarda kullanılan bir şekli olabileceği de unutulmamalıdır. Çünkü Harsányi'de bir defa geçen gerçek [*gerg/ek* (4)] kelimesi Parigi ve Meninski'de görülmezken 18. yüzyıla ait *Joseph De Preindl'in Grammaire Turque* (1789) adlı eserinde gerçek [*guerdjchek* (111)] şekli görülmektedir.

Metinden hareketle esere dolayısıyla döneme ait dil özellikleriyle ilgili şunlar söylenebilir:

Eserde kalınlık-incelik uyumunun bulunduğu örneklerin yanı sıra bu uyumun olmadığı örnekler de bulunmaktadır. Uyumun olmamasının nedeni eserin İstanbul Türkçesinin yanında kalınlık-incelik uyumunun dışına çıkan kullanımların görüldüğü Batı Rumeli Türkçesi (Németh, 1983: 123; Gülsevin, 2017: 12) özelliği göstermiş olmasından kaynaklı olabilir. Dudak uyumu bakımından ise bazı eklerin geçiş bazı eklerin düzensizlik bazılarının uyum ya da uyumsuzluk (ters uyumsuzluk) safhasında olduğu görülmektedir. Bu nedenle eserden hareketle 17. yüzyılda dudak uyumunun bütün eklerde aynı derecede uyuma girmediği hâlâ bir geçiş aşamasında olduğu söylenebilir. Aynı zamanda Batı Rumeli Türkçesinin bir özelliği olarak {-miş} eki ve {-ince} ekinin tek varyantlı olduğu tespit edilmiştir.

Türkçenin aslî seslerinden biri olan /ɲ/ sesinin bazen /n/ bazen de /m/ olduğu görülmüştür.

Bu yüzyılda ilk hecede /ö/ sesinin /ü/'ye daraldığı, /u/ sesinin /o/'ya genişlediği görülür. Bu ilk hecede /ö/ > /ü/ daralma olayının Batı Rumeli Türkçesine ait bir özellik olduğu saptanmıştır.

Devrik cümle yapılarının bu yüzyılda özellikle Batı Rumeli Türkçesinde sıkça tercih edildiği tespit edilmiştir.

Son olarak bu çalışmanın genişletilerek ve aynı dönemde yazılmış diğer eserlerle karşılaştırılması yapılarak tarihî ağız çalışmalarına katkı sağlayacağına ayrıca yabancı dil olarak Türkçe öğretimi konusunda da bu çalışmanın günümüz çalışmalarına farklı bir bakış açısı getireceğine inanmaktayız.

6. DİZİN

6.1. Gramatikal Dizin

A

a < [a] ey. Seslenme sözü.

a. 5, 26, 37, 67, 72, 77, 80

[=7]

abdest < [abdeft] ibadet yapmak için belli bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazıları mesh etme.

a. 482

[=1]

acaba < [agsaba] şüphe, tereddüt.

a. 57, 72, 111, 140, 215

[=5]

acami < [agsami] acemi, tecrübesiz, maharetsiz.

a. 366

[=1]

acamoglan < [agsamoglan] acemi oğlanı. bk. **acamoglanı**

a.+lar 168

a.+lardan 145, 150

a.+larun 149

[=4]

acamoglanı < [agsamoglanı] yeniçeri ocağında yetiştirilmek üzere tutsaklardan veya Hristiyanlardan

devşirme yoluyla toplanan çocuk. bk.

acamoglan

a. 149, 150, 169, 169

[=4]

acayib < [agsaib] acayip.

a. 138

[=1]

aceb < [agseb/agfeb] acep.

a. 22, 77

a.+tür 139

[=3]

aciz

aciz kal- < [agsiz/agfız kal-] çok uğraşmasına karşın bir işi yapamamak, âciz kalmak.

a. kalmış [mis] 490

a. kalur 142

a. kalür 201

[=3]

aç < [agf] aç, tok olmayan.

a.+tur 58

[=1]

aç- < [acf-/acs-] açmak.

a.-arlar 83

a.-arsın [arβen] 3

a.-mak 106

a.-maz 3

a.-mazdan 108

Ayrıca bk.

gözün [gyözün] a.- 19, 248

[=7]

açık < [ačfık/acsik] açık, kapalıının zıddı.

a. 101, 369

a.+tür 60, 80 141

[=5]

açıl- < [ačfıl-] 1. açılmak, bir işin, yolun, kısmetin açılması.

a.-dı 224

a.-ür 35

2. rengin koyuluğunu, canlılığını kaybetmesi.

a.-miş 434

[=3]

ad < [ad] ad, isim.

a.+ile 216

a.+ını [ini] 473

a.+ıyle [iile] 201, 254

[=4]

ada < [ada] deniz veya göl sularıyla çevrilmiş küçük kara parçası, cezire.

a.+larde 156

[=1]

adam < [adam] erkek kişi.

a. 20, 50, 77, 78, 90, 128, 215, 340, 443

a.+a 22, 40

a.+dür 37, 372

a.+ısı [iβi] 38

a.+ısıdur [iβidür] 282

a.+sın [βen] 77

a.+lar 156, 367, 421, 441, 475

a.+lardan 366

a.+ları [lari] 92, 219, 369

a.+larun 405

a.+ünüzle 98

[=27]

adamcık < [adamgsik/adamgfik] küçük, hakir ve mazlum adam. bk.

ademcık

a.+lar 341

a.+tür 37

[=2]

adem < [adem] insan, insanoğlu, adam.

a. 19, 82, 89

a.+ler 119

a.+lerden 9

a.+lere 60

a.+lerinden 128

a.+lerün 87, 131, 342

[=10]

ademcik < **[ademgsik]** adamcık,
insancık. bk. **adamcık**

a. 78

[=1]

adet < **[adet]** âdet.

a. 3, 95, 96, 103, 145, 238, 363,
370, 401, 405, 407, 408, 472

a.+i 3 106, 253,

a.+ini 362, 387

a.+leri 132, 407

a.+lerini 96, 144, 419

[=23]

adil < **[adil]** adaletli, âdil.

a. 443

[=1]

adu < **[adu]** düşman, adû.

a.+leri 221

[=1]

aferim < **[aferim]** aferin.

a. 63

[=1]

aga < **[aga]** ağa.

a. 176, 201, 202, 215, 339, 386,
490

a.+dan 174

a.+m 36, 67

a.+nun 209, 209

a.+sı [βi] 421

a.+sıdür [βidür] 266

a.+sına [βina] 175, 175

a.+sını [βini] 196

[=17]

agır < **[agır]** ağır, yoğun, çetin, güç,
zor, çok, değerli, ciddi.

a. 252, 254, 339, 366, 418, 441

a.+dür 59

[=7]

agırt- < **[agırt-]** ağrıtmak.

a.-mam 117

[=1]

agız < **[agız]** ağız.

a.+inde [inde] 443

a.+ından [indan] 368, 405

a.+ımı [ini] 426

a.+le 369

[=5]

agla- < **[agla-]** ağlamak.

a.-rlar 427

a.-yup [iup] 426

[=2]

ahd < **[ahd]** söz, söz verme, and,
yemin.

a. 84, 216, 219, 221

a.+ında [inda] 387, 387

[=6]

ahır < [ahir] ahır.

a.+a 61

a.+da 61, 62

a.+ım [im] 61

a.+lerinde 126

a.+ün 61

[=6]

ak < [ak] beyaz.

a. 296, 296

[=2]

akarsu < [akar bu] akarsu.

a.+lar 22, 156

[=2]

akça < [akcfa] para. bk. akçe

a.+n 35, 136

[=2]

akçe < [akcfe/akcse] para. bk. akça

a. 24, 26, 27, 29, 32, 35, 74, 76,
78, 87, 88, 117, 117, 117, 117, 117,
135, 136, 150, 155, 160, 210, 258,
259, 259, 347, 371, 402, 409

a.+dür 32

a.+müz 34

a.+si [βi] 33, 98

a.+sini [βini] 66

a.+ye [ie/je] 34, 66

a.+yi [i] 128

a.+yle [ile] 33, 34, 93, 369

[=41]

akçesiz < [akcfeβiz/akcseβiz] parasız.

a. 33, 258, 368, 369, 370

[=5]

akıl < [akil] akıl. bk. akl

a. 87, 215

a.+ile 95, 361

[=4]

akıllı < [akilli] akıllı.

a. 281, 387

a.+dur 9

[=3]

akıllıg < [akillig] akıllılık.

a.+a 338

[=1]

akılsız < [akilβiz] akılsız.

a. 254, 372

[=2]

akl < [akl] akıl. bk. akıl

a.+ı [i] 294, 342

a.+ıme [ime] 109

a.+ına [ina] 442

a.+ından [indan] 371, 371

aklı ir- < **[akli ir-]** kavramak,
anlayabilmek, aklı ermek.

a. irmez 363

[=7]

aknum < **[aknum]** hipotez.

a.+ını [ini] 442

[=1]

akraba < **[akraba]** akraba.

a.+larine [larine] 407

[=1]

akşam < **[akşam]** akşam.

a. 5, 482

a.+adək 5

a.+ünüz 1

[=4]

aktapod < **[aktapod]** ahtapot.

a. 63

[=1]

al < **[al]** aldatma, düzen, tuzak, hile.

a. 132

[=1]

al- < **[al]** almak.

a. 62, 67, 122, 130, 136

a.-alum 109, 125

a.-an 371

a.-ayım [aim] 128

a.-dı [di] 281

a.-dikten [dikten] 48, 139

a.-duk 135

a.-dum 35

a.-ır [ir] 371

a.-ıyür [iür] 155

a.-ma 131

a.-maduk 402

a.-maga 112, 113

a.-mak 114, 119, 133, 155

a.-mam 117

a.-maya [maja/maia] 119, 126

a.-mayan [maian] 371

a.-mayince [maingse] 125

a.-maz 76, 346

a.-mazlar 152, 153, 156

a.-maz+(nasihet [naβihet] al-)

387

a.-mazse [mazβe] 341

a.-mazsınlar [mazβinlar] 371

a.-mişiken 125

a.-miştur 369

a.-sam [βam] 121

a.-sın [βin] 171, 409

a.-sınlar [βinlar] + (haraç

[harats] al-) 161

a.-up 86, 144, 210

a.-ur 123
a.-urlar 55, 69
a.-urse [urße] 56
a.-ursanız [urβanız] 130
a.-ür 61, 152, 155, 249, 258,
259, 347, 418, 473
a.-ürdi 259
a.-ürlar 127, 150
a.-ürse [ürße] 419
a.-ürüm 124
Ayrıca bk.
icazet [igsazet] a.-dılar [dilar]
166
intikam a.-maya [maia] 386
icazet [igsazet] a.-ür 254
intikam a.-ürlar 198
[=69]
alabaluk < [alabaluk] alabalık.
a. 63
[=1]
alaca bulaca < [alagsa bulagsa] alaca
bulaca.
a. 434
[=1]
alay < [alaj/alai] cemaat, kalabalık,
topluluk; tören alayı.

a. 74, 98, 111, 126, 200, 201,
216, 233, 294, 340, 421, 433
a.+ile 99, 101
a.+le 103, 420
[=16]
alçak < [alçjak/alcsak] aşağılık, hain;
ucuz.
a. 342, 407
[=2]
alda- < [alda-] kandırmak. bk. **aldat-**
a.-rlar 87, 131
[=2]
aldan- < [aldan-] aldanmak.
a.-miş [mis] 402
[=1]
aldat- < [aldat-] aldatmak, bk. **alda-**
a.-maga 369
a.-mam 16
[=2]
aldır- < [aldır-] aldırmaq.
a.-miş [mis] 347
[=1]
aleh < [aleh] aleyh, karşı, karşıt.
a.+ine 405
[=1]
alelacele < [alelagsele] alelacele.
a. 426

[=1]

alelhusos < [alelhuβoβ] alelhusus. bk.

alelhusus

a. 296

[=1]

alelhusus < [alelhuβuβ] özellikle. bk.

alelhusos

a. 10, 39, 119, 196, 216, 246,
248, 363, 369, 426, 444

[=11]

alem < [alem] dünya, cihan, evren.

a. 33, 112, 120, 386, 441

a.+de 368, 368

a.+e 38

a.+i 233, 405

a.+ün 32, 142, 443

[=13]

algetür- < [algeter-] alıgetirmek.

a.-üp 103

[=1]

algit- < [algit-] alıgitmek.

a.-üp+(algid-) 102

[=1]

alıko- < [alıko-] alıkomak.

a.-dı [di] 224, 282

a.-mak 408

a.-miş [mis] 444

a.-miştir [miştur] 442

a.-r 98

a.-rlar 143, 155

a.-sunlar [βunlar] 47

a.-yup [jup] 427

[=10]

alın- < [alin-] satın alma işi yapılmak.

a.-ür 134, 135

[=2]

alış- < [alıf-] alışmak.

a.-tük 68

[=1]

alışveriş < [alis veris/alısveriş]

alışveriş. Metinde parantez içinde
ticaret karşılığı verilmiştir.

a. 219

a.+te 369

[=2]

Allah kerim < [Allah kerim] "Tanrı,

Allah büyüktür, ona güvenmeli"

anlamında kullanılan bir söz.

a.+dür 13, 421

[=2]

Allah smarla- < [Allah βmarla-]

Allah'a ısmarladık. bk. **Allahasmarla-**

a.-duk 27

[=1]

Allahasmarla- < [Allaha βmarla-]

Allah'a ısmarladık. bk. **Allah smarla-**

a.-duk 80

[=1]

almas < [almas] elmas. bk. **elmas**

a.+larle 102

[=1]

alt < [alt] emrinde, hakimiyetinde bulunmak; maruz kalmak; üst karşıtı.

a.+ında [inda] 49, 50, 100, 149, 152, 154, 196, 220, 282, 408

a.+ındadır [indadır] 296

[=11]

altı < [alti] altı (sayı).

a. 115, 134, /247, 249, 253, 259, 266, 267, 476

[=9]

altıncı < [altingfi] altıncı (sıra sayısı).

a. 267

[=1]

altmış < [altmis] altmış (sayı).

a. 61, 116, 210, 370

a. bin 48, 50, 51, 224

a. bir 116

a. iki 116

[=10]

alton < [alton] altın. bk. **altun**

a. 33, 165, 166, 281, 281, 282,

339

a.+ile 35

[=8]

altonlı < [altonli] altınlı.

a. 347, 427

[=2]

altun < [altun] altın. bk. **alton**

a. 35

a.+um 34

[=2]

amber < [amber] güzel koku.

a. 133

[=1]

amel < [amel] amel.

a.+ile 216

[=1]

an < [an] zamanın bir parçası.

a.+e 68, 136, 282

[=3]

an- < [an-] *añ-* anmak, söylemek.

a.-arlar 201

a.-mak 136, 453

a.-mazsınlar [mazβınlar] 161

[=4]

ana < [ana] *aña* ona.

a. 99, 341, 363, 368, 386

[=5]

ana < [ana] anne.

a.+m 15, 16

a.+sı [βi] 9, 164, 408

a.+sına [βina] 407

[=6]

ancag < [angsag] ancak. bk. **ancak**

a. 47, 156

[=2]

ancak < [angjak/angsak] yalnızca, sadece; en fazla, en çok, olsa olsa; lakin, ama, fakat, yalnız; anca, zamanla; sonunda, böylece; güçlkle, zar zor. bk. **ancag**

a. 5, 17, 16, 33, 41, 50, 51, 52, 61, 74, 85, 89, 92, 106, 114, 126, 134, 139, 141, 154, 161, 165, 224, 235, 281, 341, 363, 368, 387, 401, 402, 426, 443, 453, 473

[=35]

anda < [anda] onda, orada.

a. 57, 57, 66, 69, 99, 102, 129, 138, 149, 369, 371, 372, 408, 421, 433, 433, 444

a.+yız [iz] 59

[=18]

andan < [andan] ondan.

a. 107

[=1]

andan ötüri < [andan oturi] ondan dolayı, ondan ötüri. bk. **andan ütüri**

a. 4, 88, 99, 170, 216, 224, 341, 367, 401, 421, 425, 443, 473, 490

[=14]

andan sonra < [andan βonra] ondan sonra.

a. 21, 91, 99, 144, 224, 347, 408, 427

[=8]

andan ütüri < [andan uturi] ondan ötüri. bk. **andan ötüri**

a. 120

[=1]

anıl- < [anil-] anılmak, zikrolunmak, hatırlanmak.

a.-miş [mis] 139, 281, 401, 458

[=4]

ağla- < [angla-] bilmek, anlamak, idrak etmek, öğrenmek.

a. 114, 453

a.-madum 26, 43

a.-rsın [rβen] 14

[=5]

anlar < [anlar] onlar.

a. 38, 93, 98, 105, 107, 112, 129, 134, 145, 165, 199, 202, 216, 221, 401, 407, 407, 418, 419, 427, 472, 473, 473

a.+a 39, 48, 81, 112, 198, 347

a.+dan 86, 129, 139, 341, 444

a.+e 36

a.+ı [i] 87, 102, 130, 145, 165, 165, 175, 254, 361, 362, 458, 482

a.+le 57, 94, 127, 219

a.+un 54, 87, 110, 110, 132, 160, 164, 166, 168, 174, 215, 220, 220, 254, 293, 340, 371, 427, 433, 433, 472, 472, 472, 492

[=75]

ant

ant iç- < **[ant içf-]** bir yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek. Metinde parantez içinde "yemin et- (yemin it-)" karşılığı verilmiştir.

a. içerdüm 215

[=1]

anun < **[anun]** onun.

a. 387

[=1]

ara < **[ara]** ara, iç; içinde, arasında, ortasında; kişilerin veya toplulukların

birbirine olan durumu veya ilgisi, ilişki, samimiyet

a.+lerinde 433

a.+lerinde 149

a.+muzde 405

a.+müzde 29, 30

a.+sında [βinda] 211, 296, 296, 340, 368, 473

a.+sında [βinde] 142, 198, 401

aradan kaldır- < **[aradan kaldır-]** iş yapma imkânını yok etmek.

a.+dan kaldırüp 223

a.+lerinden kaldırincedek < [ingsedek] 86

[=16]

ara- < **[ara-]** aramak.

a.-mak 151

a.-mazsem [βem] 222

a.-yür [ür] 224

[=3]

araba < **[araba]** araba.

a.+yle [ile] 9

a.+dan 96

a.+lar 48

a.+ları [lari] 53

[=4]

arı < **[ari]** temiz, saf.

a. 88, 90, 294, 405

[=4]

arif < [**arif**] bilen, bilgili, irfan sahibi.

a. 90, 364, 405

[=3]

armut < [**armut**] bir meyve, armut.

a. 72

a.+lere 210

[=2]

arpa < [**arpa**] arpa.

a. 60, 76, 368

[=3]

arpalık < [**arpalık**] Osmanlılarda memurlara görevden ayrıldıktan sonra bir tür emeklilik maaşı olarak verilen gelir.

a. 249

[=1]

arpasu < [**arpaşu**] bir tür bira, arpa suyu.

a. 64, 68

[=2]

arşın < [**arşin**] uzunluk ölçüsü.

a. 117, 117, 121, 121

[=4]

arz agalar < [**arz agalar**] has odalılar hakkında kullanılan bir tabirdi. Mâruzat bildirdikleri için bu adı

almışlardır. Arz ağaları; hasodabaşı, silâhtar, çuhadar ve rikâbdardır.

a. 297

[=1]

arzohal < [**arzohal**] arzuhâl.

a. 100, 160, 254

a.+lerini 253

[=4]

arzu < [**arzu**] arzu, istek.

a.+m 294

[=1]

asako- < [**aşako-**] bir şeyi asmak.

a.-rlar 56

[=1]

asakodur- < [**aşakodur-**] birini astırmak.

a.-miş [mis] 167

[=1]

asalet < [**aşalet**] asalet.

a.+te 281

a.+ten 134

[=2]

asitanei seadet < [**aşitanei şeadet**] sultan sarayı.

a.+e 281

a.+te 36

[=2]

asker < [aβker] asker.

a. 8, 38, 45, 50, 51, 52, 55, 56,
56, 151, 151, 198

a.+e 199

a.+i 38

a.+ile 45, 224

a.+le 51

a.+ün 43, 52

[=19]

asl < [aβl] kök, ait, kimlik; sebep,
neden; gerçek, hakikat, doğru; öz.

a.+ı [i] 4, 13, 21, 39, 73, 88,
90, 140, 166, 168, 294, 342, 342, 405,
452

[=15]

aşa < [aʃa] aşağı, aşağıya.

a. 124

[=1]

aşakı < [aʃaki] alt, aşağı.

a. 139

[=1]

aşçı < [aʃcʃi] aşçı.

a. 145, 227, 433

a.+lar 297

a.+lere 76, 79

[=6]

aşık < [aʃik] âşık.

a.+ılerün [ilerün] 346

a.+ısıdür [iβidür] 347

a.+ıyle [iile] 408

[=3]

aşikâre < [aʃikiare] apaçık, görünüşe
göre, açıkça.

a. 40, 120, 442

[=3]

at < [at] at.

a. 21, 23, 61, 61, 126, 126

a.+a 22, 27, 99, 420

a.+ı [i] 22, 129, 130, 130

a.+ile 370

a.+ıyle [iile] 17

a.+lar 23, 23, 48, 61, 76, 129,
130, 131

a.+lara 26, 368, 370

a.+ları [lari] 135

a.+larımüz [larimüz] 75

a.+larımuızı [larimuzi] 61

a.+larınüz [larinüz] 61

a.+larıyle [lariile] 130, 130

a.+larum 13

a.+larun 79, 132

a.+larün 13, 24,

a.+ta 97

a.+tan 76, 96, 99

a.+um 21

a.+un 59

[=44]

at- < **[at-]** atmak.

a.-up 164

[=1]

atıl- < **[atıl-]** atılmak.

a.-an 93

[=1]

atlas < **[atlasz]** yüzü parlak, sık dokunmuş bir ipekli kumaş türü, saten.

a. 259

[=1]

atlı < **[atli]** atı olan; atlı asker.

a. 22, 48, 49, 52

[=4]

at pazar < **[at pazar]** atların pazarlandığı yer, at pazarı.

a.+a 126, 126

[=2]

atsız < **[atβiz]** atı olmayan.

a. 23

[=1]

avare < **[avare]** boş.

a. 235

[=1]

avla- < **[avla-]** avlamak.

a.-r 9

[=1]

avret < **[avret/avret]** karı, eş, kadın, avrat.

a. 408, 418, 418, 426, 426, 426, 426, 473

a.+e 407, 407, 418

a.+i 407

a.+le 370

a.+ler 427

a.+lerinden 340

a.+lerini 164

a.+lerün 293

[=17]

ay < **[aj/ai]** yılın on iki bölümünden her biri, mah; süre.

a. 11

a.+adak 234, 341

[=3]

ayag < **[aiag]** ayak, ön, yan, yamaç, makam.

a.+inüze [inüze] 98

[=1]

ayak < **[ajak/aiak]** ayak.

a. 201

a.+inun [inun] 407

a.+le 141

a.+ları [lari] 130, 130
[=5]

ayet < **[aiet]** Kur'an surelerini oluşturan kısımlardan her biri.

a.+ler 427
[=1]

aygır < **[aigir]** erkek at, aygır.

a. 130, 130, 130
[=3]

ayık < **[aik]** aklı başında, ayık; sarhoş olmayan.

a. 90
a.+tür 370
[=2]

ayırıl- < **[ajiril-]** ayrılmak, uzaklaşmak, bırakmak. bk. **ayırıl-**

a.-üp 120
[=1]

ayp < **[aip]** ayıp.

a.+tur 3, 136
[=2]

ayrıl- < **[airil-]** ayrılmak, uzaklaşmak, bırakmak. bk. **ayırıl-**

a.-üp 472
[=1]

az < **[az]** miktar, sayı anlamında az; biraz; süre, zaman olarak az.

a. 47, 55, 77, 95, 151, 169, 347, 367
[=8]

az say- < **[azfaj-]** azımsamak, küçümsemek.

a. 86
[=1]

azametlü < **[azametlü]** büyük, ulu, azametli.

a. 83
[=1]

azim < **[azim]** büyük, çok büyük; kararlı, kıymetli, değerli, güzel, iyi; kötü anlamda büyüklük, büyüklenmek veyahut da kasıtlı.

a. 7, 82, 94, 101, 119
[=5]

aziz < **[aziz]** kıymetli.

a. 118
[=1]

B

baba < **[baba]** baba.

b.+m 15, 16, 372
b.+nun 442
b.+sı [βi] 10, 167, 253, 282, 408, 420
b.+sına [βina] 407
b.+sınınun [βinun] 420

b.+sınün [szinün] 282

[=13]

bade < **[bade]** şarap.

b. 68, 71

b.+nün [nun/nün] 66, 66

b.+si [βi] 66

b.+sin [βin] 66

[=6]

bade < **[bade]** bunun üzerine, sonra, ba'de.

b. 210

[=1]

badehu < **[badehu]** ondan sonra, sonra.

b. 21, 32, 90, 97, 99, 150, 151, 254, 296, 363, 473

[=11]

bag < **[bág]** bağ, üzüm bağı.

b.+lar [lár] 69

[=1]

bağışla- < **[bagisla-/bagi]la-** bağışlamak, affetmek.

b.-ya [ja] 444

b.-yup [iup] 199, 249

[=3]

bagla- < **[bagla-]** yapmak, ilgisini yoğunlaştırmak; düğümlmek; gönlü kazanmak veyahut da güçlenmek;

anlaşma yapmak; kendine bağlı duruma getirmek; ortaya çıkarmak; zapt etmek; anlaşmak, dost olmak; birinde bir şeye karşı ilgi, istek uyandırarak o şeye yakınlık duymasını sağlamak; kıyas etmek; edinmek, (âdet edinmek).

b. 62

b.-dı [di] 39

b.-dıkları [dikleri] 281

b.-dılar [dılar] 341

b.-mak 216, 219

b.-maya [maja] 198

b.-miş [mis] 154

b.-r 224

b.-r+(adet bağla-) 363

b.-r+(kuvvet bağla-) 87

b.-yup [iup] 165, 282

Ayrıca bk.

haraça [haratʃa] b.-r 155

[=14]

baglan- < **[baglan-]** bağlanmak, sadık olmak.

b.-miş [mis] 95

[=1]

bağlı < **[bagli]** bağlı, gerçekleşmesi bir şartı gerektiren; sadık.

b. 29, 282, 418, 443

[=4]

baha < [**baha**] paha. bk. **paha**

b.+dan 211

[=1]

bak- < [**bak-**] bakışı bir şey üzerine çevirmek; ilgilenmek; yerine getirmek.

b. 5, 26, 37, 72, 77, 80

b.-ar 103

b.-madı [madi] 387

b.-mak 387

b.-maz 160, 234

b.-mazlar 55, 153, 153

b.-mayup [jup] 210

b.-tıktan 401

b.-üb 408

[=17]

bakçe < [**bakçe**] bahçe.

b.+ler 113

b.+lerde 170

b.+ye 160

b.+yi [i] 160

[=4]

bakır < [**bakır**] bakır.

b.+dan 138

[=1]

baklava < [**baklava**] baklava.

b.+lar 72

[=1]

bal < [**bal**] bal.

b.+a 210

[=1]

balmum < [**balmum**] balmumu.

b. 408

b.+lar 408

[=2]

balsu < [**balŕu**] balsuyu.

b. 64

[=1]

baltacı < [**baltacı**] Osmanlılar'da sarayın bîrun görevlilerden zümrenin adı.

b.+lar 297

[=1]

baluk < [**baluk**] balık.

b.+a 210

b.+lar 63

[=2]

bana < [**bana**] bana.

b. 3, 6, 16, 19, 23, 25, 30, 57, 58, 65, 67, 70, 81, 90, 92, 123, 161, 168, 168, 197, 219, 226, 267, 338, 339, 372, 401, 405, 432, 458

[=30]

barışık < [**barişik**] barış durumunda olma.

b. 84

[=1]

bas- < [**baş-**] basmak, etmek, kaplamak.

b.-maga 56

b.-tıgı [tigi] 57

b.-tılar [tilar] 72

Ayrıca bk.

yemini+ni b.-ar 369, 387

[=5]

baş < [**baş/bas**] baş, kafa, kelle; bir şeyin ucu; iyi veyahut da büyük; ilk, önemli.

b. 8, 47, 133, 170, 209, 224, 227, 248, 296, 296, 341, 347, 420, 420, 426

b.+ı [i] 118, 254, 426

b.+ıdur [idur] 347

b.+ım [im] 117, 117, 118, 441

b.+ıme [ime] 490

b.+ımüze [imüze] 41

b.+ın [in] 3, 3, 102

b.+ına [ina] 347, 443

b.+ıne [ine] 5, 22, 443

b.+ından [indan] 216

b.+ını [ini] 3

b.+ıyle [iile] 119

b.+larına [larina] 402

b.+larını [larini] 113

baş kaldır- < [**bas kaldır-**] karşı gelmek, isyan etmek.

b. kaldırüp 196

baş tut- < [**bas tut-**] baş tutmak, elebaşı olmak.

b. tutar 142

[=40]

baş kapı oğlanı < [**bas kapi oğlani**] sarayın kadınlar dairesinin baş kapıcısına verilen addır. Siyahî hadım ağalarındandır.

b. 296

[=1]

başka < [**başka/baska**] başka.

b. 3, 75, 75, 132, 132, 155, 155, 160, 267, 363, 363, 363, 363, 363, 364, 364, 433, 433, 472

[=19]

başla- < [**basla-**] başlamak.

b.-dı [di] 168, 198

b.-dılar 198

b.-mak 253

b.-yalum [jalum] 115

b.-(y)up [up] 364

[=6]

başı < [basli] başı olan.

b. 139

[=1]

baş papaz < [bas papaz] papazların başı olan din adamı, başpapaz.

b. 160

[=1]

bayagi < [bajagi/bayagi] genellikle, gerçekten; oldukça, epey, bayağı.

b. 169, 361, 402

[=3]

bayraktar < [bajraktar] Osmanlı askerî teşkilatında bir bölük veya birliğin bayrağını taşımakla görevli kimse.

b. 227

[=1]

bazı < [bazi] bazı, birtakım, kimi, bazen.

b. 9, 49, 49, 50, 109, 113, 119, 133, 144, 151, 154, 155, 160, 165, 166, 174, 200, 238, 362, 426, 427, 473

b.+leri 235

b.+sı [ji/βi] 48, 48, 48, 48, 176, 176, 176, 176, 176, 176, 176, 176, 176, 235, 235, 442, 453

[=40]

becereme- < [begsereme-]

becerememek, tamamlamamak, bitirememek.

b.-yürüm [ürüm] 364

[=1]

beg < [beg/begh] sözü geçen, nüfuzlu, soylu, efendi, bey.

b. 135, 176, 200, 234, 338, 401, 433

b.+ler 252, 427

b.+lere 46

b.+leri 252

b.+lerini 281

[=12]

begir < [begir] beygir, at.

b.+ler 126

b.+leri 62

b.+lerün 24

[=3]

beglerbeg < [beglerbeg] Osmanlı taşra teşkilatında en büyük idarî birim olan eyaletin askerî ve idarî âmiri, beylerbeyi.

b.+ler 252

b.+lere 46

[=2]

beglerbeglik < **[beglerbeglik]**
Osmanlı'da beylerbeyi tarafından
yönetilen idarî birim, beylerbeylik.

b. 258

b.+i 258

[=2]

beglik < **[beglik]** beylik.

b. 258

[=1]

bekçi < **[bekçî]** bekçi.

b.+lere 108

[=1]

bekle- < **[bekle-]** beklemek, durmak.

b.-r 419

b.-riz 41

b.-rler 371, 408

b.-ye [ie] 44, 44

b.-yim [eim] 490

b.-yüp [jüp] 372

[=8]

bekri < **[bekri]** içkiye düşkün, sarhoş.

b.+dür 369

[=1]

bela < **[bela]** gam, keder, tasa, belâ.

b.+dan 153

[=1]

belirsiz < **[belirîiz]** belli olmayan,
belirsiz.

b. 405

b.+dür 420, 433

[=3]

belki < **[belki]** belki.

b. 7, 20, 37, 72, 89, 108, 168,
234, 294, 386, 472

[=11]

belli < **[belli]** bilenen açık, belli.

b. 20, 137, 201, 235, 266, 296,
347, 444

b.+dür 78, 281, 282, 405, 433

[=13]

bellibaş < **[bellibas]** bellibaşlı. bk.

bellibaşlı

b.+lardan 99

b.+ları [lari] 201

b.+larınün [larinün] 201

[=3]

bellibaşlı **[bellibasli]** bellibaşlı. bk.

bellibaş

b. 101, 102, 126, 258, 371

b.+y1 [i] 372

[=6]

ben < **[ben]** ben.

b. 4, 5, 7, 17, 19, 20, 23, 24,
25, 25, 26, 28, 28, 34, 35, 36, 70, 77,

81, 82, 96, 109, 114, 128, 136, 219,
222, 366, 386, 401, 457

b.+de 65, 92, 124

b.+den 31, 81, 222

b.+i 4, 31, 60, 83, 114, 133,
222, 362, 362

b.+üm [üm/um] 13, 15, 18, 28,
36, 37, 41, 48, 57, 61, 65, 72, 81, 122,
169, 198, 198, 209, 215, 215, 215,
219, 222, 222, 259, 346, 372, 405,
475

b.+ümle [ümle/umle] 35, 401

[=77]

bencilay < [bengîlai] bencilayın,
benim gibi.

b. 25

[=1]

bendenüz < [bendenüz] bana,
kulunuz, bendeniz.

b. 114, 338

b.+den 363, 401

b.+e 3

b.+im 37

b.+ün 136

[=7]

beḡli < [bengli] uyuşturucu etkisi olan
ban otu tohumu kullanan sarhoş
kimse, bengli.

b.+dür 369

[=1]

benze- < [benze-] benzemek.

b.-mez 432

b.-r 432, 442

b.-rsiniz [βiniz] 15

[=4]

beraber < [beraber] beraber, birlikte.

b. 174, 175

b.+dür 174

[=3]

berber < [berber] sünnetçi.

b. 420, 421

b.+i 421

[=3]

berberbaşı < [berberbaşı] saray
berberlerinin yöneticisi.

b. 297

[=1]

berhurdar

berhurdar ol- < [berhurdar
ol-] "iyi günler göresin" anlamında
kullanılan bir iyi dilek sözü, "berhurdar
ol".

b. ol 63

[=1]

beri < [beri] uzak.

b. 11, 33, 216, 405

b.+dür 78, 443

[=6]

beri < **[beri]** bir zamandan itibaren, -
dan beri; öte karşıtı.

b. 20, 58, 60, 75, 143, 219, 233

[=7]

bertaraf

bertaraf ko- < **[bertaraf ko-]**
defetme, bir tarafa bırakmak. bk.

bertarafa ko-

b.-yup [jub] 405, 473

[=2]

bertarafa ko- < **[bertarafa ko-]** defetmek, bir tarafa bırakmak. bk.
bertaraf ko-

b. 234

b.-yup [jub] 342

[=2]

besle- < **[beşle-]** beslemek.

b.-mek 156

b.-riz 372

b.-rler 127, 371, 371

b.-sin [βin] 409

b.-yen [jen] 198

[=7]

beş < **[bes/beş]** beş (sayı).

b. 44, 115, 341, 368, 421, 482

b.+tur 482

b. yüz [b. iuz] 123

[=8]

beşinci < **[beşingsi]** beşinci.

b. 267, 482

[=2]

better < **[better]** beter.

b. 64

[=1]

be(y)az < **[beaz]** beyaz.

b. 63, 426

[=2]

beyn < **[bejn]** beyin.

b.+üm 441

[=1]

bez < **[bez]** bez, kumaş.

b.+den 434

b.+e 426

[=2]

bezirgan < **[bezirgyan/bezirgian]**

bezirgan, tüccar.

b. 114, 364, 433

b.+lara 294

[=4]

biç- < **[bic/-bics-]** biçmek.

b.-tigi 210
b.-tikleri 211
Ayrıca bk.
paha b.-er 210
pay b.-mek 472
[=4]
bideb < **[bideb]** bî-edeb, edepsiz.
b. 342
[=1]
bihadd < **[bihadd]** bî-hadd, hadsiz, sonsuz, sınırsız.
b. 442
[=1]
bil- < **[bil-/bill-]** bilmek
b. 46, 83, 137, 176, 252, 296, 367
b.-digimüz 362, 362
b.-digüm 402, 491
b.-en 90
b.-gil 22
b.-in 267
b.-ır [er] 13, 40, 137, 202, 235, 339, 346, 363
b.-ırız [eriz] 441
b.-ırlar [erler] 132, 473
b.-ırsem [erþem] 222
b.-ırsen [erþen] 366

b.-ırsın [erþen] 31, 156, 224, 401
b.-ırüm [erüm] 13, 25, 77, 220
b.-medigi 405
b.-medigüm 11, 444
b.-medikleri 402
b.-medügüm 296
b.-mege 490
b.-mek 14, 74, 107, 209, 233, 246, 340, 363, 366, 458, 473
b.-mem 15, 17, 41, 73, 140, 282, 457, 490
b.-memek 233
b.-memiş [memis] 402
b.-men 7, 13, 46, 57, 219
b.-meszen [meßzen] 46
b.-meyene [meiene] 18
b.-meyenlerün [mejenlerün] 402
b.-meyince [meingse] 81, 362
b.-meyüp [meiüp/mejüp] 108, 341, 369
b.-mez 38, 87, 259, 340, 369
b.-meziz 75
b.-mezler 64, 128, 442, 442
b.-mezmisin [mezmiþen] 21, 38, 232
b.-mezsın [mezßzen] 13

b.-miş [mis] 238, 492

b.-sın [βen] 91, 120

b.-üp 387

[=94]

bilasebeb < **[bilasebeb]** bilâsebeb, sebepsiz.

b. 222

[=1]

bildir- < **[bilder-]** bildirmek, anlatmak. bk. **bildir-**, **bildür-**

b. 209

[=1]

bildir- < **[bildir]** bildirmek, anlatmak. bk. **bildir-**, **bildür-**

b.-mek 386

b.-miş [mis] 490

b.-üp 84

[=3]

bildür- < **[bildür-]** bildirmek, anlatmak. bk. **bildir-**, **bildir-**

b.-ür 175

[=1]

bile < **[bile]** bile.

b. 98

[=1]

bileme- < **[bileme-]** bilememek.

b.-(y)ür [emeür] 368

[=1]

bilin- < **[bilin-]** bilinmek.

b.-memiş [memis] 482

[=1]

billahi < **[billahi]** inan olsun anlamında kullanılan bir söz, billahi.

b. 386

[=1]

bin < **[bin]** bin.

b. 8, 22, 28, 31, 38, 48, 48, 48, 48, 49, 52, 53, 94, 100, 116, 123, 127, 169, 196, 211, 281, 367, 369

b. iki yüz [iki jüz] 259

b.+den 49, 89, 341

[=27]

bin- < **[bin-]** binmek, etmek.

b.-in 27, 79

b.-mek 22

b.-mem+(inata bin-) 24

b.-üp 97

[=5]

binden bir < **[binden bir]** binde bir.

b. 89

[=1]

bindir- < **[bindir-]** bindirmek. bk.

bindür-

b.-üp 420

[=1]

bindür- < [**bindür-**] bindirmek. bk.
bindir-

b.-üp 99

[=1]

biner < [**biner**] biner (üleştirme sıfat sayısı).

b. 49

[=1]

bir < [**bir**] bir (sayıların ilki ve belirsiz olarak gösteren sayı, herhangi bir); aynı, benzer; tek.

b. 11, 12, 13, 16, 16, 17, 17, 19, 19, 23, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 33, 42, 54, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 66, 67, 69, 70, 71, 74, 74, 76, 76, 80, 82, 85, 86, 88, 93, 94, 99, 100, 101, 102, 102, 102, 106, 106, 111, 114, 115, 117, 117, 117, 117, 117, 121, 122, 122, 122, 122, 123, 123, 126, 126, 128, 128, 130, 131, 131, 133, 134, 136, 136, 138, 140, 141, 142, 143, 150, 150, 155, 155, 160, 161, 168, 200, 201, 209, 209, 210, 210, 210, 211, 211, 215, 215, 216, 226, 227, 227, 233, 233, 247, 248, 248, 249, 249, 249, 253, 258, 259, 259, 266, 267, 267, 281, 282, 282, 282, 294, 294, 294, 340, 340, 340, 341, 341, 342, 342, 342, 342, 347, 347, 363, 363, 363, 363, 368, 369, 370, 371,

371, 372, 387, 401, 401, 405, 407, 407, 407, 407, 408, 408, 418, 419, 420, 420, 420, 421, 421, 426, 426, 426, 433, 433, 441, 441, 442, 443

b. bin+i 100

b. buçuk [buçuk] 117, 134

b.+dür 25

b.+i 482

bir ol- < [**bir ol-**] bir araya gelmek, işbirliği yapmak, bir olmak.

b. olurse [urşe] 10

b. olup 167

[=179]

bir deha < [**bir deha**] bir daha, ikinci kez, tekrar.

b. 14, 93, 106, 111, 130, 161, 166

[=7]

bir haç < [**bir hacs**] birkaç. bk. **bir kaç**

h. 105, 127, 160

[=3]

bir kaç/birkaç < [**birkats/bir kats/bir kacs**] birkaç.

b. 4, 11, 36, 48, 92, 98, 101, 119, 121, 125, 128, 169, 170, 201, 209, 210, 259, 338, 341, 368, 371, 401, 427, 427, 427, 458

b.+ını [ini] 453

[=27]

birbiri < [**birbiri/birbiri**] karşılıklı olarak bir diğeri.

b.+le 86, 143, 216, 216

b.+nden 174

b.+ne 47, 50, 370, 453

b.+ni 216, 216

b.+nün 216, 221

b.+nüze 96, 99

[=15]

birden < [**birden**] bir defada, ansızın.

b. 196, 216, 421

[=3]

birer < [**birer**] birer, herkese bir.

b. 75, 79, 135, 171, 453, 453

[=6]

birer birer < [**birer birer**] birer birer, teker teker.

b. 453, 482

[=2]

bir ez/birez < [**bir ez/birez**] biraz.

b. 4, 21, 73, 92, 103, 108, 114, 235, 235, 366, 370, 401, 402, 425, 472

[=15]

birez birez < [**birez birez**] biraz biraz, az az.

b. 293

[=1]

biri < [**biri**] bir tanesi, bilinmeyen bir kimse.

b.+si [βi] 75, 135

b.+sine [βine] 347

b.+sinün [βinün] 139, 347

[=5]

birlik < [**birlik**] birlik, tek, bir olma durumu durumu, vahdaniyet.

b.+ini 442

[=1]

birlik < [**birlik**] birlik, bir arada, beraber.

b.+im 41

birlik ol- < [**birlik ol-**]

birleşmek, beraber davranmak, birlik olmak.

b. olmalarını [larini] 86

b. olmazlar 8

[=3]

bis < [**bis**] biz. bk. **biz**

b. 64

[=1]

bit- < [**bit-**] bitmek, son bulmak, tükenmek; büyümek, yetişmek.

b.-ecek [egsek] 34

b.-er 33, 57, 93, 254

b.-mez 33, 57

b.-sın [βen] 93

b.-sin [βin] 34

b.-ti 27, 109, 126

[=12]

bitpazar < **[bitpazar]** bit pazarı.

b. 167

[=1]

bivefa < **[bivefa]** vefasız, bîvefâ.

b. 490

[=1]

biyen- < **[bien-]** beğenmek,
onaylamak, seçip ayırmak.

b.-digi 254

b.-digini 152, 347

b.-dikleri 155

b.-dügün 122

[=5]

biyük < **[biuk]** büyük, önemli,
makamda üst kimse.

b. 7, 9, 10, 21, 35, 35, 45, 50,
61, 68, 69, 89, 89, 102, 109, 109, 123,
126, 137, 161, 164, 168, 168, 169,
175, 175, 199, 209, 220, 233, 248,
252, 253, 254, 258, 259, 266, 281,
282, 282, 282, 294, 296, 338, 338,
338, 338, 341, 347, 361, 367, 371,
386, 387, 401, 402, 426, 427, 433,
473, 473

b.+lerden 405

b.+tur 259

[=63]

biz < **[biz]** biz. bk. **bis**

b. 15, 27, 36, 61, 61, 67, 72,
74, 80, 96, 106, 109, 370, 402, 419,
453

b.+den 69, 75, 133, 233

b.+e 5, 43, 45, 75, 110, 110,
111, 161, 219, 234, 248, 248, 458

b.+i 28, 30, 42, 42, 80

b.+üm [um/üm] 69, 109, 110,
110, 120, 128, 144, 234, 248, 364,
369, 419, 433, 441

b.+ümki [umki] 433

b.+ümkiler [umkiler] 128, 472,
473, 473

b.+ümkilere 432, 473

b.+ümkileri [umkileri] 419

b.+ümkilerin [umkilerin] 132

b.+ümle [umle] 40

[=62]

bog- < **[bog-]** boğmak.

b.-arlar 387

[=1]

bogday < **[bogdai]** buğday.

b.+a 210

[=1]

bogdur- < [bogdur-] boğdurmak.

b.-ur 249

[=1]

bomboş < [bomboş] tamamen boş.

b.+tur 61, 156

[=2]

borçlı < [borgsli] borçlu.

b.+dür 112, 386

[=2]

bostancı < [boştangsi] Osmanlı Devleti saray teşkilatının bîrum kısmından bir kuruluş.

b. 145, 165, 169, 433

b.+lar 149, 150, 150, 168, 169, 170

b.+lardan 150, 171

[=12]

bostancı paşa < [boştangsi paşfa] bostancıbaşıyı kastediyor olmalıdır. Bostancıların en büyük amiri.

b. 170

[=13]

boş < [bos] boş.

b. 33, 33

[=2]

boy < [boj] boy.

b. 8

[=1]

boyn < [bojn] boyun.

b.+ı [i] 199, 387

[=2]

boz- < [boz-] bozmak, zarar vermek; karıştırmak, dağıtmak, kötü duruma getirmek; kızlığa zarar vermek.

b.-ar 368, 387, 443

b.-ardı 139

b.-arse [arβe] 139

b.-dı [di] 139

b.-madı [madi] 139

b.-mak 84

b.-mam 401

b.-mamişsin [mamis βen] 405

b.-mayınca [ingse] 156

b.-mazlar 154

b.-maz+(yemin boz-) 387

b.-miş [mis] 408

b.-up 223

[=15]

boza < [boza] arpa, darı, mısır, buğday vb. tahılların hamurunun ekşitilmesiyle yapılan koyuca tatlı ve mayhoş içecek.

b. 64

[=1]

bozgun < [**bozgun**] zayıf, sağlık durumu bozuk.

b.+dur 4

[=1]

bozul- < [**bozul-**] bozulmak, kızmak, içerlemek; tadı gitmek; dağılmak, tahrip olmak.

b.-dı [uldi] 4

b.-dı [uldi]+(çehrin [çfehrin]

bozul-)

b.-dıktan [diktan] 156

b.-mamış [mamis] 78

b.-mayınca [maingse] 216

b.-miş [mis] 69, 253, 408

b.-ur 126, 156, 156

b.-urse [urße] 387

[=12]

bölük < [**bölük**] Osmanlı devlet teşkilatında belli bir sayıdaki zümreyi ifade eden askerî ve idarî bir terim.

b. 149, 198

b.+ün 199

[=3]

bölük bölük < [**bölük bölük**] parça parça.

b. 45, 100

[=2]

bölük başı [**bölük başı**] Osmanlı Devleti'nin idarî teşkilatında çeşitli sivil ve özellikle askerî zümrelerin şeflerine verilen unvandır.

b.+larun 199

[=1]

brader < [**brader**] birader, kardeş, dost, arkadaş anlamında kullanılan bir seslenme sözü. bk. **brazier**

b. 16

[=1]

brag- < [**brag-**] bırakmak. bk. **brak-**

b.-arsınız [arşiniz] 128

b.-ünüz 198

[=2]

brak- < [**brak-**] bırakmak, koymak. bk. **brag-**

b.-mak 473

b.-mazse [mazße] 84

b.-tılar [tılar] 199

[=3]

brazier < [**brazier**] birader. bk. **brader**

b. 16, 44, 71, 81

[=4]

bu < [**bu**] bu. bk. **bü**

b. 20, 21, 22, 23, 32, 40, 41, 43, 61, 62, 64, 68, 71, 72, 74, 74, 75, 75, 77, 77, 78, 78, 78, 82, 83, 85, 85,

92, 123, 123, 134, 136, 142, 144, 153,
160, 196, 196, 198, 202, 209, 215,
215, 219, 219, 223, 226, 233, 233,
234, 234, 234, 248, 267, 282, 338,
338, 338, 339, 342, 347, 361, 362,
363, 366, 367, 368, 369, 386, 386,
387, 401, 401, 402, 418, 421, 421,
432, 441, 442, 444, 444, 444, 453,
472, 476, 482, 490

b.+dur 59, 92, 106, 209, 227,
407, 426, 444, 473

b.+na 10, 77, 444

b.+nda 17, 18, 40, 47, 64, 76,
126, 135, 234, 293, 371

b.+ndan 17, 77, 128, 282

b.+ndayım [nda im] 75

b.+nı [ni] 10, 405

b.+nun 26, 282, 296, 363

[=122]

bu deŋl  < [bu dengl ] bu kadar.

b. 53, 209, 246, 340

[=4]

bu kadar < [bukadar] bu kadar.

b. 20, 31, 43, 55, 74, 100, 142,
170, 196, 211, 215, 340, 346, 366,
421, 490

[=16]

bu uk < [bu uk] bu uk, yarım.

b. 24, 122

[=2]

buga < [buga] bo a.

b. 402

[=1]

bug n < [bugyun/bugiun] bug n.

b. 61, 136, 137

b.+ki 137, 401

[=5]

bul- < [bul-] bulmak.

b. 16, 23, 58, 372

b.-acak [agsak] 122

b.-madum 26

b.-amaz 368

b.-mazdı [mazdı] 150

b.-ayım [aim] 95, 114

b.-dı [di] 408

b.-dugı [dugi] 369

b.-duk+(ho  [hos] bul-) 20

b.-dukları [dukları] 408

b.-mi  [mis] 342, 346

b.-up 340

b.-ur 387

b.-urse [ur e] 210

b.-ursem [ur em] 222

b.-ursın [ur en] 124

b.-urum 17

b.-urum+(çare [çfare] bul-) 128

Ayrıca bk.

huzur b.-up 161

yüz [iuz] b.-ur 87

[=25]

buliver- < **[buliver-]** buluvermek.

b. 92

[=1]

bulun- < **[bulun-]** bulunmak.

b.-aydı [aidi] 340

b.-maga 340

b.-mak 90

b.-mayan [maian] 109

b.-ma(y)ur [maur] 340, 341

b.-maz 10, 25, 64, 66, 282

b.-sunlar [βunlar] 107, 221

b.-sunlar [funlar]+(hazır [hazir]
bulun-) 46

b.-ur 23, 59, 63, 66, 74, 83, 89,
92, 126, 151, 169, 215, 235, 294, 371,
420, 482

b.-urdu [urdi] 216

b.-urse [urβe] 133

[=33]

buluş- < **[buluş-]** buluşmak.

b.-maga 100, 110

b.-mak 99, 100, 106, 106

b.-mazdan 254

b.-mişsin [misβen] 107

b.-tuk 109

b.-urmıyız [urmiiz] 111

[=10]

buluşagel- < **[buluşa giel-]**
buluşagelmek.

b.-miştür [mistür] 107

[=1]

buluştür- < **[buluştür-]** buluştürmek.

b.-mak 254

b.-mazdan 101

b.-ur 254

b.-urlar 101

[=4]

buncılay < **[bungsilai]** buncalayın,
bunca zaman.

b. 34, 70, 444

[=3]

bunlar < **[bunlar]** bunlar.

b. 145, 198, 235, 421

b.+a 170

b.+dan 476, 476

b.+dur 296, 458

b.+ı [i] 155, 453

b.+un 149, 155, 169, 209, 342,
347, 443, 476

b.+ün 219

[=20]

burı < **[buri]** boru. Müzik aleti.

b. 421

[=1]

burn < **[burn]** burun.

b.+ını+ [ini] 426

[=1]

buyrug < **[bujrug]** buyruk, emir, ferman.

b.+ıne [ine] 444

b.+ını [ini] 473

[=2]

buyur- < **[bujur-]** buyurmak, söylemek, emretmek, girmek.

b. 61, 67

b.-dugı [dugi] 216

b.-maya [maia]+(dirig buyur-)

99

b.-miş [mis] 198, 371

b.-mişlardur [mislardur] 472

b.-miştur [mistur] 39

b.-sınız [βiniz] 75

b.-unuz 60, 73

b.-ur 249

b.-urse [urβe] 249

[=13]

buzak < **[buzak]** buzağı.

b.+lar 62

[=1]

bü < **[bü]** bu. bk. **bu**

b. 34

[=1]

bürek < **[bürek]** börek.

b.+ler 72

[=1]

bütün < **[bütün/butun]** bütün, tüm, hep.

b. 3, 33, 85, 112, 140, 142, 153, 201, 233, 253, 386, 408, 421, 434, 443

[=15]

büyit- < **[buit-]** büyütme, genişletme.

b.-miştür [mistür] 281

[=1]

büyle < **[bujle/buile]** böyle, bunun gibi, bu şekilde.

b. 7, 15, 16, 23, 25, 35, 49, 54, 67, 95, 110, 119, 125, 130, 138, 144, 154, 160, 168, 175, 196, 198, 200, 201, 202, 210, 211, 215, 221, 227, 233, 235, 238, 252, 253, 267, 294, 342, 371, 371, 372, 372, 372, 387, 401, 421, 421, 428, 443, 453, 492

b.+dur 13

[=52]

büzbütün < [**büzbütün**] büsbütün,
bütün, tamamen, tamamıyla.

b. 139, 153, 175, 227, 296,
338, 405

[=7]

C

caba < [**gsaba**] ücretsiz, bedava.

c. 122, 347

[=1]

cahil < [**gsahil**] cahil.

c. 87

[=1]

caiz < [**gsaiz**] sakıncası olmayan,
uygun, yerinde.

c. 102, 119, 131, 419, 453

c.+dur 106

c.+dür 86, 108, 133, 367, 472

[=11]

cambas < [**gsambas**] at alıp satan
veya yetiştiren kimse, cambaz.

c.+larun 126

[=1]

camî [**gsami/gfami**] Müslümanların
ibadet etmek için toplandıkları yer.

c. 427

c.+ler 142

c.+lere 141

c.+leri 142

c.+lerün 141

[=5]

can < [**gsan/gfan**] can.

c. 8, 170

c.+ı [i] 369, 428

c.+ını [ini] 216

c.+müz 38

c.+lar 281

c.+ları [lari] 370

c.+um 142, 341, 490

c.+uma 364

c.+üm 215

c.+umüze 402

[=14]

canıgönül < [**gsani gyonül**]
canıgönül, içtenlikle.

c. 294

[=1]

canib < [**gsanib**] canip.

c.+ından 98

[=1]

cebeci < [**gfebegsi**] yeniçeri
ordusunda silah yapan onaran ve
bakımı ile görevli bulunan, savaşta
ordunun silah ve cephanesini ulaştıran

yaya kapıkulu ocaklarından bir sınıf asker.

c. 52, 176

[=2]

cedd < [gsedd] soy, kök.

c.+inden 363

[=1]

cefa < [gsefa] cefa, zulüm.

c. 490, 491

[=2]

celil < [gselil] çok büyük, ulu, Tanrı.

c. 248, 282, 444, 445

[=4]

cellat < [gsellat] bir kimseyi öldürmekle görevli olan kimse.

c. 210, 249

[=2]

cemi < [gsemi] bütün, hep cümle, cemî'.

c. 43, 363

[=2]

cemi mahlukat < [gsemi mahlukat] bütün yaratıklar, cem'i mahlukat/mahlukât.

c. 42

[=1]

cenab < [gsenab] ulu, büyük, saygıdeğer kimseler için kullanılan saygı sözü, cenap.

c.+inüzden [inüzden] 444

[=1]

ceng < [gseng] çarpışma, savaş, cenk.

c.+te 54

[=1]

cengleş- < [gsengleş-] savaşmak.

c.-üp 143

[=1]

cennet < [gsennet] cennet.

c. 54

c.+i 142

[=2]

cereme < [gsereme] fiyat, ücret, para cezası.

c.+lerden 259

cereme çek- < [gsereme çek-]

başkasının yol açtığı zararı ödemek.

c. çeker 210

[=2]

cerra < [gferra] cerrah.

c.+nun 133

[=1]

cevab < [gsevab/gsevab] cevap, yanıt.

c. 112, 254

c.+a 105

c.+ı [i] 106, 110

[=5]

cevahir < [gsevahir/gsevahir] elmas, yakut vb. taşlar, mücevher.

c.+lar 122, 347

c.+ler 339

c.+lerle 102

[=4]

cevahirci < [gfevahirgisi] kuyumcu, mücevher satan.

c. 122

[=1]

cevis < [gsevis] ceviz.

c.+ler 72

[=1]

cila

cila ver- < [gsila ver-] aydınlatmak.

c. veren 102

[=1]

cins < [gsinβ] cins, tür, çeşit.

c. 126

[=1]

cismani < [gsifmani] cisimle, bedenle ilgili, cismânî.

c. 361

[=1]

cömmert < [gsömmert] cömert, eli açık.

c. 88, 90, 368

[=3]

cömmertlik < [gsömmertlik] cömertlik, el açıklığı.

c. 78

c.+te 26

[=2]

cudam < [gsudam] beceriksiz, güçsüz.

c. 74, 134, 342, 371

[=4]

cuma < [gfuma] cuma (haftanın beşinci günü).

c. 253

[=1]

cüce < [gsügse] tarih boyunca saray hizmetlerinde kullanılan bir zümrenin adı.

c.+ler 297

[=1]

cümle < [gsümle/gsumle] bütün, hep.

bk. **çümle**

c. 25, 29, 30, 32, 34, 38, 49, 76, 78, 87, 92, 98, 112, 120, 140, 141, 150, 154, 155, 161, 170, 210, 216,

221, 248, 248, 248, 248, 252, 254,
258, 281, 294, 338, 362, 363, 368,
369, 405, 421, 443, 476

[=42]

cüzvi < [gsiüzvi/gsiüzvi] küçük, ufak,
önemsiz, değersiz.

c. 136, 281

[=2]

Ç

çafras < [cfafraβ] kadifeden veya
çuhadan yapılmış, sırmayla işlenmiş
ceket.

ç.+le 433

[=1]

çag < [csag] çağ, zaman, dönem.

ç.+a 420

ç.+ı [i] 282

[=2]

çagır- < [cɟagır-/csagır-] çağırmaq,
toplamak.

ç. 79

ç.-an 45

ç.-maya [maja] 198

ç.-sınlar [βınlar] 17

ç.-üp 100, 420

[=6]

çağırtır- < [cɟagirtir-/csagirtir-]
çağırtırmak.

ç.-ırlar [irlar] 211

ç.-üp 248, 249, 252, 421

[=5]

çal- < [cɟal-/csal-] çalmak, hırsızlık
etmek, müzik aleti çalmak.

ç.-ar 19, 55

ç.-arlar 421

ç.-dı [di] 139

[=4]

çaldır- < [cɟaldır-] vurdurmak.

ç.-ür 210

[=1]

çalış- < [cɟalış-/cɟalış-/csalış-/csalış-]
çalışmak, işi olamak, emek vermek,
uğraşmak.

ç.-ırsınız [ırβınız] 82, 338

ç.-ıyür [iür] 7

ç.-mazsın [mazβen] 405

ç.-mazsınlar [mazβınlar] 219

ç.-tıgına [tigina] 443

ç.-tılar [tılar] 144

ç.-ür 367, 369, 386

[=10]

çamurlı < [cɟamurli] çamurlu, çamur
olan.

ç. 21, 141

[=2]

çare < [cfare] çare, çözüm.

ç. 10, 26, 340

[=3]

çarşamba < [cfaşfamba] haftanın
üçüncü günü.

ç. 253, 253

[=2]

çarşı < [cfaşfi] çarşı.

ç. 129, 210

ç.+da 210

ç.+ya [a] 117, 136

[=5]

çaşıt < [cfaşit] çaşıt.

ç.+lere 87

ç.+leri 87

ç.+lerisiniz [lerişiniz] 38

[=3]

çauş < [cfaus] Osmanlı Devleti
teşkilatında çeşitli hizmetler yapan
görevli, çavuş. bk. çauz

ç. 433

ç.+lar 98

ç.+larle 96

[=3]

çauş başa < [cfausbafa/cfaus bafa]
çavuş paşa. bk. çauş paşa

ç. 95, 97, 99

[=3]

çauş paşa < [cfaus paşa] çavuş paşa.

bk. çauş başa

ç. 103

[=1]

çauz < [cfauz/csauz] çavuş. bk. çauş

ç.+lar 52

ç.+lardan 285

[=2]

çehre < [csehre] çehre, yüz. bk. çehr

ç.+sini [şini] 408

[=1]

çek- < [cfek-/csek] çekmek,
karşılama, ödemek, taşımak.

ç.-er 23, 53, 490

ç.-me+(elem çek-) 44, 234

ç.-mez 71

ç.-se [şe] 24, 27

ç.-sın [şen] 61

ç.-tigünüz 28

ç.-üp 421

Ayrıca bk.

cereme [gsereme] ç.-er 210

peşkeş [peskes] ç.-er 54

peşkeş [peskes] ç.-erler 111

zahmet ç.-tün 28

[=15]

çekil- < [cʃekil-] çekilmek, tartılmak.

ç.-ür 8

[=1]

çekiş- < [cʃekis-/cʃekiʃ-/csekiş-]
çekişmek.

ç.-en 216

ç.-üp 86

ç.-ür 216, 369

[=4]

çengi < [cʃengi] çalgı eşliğinde
oynayan kadınlar için söylenilmiş bir
kelime.

ç.+ler 74, 74

[=2]

çepellik < [cʃepellik] kir, pis, çamurlu
yer.

ç.+dür 21

[=1]

çeşme < [cʃeʃme/cseʃme] çeşme.

ç.+ler 156, 156, 370, 427

ç.+lerini 227

[=5]

çeşnegir başı < [cʃeʃnegir baʃi]
saraylarda yemeklerden sorumlu
kişilerin başı, amiri, çeşnicibaşı
veyahut da câşnîgîr.

ç. 297

[=1]

çetin < [cstein/cʃetin] çetin, zor,
müşkül.

ç. 363, 366

[=2]

çeynettir- < [cʃejnettir-] çiğnettirmek,
ezdirmek, bastırmak, hükmettirmek.

ç.-mezler 56

[=1]

çeyrek < [cʃejrek] çeyrek.

ç. 122

[=1]

çık- < [cʃik-/csik-] çıkmak, gelmek,
unutmak.

ç.-alı [ali] 12

ç.-ar 47, 51, 52

ç.-mam 31

ç.-mamak 364

ç.-maz 426

ç.-mazdan 54, 233

ç.-mazsın [mazβin] 31

ç.-tı [ti] 46, 57, 144

ç.-tum sen [βen] 11

ç.-up 473

[=15]

çıkâr- < [cʃikar-/csikar-] çıkarmak,
getirmek,

ç. 23, 79

çorbacı < [**çforbagsi**] Osmanlı Devleti'nin merkez kuvvetlerinden Acemi ve Yeniçeri ocaklarının bölük veya orta kumandalarına verilen unvan.

ç. 49, 49, 50, 149, 176

ç.+lar 45

ç.+sı [βi] 100

[=7]

çöz- < [**csöz-**] çözmek.

ç. 62

ç.-üp 442

[=2]

çuha < [**çfuha/csuha**] tüysüz, ince, sık dokunmuş yün kumaş.

ç. 121, 121, 121, 259

ç.+sı [fi] 122

ç.+y1 [i] 434

[=6]

çuhacı < [**çfuhagsi**] çuha dokuyan veya satan kimse.

ç.+ya [a] 121

[=1]

çuhadar aga < [**çfuhadar aga**] Osmanlı Devleti'nde Enderun teşkilatında Has Oda ağalarından biri.

ç. 297

[=1]

çükür < [**csükür**] çukur.

ç.+lerden 166

[=1]

çümle < [**csümle**] cümle, bütün, hep.

bk. **cümle**

ç. 96

[=1]

çünkü < [**çfunki/csunki**] çünkü.

ç. 11, 13, 23, 114, 128, 138, 166, 215, 226, 285, 407, 419

[=12]

D

dad < [**dad**] tat.

d.+ı 70

[=1]

dad- < [**dad-**] tatmak.

d.-ub 70

[=1]

dag < [**dag**] dağ.

d.+da 472

d.+lar 490

d.+larun 69

[=3]

dagıd- < [**dagıd-**] dağıtmak.

d.-ırlar [erler] 50, 235

[=2]

daha < [**daha**] daha. bk. **deha**

d. 215

[=1]

dahi < [**dachi/dahi/dakhi**] dahi
(dahı), hem, keza; da/de; bile.

d. 3, 7, 9, 10, 10, 10, 14, 15, 18,
19, 20, 21, 22, 22, 23, 23, 24, 27, 27,
27, 28, 28, 35, 36, 39, 40, 41, 41, 42,
42, 44, 48, 56, 59, 59, 63, 63, 64, 66,
68, 69, 70, 70, 75, 82, 83, 85, 86, 86,
87, 89, 91, 92, 93, 93, 100, 106, 107,
108, 108, 110, 112, 123, 124, 126,
130, 130, 130, 135, 136, 139, 143,
151, 151, 153, 155, 156, 156, 156,
161, 168, 169, 170, 175, 196, 199,
201, 209, 210, 219, 223, 224, 224,
235, 249, 253, 266, 267, 267, 281,
282, 282, 282, 282, 294, 296, 338,
338, 338, 340, 341, 342, 347, 361,
362, 364, 369, 370, 372, 386, 407,
418, 420, 421, 421, 425, 433, 441,
442, 443, 444, 472, 472, 472, 473

[=135]

daima < [**daima**] daima, her zaman.
bk. **dayma**

d. 16, 60

[=2]

dal- < [**dal-**] dalmak, kapılmak.

d.-miş [mis] 201

d.-miştir [miştur] 77

[=2]

dane < [**dane**] tane.

d.+si [βi] 122

[=1]

danış- < [**danis-/daniş-**] danışmak,
sormak, fikir almak.

d.-mak 40, 41

[=2]

dar < [**dar**] dar, geniş karşıtı.

d.+dur 39

[=1]

darul- < [**darul-**] azarlamak. Metinde
de parantez içinde öfkelenmek
"ükelen-" karşılığı verilmiştir.

d.-miş < [mis] 39

[=1]

daş- < [**daş-**] taşmak.

d.-tı [ti] 22

[=1]

daşra < [**daşra**] dışarı. bk. **dışarı**

d. 31

[=1]

datlı < [**datli**] tatlı.

d. 68

[=1]

daulhane < [**daulhane**] davulhane,
davul.

d. 421

[=1]

davet

davet it- < [davet it-]
çağırmak, davet etmek.

d. ider 420

[=1]

dayan- < [daian-/dajan-] dayanmak;
sabretmek.

d.-ır [ir] 130

d.-maz 58

d.-mazlar 129

d.-ür 129

[=4]

dayma < [dajma] daima. bk. **daima**

d. 10

[=1]

de- < [de-] demek, söylemek, söz
etmek. bk. **di-**

d.-dikleri [dekleri] 164

d.-di 372, 372, 442

d.-digimüz 88

d.-diginiz 92

d.-diginüz 65

d.-digüm 139, 259

d.-digün 36, 149

d.-dikleri 9, 149, 370

d.-diler 165, 165, 167, 386

d.-diniz 372

d.-dük 109

d.-düm 67, 153, 169

d.-dün 386

d.-miş [mis] 160, 161, 198,
198, 224, 224

d.-mişler [misler] 9, 32, 57,
137, 139

d.-miştür [miştür] 85

d.-r 33, 48, 120, 120, 156, 160,
161, 248, 346, 372, 372, 372, 441

d.-rler 7, 45, 49, 49, 153, 160,
165, 198, 224, 224, 254, 342, 347,
347, 434, 442, 443, 443, 443

d.-rse [rʃe] 160, 421

d.-rsın [rʃen] 4, 16, 19, 26, 55,
71, 85, 93, 126, 200

d.-yecegi [jegsegi] 110

d.-yecegümüzi [jegsegümüzi]
109

d.-yeyim [jeim] 219

d.-yüp [iüp] 368

d.-yür [iür] 43

[=85]

defa < [defa] defa, kez, kere.

d. 85, 87, 160, 164, 210, 282,
367, 407, 418

[=9]

defter < [**defter**] defter. bk. **tefter**

d. 238

d.+ler 47, 50

[=3]

defterdar paşa < [**defterdar paşa**]

Osmanlı Devleti'nde maliye teşkilatının başı.

d. 266

[=1]

degeneg < [**degeneg**] değnek, sopa, çomak. bk. **degenek**

d. 210

d.+le 55

[=2]

degenek < [**degeneg**] değnek. bk.

degeneg

d. 210

[=1]

degil < [**degil**] değil.

d. 7, 17, 20, 22, 24, 24, 29, 59, 92, 93, 112, 124, 130, 133, 149, 169, 215, 219, 222, 222, 222, 223, 235, 254, 266, 338, 338, 347, 367, 368, 368, 369, 370, 402, 402, 418, 433, 434, 434, 443, 473

d.+dur 137, 164

d.+dür 3, 11, 17, 18, 49, 73, 115, 119, 137, 149, 151, 165, 254, 282, 363, 408, 419, 428, 443

d.+imiş [imis] 281

d.+iz 15, 68

d.+lerdür 175

d.+sın [βen] 11

d.+üm 4

Ayrıca bk.

malum d. 267

malum d.+dür 168

[=69]

degirmi < [**degirmi**] değirmi, yuvarlak.

d. 122, 123, 426

[=3]

değiş- < [**degif-**] değişmek.

d.-meden 443

d.-üp 167

[=2]

değiştir- < [**degiftir-**] değiştirmek.

d.-üp 252

[=1]

deha < [**deha/déha**] daha. bk. **daha**

d. 5, 14, 17, 20, 46, 56, 59, 62, 62, 62, 64, 71, 74, 89, 92, 93, 93, 106, 106, 109, 111, 115, 122, 124, 130, 161, 166, 202, 202, 222, 232, 233,

234, 235, 259, 338, 338, 370, 386,
401, 442

[=41]

delalet < **[delalet]** işaret, delâlet.

d.+tur 338

d.+tür 94

[=2]

deli < **[deli]** deli, aklını yitirmiş.

d. 372

[=1]

delil < **[delil]** yol gösteren, kılavuz,
delîl.

d. 13, 17, 18, 20, 26, 43, 70

[=7]

dem < **[dem]** dem, zaman.

d. 196

d.+de 198, 341, 387, 426

[=5]

demir < **[demir]** demir.

d.+ini 124

d.+inüzden 198

d.+ün 124

[=3]

denil- < **[denil-]** denilmek,
söylenmek, sözü edilmek.

d.-ir 347

d.-mişlerdür [mislerdür] 476

[=2]

değlü < **[denglü]** kadar, denli.

d. 53, 86, 209, 246, 340

[=5]

depşir- < **[depşir-]** bir araya getirmek
toplamak.

d.-en 45

d.-me 150

d.-mek 151

d.-memiş [memiş] 169

d.-mez 224

[=5]

depşir- < **[depşir-]** yeniçeri ocağına
alınacak çocukları seçip, toplama işi,
devşirmek.

d.-me 149, 149

[=2]

depşirme < **[depsirme]** yeniçeri
ocağına bu yolla alınan çocuk,
devşirme.

d. 169

[=1]

deri < **[deri]** deri.

d.+sini [βini] 421

[=1]

deri dövlet ~ **der-i dövlet (devlet)** <
[dere dövlet] devlet kapısı.

d.+te 37

[=1]

derin < **[derin]** derin.

d. 164

[=1]

derviş < **[dervis/dervis/dervi]** bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse.

d. 433, 473

d.+ler 444, 472

d.+lerden 476

d.+leri 472, 473

d.+lerün 113, 472, 473, 475, 476

[=12]

derya < **[deria/derja]** derya, deniz; bir şeyin bol olduğu yer.

d. 38, 156, 167, 170, 490

d.+de 221, 252

d.+sına [βina] 201

d.+sine [βine] 77

[=9]

deve < **[deve/deve]** deve.

d. 125, 126, 135

d.+ler 53, 126

d.+lerle 127

[=6]

deveci < **[devegsi]** deveci.

d. 128

[=1]

dey- < **[dej-]** değmek

d.-se [βe] 407

[=1]

deyme < **[deime]** gelişi güzel, rastgele, değme.

d. 340

[=1]

deymede **[dejmede]** galiba, sanırım, zannederim.

d. 112

[=1]

deyver- < **[dejver-/dejver-]** deyvermek, söyleyivermek.

d. 30, 90, 168, 197, 405, 432

d.-sünler 46

d.-ür 407

d.-ürsın [βen] 99

d.-ürüm 82

[=10]

dışar < **[diffar]** dışarı. bk. **dışarı**

d.+da 102, 109, 113, 227

[=4]

dışarı < **[diffari]** dışarı. bk. **dışar**

d. 31, 79, 210, 293, 426

[=5]

diy- < [d̥y̥-] demek. bk. **de-**

d.-ecek [egsek] 84

[=1]

dibelik < [dibelik] tamamen,
tamamıyla, büsbütün.

d. 156, 366

[=2]

digne- < [digne-] dinlemek.

d. 33, 60, 133, 490

d.-meyüp [meüp] 198

d.-r 103, 253, 254

d.-rsiniz [rβiniz] 31

d.-ye [je] 196, 196

d.-yelüm [jelüm] 219

d.-yende [jende] 140

[=13]

dik- < [dik-] dikmek, toprağa
yerleştirmek, başına getirmek.

d.-er 252, 252

d.-erler 266, 427

d.-ti 281

d.-tigi 249

d.-tikleri 140

d.-tüm 248

[=8]

dikil- < [dikil-] dikme işi yapılmak,
tayin edilmek.

d.-miş [mis] 407

d.-ür 246

[=2]

dikili taş < [dikili taş/tas] önemli bir
olayın durumu veya bir zaferin anısı
için dikilmiş tek parça yüksek taş,
dikilitaş.

d. 138

d.+ı [i] 113

d.+lar 139

[=3]

dil < [dil] dil, lisan.

d. 18, 90, 341

d.+dur 14

d.+i 14, 14, 15

d.+imi 402

d.+inden 15

d.+ini 14, 91

d.+lerinün 342

[=12]

dilburan < [dilburan] keskin, acı.

d. 68

[=1]

dildar < [dildar] gönül tutan, dil-dâr.

d. 90

[=1]

dileg < [dileg] dilek, istek. bk. **dilek**

d.+imüze 110

[=1]

dilek < [**dilek**] dilek. bk. **dileg**

d.+inüze 81

[=1]

dilen- < [**dilen-**] dilenmek.

d.-mezsınler [mezβınler] 371

[=1]

dilencilik

dilencilik et- < [**dilengsilik et-**]

dilenmek.

d. etmek 219

[=1]

dilsiz < [**dilβiz**] lisansız.

d. 14

[=1]

dilsiz < [**dilβiz**] Osmanlı sarayının Enderun kısmında görev yapanlar, Farsça bîzebân.

d.+ler 297

[=1]

dimişki < [**dimiβki**] dımışkı, sert demir, çelik.

d. 124

[=1]

din < [**din**] din.

d. 160, 163, 165, 216, 219, 221, 368, 401, 432, 441, 444

d.+de 368, 370

d.+e 39, 160, 160, 161,

d.+i 54, 368, 420

d.+ince [ingse] 166, 368

d.+inde 159, 161, 164, 164, 367, 444, 453, 457, 472

d.+inden 164, 368

d.+ine 160

d.+lerden 161

d.+lerini 369

[=36]

dini İslam ~ *din-i İslam* < [**dini iβlam**] İslam dini.

d. 441

d.+e 39, 120

[=3]

dinsiz < [**dinβiz**] dinsiz, dinî inacı olmayan.

d.+e 224

d.+iken 369

[=2]

direg < [**direg**] direk, değerli, saygın, önde gelen.

d.+i 476

[=1]

direk < [**direk**] ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek.

d.+lerden 171

[=1]

dirig < [**dirig**] reddetmek, kabul etmemek.

d. 73

[=1]

divan < [**divan/divan**] yüksek zümredeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis, divân.

d. 253

d.+da 105, 253

[=3]

divar < [**divar/divar**] duvar.

d.+ına [ina] 427

[=1]

diyar < [**diar**] memleket, ülke,

d.+e 82

d.+ımızda [imuzda] 364

d.+ımızde 433

d.+ından [indan] 6

d.+ımızün [inuzün] 130

d.+larda 444

d.+larımızde[larımızde] 369

d.+un 68, 72, 92

[=10]

dizari şerif < [**dizari şerif**] dîdâr-ı şerif, yüzü şerif.

d.+inüz 2

[=1]

doa < [**doa**] dua.

d.+dan 80

[=1]

dog- < [**dog-**] doğmak.

d.-miş [mis] 150, 152, 340, 363, 367, 370, 405

d.-mişim [misim] 16

d.-mişlarına [mislarına] 153

d.-mişsın [mis βen] 405

d.-miştür [mistür] 442

[=10]

dogancı < [**dogangsi**] Osmanlı Devleti'nde av ve avcılıkla ilgili saray görevlilerinden bir sınıfın adı.

d. 297

[=1]

dogrı < [**dogrı**] doğru.

d. 7, 77, 82, 83, 93, 249, 341, 367, 367, 369, 369, 401

[=12]

dogruluk < [**dogrulik**] doğruluk. bk **dogrulug, dogruluk**

d. 368

[=1]

dogrulug < **[dogrulug]** doğruluk. bk.

dogruluk, dogruluk

d.+un 91

[=1]

dogruluk < **[dogruluk]** doğruluk. bk.

dogruluk, dogruluk

d.+tan 386

[=1]

dogur- < **[dogur-]** doğurmak, ortaya çıkmasına yol açmak.

d.-sa [βa] 137, 442

d.-urse [urβe] 164, 347, 347

[=5]

doksan < **[dokβan]** doksan (sayı).

d. 116

d. bir 116

d. iki 116

[=3]

dokun- < **[dokun-]** dokunmak, temas etmek, sataşma gelmek, el sürmek.

d.-acak [agʃak] 248

d.-man 401

d.-maz 81, 161

d.-ur 18

[=5]

dokuş- < **[dokus-]** tokuşmak, çarpışmak, döğüşmek.

d.-maktan 387

[=1]

dokuz < **[dokuz]** dokuz (sayı).

d. 115, 122

[=2]

dol- < **[dol-]** dolmak.

d.-mış [mis] 441

[=1]

dolaş- < **[dolaş-]** dolaşmak.

d.-ıyur [iur] 210

[=1]

dolaştır- < **[dolaştir-]** dolaştırmak.

d.-üp 210

[=1]

dolayı < **[dolai]** çevrede, etrafta bulunan.

d.+nda 63, 426

[=2]

doldur- < **[doldur-]** doldurmak. bk.

doldür-

d. 67, 67

d.-dılar [dilar] 233, 340, 405

d.-mak 253

d.-urlar 139

[=7]

doldür- < [**doldür-**] doldurmak. bk.

doldur-

d. 67

[=1]

doldurt- < [**doldurt-**] doldurtmak.

d. 70

[=1]

dolu < [**doli**] dolu. bk. **dolu**

d. 21, 55, 69

d.+dur 67, 226

[=5]

dolu < [**dolu**] dolu. bk. **dolu**

d. 341

[=1]

dolun- < [**dolun-**] dolunmak, güneş batmak.

d.-duguna 44

[=1]

domuz < [**domuz**] domuz. bk. **donuz**

d. 63

[=1]

don < [**don**] kıyafet, giysi.

d. 407

[=1]

donat- < [**donat-**] donatmak, süslemek.

d.-mış [mis] 420

[=1]

donluk < [**donluk**] elbiselik.

d. 259

[=1]

donuz < [**donuz**] domuz. bk. **domuz**

d. 369

[=1]

dost < [**doft/doft**] dost.

d. 108, 223, 420

d.+1 [i] 165, 418

d.+larımızun 444

d.+larını [larini] 420

d.+ların 56, 56, 199

d.+um 401

[=10]

dostane < [**doftane**] dostça.

d. 219

[=1]

dostlug < [**doftlug**] dostluk. bk.

dostluk

d.+1 [i] 223

[=1]

dostluk < [**doftluk**] dostluk. bk.

dostlug

d. 29, 216, 219, 224, 368, 387

d.+ta 29

[=7]

dön- < [**dön-**] dönmek, dolaşmak, geri gelmek, bakmak.

d.-di 140

d.-dügünüz 80

d.-er 103

d.-erler 139, 427

d.-ersek [βek] 233

d.-ersem [βem] 28

d.-ersiniz [βiniz] 37

d.-meden 367

d.-mek 94, 105

d.-mem 41, 125

d.-mesin [βen] 128

d.-meyen [meien] 369

d.-meyüp < [mejüp] 199

d.-mez 93

d.-miş [mis] 92

d.-ün 40

d.-üp 87, 198

[=21]

döndör- < [**döndör-**] geri çevirmek, dönmesini sağlamak, çevirmek.

d.-miş [mis] 441

d.-ür 89

[=2]

dönme < [**dönme**] din değiştirme.

d. 363

[=1]

dördinci < [**dordingsi**] dördüncü.

d. 266, 347, 482

[=3]

dört < [**dort**] dört (sayı).

d. 44, 66, 77, 79, 115, 120, 121, 122, 138, 234, 338, 341, 372, 421, 426

d. bin 165, 166

d. buçuk [bucjuk] 117

d.+tur 453, 453

d. yüz [iuz/juz] 123, 238

[=23]

dudak < [**dudak**] dudak.

d.+ım [ini] 139

[=1]

dur- < [**dur-**] durmak, ayakta beklemek, etmek, beklemek.

d.-mak 3, 43

d.-mayalum [majalum] 235

d.-maz 387

d.-mazse [mazβe] 84

d.-sun [βun/ʃzun] 62, 387

d.-up 211

d.-ur+(ikrarında dur-) 368

d.-urken 101, 101, 253

[=12]

duşman < [duʃman/dusman]

düşman. bk. **düşmen**

d. 87

d.+dan 108

d.+ı [i] 387

d.+isen [iʃen] 108

[=4]

duşvar < [duʃvar] zor, düşvâr.

d. 363

[=1]

dut < [dut] dut.

d. 224

[=1]

duy- < [duj-] duymak.

d.-mayurum [maurum] 80

[=1]

düg- < [düg-] dövmek.

d.-erler 55

[=1]

düge düge < [düge düge] döve döve.

d. 210

[=1]

düğün < [dügün] düğün

d. 407

d.+e 408

[=2]

dügüş- < [dügüs-/dügüf-] dövüşmek.

d.-mez 54

d.-ür 53

[=2]

dükân < [duttıyan] dükkan.

d.+dur 133

[=1]

düken- < [düken-] tükenmek, bitmek.

d.-di 224

d.-miş [mis] 88

[=2]

dükül- < [dükül-] dökülmek, saçılmak, dağılmak, kaplamak.

d.-miş [mis] 138

d.-ür 38

[=2]

dün < [dün] bugünden önceki gün, dün.

d.+den 58

[=1]

dünya < [dunnya] dünya.

d. 77, 120, 405, 443

d.+da 83, 368

d.+de 85

d.+nun 121, 363

d.+ya [ia] 342

d.+ye [ie] 402

d.+y1 [i] 35, 85, 340, 443, 443

[=16]

dünyavi

<

[dunyaui/dunnyavi/dunnyavi]

dünyayla ilgili, dünyavî.

d. 151, 219

d.+ye [e] 473

[=3]

dürüst < **[duruft]** dürüst.

d. 369

[=1]

düş- < **[düş-/dus-/düs-]** düşmek, yere düşmek, mağlup olmak, yıkılmak, yakışmak, görev, vazife olmak, kapılmak.

d.-er 8, 40, 97, 110, 234, 408, 418

d.-eremezdi 387

d.-erse [βe] 54, 175, 387

d.-incedek [ingsedek]+(furset [furβet] düş-)387

d.-meye [meje] 109

d.-mez 3, 42

d.-miş [mis] 137, 142, 155

d.-mişlerise [misleriβe] 79

d.-se 109

d.-tiler 88

d.-üp 199, 216, 341, 347, 426

Ayrıca bk.

furset [furβet] d.-tikçe [tikcfe]

55

furset [fürβet] d.-meyüp [mejüp] 294

iş [is] d.-erse [erβe] 175, 387

[=29]

düşeg < **[düşeg]** döşek. bk. düşek

d.+e 408

[=1]

düşek < **[düşek]** döşek. bk. düşeg

d.+e 408

[=1]

düşmen < **[düşmen/duşmen]** düşman.
bk. **duşman**

d. 198, 216

d.+e 198

d.+iyle [iile] 224

d.+lerdür 216

d.+leri 223, 442

d.+ümdür 222

[=8]

düşmenlig < **[düşmenlig]** düşmanlık.

bk. **düşmenlik**

d.+imüzden 144

[=1]

düşmenlik < **[düşmenlik]** düşmanlık.

bk. **düşmenlig**

d. 219

[=1]

düşürebil- < [**düşüre bill-**]
düşürebilmek.

d.-ırsın [erβen]+(furβet
düşürebil-) 138

[=1]

düzen- < [**düzen-**] bezenmek,
süslenmek.

d.-miş [mis] 160

[=1]

düzet- < [**düzet-**] düzetmek,
düzeltmek.

d.-sinler [βinler] 3, 63

[=2]

düzman < [**düzman**] iri, kocaman,
dızman.

d. 341

[=1]

düzül- < [**düzül-**] düzülmek,
sıralanmak, dizilmek.

d.-miş [mis] 139

[=1]

E

ebedi < [**ebedi**] sonsuz, ölümsüz,
ebedî.

e. 340, 443

e.+dür 442

[=3]

ecel < [**egsel**] ecel, ölüm.

e.+ile 235, 266

e.+ine 224

[=3]

ecil < [**egfil/egsil**] sebep. Metinde
parantez içinde sebep karşılığı
verilmiştir.

e.+den 13, 39, 169, 215, 405,
444, 476

[=7]

edalet < [**edalet**] adalet.

e. 154

[=1]

edeb < [**edeb**] edep.

e. 342

e.+ile 370

[=2]

edebil- < [**edebill-**] edebilmek. bk.
idebil-

e.-ırse [erβe] 421

[=1]

edeme- < [**edeme-**] edememek,
yapamamak. bk. **ideme-**

e.-(y)ürüm [ürüm]+(meth
edeme-) 369

[=1]

edin- < [**edin-**] edinmek.

e.-iriz+(dost [doʃt] edin-) 35

[=1]

efendi < [effendi/ Effendi] efendi.

bk. **efendü**

e. 297

e.+lerimüze 233

e.+lerine 87

e.+mün 93

e.+müz 294

e.+müze 111, 233

e.+muzün 445

e.+nüz 97

e.+nüzün 94, 99

e.+sinün [βinün] 91

[=12]

efendü < [effendü] efendi. bk. **efendi**

e.+m 36

e.+nüzün 102

[=2]

eger < [eger] binek hayvanlarının
sırtına konulan, oturmaya yarayan
nesne, eyer. bk. **egir**

e.-ler 125

[=1]

eger < [eger] eğer, şayet.

e. 10, 10, 13, 30, 34, 39, 84, 92,
100, 106, 122, 133, 139, 150, 160,

164, 174, 198, 209, 210, 210, 211,
215, 222, 227, 249, 339, 347, 362,
363, 387, 402, 405, 405, 419, 420,
425, 490

[=38]

egil- < [egil-] eğilmek.

e.-üp 367

e.-ürüp 102

[=2]

egir < [egir] eyer. bk. **eger**

e. 62

[=1]

egirle- < [egirle-] at üzerine eyeri
koyup bağlamak, eyer vurmak,
eyerlemek.

e. 79

[=1]

eglen- < [eglen-] eğlenmek.

e.-digin 73

e.-dük 444

e.-ecek [egsek] 441

e.-iyür [iür] 9

e.-semüz [βemüz] 234

e.-ür 103

[=6]

eglendir- < [eglendir-] eğlendirmek.

e.-mezsınler [mezβınler] 106

[=1]

egleneme- < **[egleneme-]**
eğlenememek.

e.-m 18

[=1]

egri < **[egri]** eğri, doğru olmayan.

e. 367

[=1]

ehli fesat ~ **ehl-i fesat** < **[ehli feṣat]**
fesat ehli, bozgunculuk çıkaranlar.

e. 196, 372

[=2]

ehli ırz ~ **ehl-i ırz** < **[ehli ırz]** ırz ehli,
şerefli, namuslu, itibar sahibi kimse.

e. 60, 92, 131, 294, 342, 342,
405

[=7]

ehli ilm ~ **ehl-i ilm** < **[ehli ilm]** ilim
ehli, ilim ve fazilet sahibi kimse.

e. 342, 405, 441

[=3]

ehli nifak ~ **ehl-i nifak** < **[ehli nifak]**
nifak ehli, iki yüzlü olanlar,
münâfiklar.

e. 342

[=1]

ehval < **[ehval/ehval]** ahval,
durumlar, hâller.

e.+dan 11

e.+ından 25, 43, 235, 249, 253,
293, 338, 338, 340, 362, 401, 432,
441, 441

e.+ine 490

e.+ini 25, 91, 233, 246, 285,
371, 444, 492

e.+lardan 339

e.+lerinden 341

e.+lerini 346

[=27]

ekin < **[ekin]** ekin.

e. 155, 156

[=2]

ekmeg < **[ekmeg]** ekmek, yemek,
yiyecek.

e.+ini 368

[=1]

ekran < **[ekran]** akran.

e.+ı [i] 26, 282

[=2]

ekseri < **[ekṣeri]** genellikle.

e. 69, 92, 153, 156, 346, 369,
420, 472

[=8]

eksig < **[ekṣig]** eksik, noksan. bk.
eksik

e.+üm 402

[=1]

eksik < [ekβik/ekʃig] eksik, noksan.
bk. **eksig**

e. 31, 62, 79, 123, 123, 171,
210, 211, 362

[=9]

eksiklig < [ekʃiziklig] eksiklik.

e.+i 427

[=1]

eksil- < [ekβil-] eksilmek, azalmak.

e.-ir 347

e.-memiştür [memiştür] 89

[=2]

el < [el] el; yönetim, güç; mülkiyet.

e. 96, 99, 101

e.+de 133

e.+e 210

e.+i 89, 407

e.+ile 33, 210, 407, 443

e.+imüzden 294

e.+imüze 402

e.+inde 155, 368

e.+indedür 29

e.+inden 107, 142, 254, 296

e.+ini 421

e.+inüzde 136

e.+inüzdedür 248

e.+inüze 248

e.+inüzi 99, 198

el kaldır- < [el kaldır-] el kaldırmak.

e. kaldırüp 222

elinden gel- < [elinden gyel-
/elinden giel-] yapabilmek.

e.+inden gelür 4, 369

elinden kurtul- < [elinden
kurtul-] birinden kaçmayı başarmak.

e.+inden kurtulmaz 42

[=30]

el < [el] el, yabancı.

e. 249

e.+de 386

e.+e [ë] 224

e.+ün 95

[=4]

elbette < [elbette] herhâlde, şüphesiz, kuşkusuz.

e. 22, 45, 48, 84

[=4]

elçi < [elçʃi/ɛlçʃi/elcsi] bir devleti temsil etmek üzere başka bir devletin nezdinde görevlendirilen diplomat, sefir, elçi.

e. 82, 89, 90, 135, 200, 234, 338, 401

e.+lere 101

e.+leri 254

e.+lerine 108

e.+si 165

e.+yle [ile] 107

[=13]

elçilig < **[elçilic]** elçilik, sefirlik. bk.

elçilik, elçilük

e.+imüzi 445

e.+üm 89

e.+ün 83, 84, 294

[=5]

elçilik < **[elçilic]** elçilik. bk. **elçilig, elçilük**

e. 89, 89, 89, 108, 110, 294

[=6]

elçilük < **[elçilic]** elçilik. bk. **elçilig, elçilik**

e. 93

[=1]

elem < **[elem]** elem, keder, üzüntü, sıkıntı.

e. 44, 161, 234

e.+den 98

[=4]

elli < **[elli]** elli (sayı).

e. 61, 116, 210, 258

e. bin 48

e. bir 116

e. iki 116

[=7]

elma < **[elma]** bir meyve, elma.

e. 72, 210

[=2]

elmas < **[elmaß/elmaß]** değerli taş, elmas. bk. **almas**

e. 123

e.+lar 339

[=2]

elver- < **[elver-/elver-/eluer-]** yetmek, yetecek kadar olmak, uygun olmak.

e.-mez 136, 142, 473

e.-ür 129, 444

[=5]

emek < **[emek/emegh]** emek. bk. **emek**

e. 490

e.+i 23

[=2]

emek < **[emek]** emek. bk. **emek**

e. 28

[=1]

emir < **[emir]** emir, buyruk. bk. **emr**

e. 210

e.+e 387, 387

[=3]

emir < **[emir]** bir kavim veya memleketin başı, bey, reis.

e. 433

[=1]

emma < **[emma]** amma, ama.

e. 3, 4, 13, 26, 34, 49, 49, 59, 72, 79, 89, 93, 96, 103, 119, 120, 123, 126, 139, 140, 142, 154, 161, 219, 223, 224, 235, 340, 341, 342, 346, 364, 366, 367, 387, 457

[=36]

emni eman < **[emni eman]** emn ü eman, korkusuzluk, güvenlik.

e. 166

[=1]

emr < **[emr]** emir, buyruk. bk. **emir**

e.+i 46

e.+ine 211

e.+ini 102

e.+inüzden 31

e.+iyle [iile] 210, 442

[=6]

en < **[en]** üstün derecede olduğunu gösteren kelime.

e. 8, 34, 47, 55, 69, 142, 143, 156, 224, 338, 347, 347, 442, 443

[=14]

en- < **[en-]** inmek.

e.-er 155

e.-üp 96, 99

[=3]

endaze < **[endaze]** uzunluk ölçüsü

e. 117, 121

[=2]

endir- < **[endir-]** indirmek.

e.-miştür [miştür] 120

[=1]

enli < **[enli]** geniş.

e. 426

[=1]

er < **[er]** erkek, adam.

e. 67

e.+iz 67

[=2]

erkek < **[erkek]** erkek.

e. 164, 293, 347, 407, 426, 426, 426

e.+ler 426

[=8]

ertes < **[erteşi]** bir günün, haftanın, ayın, mevsimin, yılın ardından gelen gün, hafta, ay, mevsim, yıl.

e. 427

[=1]

esame < [**eβame**] kapıkulu askerlerinin, isim ve maaşlarının kayıtlı olduğu defterleri, bu defterdeki isimleri ve daha çok burada adı geçenlerin ellerindeki belgeyi ifade eden tabir, yeniçerilerin kaydı, ulufe defteri, esâme.

e.+sini [**βini**] 45, 151

[=2]

eski < [**eβki**] eski, yeninin karşıtı, tecrübeli kişiler, büyükler, geçmiş.

e. 56, 68, 151, 155, 196, 198, 199, 224, 254, 259, 338, 387, 418, 453, 453

e.+den 155

e.+ler 9, 32

e.+lerden 266

[=19]

eski maden < [**eβki maden**] antik maden.

m.+ün [**un/ün**] 124, 124

[=2]

espap < [**eszpap/eβpap**] esvap, giysi.

e. 407, 407, 432, 433, 433, 434

e.+ları [**lari**] 433

e.+larle 420

[=8]

eş < [**es**] hadi, artık.

e. 117, 126

[=2]

eşkiya < [**eskia**] eşkıya.

e. 19, 19

e.+dan 71

[=3]

et < [**et**] et.

e. 98, 210, 427

e.+e 210

[=4]

et- < [**et-**] etmek. bk. **it-**

e.-ecek [**egsek**]+(sarhoş [**βarhos**] ed-) 370

e.-ecek [**egsek**]+(be(y)an [**bean**] ed-) 362

e.-emezdiler 418

e.-en+(ikrah ed-) 215

e.-enlerün+(fesat [**fēβat**] ed-) 254

e.-enlerün+(kabahet ed-) 254

e.-er+(ed-) 155, 202, 219, 248

e.-er+(af [**af**] ed-) 444

e.-er+(berbat ed-) 216

e.-er+(elvida ed-) 98

e.-er+(eylik [**ejlik**] ed-) 370

55 e.-er+(hırsızlık [hırβızlık] ed-)
e.-er+(ibadet ed-) 368
e.-er+(ikrar ed-)54, 249, 442
e.-er+(irsal [irβal] ed-) 407
e.-er+(kabul ed-) 60
e.-er+(kefayet [kefalet] ed-)
246, 370
e.-er+(kıyas [kiaβ] ed-) 124
e.-er+(kifayet [kifalet] ed-)
294
e.-er+(methed-) 387
e.-er+(muşavere [muşavere]
ed-) 253
e.-er+(niyet [nıyet] ed-) 216
e.-er+(perhiz ed-) 418
e.-er+(takdir ed-) 443
e.-er+(talhiz ed-) 254
e.-er+(tamin ed-) 443
e.-er+(tembih ed-) 252
e.-er+(terbiye [terbie] ed-) 347
e.-er+(teslim [teβlim] ed-) 103
e.-er+(zan ed-) 112
e.-erdi+(ed-) 135
e.-erdi+(iktiza ed-) 151, 472
e.-erdi+(imdat ed-) 223
e.-erler+(ed-) 421

e.-erler+(alay [alaj] ed-) 111
e.-erler+(boya [boia] ed-) 407
e.-erler+(dışarı [dıβfari] ed-)
210
e.-erler+(hucum [hugsum] ed-)
371
e.-erler+(iftira [iftira] ed-) 201
e.-erler+(ikrar ed-) 443
e.-erler+(kıyas [kiaβ] ed-) 38
e.-erler+(konokluk ed-) 102
e.-erler+(sünnet [βünnet] ed-)
421
e.-erler+(teslim [teβlim] ed-)
407
e.-erler+(zahmet ed-) 55
e.-erler+(zarar ed-) 55
e.-erlerse [erlerβe]+(kabahet
ed-) 347
e.-erse [erβe]+(niyet [nijet] ed-
) 209
e.-erse [erβe]+(reded-) 407
e.-ersin [erβen]+(reca ed-) 107
e.-ersiniz [erβiniz]+(doa ed-)
99
e.-erüm+(fikir [fikir] ed-) 142
e.-erüm+(hazed-) 71, 144
e.-erüm+(hicap [higfap] ed-)
114

e.-medigün+(tecribe [tegsribe]
et-) 366

e.-medük+(tamam et-) 74

e.-mege+(kabz et-) 361

e.-mek 196

e.-mek+(rivayet [rivajet] et-)
338

e.-mek+(soal [βoal] et-) 444

e.-mek+(tabir et-) 366

e.-memişlerise
[mememisleriβe]+(tembih et-) 108

e.-mez+(ibadet et-) 441

e.-mezsınler [mezβınler] 219

e.-mez 418

e.-miş [mis] 196

e.-miş [etmis]+(fayda [faida]
et-) 223

e.-mişim [mis im]+(hazet-) 339

e.-miş [mis]+(kast [kaβt] et-)
401

e.-mişler [mis]+(zarar et-) 140

e.-miş [mis]+(mubaşiret
[mubaşiret] et-) 196

e.-miş [mis] +(seyr [βeir] et-)
341

e.-miş [mis]+(tamin et-) 77

e.-mişsen [misβen]+(fikir
[fikir] et-) 106

e.-miştur [miştur]+(tayin [tain]
et-) 170

e.-miştür [miştür]+(tembih et-)
254

e.-sinler [βınler]+(niyet [nijet]
et-) 142

e.-sin [βın]+(timar et-) 61

e.-ti+(fikir [fikir] et-) 224

e.-tiginiz+(rivayet [rivajet] et-)
339

e.-tiginüz 75

e.-tigün 405

e.-tigümüz+(ikrar et-) 432

e.-tigün+(ikrar et-) 405

e.-tikleri+(kabahet et-) 175

e.-tikten 210

e.-tikten+(ikrar et-) 10

e.-tikten+(tazim et-) 102

e.-tikten+(teklif [tekliβ] et-)
160

e.-tikten+(ziyafet [ziafet] et-)
408

e.-tiler+(pur et-) 340

e.-tiler+(sürgün [βürgün] et-)
372

e.-tiler 421

e.-tük+(seyr [βeir] et-) 293

e.-tük+(tazim et-) 109

e.-tüm+(hazet-) 2, 31
e.-tüm+(tecribe [tegsribe] 137
e.-tüm+(teslim [teβlim] et-)
248

Ayrıca bk.

lakırdı [lakerdi] e.-elüm
[elüm/elüm]+(ed-) 144, 425

muhalifet [muhalifet] e.-erse
[erβe]+(ed-) 211

ey [ej] e.-ersiniz [erβiniz]+(ey
ed-) 372

zapt e.-mediniz 372

dilencilik [dilengsilik] e.-mek
219

lakırdı [lakerdi] e.-mek 441

şamata [ʃamata] e.-mez 370

hizmet e.-sinler [βinler] 252

hizmet e.-tigünüz 341

peyda [pejda/peida] e.-tiler 119,
475

lakırdı [lakerdi] e.-tiniz 44

lakırdı [lakerdi] e.-tinüz 43

[=119]

etmeg < [etmeg] ekmek. bk. etmek

e.+e 210

[=1]

etmek < [etmek] ekmek. bk. etmeg

e. 63, 98, 118, 210, 234, 427

e.+i 220

[=7]

etraf < [etraf] etraf.

e.+1 [i] 38

[=1]

ettir- < [ettir-] ettirmek, yaptırmak.

bk. **ittir-, ittür-**

e.-en+(sünnet [βünnet] ettir-)

420

e.-ürler+(sünnet [βünnet] et-)

421

[=2]

ev < [ev/ev] ev, konut, hâne.

e. 60, 72, 75, 75, 79, 80

e.+imde 25

e.+ime 136

e.+imi 21

e.+imüz 60

e.+imüze 95

e.+inde 17, 420

e.+inden 408

e.+ine 408, 408, 420, 420, 421

e.+ini 419

e.+ler 427

e.+lerine 199, 427

[=23]

ev- < [ev-] evmek.

e.-me 18
[=1]
evet < **[evet]** evet.
e. 54, 123
[=2]
evlat < **[evlat/evlat]** çocuk, evlat.
e. 149, 164, 347
e.+lardan 150
e.+larımızın 444
e.+larından 149
e.+larından [larinden] 151
e.+larını [larini] 152, 152
e.+lerini [lerini] 419
[=10]
evlen- < **[evlen-/evlen-]** evlenmek.
e.-enlere 407
e.-mek 473
e.-mekte 401, 405, 407
e.-mekten 425
e.-mez 346
e.-ür 164
[=8]
evlendir- < **[evlendir-]** evlendirmek.
e.-ür 347
[=1]

evlenebil- < **[evlenebill-]**
evlenebilmek.
e.-ır [er] 473
[=1]
evmeni < **[eumeni]** Hazai'de yümeni
şeklinde alınmış olup uğurlu, kutlu
anlamında kullanılmıştır.
e. 248, 444
[=2]
evvel < **[evvel/evvel/evvel/evvel]**
evvel, önce.
e. 54, 70, 77, 81, 83, 85, 96,
101, 125, 127, 175, 216, 216, 224,
233, 253, 254, 407, 421, 426, 432,
443, 444
e.+den 219, 233
e.+ki 111
[=26]
evvela < **[evvela]** evvela, ilk önce.
e. 145
[=1]
ey < **[ej/ei/ɛj]** iyi. bk. **eyi**
e. 2, 10, 15, 37, 45, 59, 59, 66,
67, 67, 75, 92, 112, 122, 122, 126,
130, 135, 137, 153, 200, 215, 222,
338, 364, 372, 386, 401, 407, 427
e.+dür 28, 125, 163
e.+sini [βini] 65

e.+sinün [βinün] 66

ey et- < **[ej et-]** uygun, yerinde
bir davranışta bulunmak, iyi etmek.

e. edersiniz [erβiniz] 372

[=36]

eyce < **[eigse/ejgfe/ejgse]** iyice. bk.
eyüce

e. 58, 67, 114, 216, 370

[=5]

eyi < **[ejil]** iyi. bk. **ey**

e.+sinden [βinden] 123

[=1]

eyle- < **[ejle-]** eylemek, yapmak,
etmek, yerine getirmek.

e.-(beyan [bean] eyle-) 81,
209, 226, 246, 444, 458

e.-(eşk [esk] eyle-) 70

e.-(harc [hargs] eyle-) 136

e.-(hisap [hiβap] eyle-) 75

e.-(iktikat eyle-) 339

e.-(ludfi eyle-) 73

e.-(lutfi eyle-) 11

e.-(sabr [βabr] eyle-) 73

e.-(soal [szoal] eyle-) 59

e.-(soval [βoval] eyle-) 366

e.-(tekayyud [tekajjud] eyle-)

366

e.-(zabr eyle-) 59

e.-di+(nicat [nigsat] eyle-) 444

e.-diler+(ırsal [irβal] eyle-) 83,
84

e.-düm [dum]+(ılam eyle-) 96

e.-me+(kıyas [kiaβ] eyle-) 234

e.-meli 21, 74, 129

e.-meye [meje]+(kat eyle-) 254

e.-miş [mis] 42, 443

e.-miş [mis]+(ahd eyle-) 221

e.-miş [mis] +(ıkrar eyle-) 490

e.-miştür [meftür]+(ıkrar eyle-)

165

e.-ye [je] 28

e.-ye [je]+(mubarek eyle-) 76

e.-ye [je]+(soal [βoal] eyle-) 97

e.-yim [im] 340

[=35]

eylig < **[ejlig]** iyilik. bk. **eylik**

e.+inden 29

e.+ine 91

e.+inüzden 40

[=3]

eylik < **[ejlik]** iyilik. bk. **eylig**

e. 2, 136, 219

e.+i 223

[=4]

eyüce < [ejügse] iyice. bk. **eyce**

e. 106, 124, 126

[=3]

ezza < [ezza] ecza.

e.+ler 133

[=1]

F

fakir < [fakir] fakir, yoksul, fukara.

f. 20, 368, 370, 421

f.+dür 473

f.+larise 407

f.+ün 22

[=7]

fakir fukara < [fakir fukara] yoksullar.

f. 155

f.+ya [ia] 368

[=2]

fakirhane < [fakir hane] düşkünler yurdu.

f.+ler 371

[=1]

fakirlik < [fakirlik] fakirlik, yoksulluk.

f.+a 155

[=1]

fani < [fani] fani, geçici.

f.+dür 340

[=1]

fark < [fark] fark.

f. 174, 473

f.+ı [i] 154, 174, 175, 369, 426

[=7]

farz < [farz] farz.

f. 95, 402

[=2]

fayda < [fajda/faida] fayda, yarar.

bk. **fayde**

f. 161, 387

f.+sı [βi] 246

fayda itme- < [faida itme-]

fayda etmemek, etkisi, yararlı olmamak.

f. itmedi 219

[=4]

faydalı < [faidalı] faydalı.

f. 25, 387

[=2]

faydasız < [fajdaβiz/faidaβiz]

faydasız. bk. **faydesiz**

f. 433, 490

[=2]

fayde < [fajde/faide] bk. **fayda**

f.+sini [βini] 224

f.+ye [je] 151
 [=2]
faydesiz < [**faideþiz**] faydasız. bk.
faydasız
 f. 94
 f.+dür 490
 [=2]
fazilet < [**fazilet**] erdem.
 f.+ten 29, 34
 [=2]
fehm < [**fehm**] anlayış, kavrayış.
 f. 196
 [=1]
fena < [**fena**] fena, kötü.
 f. 77, 83, 201, 210
 f.+dur 39, 64
 [=6]
ferda < [**ferda**] yarın. Metinde de
 "yarun (yarın)" karşılığı verilmiştir.
 f.+ya 137
 [=1]
ferište < [**ferište**] melek.
 f. 442
 f.+ler 33
 [=2]
feryat

feryat it- < [**feriat it-**] yüksek
 sesle haykırmak.
 f. iderler 426
 [=1]
fesat < [**feþat**] fesat, bozukluk.
 f.+a 196
 f.+lerini 444
 [=2]
fikir < [**fikir**] fikir, düşünce. bk. **fikr**
 f. 441
 f.+ler 82
 f.+leri 78, 234
 [=4]
fikr < [**fikr**] fikir. bk. **fikir**
 f.+im 215
 [=1]
filan falan < [**filan falan**] önem
 verilmeyen, hafıfsenen kimse, şey
 kullanılan bir söz.
 f. 100
 [=1]
fimabad < [**fimabad**] bundan sonra,
 bundan böyle, fî-mâba'd.
 f.+e 199
 [=1]
firaset < [**fıraþet/firaszet**] akıllı,
 zekâ, anlayış.

f. 281

f.+i 282

f.+ile 342, 386

[=4]

fitne < [**fitne**] fitne.

f. 132

[=1]

funduk < [**funduk**] fındık.

f.+lar 72

[=1]

furset < [**furβet/furfzet**] fırsat. bk.
fürset

f. 138, 144, 387, 387, 421

f.+ile 224

f.+te 221

furset düş- < [**furβet düf-**] bir
imkâna kavuşmak. bk. **fürset düş-**

f. düştikçe [tikçe] 55

[=8]

fürset

fürset düş- < [**fürβet düf-**] bir
imkâna kavuşmak. bk. **furset düş-**

f. düşmeyüp [mejüp] 294

[=1]

G

gaddare < [**gaddare**] bir silah.

g. 52

[=1]

gah gah ~ gâh gâh ~ gâh gah < [**gyah gyah/giah giah/giah gyah**] ara sıra.

g. 126, 151, 196, 211, 258,
282, 282, 347, 347

[=9]

galib

galib gel- < [**galib gyel-**]
yenmek, üstün gelmek. bk. **galip gel-**

g. gelüp 224

[=1]

galibiyet < [**galibiet**] yengi.

g. 155

[=1]

galip

galip gel- < [**galip gyel-**]
yenmek, üstün gelmek. bk. **galib gel-**

g. gelüp 222

[=1]

gam < [**gam**] gam, tasa, kaygı, üzüntü.

g.+dan 136

[=1]

gani < [**gani**] zengin, varlıklı; verimli.

g. 77, 137, 156

[=3]

ganimet < [**ganimet**] ucuzluk.

g. 12

[=1]

garez < **[garez]** kin, düşmanlık, garaz.

g.+den 342

[=1]

gaur ~ **gâur** < **[gyaur/ giaur]** gâvur, kâfir.

g. 4, 15, 39, 54

g.+dan 161

g.+dur 37, 210

g.+lara 38, 39

g.+larun 38

[=10]

gavga < **[gauga]** kavga.

g. 86

g.+muz 144

g.+sı [βi] 9, 441

g.+sına [βina] 216

[=5]

gavgacı < **[gaugagsi]** kavgacı. bk. **kavgacı**

g. 90

[=1]

gayr < **[gair]** başka, artık. bk. **gayri**

g. 10, 98, 100, 102, 128, 134, 135, 149, 155, 156, 160, 168, 174, 196, 210, 294, 340, 341, 341, 341, 368, 370, 386, 405, 420, 426, 427, 427, 428, 441, 441

[=31]

gayri < **[gairi]** başka, artık, bundan böyle. bk. **gayr**

g. 15, 30, 40, 59, 64, 102, 174, 254

[=8]

gaytan < **[gajtan]** pamuktan veya ipekten sicim, kaytan.

g. 433

[=1]

gazab < **[gazab]** öfke, kızfınlık, hiddet, gazap.

g.+ından [indan] 443

[=2]

gazi < **[gazi]** gazi.

g. 433

g.+ler 369

[=2]

gebe

gebe kal- < **[giebe kal-/gyebe kal-]** insan karnında yavru oluşmak.

g. kalmazse [mazβe] 347

g. kalup 442

[=2]

gece < **[gegse/gegfe]** gece. bk. **geçe**

g. 31, 115, 141, 196, 369, 408, 421, 427, 472, 490

g.+nün 137

[=11]

geç < [gets] geç, erken karşıtı.

g. 19

[=1]

geç- < [gecf-/getf-/gets-/gecs-]

geçmek, akıp gitmek, elinde olmak.

g.-er 44, 55, 107, 112, 115,
254, 294, 296, 340, 366, 370, 444

g.-er+(makbul geç-) 2, 34, 248

g.-erse [erβe] 405

g.-memiştür [memiştür] 62

g.-mez 434

g.-mezdi+(makbul geç-) 339

g.-üp 224

[=20]

geçe < [getfe] gece. bk. **gece**

g. 115

g.+nüz 2

[=2]

geçende < [getfende] yakın bir zaman
önce, geçenlerde

g. 125

[=1]

geçir- < [getfir-] geçirmek, birinin
üzerinde uygulamak.

g.-mezden 127

Ayrıca bk.

kılıçten g.-mek 39

[=2]

gel- < [gel/giel-/gyel/giél] ulaşmak,
varmak.

g. 60, 75, 372

g.-di 72, 73, 294

g.-di+(lazum gel-) 18, 83, 107,
216, 235

g.-digi 96, 106, 259

g.-digini 201

g.-dikçe [dikçfe] 17

g.-dikleri 254

g.-dikten 161

g.-diler 62

g.-diler+(zuhure gel-) 476

g.-diniz 100

g.-diniz+(safa [ʃafa] gel-) 60

g.-düğünüzi 100

g.-düğünüzden 2

g.-dük 402

g.-dün+(sefa [βefa] gel-) 2, 20

g.-e 282

g.-en 128

g.-incedek [ingsedek] 68, 136,
282

g.-medün+(tez gel-) 20

g.-mek 136

g.-memişsin [memişβen] 77
g.-meyince [meingse] 18, 20
g.-mez 34, 41
g.-mez+(inkâre [inkiare] gel-) 490
g.-mezden 216, 444
g.-mezler 39, 51
g.-mezsın [mezβin] 341
g.-miş [mis] 108
g.-miştür 78
g.-sın [βen] 39, 120, 160
g.-sın [βen]+(tez gel-) 17
g.-üp 254
g.-ür 4, 4, 5, 36, 66, 82, 96, 233, 369, 443, 443
g.-ür+(kolay [kolaj] gel-) 115, 366
g.-ür+(lazum gel-) 22, 48, 94, 233
g.-ür+(raz gel-) 366
g.-ür+(tez gel-) 72
g.-ür+(zuhure gel-) 4, 41
g.-ürse [βe] 30
g.-ürsın [βen] 5, 6
g.-ürsınız [ürβiniz] 36, 97
g.-ürüm 6, 6
g.-ürüz 36

Ayrıca bk.

hoş [hos] g.-din 20
hoş [hos] g.-diniz 60
hoş [hos] g.-dün 2
hakından [hakından] g.-mez 174
hisapa [hiβapa] g.-mez 53, 258, 361, 473
zarar g.-mez 81
galib g.-üp 224
galip g.-üp 222
ras [raβ] g.-üp 371
elinden g.-ür 4, 369
hakından [hakından] g.-ür 170, 254, 347
karşı [karβi] g.-ür 4
hakından [hakından] g.-ürler 387
[=100]
gelebil- < [giele bill-] gelebilmek.
g.-ır [er] 89
g.-ırdiler [erdiler] 196
[=2]
gelür < [gielür/gyelür] gelir.
g.+i 161, 247, 249, 258, 259
[=5]
gemi < [gyemi] gemi.

g.+de 443

[=1]

genç < [gencs] genç. bk. **geneç**

g. 90, 418

[=2]

gendi < [giendi/gyendi/gyendi] kendi.

g. 17, 26, 46, 54, 55, 59, 93, 98, 100, 144, 151, 154, 155, 156, 156, 159, 161, 164, 164, 166, 196, 210, 219, 221, 223, 224, 248, 249, 249, 253, 258, 281, 282, 342, 342, 369, 369, 402, 405, 405, 405, 407, 407, 419, 420, 421, 427, 433, 443

g.+ler 8, 341, 405, 427, 433

g.+lerine 112

g.+lerini 154

g.+m 17, 23, 41, 77, 169, 222

g.+mi 222

g.+n 114

g.+ne 156

g.+ni 198

g.+nüze 83

g.+si [βi] 20, 387

g.+ye [e] 26, 95

g.+yle [ile] 419

[=72]

geneç < [genecs] genç. bk. **genç**

g. 282

[=1]

gercek < [gergfek] gerçek. bk. **gerçek**

g. 4

[=1]

gerçek < [gertfek/gercfek/gertzek] gerçek; doğru. bk. **gercek**

g. 19, 85, 93, 110, 224

g.+tur 140

g.+tür 160, 223

[=8]

gerçi < [gertfi/gercfi/gercsi] gerçi, yine de.

g. 41, 155, 199, 235, 294, 340, 366, 368, 386, 442

[=10]

gerek < [gierek/gyrek] gerek, icap, lazım.

g. 4, 15, 18, 18, 20, 22, 24, 26, 27, 51, 55, 71, 75, 86, 90, 109, 110, 119, 121, 133, 137, 155, 200, 233, 234, 238, 371, 372, 407, 421, 441, 442

g.+dür 126

g.+i 109, 364, 386, 442

g.+iz 110

g.+lerdür 105

g.+sın [βen] 107

g.+siniz [βiniz] 198

g.+tur 70, 89, 90, 91, 91, 107,
209, 252

g.+tür 17, 39, 71, 109, 156,
175, 196, 253, 282, 282, 387, 420, 444
[=62]

gerek- < **[gierək-]** gerekmek, bir şeyin yapılabilmesi veya gerçekleşmesi bazı nesne, fiil vb.ne bağlı olmak, gerek olmak, lazım olmak, icap etmek, iktiza etmek.

g.-mez 43

[=1]

geri < **[gyeri/gieri]** ileri karşıtı, geri.

g.+ye [e] 37, 139, 408, 408

[=4]

gester- < **[geʃter-]** göstermek. bk.
göster-, göstör-, göstür-

g.-eyim [eim] 123

[=1]

getır- < **[gyeter-]** getirmek. bk. **getür-**

g.-ürler 420

[=1]

getür- < **[gyetür-/gietür-]** getirmek.
bk. **getır-**

g. 124

g.-sün [βün] 160

g.-sünler [βünler] 63

[=3]

gey- < **[giej-/gyei-/gyej-]** giymek.

g.-er 434

g.-memiş [memiş] 102

g.-miş [mis] 102

[=3]

geydir- < **[giejdir-]** giydirmek. bk.

geydür-

g.-dikleri 112

g.-üp 101

[=2]

geydür- < **[gyejdür-]** giydirmek. bk.

geydir-

g.-üp 420

[=1]

geyik < **[gieik]** geyik.

g.+ler 62

[=1]

gez- < **[gyez-]** gezmek, dolaşmak.

g.-dük 293

g.-miş [mis] 401

[=2]

gezdır- < **[gyezdır-]** gezdirmek.

g.-üp 420

[=1]

gezin- < **[gyezin-]** gezinmek.

g.-üp 371

[=1]

gibi < [gibi] gibi, misali.

g. 7, 10, 15, 36, 38, 56, 67, 68,
88, 89, 90, 95, 96, 109, 109, 111, 137,
140, 142, 149, 155, 161, 215, 259,
259, 342, 364, 368, 369, 371, 386,
402, 405, 407, 408, 408, 408, 418,
420, 426, 427, 442, 472, 490, 490

g.+dur 66,

g.+dür 145, 169

[=48]

gidebil- < [gidebill-] gidememek.

g.-ırsın [erβen] 13

[=1]

gidi < [gidi] pezevenk, deyyus.

g.+leri 134

[=1]

gine < [gine] gene, yine.

g. 132

[=1]

gir- < [gyr-/gir-] girmek, katılmak,
başlamak.

g.-diler 199

g.-dük 30

g.-düm 224

g.-irken 102

g.-meye [meje] 141

g.-meyüp [mejüp] 156

g.-mezsen [mezβen] 141

g.-miş [mis] 346

g.-üp 198, 293

g.-ür 408

[=11]

git- < [gyt-/git-/gyit-] gitmek, varmak,
çıkmaq.

g. 33, 79

g.-ecek [egsek/egfek]+(gid-)
18, 22, 127

g.-ecekleri [egsekleri]+(gid-)
254

g.-elüm+(gid-) 126

g.-elüm+(seyre [βeire] gid-)
109

g.-emez 20

g.-emezsiniz [emezβiniz] 38

g.-er+(gid-) 24, 53, 134, 254,
370, 371

g.-eriz+(gid-) 113

g.-ersın [erβen]+(gidersın) 12,
102

g.-ersiniz [erβiniz]+(gidersiniz)
36

g.-erüm [erüm/erum]+
(giderüm) 12, 117

g.-mege 111, 254

g.-mek 125, 126

g.-meke 110

g.-mek+(seyre [βeire] gid-) 136
g.-melidür 46
g.-meliyiz [meli iz] 36
g.-memüz 235
g.-meye [meje] 166
g.-mez 51
g.-mez+(yabana [iabana] git-) 5, 28
g.-mezden 125
g.-sem [βem] 18
g.-sena [βena] 21
g.-ti 61, 73
g.-tigi 106
g.-üp+(gid-) 419
[=42]
gidil- < **[gidil-]** gidilmek.
g.-ür 21
[=1]
gizli < **[gizli/gyzli]** gizli.
g. 19, 253, 296
[=3]
gone < **[gyone]** gunagun. bk. **gone gon**
g. 401
[=1]

gone gon < **[gione gion/gyone gion/gyone gyon]** gunagun, türlü türlü. bk. **gone**
g. 102, 170, 293
g.+e 63, 72, 122, 160, 347, 426, 472
[=10]
goya < **[gioia]** güya.
g. 109
[=1]
gög < **[gög]** gök. bk. **gök**
g.+den 155
g.+e 442
g.+te 85
g.+ten 368
[=4]
gök < **[gök]** gök. bk. **gög**
g.+ten 120
[=1]
göm- < **[gyöm-]** gömmek, defnetmek.
g.-dikten 426
g.-mekte 401, 405
g.-mekten 425
g.-mezden 426
[=5]
gömegel- < **[gyömegeiel-]**
gömegelmek.

g.-mişlerdür [mislerdür] 427

[=1]

göndör- < **[göndör-]** göndermek,
yollamak. bk. **göndür-**

g. 17

g.-elüm 128

g.-medük 96

g.-mek 281, 408

g.-ür 407, 408

g.-ürdi 282

g.-ürler 407

[=9]

göndörül- < **[göndörül-]**
gönderilmek, yollanmak. bk.

göndürül-

g.-miş [mis] 347

g.-mişsin [misßen] 99

[=2]

göndür- < **[göndür-]** göndermek. bk.
göndör-

g. 73

[=1]

göndürül- < **[göndürül-]**
gönderilmek. bk. **göndörül-**

g.-mişsen [misßen] 94

[=1]

gönlek < **[gyönlek]** gömlek.

g. 407, 408

[=2]

gönül < **[giönül/gyonül/gyönül]**
gönül, yürek.

g. 29, 53, 154

g.+üm+(gönlüm) 71

g.+ümde+(gönlümde) 82

g.+ünüz+(gönlünüz) 73, 136

[=7]

gönüllü < **[giönüllü]** kendi isteğiyle
orduya katılan ve sefere çıkan askerler
için kullanılan bir tabir.

g. 52

[=1]

gör- < **[györ-/giör-/gyor-]** görmek,
bakmak, sağlamak, yapmak, vermek,
değerlendirmek, anlamak.

g. 62, 62, 67, 79, 123

g.-düm 155, 370, 401

g.-dün 71

g.-ecek [egsek] 95, 142

g.-elüm [elüm/elum] 109, 144,
171, 285, 419, 473

g.-emezsin [emezßen] 103

g.-mediler 341

g.-medük 294

g.-medün 78

g.-mege 109

g.-mek 407, 444

g.-mem 19

g.-memiş [memis] 405

g.-memişim [memisim] 136

g.-mez 19

g.-mezmisiz [mezmiβiz] 7

g.-mezsın [mezβin] 408

g.-miş [mis] 40, 282, 342

g.-mişim [mis-im] 26

g.-örüm [örüm] 20, 109, 338

g.-üp 169, 282, 282

g.-ür 170

g.-ürler 402

g.-ürsın [ürβen] 138, 216

g.-ürüz 453

g.-üyrüm [üirüm] 15

Ayrıca bk.

i. g.-miş [mis] 82, 90, 215, 340

i. görmemiş [memis] 160, 402

i.+lerini görür 87, 254

i.+lerinüzi görürler 98

[=55]

göre < [györe/giöre/györe] göre.

g. 7, 97, 174, 175, 238, 407,
420, 427, 490

[=9]

göreme- < [györeme-] görememek.

g.-(y)ürüm [ürüm] 81

[=1]

görön- < [giörön-/györön-]

görünmek, izlenim uyandırmak.

g.-mez 56

g.-ür 19, 220, 401

[=4]

göster- < [göbter-] göstermek. bk.

gester-, göstör-, göstür-

g.-meye [meje] 198

[=1]

gösterişli < [göbterisli] gösterişli. bk.

göstörişli, göstürüşli

g.+dür 129

[=1]

göstör- < [göbör-] göstermek. bk.

gester-, göster-, göstür-

g.-üp 401

[=1]

göstörişli < [göbörisli] gösterişli. bk.

gösterişli, göstürüşli

g. 130

[=1]

göstür- < [göbör-] göstermek. bk.

gester-, göster-, göstör-

g. 123

[=1]

göstürüşli < [göftürüşli] gösterişli.

bk. **gösterişli**, **göstörüşli**

g. 153

[=1]

götör- < [gyotör-/giötör-/gyötör-]

götürmek. bk. **götür-**, **gütür-**

g.-emez 441

g.-mek 136

g.-mezler 128

g.-üp 98, 408

g.-ür 19, 99

g.-ürdi 367

g.-ürler 98, 102, 408, 421

g.-ürse [ürße] 94

g.-ürsın [ürßen] 33

[=14]

götür- < [gyötür-] götürmek,

getirmek. bk. **götör-**, **gütür-**

g.-dikten 408

g.-meye [meje] 73

g.-mezler 342

g.-miş [mis] 92

g.-sünler [bünler] 64, 73

[=6]

gövde < [giövde/gyövde/gyövde]

gövde.

g.+lerde 153

g.+lerinde 155

g.+müz 367

[=3]

gövdeli < [gyövdeli] gövdeli, gövdeli olan.

g. 138

[=1]

göz < [giöz/gioz/gyoz/gyöz] göz.

g.+i 342

g.+ile 160

g.+yle [iile] 405

g.+lerini 216

g.+lerüme 160

g.+ümle 40

gözün aç- < [gyözün acs-]

gözünü açmak.

g.+ün aç 19, 248

[=8]

groş < [gros/grof] kuruş. Metinde parantez içinde real karşılığı verilmiştir.

g. 23, 24, 24, 26, 75, 76, 77, 77, 79, 79, 79, 117, 117, 122, 122, 122, 124, 124, 135, 282

g.+le 134, 134, 134, 135

g.+tan 123, 171

g.+ten 123

[=27]

gusul < [guʃul] gusül, boy abdesti.

g. 482

[=1]

güc < [gügs] güç, zor. bk. **güç**

g.+ile 128, 235

[=2]

güç < [gücf/güt/f/gutf/güts/guts] güç,
zor. bk. **güc**

g. 338, 363

g.+ile 14, 226, 418

g.+tür 41

g.+ünüze 341

[=7]

gümiş < [giümis/gyümis] gümüş.

g. 33, 259, 339

[=3]

gün < [giün/gyün/giun/gün] gün.

g. 3, 4, 11, 17, 17, 26, 100,
105, 137, 143, 150, 209, 253, 338,
370, 371, 372, 372, 401, 427

g.+de 23, 24, 341, 420

g.+den 96, 199, 421, 427

g.+edek 99

g.+inde 253

g.+inden 253

g.+ün 28

[=32]

günah < [giunah/gyunach] günah.

bk. **günak**

g.+larını [larini] 444

g.+tan 370

g.+ümüz 43

[=3]

günak < [giunak/gyunack] günah.

bk. **günah**

g. 442

g.+tur 233, 367

[=2]

gündüz < [giündüz/gyündüz]

gündüz.

g. 31, 115, 141, 196, 369, 427,
472, 490

[=8]

güneş < [giünes/gyünes] güneş.

g. 44, 85, 434

[=3]

gütür- < [gyütür-] götürmek. bk.

götör-, götür-

g.-miş [mis] 199

[=1]

güzel < [giüzel/gyüzel] güzel.

g. 12, 23, 60, 68, 70, 71, 74,
79, 88, 90, 113, 130, 131, 142, 143,
153, 161, 252, 281, 282, 294, 340,
347, 366, 407, 407, 420

g.+i 153

g.+lerini 347

g.+üm 156

[=30]

güzellig < **[güzellig]** güzellik.

g.+ine 223

[=1]

güzet- < **[güzet-]** gözetmek, korumak, kollamak.

g. 27, 62, 248

g.-e(y)ürler [eürler] 98

g.-mek 252

g.-sın [ßen] 91, 227

g.-ürüm [ürüm]+(güzed-) 25

g.-üp+(güzed-) 368

[=9]

H

haber < **[haber]** haber.

h. 45

h.+ini 86

h.+le 97, 100

h.+lerle 87

[=5]

haberdar < **[haberdar]** konuyla ilgili bilgisi bulunan.

h. 11

h.+ım [im] 25

[=2]

haçan < **[hatfan/hacfan/hatsan]** ne vakit, ne zaman.

h. 46, 82, 107, 113, 142, 155, 156, 201, 248, 249, 342, 346, 387, 401, 442

[=15]

haddizatinde < **[haddizatinde]** hattızatında.

h. 35, 46, 54, 77, 150, 161

[=6]

hafta < **[hafta]** hafta.

h. 210, 253

h.+da 472

h.+dan 98, 427

h.+ya [ia] 98, 427

h.+yadak [iada] 427

[=8]

hain < **[hain]** hain.

h. 369

h.+dür 92

[=2]

hak < **[hak]** hak, adalet. bk. **hakk**

h. 253

h.+ı [i] 118, 118, 118, 119, 155, 219

h.+ından [ından] 89, 170, 196,
347, 387

h.+ını [ini] 95, 253

h.+larından [larından] 372

h.+tur 120

hakından gel- < **[hakından
gyel-]** hakından gelmek, zor bir işi
başarılı ile sona erdirmek.

h. gelmez 174

h. gelür 170, 254, 347

h. gelürler 387

[=21]

hakiket < **[hakiket]** hakikat.

h. 29, 215, 215, 215, 402

h.+e 402

h.+ten 421

[=7]

hakiketli < **[hakiketli]** hakikatli.

h. 249, 405

[=2]

hakim < **[hakim]** hakim, yargıç,
padişah, hükümdar.

h. 433

h.+den 100

h.+i 281

h.+lere 216

h.+leri 86, 142, 281

h.+lerinden 88, 224

h.+lerini 86, 223

h.+lerün 254, 294

[=13]

hakimlik < **[hakimlik]** egemenlik.

h. 282

[=1]

hakk < **[hakk]** hak, adalet. bk. **hak**

h.+ı [i] 16

[=1]

hal < **[hal]** hâl.

h. 97

h.+i 97, 155, 211, 427

h.+ime 490

h.+imüz 441

h.+in 2

h.+ından 401, 443, 472, 472

h.+ina 433

h.+ine 156, 407, 407, 420

h.+ini 238, 386, 473, 473, 475

h.+lerini 166, 209

h.+um 224, 341

[=26]

halal < **[halal]** helal.

h. 346, 370

[=2]

halayık < **[halaik]** mahluklar, hizmetçi.

h. 73

h.+lara 76, 79

[=3]

halı < **[hali]** halı.

h. 426

[=1]

halk < **[halk]** halk.

h. 198, 211, 363

h.+a 156, 165, 216, 342

h.+dan 154, 472

h.+ı [i] 161, 216, 219, 370, 426, 433, 433

h.+ından [indan] 363

h.+ını [ini] 293

h.+ün 91, 154

[=20]

halvacı < **[halvagsi]** Osmanlı Devleti'nde helvahanede çalışana helvacı denir.

h.+lar 145, 297

[=2]

hamam < **[hamam]** hamam.

h.+a 198, 421

h.+da 407

[=3]

hamamcı başı < **[hamamgsi başı]**

Osmanlı'da hamamda görevli kimsenin başı.

h. 297

[=1]

han < **[chan]** Doğu ülkelerinde yerli beyler ve Kırım girayları için kullanılan ünvan.

h. 51

h.+ı [i] 281

h.+dan 347

[=3]

hancar < **[hangsar]** hançer.

h. 369

[=1]

handa < **[handa]** nerede, nereye bk.
kande

h. 12, 20, 66, 71, 108, 168, 222, 224, 232

h.+dur 13, 36, 72

h+dür 17

h+sın [βen] 79

[=14]

hane < **[hane]** konut.

h.+de 102

h.+ler 370, 371

[=3]

hangi < [hangi] hangi, soru sıfatı. bk.

kangı

h. 6, 14

h.+si [βi] 41, 346

h.+sine [βine] 130

h.+sini [βini] 32

[=6]

hani < [hani] "nerede, nerede kaldı" anlamında kullanılan bir söz.

h. 12, 36, 64, 72

[=4]

hap < [hap] ilaç.

h.+lar 133

[=1]

haraç < [harats/haracs] Osmanlı Devleti'nde Müslüman olmayanların devlete ödemekle yükümlü oldukları vergi.

h. 155, 259

h.+ını [ini] 254

haraça bagla- < [haratfa bagla-] bir kimseyi belli zamanlarda kendisine belli miktarda para vermeye zorlamak, haraca bağlamak.

h.+a baglar 155

haraça kes- < [haracsa keß-] çıkar sağlamak, haraca kesmek.

h.+a keser 254

h.+a kesti 281

[=6]

haraçguzar < [harats giuzar/harats gyuzar/harcs gyuzar] Osmanlılar'da haraç verme mükellefiyetini ifade eden tabir, haraçgüzâr. Metinde karşılığı haraç veren olarak verilmiştir.

h. 37, 259, 281

[=3]

haramzade < [haramzade] hileci, namussuz, harâmzâde.

h. 19

[=1]

harc < [hargf/hargs] harcanan para, masraf, harç.

h. 74

h.+da 95

h.+dür 156

h.+ını [ini] 23, 27

[=5]

harem < [harem] karı, eş; saray ve konaklarda kadınlara ayrılan bölüm.

h. 347

h.+i 340

h.+ine 346

[=3]

has < [haß/haf] has, özgü, özel; katışıksız, saf; seçkin sınıf.

h. 29, 69, 133, 259

h.+ile 175

[=5]

hasas başı < [**haβaβ başı**] ases bekçi anlamına gelmektedir. Asesbaşı, yeniçeri ağa bölüklerinden birini teşkil eden eseslerin âmiri.

h. 202

[=1]

hasiki < [**haβiki**] Osmanlı sarayında karavaşlar arasından seçilen padişah gözdesi, haseki.

h. 347

[=1]

hasiki sultan < [**haβiki sultan**] padişahın çocuğu olan karavaş, haseki sultan.

h. 347, 347

[=2]

hasis < [**haβiβ**] cimri, pinti.

h. 294, 386

[=2]

hasiyetli < [**haβietli**] yararlı.

h. 82, 88

[=2]

hasizlig < [**haβizlig**] hasislik, cimrilik, pintilik, hasisçe davranma durumu. bk. **hesizlik**

h.+ün 77, 201

[=2]

hasnadar başı < [**haβnadar başı**] hazinedarbaşı, Enderun'daki koğuşunda görevli hazinedarların amiri.

h. 296

[=1]

hasoda başı < [**haβoda başı**] merasimlerde padişahın giysilerinin giydirip çıkarmakla, padişah nereye giderse yanında bulunmakla görevli kişi.

h. 296

[=1]

hasoda oğlan agası < [**haβoda oğlan agaβı**] Enderun'un birinci ve en mühim teşekküllerinden biri olan has odanın acemileri hakkında kullanılan bir tabirdir. Kırk kişiden ve üç sınıftan ibaret olan has odada yirmi iki acemi bulunurdu. Bunlar terfi edince ağa denilmiştir.

h. 296

[=1]

hasret < [**haβret**] hasret, özlem.

h.+ine 445

[=1]

hastalığ < [**haβtalığ**] hastalık. bk. **hastalık**

h.+a 133

[=1]

hastalık < **[haβtalik]** sağlığın bozulması durumu. bk. **hastalık**

h.+ta 418

[=1]

haşa < **[haʃa]** bir durum veya davranışın kesinlikle kabul edilmediğini anlatan bir söz.

h. 11, 149

[=2]

hatır < **[hater/hatir]** birine karşı duyulan sevgi, saygı; akılda tutma, hafıza;

h.+ı [i] 402

h.+ımüz [imüz] 341

h.+ımı [ini] 97, 401

h.+ınüz [inüz] 5, 71, 235, 367

h.+ınüzden [inüzden] 28, 31, 364

h.+lerine 367

h.+ün 338

hatırı kal- < **[hateri kal-]** gücenmek, kırılmak.

h.+ı [i] kalırse [irβe] 405

[=14]

hatta < **[hatta]** hata, yanlış.

h.+dan 25

h.+den 30

[=2]

hatti şerif ~ **hatt-i (ı) şerif** < **[hattişerif]** şerefli yazınız, kendi mübarek hattınız, el yazınız.

h. 46

[=1]

hauz < **[hauz]** havuz; havza.

h.+lar 156

h.+lara 156

h.+larını [larini] 113

[=3]

hava < **[hava/hava]** hava.

h. 441

h.+dan 42

h.+sını [βini] 128

[=3]

havalı < **[havalı]** havalı, iyi, güzel havası olan.

h. 71

[=1]

haykır- < **[hajkir-]** haykırmak.

h.-an 371

h.-üp 199

h.-ür 369

[=3]

hayli < **[hajli]** çok.

h. 5

[=1]

hayr < **[hair]** hayır.

h. 1

h.+ı [i] 427

h.+lar 6

[=3]

hayrlı < **[hairli]** hayırlı.

h.+dur 41

[=1]

hayvan < **[hajvan]** hayvan.

h.+dan 369

h.+lar 472

h.+lara 68, 428

h.+larle 472

[=5]

haz < **[haz]** hoş giden duygulanma, hoşlanma, zevk.

h.+ı [i] 61, 490

[=2]

hazeretleri < **[hazeretleri]** saygı duyulan kişilerin adlarını veya makamlarını gösteren söze başka unvanlarla birlikte getirilen bir söz.

h.+ne 96

h.+nün 36

h.+ [i]le 106

[=3]

hazır < **[hazir]** tamamlanmış veya kullanılacak duruma getirilmiş olan, hazır.

h. 23, 34

h.+dur 23, 60, 63

h.+dür 73, 79

[=7]

hazine < **[chazine/khazine]** devlet malı veya parsı, hazine.

h.+dür 156

h.+sinden [βinden] 258

[=2]

hazine agası < **[hazine agaβi]** hazine ağası.

h. 296

[=1]

hedayacık < **[hedaiagsik]** hediye. (Harsányi bu kelimeye -cık eki kullanarak küçük, makul anlamda bir hediye anlamını vermek istemiş olabilir. Bu kelimeden önce biraz yazması da bunu kanıtlar niteliğindedir.)

h. 108

[=1]

hedaye < **[hedaje]** hediye.

h.+ler 92

[=1]

hekim < [hekim] doktor, tabip.

h. 133, 134

h.+ün 133

[=3]

hele < [hele] özellikle.

h. 56

[=1]

hem < [hem] hem; aynı zamanda.

h. 9, 10, 15, 15, 20, 23, 24, 26, 27, 30, 34, 36, 39, 40, 46, 46, 47, 49, 54, 57, 61, 61, 62, 63, 63, 67, 69, 70, 73, 74, 77, 79, 79, 85, 87, 97, 99, 101, 103, 103, 109, 114, 119, 122, 122, 122, 122, 124, 128, 129, 131, 135, 136, 137, 138, 142, 144, 153, 153, 156, 156, 160, 161, 161, 168, 169, 169, 174, 200, 201, 201, 209, 209, 210, 210, 211, 219, 222, 227, 233, 234, 234, 247, 249, 252, 258, 258, 259, 281, 282, 296, 296, 338, 338, 339, 340, 341, 341, 346, 347, 347, 364, 368, 368, 372, 372, 401, 401, 405, 407, 407, 408, 418, 420, 420, 421, 426, 426, 427, 427, 441, 442, 443, 444, 444, 453, 472, 472, 473, 475, 476, 490, 490

[=133]

hem...hem... < [hem...hem...] bağlaç.

h. 21, 25, 96, 102, 109, 219, 259, 259

[=8]

hep < [hep] her zaman, daima; tüm.

h. 25, 57, 155, 215

h.+inüzi 198

[=5]

hepisi < [hepişi] hepsi, tümü.

h. 134, 149

h.+nden 129, 163

h.+ni 198

[=5]

her < [her] her.

h. 3, 4, 8, 22, 26, 27, 33, 33, 43, 45, 46, 49, 49, 54, 54, 55, 57, 59, 60, 60, 73, 75, 77, 78, 86, 87, 87, 93, 93, 106, 107, 108, 110, 111, 113, 114, 121, 135, 136, 136, 141, 143, 144, 150, 151, 152, 153, 153, 154, 159, 166, 170, 175, 200, 210, 216, 221, 222, 222, 222, 222, 224, 224, 226, 227, 248, 248, 248, 249, 249, 252, 252, 253, 253, 253, 253, 254, 258, 259, 259, 259, 259, 259, 266, 281, 282, 294, 294, 294, 339, 340, 341, 366, 366, 368, 369, 369, 370, 370, 371, 387, 402, 442, 443, 443, 472, 482

[=107]

herif < [herif] adam, herif.

h. 24, 77, 371

h.+e 371, 408

h.+ler 36, 43, 371, 405

h.+lerün 401

h.+ten 23

h.+ün 408

[=12]

herkes < [herkeß/her keß] herkes.

h. 18, 55, 161, 253, 364, 433, 441

h.+ile 43

h.+ün 78

[=9]

hesizlik < [khefızlik] hasislik bk.

hasizlig

h. 27

[=1]

heyat < [hejat] hayat.

h.+ı [i] 248, 249

h.+teyim [te im] 28

[=3]

heybetlü < [hejbetlü] büyük, ulu, azametli, heybetli.

h. 45

[=1]

hırsız < [hirβiz] hırsız.

h. 19, 19

[=2]

hıyanet < [hianet] hainlik, ihanet.

h. 10

[=1]

hiç < [hits/hics/hitz] hiç.

h. 22, 22, 26, 36, 40, 54, 55, 71, 78, 81, 86, 96, 101, 105, 124, 136, 150, 153, 155, 156, 198, 210, 340, 346, 386, 387, 418, 420, 442

[=29]

hiç bir < [hits bir/hics bir] hiçbir.

h. 14, 25, 26, 31, 33, 41, 50, 56, 58, 76, 81, 85, 87, 95, 109, 112, 140, 142, 149, 160, 161, 282, 294, 340, 340, 341, 342, 369, 369, 370, 371, 371, 401, 443

[=34]

hiç biri < [hits biri] hiçbir.

h.+sini [βini] 39

[=1]

himmet < [himmet] yardım.

h.+iyle [iile] 30

[=1]

hisap < [hiβap/hiββap] hesap.

h. 114, 235

h.+ı [i] 347

h.+ını [ini] 346

hisapa gelmez < **[hiβapa gyelmez]** hesaba gelmez, sayılamayacak kadar çok.

h. gelmez 53, 258, 361, 473

[=8]

hisapsız < **[hiβapβiz]** hesapsız.

h. 38

[=1]

hissap < **[hiββap]** hesap. bk. **hisap**

h.+ta 42

[=1]

hizmet < **[hizmet]** hizmet, görev.

h. 226, 294, 296, 296, 341

h.+e 95, 145

h.+i 61, 209, 227, 246, 249, 252, 267

h.+ine 127, 433

h.+ini 163, 226

h.+inüze 98

h.+ler 252, 296, 296

h.+leri 267

h.+lerinde 150

h.+lerinden 293, 293, 340

h.+lerini 209, 490, 492

h.+te 26

h.+ten 294

h.+tür 89

h.+ün 490

hizmet et- < **[hizmet et-]** çalışmak, hizmet etmek. bk. **hizmet it-**

h. etsinler [βinler] 252

h. ettiğünüz 341

hizmet it- < **[hizmet it-]** çalışmak, hizmet etmek. bk. **hizmet et-**

h. iden 156

[=37]

hizmetgüzar < **[hizmet giüzar/ hizmet giuzar]** hizmet eden, hizmetgüzar.

h. 18, 92

[=2]

hizmetkâr < **[hizmet kiar/hizmetkiar]** hizmetkâr. Metinde parantez içinde hizmetgüzar olarak verilmiştir.

h. 18, 48, 94

h.+lar 92, 93

h.+ler 89

[=6]

hoca < **[hogsa]** öğretmen; Müslümanlıkta din görevlisi.

h. 114, 433

h.+dan 114

h.+lar 120

[=4]

horos tep- < **[horos tep-]**

Gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının dinî içerikli müzikli bir dans türü, horoz tepme. Bugün horon tepme olarak bilinmektedir.

h.-er 74

h.-mesi [meβi] 74

[=2]

hoş < **[hos/chos/hof]** hoş, güzel.

h. 2, 3, 4, 13, 16, 23, 27, 55, 59, 61, 62, 80, 89, 248, 294, 427

hoş gel- < **[hos giel-]** gelen kişiye söylenen selam sözü.

h.-din 20

h.-diniz 60

h.-dün 2

[=19]

hoşçe < **[hofcse]** hoşça.

h. 19, 131, 210

h.+dur 70

[=4]

hoşlug < **[hoslug]** hoşluk, hoş olma durumu.

h.+ıyle [iile] 53

[=1]

hoşnut < **[hosnut/hofnut]** hoşnut, memnun olan.

h.+ım [im] 339

h.+ız [iz] 72

[=2]

hoşnutlğ < **[hos nutlğ]** hoşnutluk, hoşnut olma durumu.

h.+ıyle [iile] 154

[=1]

hub < **[hub]** güzel, hoş, iyi, hûb.

h. 29

[=1]

hucetsiz < **[hugsetβiz]** resmî belgesiz, hüccet(siz).

h. 131

[=1]

hudud < **[hudud]** sınır, hudut.

h.+lerini 144, 253

[=2]

hunkâr < **[hunkiar]** hünkar. Metinde parantez içinde padişah karşılığı verilmiştir.

h. 51, 54, 57, 127, 155, 160, 170, 347

h.+a 201

h.+ı [i] 196

h.+le 51, 107, 254

h.+un 9, 38, 170, 281

[=17]

huruf < [huruf] harfler, hurûf.

h.+lerle 427

[=1]

husumet < [hußumet] düşmanlık.

h. 39

[=1]

husus < [hußuß] konu, husus.

h.+te 366, 387

h.+ten 219, 401, 444

[=5]

huy < [huj/hui] mizaç, tabiat, huy. bk.

hüy

h. 153, 363, 369

h.+ını [ini] 144, 363

h.+lerinden 386

h.+lerini 366, 401

[=8]

huzur < [huzur] rahatlık; ön, makam, padişah katı.

h. 25, 99

h.+da 282

h.+ine [ine] 99, 253

h.+inde [inde] 444

h.+ından [inden] 198, 249

huzur bul- < [huzur bul-]

ruhsal yönden rahatlamak.

h. bulup 161

[=9]

hükm < [hükm] hüküm.

h.+i 296

[=1]

hükümet < [hükümet] hükümet.

h. 154

h.+i 154, 220, 282

[=4]

hüner < [hüner] beceriklik, hüner.

h. 129

[=1]

hüy < [hüj] huy. bk. **huy**

h.+ini 362

[=1]

I

ılan < [ilan] yılan. bk. **yılan**

ı.+lar 139, 140, 140

[=3]

ırak < [irak] uzak.

ı. 21, 21

[=2]

ırla- < [irla-] sözlük anlamı türkü, şarkı söylemek şeklindedir. Ancak buradaki türkü, şarkı metin bağlamında ağıt anlamında olmalıdır.

ı.-rlar 426

[=1]

ırz < **[irz]** ırz.

i. 35

i.+den 93

i.+ı [i] 94

i.+ile 94, 282

i.+ımüzi [imüzi] 248

i.+ıne [ine] 401

i.+ımı [ini] 91, 156, 405

[=10]

İ

i- < **[i-]** imek fiili. Ek fiil.

i.-di 59, 77, 136, 139, 160, 165,
196, 199, 221, 222, 223, 432, 442,
442, 453

i.-diler 140, 418

i.-dük 441

i.-düm 77, 77, 401, 490

i.-dün 20, 232

i.-ken 9, 58, 69, 92, 142, 198,
201, 282, 341, 341, 368, 372, 386,
407, 408, 418, 420, 441, 442, 490

i.-miş [imis] 16, 21, 85, 198,
281, 338

i.-se [iße/ise] 38, 40, 72, 78,
79, 87, 89, 92, 103, 113, 134, 140,
151, 154, 164, 170, 224, 249, 282,
282, 294, 371, 372, 408, 426, 433,
473, 473, 473

i.-sen [ißen] 108, 108

[=81]

ibret < **[ibret]** ibret.

i. 196

[=1]

ibrik < **[ibrik]** ibrik.

i. 63

[=1]

ibrişin < **[ibrişin]** ipek iplik, ibrişim.

i.+den 407, 434

i.+i 134

i.+ün 134

[=4]

icazet < **[igsazet]** izin, icazet.

i. 108, 110, 141, 160

i.+i 42

i.+ile 108

i.+tür 122

icazet al- < **[igsazet al-]** izin,
onay almak.

i. aldılar [dılar] 166

i. alür 254

icazet ver- < **[igsazet ver-]**
izin, onay vermek.

i. vermedi 167

i. verüp 111

[=11]

icazetsiz < **[igsazetβiz]** izinsiz,
icazetsiz.

i. 108

[=1]

iç < **[icʃ/itʃ]** iç.

i. 70, 253

i.+i 156

i.+inde 58, 113, 372, 372, 407,
408, 427

i.+ine 347

[=11]

iç- < **[itʃ-/its-/ics-/icʃ-]** içmek.

i.-er 69, 369

i.-eriz 68

i.-erse [erβe] 370

i.-ersiniz [erβiniz] 64

i.-eyim [eim] 71

i.-medüm 68

i.-mege 70

i.-mek 67, 68, 68, 370

i.-memiş [memis] 58

i.-meyeni [mejeni] 369

i.-mez 472

i.-mezden 70

i.-mişim [mis im] 70

i.-tüm 71

i.-tün 71

i.-üp 427

Ayrıca bk.

ant i.-erdüm 215

[=21]

içecek < **[icʃegseg]** içecek. bk. **içecek**

i. 26

[=1]

içecek

<

[icʃegʃek/itʃegsek/icʃegsek/icsegsek]

içecek. bk. **içecek**

i. 24, 60, 64, 65, 368, 370, 427

i.+te 427

[=8]

içeri < **[itʃeri/icseri]** içeri.

i. 60, 408

[=2]

için < **[itʃin/icʃin]** için. bk. **içün**

i. 76, 341

[=2]

içki < **[itski]** içki.

i.+ye [e] 68

[=1]

içkici < **[itskigsi/icskigsi/icʃkigsi]**

içkici.

i. 68, 368

i.+dür 369

[=3]

içoglanı < **[icfoglani]** Osmanlı Devleti'nde, saraylarda türlü devlet hizmetleri için aday olarak yetiştirilen genç; celep.

i. 297

[=1]

içün < **[itsün/itfün/itsun/icsün/icfün]** için. bk. **için**

i. 5, 16, 23, 23, 28, 55, 69, 71, 75, 75, 75, 76, 99, 99, 110, 118, 118, 118, 118, 119, 126, 127, 128, 129, 129, 135, 136, 139, 143, 154, 165, 219, 219, 219, 223, 235, 254, 294, 368, 369, 370, 371, 402, 402, 405, 407, 407, 408, 426, 427, 427, 428, 441, 443

[=55]

idebil- < **[idebill-/idebil-]** edebilmek. bk. **edebil-**

i.-ırdı [erdi]+(arz idebil-) 253

i.-ırsen [erßen]+(zan idebil-) 248

i.-ırsın [erßen] 89

i.-ırüm [erüm] 405

i.-sün [βün]+(ikrar idebil-) 420

[=5]

ideme- < **[ideme-]** edememek. bk. **edeme-**

i.-m+(inkâr [inkiar] ideme-) 77, 366

[=2]

idici < **[idigfi/idigsi]** edici.

i.+(hoşamet [hofamet] idici) 90

i.+(sabr [βabr] idici) 90

[=2]

iftira < **[iftira]** bir kimseye kasıtlı veya asılsız suç yükleme.

i. 165

[=1]

igirmi < **[igirmi/igyrmi]** yirmi.

i. 115, 117, 258, 258, 341, 420

i. bin 34, 116, 124

i. bir 115

i. buçuk [bucfuk] 117

i. dört [dort] 58, 149

i. iki 115

[=14]

igren- < **[igren-]** iğrenmek.

i.-mezsınler [mezßınler] 421

i.-ür 420

[=2]

ihmalcı < **[ihmalgsi]** dikkatsiz, ihmalci.

i. 387

[=1]

ihtimal < **[ihtimal]** ihtimal.

i.+i 86, 110, 340

[=3]

iki < [iki] iki.

i. 5, 5, 5, 52, 61, 76, 76, 94,
102, 112, 115, 117, 117, 126, 135,
210, 210, 296, 296, 297, 368, 370,
371, 408, 408, 421, 421, 475, 476

i. bin 116

i. buçuk [buçuk] 117, 134

i.+müzden 75

i.+müzün 25

i.+si [βi] 18, 102

i. yüz [juz/iuz/jüz] 50, 116,
124, 259

i. yüz doksan yedi [iuz dokβan
jedi] 238

[=41]

ikinci < [ikingsi] ikinci.

i. 248, 266, 266, 347, 482

[=5]

ikindi < [ikindi] ikindi namazı.

i. 482

[=1]

ikrar < [ikrar] doğruca, açıkça
söyleme.

i.+dan 421

[=1]

iktikat < [iktikat] inanç; iman, itikat.
bk. **itkikat**

i. 140, 368, 369

i.+a 131

i.+i 33, 144, 362

[=7]

iktikatli < [iktikatli] inançlı, itikatlı.

i. 93, 366

[=2]

iktikatname < [iktikat name]

itimatname, güven mektubu.

i.+sini [βini] 99

[=1]

iktiza < [iktiza] ihtiyaç; gerekme;
gerektilme; gereklik.

i.+sı [βi] 83, 294

i.+sine [βine] 7

[=3]

ilaç < [ilac] çare, önlem.

i.+tur 10

[=1]

ilaka < [ilaka] alaka, ilgi.

i. 202

i.+m 65, 202

[=3]

ile < [ile] ile.

i. 8, 9, 9, 25, 35, 98, 100, 102,
103, 106, 130, 151, 152, 156, 156,
161, 169, 201, 210, 238, 247, 254,

258, 281, 281, 342, 347, 371, 407,
409, 421, 426, 441, 473, 490, 491

[=36]

ilice < **[iligse]** ılıca.

i.+ler 156, 156

[=2]

ilk < **[ilk]** önce; birinci, ilk.

i. 152, 153, 443

[=3]

illeri < **[illeri]** ileri.

i. 96, 421

[=2]

illet < **[illet]** hastalık, illet.

i.+lerini 132

[=1]

imam < **[imam]** imam.

i. 433, 444, 490

[=3]

imaret < **[imaret]** yoksullara ve öğrencilere yiyecek dağıtmak için kurulmuş hayır kurumu, imaret, imarethane.

i.+ler 370, 427

[=2]

imdad < **[imdad]** imdat. bk. **imdat**

i.+1 [i] 219

[=1]

imdat < **[imdat]** yardım, imdat. bk.

imdad

i. 155, 219, 222, 224

i.+ıne [ine] 7

i.+ında [inda] 216

i.+lerinde 221

[=7]

imdi < **[imdi]** şimdi.

i. 11, 16, 22, 41, 83, 90, 149,
164, 176, 215, 221, 266, 340, 362,
405, 458, 473, 491

[=18]

imrehor < **[Imrehor]** saraya ve özellikle hükümdara ait hayvanlarla ilgilenen teşkilatın başı, emir-i ahur, mîrâhur. bk. **imrehor aga**

i. 102

[=1]

imrehor aga < **[Imrehor aga]** saraya ve özellikle hükümdara ait hayvanlarla ilgilenen teşkilatın başı, emir-i ahur, mîrâhur. bk. **imrehor**

i. 297

[=1]

imza < **[imza]** imza.

i. 131

[=1]

inan- < **[inan-]** inanmak.

i. 219

i.-acak [agsak] 341

i.-ırüm [irüm] 81

i.-ma 219

i.-ürüm 16

[=5]

inat < **[inat]** bir konuda direnme.

i.+1 [i] 24

[=1]

inatçı < **[inatcsi]** inatçı.

i.+dür 386

[=1]

inayet < **[inaiet/inajet]** lütuf, inayet.

i.+i 25, 490

i.+iyle [iile] 41, 115, 366

[=5]

ince < **[ingfe]** zarif, kaba karşıtı, ince.

i.+dür 129

[=1]

incir < **[ingsir]** incir.

i. 72

i.+e 210

[=2]

incit- < **[ingsit-/ingfit-]** zorlamak; kırmak, incitmek.

i.-mez 163, 216

[=2]

incü < **[ingsü]** inci.

i. 122

i.+ler 339

[=2]

insan < **[inβan]** insan.

i. 42, 216, 368, 441

i.+a 68, 367

i.+dan 387

i.+1 [i] 216

i.+un 363, 366, 442, 443, 443, 444, 472

[=15]

inşaallah < **[infaallah/ infa allah]** inşaallah. bk. **inşallah**

i. 17, 81

[=2]

inşallah < **[infallah]** "Allah isterse" anlamında kullanılan bir söz, inşaallah. bk. **inşaallah**

i. 27

[=1]

intikam

intikam al- < **[intikam al-]** öç almak.

i. almaya [maia] 386

i. alürlar 198

[=2]

iptida < **[iptida]** ilk önce, en önce; başlangıç.

i. 31, 46, 64, 90, 94, 105, 119, 138, 363, 367, 420, 475

[=12]

ir- < **[ir-]** ermek.

i.-irsin [irβin]+(muradına [muradine] ir-) 128

i.-iriz 34

i.-mez 109

[=3]

iradet < **[iradet]** irade, dileme; gönül isteği, irâdet.

i. 154

i.+indedür 25, 408

i.+inden 249, 369

i.+inle 405

i.+inüzdedür 219

i.+iyle [iile] 151, 154

i.+tür 76

i.+ünle 55

[=11]

iri < **[iri]** büyük, iri; gösterişli.

i. 122, 122, 123, 124

i.+dür 129

[=5]

istafirulla < **[İftafirulla]**

estağfurullah.

i. 21

[=1]

iste- < **[iβte-/ište-/ište-]** istemek.

i.-digi 82, 252, 420, 473

i.-diginiz 234

i.-diginiz 27, 73

i.-dikleri 341, 402

i.-dikten+(eylik [ejlik] iste-)

111

i.-diler 164

i.-düm 83

i.-medigün 19

i.-medikten 42

i.-mem 29, 69, 124, 124, 198,

340

i.-mez 155

i.-miş [mis] 387

i.-r 9, 26, 26, 75, 77, 85, 114,

135, 160, 408, 472

i.-riz 67, 74

i.-riz+(eylik [ejlik] iste-) 27

i.-rmezler 201

i.-rse [rβe] 23, 25, 25, 75, 421

i.-rsen [rβen] 108, 136, 138,

219, 219, 363

i.-rsın [rβen] 23, 24, 68, 75,
119, 124, 126, 338

i.-rsiniz [rβiniz] 65

i.-rüm 23, 95, 473

i.-yen [jen] 119, 294

i.-yene [jene] 63, 491

i.-yesın [jeβen]+(eylik [ejlik]
iste-) 97

i.-yüb [jüb]+(eylik [ejlik] iste-)
97

[=66]

iş < [is/i/ij] iş.

i. 25, 34, 34, 35, 49, 57, 81, 87,
93, 115, 144, 223, 226, 282, 366, 428,
472

i.+e 106, 209, 340, 363

i.+imüz 366

i.+inüz 37

i.+inüzde 99, 107

i.+inüzi 76

i.+ler 405, 490

i.+lerinden 78

i.+lerine 87

i.+lerinüze 81

i.+te 369

i.+tur 40

i.+tür 366

i.+ün 107

iş düş- < [is düf-] yapması
gereken bir iş ortaya çıkmak.

i.-erse [erβe] 175, 387

iş gör- < [is györ/is gyor-] iş
yapmak.

i. görmiş [mis] 82, 90, 215, 340

i. görmemiş [memis] 160, 402

i.+lerini görür 87, 254

i.+lerinüzi görürler 98

[=46]

işit- < [işit-/isit-] işitmek.

i.-irüm+(işid-) 196

i.-iyürler [iürler]+(işid-) 87

i.-medüm 140

i.-memiş [memis] 405

i.-miş [mis] 77, 342

i.-mişim [mis im/mişim] 386,
442, 444

i.-miştur 198

i.-tüm [tum/tüm] 7, 9, 26, 43,
152, 367, 457

i.-tün 26

i.-üp+(işid-) 199, 372

i.-ürse [ürβe]+(işid-) 407

[=21]

işle- < [isle-/ifle-] yapmak, işlemek.

i.-mem 81
i.-miş [mis] 197
i.-mişiz [mis iz] 444
i.-r 8, 97, 127, 202, 234
i.-yelüm [jelum] 22, 105
i.-yim [im] 490
i.-yüp [jüb] 282
[=12]

işlen- < **[işlen-]** işleme işi yapılmak.

i.-memiş [memis] 134, 134
i.-memişdür [misdür] 21
i.-miş [mis] 134
[=4]

işsiz < **[işsiz]** işsiz.

i. 94, 235
[=2]

işte < **[ifte]** işte.

i. 19, 23, 26, 36, 45, 59, 67, 67,
69, 73, 79, 131, 135, 248
[=14]

it- < **[it-]** bir işi yapmak, işlemek;
vermek; göndermek; karşılaştırmak.
bk. **et-**

i.-e+(berbat id-) 222
i.-e+(kabs id-) 224
i.-elüm+(be(y)an [bean] id-)

445

i.-elüm+(israf [iszraf] id-) 74

i.-elüm+(seyr [βeir] id-) 135

i.-emezse [emezβe]+(zapt
ideme-) 473

i.-er+(ider) 85

i.-er+(cevab [gsevab] id-) 387

i.-er+(ilam id-) 100

i.-er+(irsal [irβal] id-) 175

i.-er+(kabs id-) 252

i.-er+(kıyas [kiaβ] id-) 386

i.-er+(paçarız [pacfarız] id-) 94

i.-er+(zan id-) 442

i.-er+(rusfaylık [ruβfailik] id-)

8

i.-er+(soal [βoal] id-) 97, 100

i.-er+(tekayud [tekaγud] id-)

82

i.-er+(tembi id-) 46

i.-er+(teslim [teβlim] id-) 252

i.-er+(rayet [raiet] id-) 370

i.-erdi+(ilam id-) 168

i.-erdüm+(yemin [iemin] id-)

215

i.-eriz+(tekayyud[tekajjud] id-)

106

i.-erken+(seyr [βeir] id-) 371

i.-erler+(id-) 145, 253, 419

i.-erler+(inkâr [inkiar] id-) 442
i.-erler+(kıyas [kiafz] id-) 427
i.-erler+(muşavere [muşavere] id-) 105
i.-erler+(paçarız [pacfariz] id-) 21
i.-erler+(rivayet [rivalet/rivalet] id-) 9, 85
i.-erler+(soal [boal] id-) 408, 427
i.-erler+(söhbət [böhbət] id-) 472
i.-erler+(teslim [teβlim] id-) 111
i.-erler+(zan id-) 427
i.-erlerse [erlerβe]+(kabahet id-) 170
i.-ermisın [ermiβen]+(kıyas [kiaβ] id-) 71
i.-erse [erβe] +(imdat id-) 224
i.-erse [erβe]+(kabahet id-) 175
i.-erse+(merhimet id-) 249
i.-erse [erβe]+(murad id-) 248
i.-erse [erβe]+(niyet [nyet] id-) 363
i.-ersen [erβen]+(murad id-) 114
i.-erse [erβe]+(soal [boal] id-) 30

i.-ersen[erβen]+(soal[boal/szol] id-) 37, 387
i.-ersın [erβen]+(kıyas [kiaβ] id-) 7
i.-ersın [erβen]+(reca [regsa] id-) 99
i.-ersın[erβen]+(teslim [teβlim] id-) 102
i.-ersiniz [erβiniz]+(murad id-) 136
i.-ersinüz [erβinüz]+(selam id-) 96
i.-erüm+(soal [boal] id-) 15
i.-erüm [erum]+(soval id-) 215
i.-eyim [eim]+(be(y)an id-) 482
i.-eyim [eim]+(eda id-) 89
i.-eyim [eim]+(ilam id-) 84
i.-eyim [eim]+(soal [boal] id-) 5, 11, 166
i.-eyim [eim]+(tecrib [tegsrib] id-) 89
i.-e(y)ür+(hereket id-) 7
i.-me 24
i.-medi+(günak [gyunack] it-) 442
i.-mege+(be(y)an [bean] it-) 363
i.-mege+(haber it-) 96

i.-mege+(kabz it-) 143, 224
i.-mege+(kavi [kavi] it-) 144
i.-mek 25, 282
i.-mek+(ahd it-) 219
i.-mek+(ibadet it-) 166
i.-mek+(ilam it-) 175
i.-mek+(kabul it-) 4
i.-mek+(kabz it-) 85, 216
i.-mek+(kayb [kaib] it-) 216
i.-mek+(mamur it-) 253
i.-mek+(mazul it-) 249
i.-mek+(mubaşiret [mubaşîret]
it-) 106
i.-mek+(seyr [βeir] it-) 113
i.-mem+(hazit-) 4
i.-mem+(înkâr [inkiar] it-) 37
i.-men+(inat it-) 24
i.-mesine[meβine]+(tedarik it-)
85
i.-meyüp [mejüp]+(fikir [fikir]
it-) 136
i.-meyüp [meiüp]+(tekayud
[tekaýud] it-) 340
i.-mezdi+(tetbil it-) 387
i.-mezler 420
i.-mezse [mezβe]+(iktiza it-)
105

i.-mezse [mezβe]+(kabul it-)
39
i.-mez+(zarar it-) 130, 161
i.-mez+(zor it-) 160
i.-miştür [mistür]+(tembih it-)
161
i.-senler+(helas it-) 165
i.-sın [βen]+(talhiz [talchiz] it-)
99
i.-sünler [βünler]+(cem [gsem]
it-) 46
i.-tiler+(tekayud [tekajud] it-)
144
i.-üp+(id-) 282
i.-üp+(af [af] id-) 43
i.-üp+(be(y)an [bean] id-) 166
i.-üp+(be(y)an [bean] id-) 401
i.-üp+(dova id-) 249
i.-üp+(elvida [el vida] id-) 490
i.-üp+(fikir [fikir] id-) 253
i.-üp+(haps [hapβ] id-) 164,
442
i.-üp+(ilam id-) 248
i.-üp+(inat id-) 210
i.-üp+(itaet id-) 402
i.-üp+(kast id-) 201
i.-üp+(kıyas [kiaβ] id-) 402

i.-üp+(mubaşiret [mubaşiret]
id-) 363

i.-üp+(niyet [nÿet] id-) 201

i.-üp+(reca [regsa] id-) 165,
421

i.-üp+(rucu [rugsu] id-) 444

i.-üp+(seyr [βeir] id-) 160

i.-üp+(soal [βoal] id-) 169

i.-üp+(talap id-) 216

i.-üp+(tayin [tain] id-) 100

i.-üp+(tazim id-) 107

i.-üp+(teps [tepβ] id-) 196

i.-üp+(tetbil id-) 473

i.-üp+(ziyafet [ziafet] id-) 111

Ayrıca bk.

hizmet i.-en+(id-) 156

davet i.-er+(id-) 420

peyda i.-er+(id-) 341

zapt i.-eriz+(id-) 372

feryat [feriat] i.-erler+(id-) 426

zapt i.-erüm+(id-) 402

fayda [faida] i.-medi 219

kusur [kuβur] i.-mege 77

kusur [kuβur] i.-mem 26, 29

kusur [kuβur] i.-mezsın
[mezβin] 95

lakırdı [lakerdi] i.-sek [βek] 472

[=141]

itayet < [itaïet/itajet] itaat.

i. 161, 234

[=2]

**i tehi dest reftü der bazar tersimem
pur ne averi desdar** < [i tehi deβt,
reftü der bazar terβimem pur ne
averi deβdar] bir Acem sözü. Git boş
el ile pazara, korkarım ki peştamalını
boş götürürsün.

i. 33

[=1]

itkikat < [itkikat] itikat. bk. **iktikat**

i. 160

[=1]

ittir- < [ittir-] ettirmek. bk. **ettir-**,
ittür-

i.-ür 253

[=1]

ittür- < [ittür-] ettirmek, yaptırmak.
bk. **ettir-**, **ittir-**

i.-üp+(cem [gsem] ittür-) 152

i.-üp+(haps [hapβ] ittür-) 198

[=2]

izn < [izn] izin.

i.+i 41, 254, 281, 418, 443

[=5]

izzet < **[izzet]** ululuk, yücelik; saygı, hürme; ikram, izzet.

i. 99, 102, 118, 120, 156, 370, 387

i.+te 220

[=8]

K

kabahet < **[kabahet]** kabahat.

k. 55

[=1]

kabahetsiz < **[kabahetβiz]**
kabahatsiz.

k. 56

[=1]

kabil < **[kabil]** olanaklı, mümkün, kâbil.

k. 102, 108, 108

k.+dur 108

k.+dür 106, 444

k.+ise [iβe] 91

[=7]

kabiliyet < **[kabiliyet]** yetenek, kabiliyet.

k.+i 92, 266

k.+ini 366

[=3]

kaç < **[kacs/kats/katʃ]** kaç.

k. 17, 17, 48, 48, 49, 53, 61, 226

k.+tur 473

k.+tür 61

[=10]

kaç- < **[kats-/kats-/kacʃ-/kacs-]** firar etmek, kaçmak.

k.-an 371

k.-inüz [inüz] 198

k.-mak 129

k.-maz 294, 387

k.-miş [mis] 140

[=6]

kada < **[kada]** kadeh. bk. **kade**

k. 67, 67, 259

k.+dan 68

k.+y1 [i] 67, 67

[=6]

kadakâr < **[kadakiar]** metinde parantez içinde karşılığı sakî olarak verilmiştir.

k.+ile 70

[=1]

kadar < **[kadar]** miktarda; derece; gibi; ölçüde, kadar.

k. 68, 248, 339, 367, 402

[=5]

kade < **[kade]** kadeh. bk. **kada**

k. 70

[=1]

kadı < **[kadi]** hukuki uyuşmazlıkları ve davaları karara bağlamak üzere devletçe tayin edilen görevli, hakim.

k. 407, 433

k.+lerün 285

[=3]

kadir < **[kadir]** gücü yeter, kuvvet sahibi, güçlü; her şeye gücü yeten Tanrı, Allah.

k. 164, 254, 443

k.+dur 42, 444

k.+dür 361, 443

k.+lar 175

[=8]

kâfir < **[kiafir]** kâfir. Metinde parantez içinde karşılığı gavur olarak verilmiştir.

k. 15

[=1]

kaftan < **[kaftan/kafftan]** padişahların gönül almak, ödüllendirmek için birine giydirdikleri değerli kumaş veya kürkten yapılmış giysi; hilat.

k. 101, 102, 102

k.+le 112

[=4]

kail < **[kail]** razı olmuş; akla aklı yatmış, inanmış.

k. 149

k.+im 125, 366

k.+lardür 166

[=4]

kak- < **[kak-]** vurarak bir yere sokmak, kakmak.

k.-tıkleri [tikleri] 171

[=1]

kal- < **[kal-]** miras olarak geçmek; herhangi bir durumda olmak; olduğu yeri veya durumu korumak; devam etmek; kalmak

k.-alum 419

k.-anı [ani] 475

k.-dı [di] 139

k.-dı [di]+(işsiz [isβiz] kal-) 156

k.-ır [ir] 164, 164, 235, 340

k.-mak 159

k.-mayam [maiam] 366

k.-maz+(baki kal-) 340

k.-up+(taketsiz [takatβiz] kal-) 156

Ayrıca bk.

hatırı [hateri] k.-ırse [irße] 405
gebe [giebe] k.-mazse [mazße]
347
gebe [gyebe] k.-up 442
aciz [agfız] k.-miş [mis] 490
uyuksız [ujukβiz] k.-sın [βin]
421
aciz [agsiz] k.-ur 142
aciz [agsiz] k.-ür 201
[=19]
kala < [kala] kale. bk. **kale**
k.+leri 281
k.+lerden 49
[=2]
kalabaluk < [kalabaluk] kalabalık.
k. 47
k.+a 198
[=2]
kalauz < [kalauz] kılavuz.
k. 13, 16, 17, 20, 25, 70
k.+a 17
k.+un 30
[=8]
kaldır- < [kaldır-] yok etmek, ortadan
silme; bulunduğu yerden almak;
doğrultmak; tayin etmek, yükseltmek;
koymak, dikme; kaldırmak.

k.-incedek [ingsedek] 86
k.-ır [ir] 196, 368
k.-ırlar [irlar] 10, 426
k.-madılar [madılar] 140
k.-maga 165
k.-mak 198, 198, 248
k.-miştir [miştur] 254
k.-üp 221, 223
k.-ür 254

Ayrıca bk.

baş [bas] k.-üp 196
el k.-üp 222
[=16]

kale < [kale] kale. bk. **kala**

k.+ler 155
k.+lerinde 47, 51
k.+lerini 253
[=4]

kalem < [kalem] kalem.

k. 402
[=1]

kalfa < [kalfa] saraylarda ve
konaklarda hizmet eden cariyelere
kalfa adı verilmiştir.

k.+lar 297
[=1]

kalk- < [kalk] yol almaya başlamak, kalkmak.

k.-ar 48, 51, 52

[=3]

kalkan < [calkan] ok, kılıç vb.nden korunmak için savaşçıların kullandığı korunmalık.

k.+dur 52

[=1]

kalon < [kalon] kalın.

k. 341

[=1]

kalpezan < [kalpezan] kalpazan.

k. 134

[=1]

kâmil < [kiamil] noksansız, eksiksiz; olgun, erişkin, yaşını başını almış (kimse), kâmil.

k. 92, 342, 362

[=3]

kana < [kana] kına.

k. 407

[=1]

kanaf < [kanaf] kenevirden kaba şeyler dikmeye veya bağlamaya yarayan ince sicim veya kalın iplik, kınap, kınnap.

k. 433

[=1]

kande < [kande] nereye, kanda. bk.

handa

k. 12

[=1]

kangı < [kangi] hangi. bk. **hangi**

k.+sıdur [βıdur] 121

[=1]

kanlı < [kanlı] kanlı.

k. 89

[=1]

kanon < [canon/kanon] kanun.

k. 145, 149, 154, 155, 259, 281

k.+leri 160, 472

k.+lerine 174

[=9]

kapa- < [kapa-] kapamak.

k.-dikten [dikten] 426

[=1]

kapı < [kapi] huzur, makam; kapı.

k. 141

k.+nün 96

k.+sı [βi] 141

k.+sına [βina] 36, 99

k.+yedek [edek] 102

[=6]

kapı agası < **[kapi agaşi]** Osmanlı sarayında Enderun ricalinin büyüklerinden birinin adıdır. Bâb-üs-Saade ağası da denilmektedir. Saraydaki hafım ağalarının başıdır.

k. 296

[=1]

kapıcı < **[kapigsi]** bazı İslam-Türk devletlerinde ve özellikle Osmanlılar'da hükümdar sarayının kapılarını bekleyen görevlinin ünvanı, kapıcı.

k. 145, 176

[=2]

kapıdan < **[capidan]** kaptan.

k.+lar 45

[=2]

kapıdan paşa < **[kapidan paşa]** Osmanlılar'da deniz kuvvetlerinin başı ve idarecisi, kapudan paşa, kaptan paşa. Kaptan paşa vezirlik rütbesini elinde bulundurursa, taşırsa teşrifatta vüzera-yı ızam silkine dahil olurdu. Arz günlerinde Dîvân-ı Hümâyûn'a gelir, kubbe altında otururdu.

k. 267

[=1]

kapı kul < **[kapi kul]** Osmanlı Devleti'nin merkez kuvvetlerini teşkil

eden maaşlı askerlerin genel adı, kapıkulu.

k.+lar 100

[=1]

kapucı başa < **[kapugsi bafa]** saray kapıcılarının amiri ve büyük zabiti için kullanılan bir tabirdir.

k. 102

[=1]

kapucılar kihayası < **[kapugsilar kihaiaşi]** kapıcıbaşların reisine denilmektedir.

k. 297

[=1]

kara < **[kara]** toprak; zenci, kara.

k. 296, 296

k.+da 221, 252

[=4]

karakullukçı < **[karakullukçfi]** yeniçeri koğuşlarında ayak hizmetlerini gören kimse veyahutda yeniçeri ocağı bölük ve ortalarındaki küçük çavuşlardır, karakullukçu.

k. 227

k.+lar 145

[=2]

karanlük < **[karanlük]** belirsiz, karanlık.

k.+tur 110

[=1]

kardaş < **[kardaş/kardas]** karındaş;
kardeş. Metinde kardeş kelimesine
karşılık olarak parantez içinde hem
karındaş hem de brazer, brader
kelimeleri verilmiştir. bk. **karındaş**

k. 15, 16, 24, 80

k.+ı [i] 10, 281, 407

k.+lar 219

k.+ları [lari] 221

k.+larımüzün [larimüzün] 444

k.+um 215, 222

[=12]

karı < **[kari]** eş; kadın, karı.

k. 164, 346

k.+sı [βi] 419

k.+yle [ile] 164

[=4]

kar(ı)n < **[kar(i)n]** karın.

k.+ı [i]+(karnı) 137

k.+ım [em]+(karnım) 58

[=2]

karındaş < **[karindas]** karındaş,
kardeş. bk. **kardaş**

k. 15

k.+um 215

[=2]

karış- < **[karis-/karif-]** birbirinin
içine girmek; müdahale etmek,
karışmak.

k.-ır [ir] 342

k.-ırmış [irmis] 209

k.-miş [mis] 69, 216

k.-üp 169

[=5]

karıştır- < **[kariftir-]** karıştırmak.

k.-üp 130

[=1]

karin < **[karin]** yakın, karın.

k. 34

[=1]

karpuz < **[karpuz]** karpuz.

k.+a 210

k.+lar 72

[=2]

karşı < **[karfi]** aykırı olarak; ön,
karşına, karşı.

k.+müze 30, 36, 96

k.+müzdaki 133

karşı gel- < **[karfi giel-]**
başkaldırmak.

k. gelür 4

karşı ko- < **[karfi ko-]** bayun
eğmemek.

k. kor 4

k. koyacak [iagsak] 216

[=7]

kas < **[kaβ]** kıyas.

k.+ımde [imde] 15

[=1]

kasab < **[kaβab]** kasap.

k.+lar 145

[=1]

kasavet < **[kaβavet]** sıkıntı.

k. 490

k.+ten 136

[=2]

kast < **[kaβt]** niyet, amaç, kasıt.

k.+leri 84

k.+lerini 196

[=2]

kasten < **[kaβten]** bilerek, kasten.

k. 282

[=1]

kaşık < **[kaʃik]** kaşık.

k. 64

[=1]

katır < **[kater]** katır.

k.+ler 53, 126, 126

[=3]

kâtib < **[kiatib]** sır katibi.

k. 95

[=3]

katlan- < **[katlan-]** katlanmak.

k.-ıyürsın [iürβen] 102

k.-mak 105

k.-maz 387

[=3]

kaun < **[kaun]** kavun.

k. 72, 210

[=2]

kauş- < **[kauʃ-]** birleşmek, kavuşmak.

k.-up 445

[=1]

kave < **[cave]** kahve.

k. 65

[=1]

kaveci < **[cavegsi]** saray
hizmetlerinden birinin adıdır.

k. 297

[=1]

kavgacı < **[kaugagsi]** kavgacı. bk.
gavgacı

k. 370

[=1]

kavi < [kavi/kavi] güçlü, kuvvetli,
dayanıklı; güvenilir, sağlam, kavî

k. 216, 442, 443

[=3]

kayde < [kaide/kajde] kaide.

k. 151

k.+si [βi] 56

[=2]

kaymekam < [kajmekam]

kaymakam.

k. 266

k.+ı [i] 57, 266

[=3]

kaz- < [kaz-] kazmak.

k.-arlar 426

[=1]

kazan- < [kazan-/kazán-] olumlu bir
sonuç elde etmek, kazanmak.

k.-dılar [diler] 476

k.-ırız [iriz] 35

k.-ırse [irβe] 259

k.-mak 294, 341, 402

k.-maktadur [máktadur] 78

k.-miş [mis] 155, 254

[=9]

kazanç < [kazancs] kazanç.

k. 69

[=1]

kazesker < [kazeβker] Osmanlılar'da
Dîvân-ı Hümâyûn'un üyesi, yargı ve
eğitim teşkilatının sorumlusu.

k. 57

k.+i 253

k.+lerün 285

[=3]

kebab < [kiebab] kebab.

k. 72

[=1]

keçe < [keçfe] keçe.

k. 426

k.+lerini 125

[=2]

keferetsiz < [keferetβiz] önemsiz,
kuvvetsiz.

k. 143

[=1]

kelam < [kelam] söz, kelâm.

k. 118, 120

k.+ıyle [iile] 441

[=3]

kelimeî tayyibe < [kelimeî tajjibe]
güzel ve hoş söz.

k.+sini [βini] 99

[=1]

kem < [kem] kötü, fena, kem.

k. 7, 24, 124, 130, 219, 338,
364, 368, 401

k.+den 98

[=10]

kemer < [kemer] gökyüzü, kemer.

k. 442

[=1]

kemlik < [kemlik] kötülük, fenalık,
kemlik.

k. 161, 219, 369

[=3]

kenar < [kenar] kıyı, kenar.

k.+lerinde 156, 170

[=2]

kerim < [kerim] merhamet.

k. 38

[=1]

kerre < [kerre] kez, defa, sefer, kere.

k. 31, 71, 94, 196, 209, 210,
367, 369, 371, 371, 427

[=11]

kes- < [keβ-] bağlamak; kesmek.

k.-er 421

k.-erler 421

k.+tiler 372

Ayrıca bk.

haraça [haracsa] k.-er 254

haraça [haracsa] k.-ti 281

[=5]

kese < [keβe] kese.

k. 135, 258, 258, 259, 259

k.+sinden [βinden] 93

k.+yle [ile] 258

[=7]

kesil- < [keβil-] sona ermek, kesilmek.

k.-di+(ümüzüm kes-) 137

[=1]

kesim < [keβim] muayyen bir vergi,
kesim.

k. 259

[=1]

keskin < [keβkin] yoğun; etkili; işini
iyi yapan, dikkatli olan; sivri, keskin.

k. 68, 131, 342

k.+lerini 153

[=4]

keşiş < [kefis] keşiş.

k.+ler 426, 472

k.+lerün 167, 168

[=4]

keşişhane < [kefis hane] manastır,
keşişhane.

k.+leri 113

[=1]

keşke < [**keske**] keşke.

k. 196

[=1]

kıç < [**kits**] kıç.

k. 130

[=1]

kıl- < [**kıl-**] etmek, yapmak, kılmak.

k.-ar+(hasıl [haβıl] kıl-) 32

k.-ar+(ibadet kıl-) 164

k.-ar+(namaz kıl-) 368

k.-arlar+(namaz kıl-) 426, 427,
472

k.-arse [arβe]+(sefer [βefer]
kıl-) 10

k.-arsen [arβen] 248

k.-dük+(tecride [tegsride] kıl-)
294

k.-düm+(tecride [tegsride] kıl-)
77

k.-+(kefayet [kefiet] kıl-) 112

k.-magun+(namaz kıl-) 482

k.-mak+(namaz kıl-) 482

k.-mak+(tecride [tegsride] kıl-)
340

k.-üp+(tecride [tegsride] kıl-)
340

[=15]

kılıç < [**kilits/kilitf/kilics/kilecs/kiliçf**]

kılıç.

k. 39, 52, 221, 342

k.+e 222

k.+ile 53

k.+inüzden 198

k.+ıyle [iile] 54

k.+le 155, 155, 155

kılıçten geçir- < [**kiliçten
getfir-**] çok sayıda insanı kılıçla
öldürmek, kılıçtan geçirmek.

k.+ten geçirmek 39

[=12]

kılın- < [**kilin-**] yapılmak, kılınmak.

k.-dikten [dikten] 421

[=1]

kır- < [**kir-**] kırmak.

k.-dı [di] 139

[=1]

kıral < [**kiral**] kral. bk. **kral**

k.+lar 83

[=1]

kırdır- < [**kirdir-**] kırdırmak.

k.-miş [mis] 443

[=1]

kırk < [**kirk**] kırk.

k. 85, 116, 152, 238, 258

k. bin 47, 116
k. binden 51
k. bir 116
k. buçuk [bucuk] 117
k. iki 116
[=11]

kırmızı < [kirmizi] kırmızı.

k. 69

[=1]

kız < [kiβ] kız. bk. **kız**

k.+lar 74

[=1]

kısım < [kiβm] kısım.

k.+ı [i] 370, 433, 482

k.+ılarından [ilerinden] 472

k.+ıların [ilerün] 473

k.+ıye [ie] 210

k.+ıyle [ijle] 65

[=7]

kısrag < [kiβrag] kısrag.

k. 130, 131

k.+ı [i] 130

k.+lar 130

[=4]

kıssalan- < [kiβbalan-] azalmak,
kısalmak.

k.-mamiş < [mis] 89

[=1]

kış < [ki/kis] kış.

k. 444

k.+te 434, 434

[=3]

kıtlıg < [kitlig] kıtlık.

k.+ı [i] 441

[=1]

kıy- < [kij-] esirge(me)mek, kıymak.

k.-mam 34

[=1]

kıyamak < [kiamak] kıyamak.

Metinde merhamet karşılığı
verilmiştir. Acımak, merhamet.

k. 38

[=1]

kıyafet < [kiafet] kıyafet.

k. 472

k.+ı 433

k.+ından 433

k.+larından 472

[=4]

kıyas < [kiaβ] bir şeyi başka bir şeye
benzeterek değerlendirme.

k. 341

k.+ımde [imde] 48, 72, 169

[=4]

kız < **[kiz]** kız. bk. **kıs**

k. 164, 347, 407, 408, 408

k.+e [e] 407, 407, 407

k.+ı [i] 407, 407, 408, 408,
408, 408

k.+lar 74

k.+lardan 347, 347

k.+larından [larinden] 340

k.+larun 347

k.+ün 426

[=20]

kızıl mercan < **[kizil mergsan]**
kırmızı mercan.

k.+un 122

[=1]

kızlar agası < **[kizlar agaşı]** Osmanlı
sarayında Harem'de kadınlara ait
kısımdan sorumlu olan görevli

k. 296, 296

[=2]

kızlıg < **[kizlig]** bakirlik, bekâret,
kızlık.

k.+ı [i] 408

k.+ını [ini] 408

[=2]

kızoglan < **[kizoglan]** bakire.

k. 441

k.+larınün [larinün] 346

k.+larun 132

[=3]

ki < **[ki]** ki (bağlaç). bk. **kim**

k. 7, 7, 9, 9, 15, 16, 21, 22, 33,
35, 38, 38, 39, 39, 40, 43, 45, 46, 46,
46, 49, 50, 57, 59, 67, 70, 71, 77, 77,
78, 78, 78, 82, 83, 83, 85, 88, 89, 89,
90, 91, 91, 91, 92, 92, 95, 95, 95, 97,
99, 99, 100, 106, 106, 107, 107, 107,
109, 109, 110, 112, 114, 119, 120,
120, 120, 136, 137, 139, 139, 140,
140, 140, 142, 142, 149, 151, 151,
152, 155, 155, 155, 155, 156, 156,
160, 160, 160, 160, 160, 160, 161,
161, 163, 164, 165, 165, 165, 166,
167, 169, 170, 196, 198, 198, 198,
198, 201, 201, 209, 210, 210, 211,
215, 215, 216, 219, 221, 221, 222,
223, 224, 224, 224, 227, 232, 234,
248, 249, 252, 253, 254, 254, 266,
267, 281, 282, 282, 282, 294, 296,
338, 338, 338, 339, 339, 340, 340,
340, 340, 341, 342, 346, 347, 361,
362, 364, 367, 367, 368, 370, 371,
371, 372, 372, 372, 372, 386, 386,
386, 387, 387, 401, 401, 405, 405,
408, 408, 418, 418, 420, 420, 420,
421, 421, 427, 433, 434, 441, 441,
442, 442, 442, 442, 442, 443, 443,

443, 443, 444, 444, 457, 472, 473, 475, 490

[=206]

kihaya < **[kihaia]** kâhya, aslı kethüdâdır. Osmanlı devlet ve esnaf teşkilatlarındaki bazı görevliler için kullanılan bir ünvan.

k. 176

k.+sı [βi] 296

[=2]

kihaya kadın < **[kihaja kadın/kihaia kadın]** Osmanlı sarayının harem teşkilatında cariyelerin amirine kâhya kadın denilmektedir.

k. 340, 347

[=2]

kiler agası < **[kiler agaβi]** kiler görevlilerinin tüm aşçıların ve helvacıların başı olan ve padişaha yaklaşabilen dört hadım ağasından biridir, kiler ağası.

k. 296

[=1]

kilerci başı < **[kilergsi başı]** Osmanlı sarayındaki iç ağalarının büyüklerinden birinin ünvanıdır. Has kiler hademisinin amiridir.

k. 296

[=1]

kim < **[kim]** kim.

k. 4, 23, 24, 54, 54, 66, 114, 137, 222, 224, 266, 342, 342, 346, 346, 346, 361, 408, 419, 442, 490

k.+den 100

k.+dur 266, 433

k.+dür 88, 170, 246, 433, 433, 433, 433, 433, 433, 433, 433, 433, 433

k.+e 84, 94

[=41]

kim < **[kim]** ki. bk. **ki**

k. 109, 372

[=2]

kimesne < **[kimeβne]** kimse. bk. **kimse, kimsi**

k. 30, 99

k.+lere 109

[=3]

kimi < **[kimi]** kimi, bazıı.

k. 176, 176, 176, 176, 176, 453, 453

[=7]

kimse < **[kimβe]** kimse. bk. **kimsi, kimesne**

k. 3, 30, 76, 108, 150, 160, 174, 209, 211, 254, 259, 341, 363, 368, 408

k.+den 43, 79, 156, 371

k.+ler 9

k.+lerden 340

k.+n 89

k.+nün 95, 282, 401, 401, 405, 405, 405

k.+ye [je] 140, 294, 340, 441

k.+yi [i] 17, 26, 96, 210, 248, 407, 441

[=40]

kimsi < [kimβi/kimfi] kimse. bk. **kimse, kimesne**

k. 42, 133, 254, 342, 421

k.+de 122

k.+ye [e/ie] 55, 77, 160, 294

k.+yi [i] 254

[=11]

kisse < [kifz/ze/kiββe] ders çıkarılması gereken anlatı, olay, kıssa.

k.+lerle 405

k.+sinden [βinden] 11

[=2]

kissesiz < [kiββeβiz] metinde testislerin olmamasından bahsediyor, hadım olma durumu, (kese)siz.

k. 296

[=1]

kişi < [kiβi/kisi] kişi.

k. 22, 34, 83, 152, 294, 294, 340, 347, 367, 369, 370, 372, 401, 420, 434

k.+de 90

k.+ler 49, 119, 165, 233, 340, 342, 342, 402, 402, 418, 427, 427

k.+lerden 169

k.+lere 294, 294

k.+leri 401

k.+lerle 371

k.+lerün 126, 128, 166, 201

k.+nün 33, 401, 427

k.+ye [e] 33, 159, 166, 402, 482

k.+yi [i] 248, 369, 407, 421

k.+yle [iile] 102, 369

[=51]

kitab < [kitab] kitap. bk. **kitap**

k. 120, 209, 341

k.+a 341

k.+ı [i] 401

k.+ını [ini] 401

k.+lar 121, 341, 444

k.+ları [lari] 119, 219

k.+larımızden [larımızden]

120

k.+larından [larından] 401

k.+ler 119

k.+lerde 119

k.+lerün 341

k.+ta 342

[=17]

kitap < **[kitap]** kitap. bk. **kitab**

k.+ta 418

[=1]

klise < **[kliþe/klife]** Hristiyanlık inancını benimseyenlerin oluşturduğu topluluk, mezhep; Hristiyan mabedi, kilise. Metinde bir yerde kilisenin karşılığı olarak parantez içerisinde cami verilmiş. Muhtemelen ibadet mekânı olması bakımından bu karşılık verilmiş olabilir. Kilise; ibadet.

k. 427

k.+ler 370

k.+lere 141

k.+lerinde 164

k.+sini [βini] 167

k.+yi [i] 168

[=6]

ko- < **[ko-]** bırakmak, koymak.

k. 24

k.-dum 21

k.-mam+(yabana [iabana] ko-)

341

k.-mayam [maiam]+(zahmete ko-) 340

k.-rlar 347, 426

k.-yup 372, 408, 426

k.-yup+(koynına [kojnina] koy-) 249

k.-yüp 371

Ayrıca bk.

bertarafa [bertarafa] k.- 234

karşı [karʃi] k.-r 4

karşı [karʃi] k.-yacak [iagsak] 216

bertaraf [bertaraf] k.-yup [jub] 405, 473

bertarafa [bertarafa] k.-yup [jub] 342

[=17]

koca < **[kogsɑ]** büyük, ihtiyar, yaşlı, koca.

k. 90

[=1]

koca < **[kogsɑ/kogʃɑ]** eş, koca.

k.+sı [βi] 407, 408, 408, 408, 418

k.+sını [βini] 408

k.+sınün [βinün] 408

k.+ya [ia] 409

[=8]

kocakarı < **[kogsa kari]** yaşlı kadın.

k. 408

k.+yı [i] 407

[=2]

kocalan- < **[kogsalan-]** yaş almak, yaşlanmak, büyümüş olmak, kocalanmak.

k.-miş [mis] 420

k.-mişlerini [mislerini] 347

[=2]

kokulu < **[kokuli]** kokusu olan, kokulu.

k. 68

[=1]

kol < **[kol]** kol.

k.+un 102

k.+unuzu [unuzu] 99

[=2]

kolay < **[kolaj]** kolay.

k. 223

[=3]

konag < **[konag]** konak. bk. **konak**

k.+a 98

k.+ünüze 103

[=2]

konak < **[konak]** konaklama, konak. bk. **konag**

k. 17, 22, 22, 58, 58, 59, 59, 60, 60, 60, 80, 128, 368, 370

[=14]

konşı < **[konşı]** komşu.

k.+lar 219

k.+lardan 364

k.+ları [lari] 420

k.+larla 253

k.+nun 216

[=5]

konşılık < **[konşılık]** komşuluk.

k.+ta 216

[=1]

konukçı < **[konukçı]** misafir, konukçu.

k. 60

k.+lerün 199

k.+nün 59

[=3]

konul- < **[konul-]** koyma işi yapılmak, konulmak.

k.-miştür [miştür] 427

[=1]

konuş- < **[konuş-]** birleşmek, konuşmak.

k.-tıgtan [tıgtan] 347

[=1]

konuştur- < **[konuştur-]** birleştirmek,
konuşturmak.

k. 130

k.-urlar 130

[=2]

kopar- < **[kopar-]** koparmak.

k.-a 142

[=1]

kork- < **[kork-]** endişe etmek;
korkmak.

k.-an 79

k.-ar 78, 368

k.-arlar 52

k.-arum 33, 364

k.-maz 79, 86

[=8]

korku < **[korku]** korku.

k. 11, 196

k.+larından [larından] 199

k.+m 198

k.+muz 43

k.+ya [ia] 199

[=6]

korucu < **[koruğsi]** yeniçeriler içinde
uzun süre hizmet edip sefere
katılamayacak kadar yaşlanan, ancak
emekli edilmeyip çeşitli hizmetlerde
kullanılan kıdemli ęerilerle Has Ahur'a

bağlı ęayırları bekleyen görevlilere
verilen ad, korucu.

k. 176

[=1]

korut- < **[korut-]** korumak, korutmak.

k.-mak 154, 252

k.-ur+(korud-) 42

k.-urum+(korud-) 25

[=4]

koş- < **[koş-]** bir işte görevlendirmek,
koşmak.

k.-arlar 145

[=1]

kov- < **[kov-/kov-]** kovmak.

k.-ar 249

k.-arum 198

k.-dı [di] 281

k.-mak 196

k.-up+(düşmen [düşmen] kov-)

129

[=5]

koyu < **[koju]** koyu.

k. 69

[=1]

koyun eti < **[kojun eti]** koyun eti.

k. 62

[=1]

köheylan < **[köheylan]** soylu,
küheylan.

k. 126, 126, 129, 130, 131, 135

k.+da 129

[=7]

köpek < **[köpek]** köpek.

k.+ler 371

k.+lere 370

[=2]

köprü < **[köprü]** köprü.

k. 22

k.+ler 370

[=2]

köşeli < **[köfeli/köseli]** köşesi veya
köşeleri olan.

k. 138, 426

[=2]

köy < **[köj/köi]** köy.

k. 426

k.+de 58, 74

k.+ler 45, 55

k.+lerde 65, 66

k.+lerün 156

[=8]

köyli < **[köjli]** köylü.

k. 364

[=1]

kral < **[kral]** kral. bk. **kıral**

k. 155, 224, 281, 294

k.+ı [i] 221

k.+lar 165, 196

k.+larun [larû/larun] 165, 233,
254

[=10]

kubbe altı < **[kubbe alti]** Topkapı
Sarayı'nda başta sadrazam olmak
üzere devlet adamlarının toplanıp
devlet işlerini görüştükleri yere verilen
addır.

k.+ında [inda] 249

[=1]

kubbe vezirler < **[kubbe vezirler]**
Dîvân-ı Hümâyûn'un vezir
rütbesindeki üyeleri ifade eden,
Kubbealtı vezirleri olarak geçen bir
tabirdir, kubbe vezirleri. bk. **kübbe
vezirler**

k. 100,

k.+den 247

[=2]

kudret < **[kudret]** güç, kuvvet,
kudret. bk. **küdrret**

k. 248

k.+inden 155

k.+ine 427

k.+ini 366

k.+leri 216

[=5]

kudretisiz < **[kudretiβiz]** kudretsiz.

k. 441

[=1]

kudretli < **[kudretli]** kudretli. bk.

kudretlü

k. 155, 443

[=2]

kudretlü < **[kudretlü]** **kudretli**. bk.

kudretli

k. 38, 83

[=2]

kul < **[kul]** kul.

k. 9, 10, 55, 196, 198, 201

k.+a 10, 54, 161

k.+ı [i] 54

k.+le 55

k.+lar 47, 102, 296

k.+lara 102

k.+lardan 293, 401

k.+ları [lari] 53

k.+larım [larim] 198

k.+larına [larina] 258

k.+larından [larından] 144, 294, 338, 347, 361

k.+larını [larini] 156, 362

k.+larınüze [larinüze] 101

k.+larle 253

k.+un 200, 201

kul ol- < **[kul ol-]** aşırı derecede bağlanmak, boyun eğmek, kul olmak.

k.-duklarına [duklarına] 155

[=32]

kula < **[kula]** kule.

k. 408

k.+yı [i] 408

[=2]

kulag < **[kulag]** kulak. bk. **kulak**

k.+ile 405

k.+ımı [ini] 426

k.+ıyle [iile] 342

k.+ünüzle 26

[=4]

kulak < **[kulak]** kulak. bk. **kulag**

k. 407

[=1]

kulan- < **[kulan-]** edinmek; kullanmak.

k.-diklerinden [diklerinden] 215

k.-ır [ir] 370

k.-ırlar [irlar] 472

k.-ırse [irβe] 211

k.-mak 160

k.-maz 370

k.-miş [mis] 15

k.-sınlar [βenlar] 210

k.-sın [βin] 433

k.-sınlar [βinlar] 419

k.-urlar 405

k.-ür 363, 364, 369, 432

k.-ürlar 401, 434

[=16]

kulunuz < **[kulunuz]** alçak gönüllülük göstermiş olmak için ben zamiri yerine kullanılan bir söz. Metinde karşılığı "bendenüz (bendeniz)" olarak verilmiştir.

k. 34, 114

[=2]

kum < **[kum]** kum.

k.+a 216

k.+leri 490

[=2]

kumaş < **[kumas]** kumaş

k. 259

[=1]

kumlu < **[kumli]** kumlu.

k. 143

[=1]

kurama- < **[kurama-]** kuramamak.

k.-zız+(bagdaç [bagdats] kur-
64

[=1]

kurban

kurban ver- < **[kurban ver-]**
can kaybına uğramak.

k. vermiş [mis] 222

[=1]

kurt < **[kurt]** kurt.

k. 216

k.+ını [ini] 216

[=2]

kurtar- < **[kurtar-]** kurtarmak.

k.-dı [di] 444

k.-ır [ir] 369

k.-miştir [miştur] 442

[=3]

kurtul- < **[kurtul-]** kurtulmak.

k.-ur 409

k.-ursın [urβen] 234

Ayrıca bk.

elinden k.-maz 42

[=3]

kuru < **[kuru]** daha sonra kullanılmak için kurutulmuş, taze ve yeşil karşıtı, kuru.

k. 63

[=1]

kuru- < **[kuru-]** kurumak.

k.-mayince [maingse] 156

k.-r 156

[=2]

kusur < **[kuşur]** eksikliği olma durumu, kusur.

k. 64

k.+ını [ini] 444

kusur it- < **[kuşur it-]** yanlışlık yapmak, kusur etmek.

k. itmege 77

k. itmem 26, 29

k. itmezsın [mezβin] 95

[=6]

kuş < **[kus]** kuş.

k. 42

k.+lar 62

k.+lara 370, 428

[=4]

kuvvet < **[kuvvet]** güç, kuvvet.

k.+leri 89

[=1]

kuvvetli < **[kuvvetli]** kuvvetli.

k. 155

[=1]

kuyrug < **[kujrug]** kuyruk. bk.

kuyruk

k.+ı [i] 59

[=1]

kuyruk < **[kujruk]** kuyruk. bk.

kuyrug

k.+lerini 62

[=1]

kübbe vezirler < **[kübbe vezirler]**

kubbe vezirleri. bk. **kubbe vezirler**

k.+e 107

[=1]

küçük < **[kucfuk]** düşük; küçük

k. 67, 248, 254

k.+tür 67

[=4]

küçük çauş < **[kucfuk cfauf]** küçük

çavuş. Yeniçeri ocağı zabıtlarından birinin adı, çavuş-ı küçük. Ocakta biri büyük, öteki orta olmak üzere daha iki çavuş bulunduğu onlardan tefrik (ayrım) için bu ad verilmiştir. bk.

küçük çauz

k.+ı [i] 152

[=1]

küçük çauz < [kucfuk cfauz] küçük çavuş, çavuş-ı küçük. bk. **küçük çauz**

k. 176

k.+ını [ini] 175

[=2]

küdret < [küdre]t kudret. bk. **kudret**

k.+üme 490

[=1]

küfüret < [küfüre]t Tanrı'nın varlığı ve birliği gibi dinin temellerindensayılan inançları inkâr etme, küfür.

k.+ten 120

[=1]

külli < [külli] bütüne ve genele ilişkin.

k. 13, 443

[=2]

kürk < [kürk] kürk.

k. 434

k.+i 434

[=2]

L

labut < [labut] er geç; kuşkusuz.

l. 18, 54, 82, 198, 254, 366

[=6]

lakırdı < [lakerdi] söz, laf.

l.+lerde 405

lakırdı et- < [lakerdi et-]

konuşmak. bk. **lakırdı it-**

l. edelüm [elum/elüm] 144, 425

l. etmek 441

l. ettiniz 44

l. ettinüz 43

lakırdı it- < [lakerdi it-]

konuşmak. bk. **lakırdı et-**

l. itsek [βek] 472

[=7]

lakin < [lakin] ama, fakat; ancak, lakin.

l. 16, 25, 34, 41, 43, 48, 49, 64, 66, 82, 95, 101, 108, 121, 124, 126, 131, 135, 137, 142, 153, 155, 160, 164, 165, 165, 175, 198, 199, 219, 223, 235, 235, 258, 281, 296, 338, 340, 362, 372, 386, 402, 408, 428, 432, 441, 458, 472, 482

[=49]

layık < [laik] yaraşır, münasip olan, yakışan, değer;

l. 75, 102, 109, 156, 340, 490

l.+tur 70

l.+tür 113

[=8]

lazım < [lazum] gerek, lazım.

l. 57, 72, 88, 113, 128, 151,
170, 209, 363

l.+dur 30, 32, 39, 89, 91, 92,
94, 105, 114

[=18]

lepe < **[lepe]** buyurun, tamam,
lebbeyk.

l. 67

[=1]

leş < **[leş]** ölü, ceset, leş.

l.+ile 426

l.+ini 426

[=2]

levant < **[levant]** Osmanlı
donanmasında görev yapan asker
sınıfı.

l. 45, 364

l.+lere 45

[=3]

lisan < **[liβan]** dil, lisan. Metinde
karşılığı dil olarak verilmiştir.

l.+inden [inden] 15

l.+lara 441

[=2]

livata < **[livata]** oğlancılık.

l.+dan 370

[=1]

lövrek < **[lövrek]** levrek (balık).

l. 63

[=1]

M

ma < **[ma]** işte.

m. 79

[=1]

macun < **[magsun]** macun (ilaç
amacıyla yapılmış).

m.+lar 133

[=1]

mada < **[mada]** başka, hariç, maada.

m. 102, 253

[=2]

madamki < **[madamki]** mademki.

m. 28

[=1]

magrur < **[magrur]** kurumlu, gururlu,
kibirli, mağrur.

m. 386, 402

[=2]

magrurlug < **[magrurlug]** mağrurluk.
bk. **magrurluk**

m.+a 94

[=1]

magrurluk < **[magrurluk]** mağrur
olma durumu, mağrurluk. bak.
magrurlug

m.+tan 85

[=1]

mahabbet < **[mahabbet]** sevgi;
yârenlik, muhabbet. bk. **mahabet**

m. 29, 282

[=2]

mahabet < **[mahabet]** muhabbet. bk.
mahabbet

m. 368

m.+ten 216

[=2]

mahassali kelim ~ **muhasal-i kelim**
< **[mahaßßali kelim]** sözün kıyası,
muhasal-i kelim.

m. 441

[=1]

mahrama < **[mahrama]** mendil,
havlu, mahrama.

m.+lar 407

[=1]

makbul < **[makbul]** kabul edilen,
makbul.

m. 124, 401

[=2]

maklukat < **[maklukat]** yaratık,
mahlukat.

m. 443

m.+un 43

[=2]

makpere < **[makpere]** mezar,
mezalılık, makber, makbere; Eyüb
Sultan'ın mezarı.

m. 427

m.+si [βi] 426

m.+sini [βini] 113

m.+ye [ie] 426

[=4]

maksus < **[makβuβ]** özgü, mahsus.
bk. **maksuz**

m.+dur 294

m.+tur 367

[=2]

maksuz < **[makβuz]** mahsus. bk.
maksus.

m.+dur 67

[=1]

mal < **[mal/mál]** mal.

m. 29, 34, 78, 78, 259, 294,
339, 402, 407, 473

m.+a 35

m.+inden [indē] 155

m.+lerinde 155

m.+lerini 216, 252

m.+un 19

[=16]

malum < **[malum]** bilinen, belli, malum.

m.+dur 16, 40, 83

m.+ünüzdür 294

malum değil < **[malum değil]**

bilinmeyen konular için söylenen söz, malum değil.

m. değil 267

m. degildür 168

[=6]

malumi şerifiniz ~ **malum-i şerifiniz** < **[malumi şerifinüz]** yüce şahsiyetinizin bildiği gibi, yüksek bilginiz dahilinde, malum-u âliniz anlamında.

m.+dur 155

[=1]

mana < **[mana]** mana.

m. 137

m.+dür 338

[=2]

manca < **[mangsa/mangfa]** manca kelime anlamı yiyecek demektir. Derleme Sözlüğünde çorba, aş anlamı vardır. Bunun dışında araştırma yaptığımız diğer kaynaklara baktığımızda karşımıza meze olarak da çıkmaktadır. Biz karşılığını yiyecek olarak verdik.

m. 63, 102, 102

[=3]

mansub < **[manßub]** mansup. bk.

mansup

m. 226

m.+lar 227, 296, 296

m.+lardan 258

[=5]

mansup < **[manßup]** tayin edilmiş, atanmış, memuriyete konulmuş, memuriyette bulunan, mansup. bk.

mansub

m. 202, 249

m.+a 127

m.+lar 252

m.+lerini 492

m.+ta 252

[=6]

maraz < **[maraz]** illet, maraz.

m.+dan 78

m.+le 78

[=2]

maslahat < **[maßlahat]** önemli iş, mesele, maslahat.

m. 27, 33, 93, 109, 109, 232, 282, 340, 363, 472

m.+a 82

m.+le 282

m.+larun 81

m.+tur 50, 144, 155, 386

m.+um 57

[=18]

mazlum < **[mazlum]** sessiz, uysal, mazlum.

m. 37

[=1]

mazur

mazur buyur- < **[mazur bujur]** mazur görmek anlamında kullanılmıştır. Affetmek, bağışlamak.

m. 20, 73

[=2]

mektup < **[mektup]** mektup. bk. **mektüb, mektüp**

m. 175

[=1]

mektüb < **[mektüb]** mektup. bk. **mektup, mektüp**

m.+ler 99

[=1]

mektüp < **[mektüp]** mektup. bk. **mektup, mektüb, mektüp**

m. 407

m.+ler 167

[=2]

mekyeme < **[mekjeme]** mahkeme.

m.+de 407

[=1]

melaik < **[melaik]** melekler, melâik, melâike. Metinde paraztez içinde ferişte karşılığı verilmiştir.

m.+ler 33

[=1]

melek < **[melek]** melek. Metinde ferişte karşılığı verilmiştir.

m. 442

[=1]

memelat < **[memelat]** aşağılık pislik, lanetli, melanet.

m. 134

[=1]

memleket < **[memleket]** memleket.

m. 66, 142, 155, 338

m.+i 153

m.+ler 143, 338

m.+lerde 155, 175, 253

m.+lere 71

m.+lerime 161

m.+lerimüzde 248

m.+lerinde 49, 248, 258, 293, 361, 475

m.+lerinden 259

m.+lerine 252

m.+lerini 252, 281

m.+lerinün 267

m.+lerüm 248

m.+lerümüze 248

[=26]

merhimet < **[merhimet]** merhamet.
Metinde parantez içinde kerim ve kıyamak karşılıkları verilmiştir.

m. 38, 216, 369

m.+inden 366

m.+inün 443

[=5]

merhimetli < **[merhimetli]**
merhametli

m. 443

m.+dür 421

[=2]

mertebe < **[mertebe]** derece, rütbe,
meretebe.

m. 150

m.+de 53, 89, 92, 102, 156,
174, 248, 254, 296, 339, 362, 386,
427, 490

m.+lerine 175

m.+sine [bine] 248, 282

m.+yle [ile] 338

[=19]

mesçit < **[meşcit]** genellikle
minaresiz, küçük cami, mescit.
Metinde parantez içinde cami karşılığı
verilmiştir.

m.+ler 142

[=1]

meseb < **[meşeb]** mezhep.

m. 165, 216

m.+ler 444, 453, 453, 458, 458

m.+lerde 160

m.+lerden 161, 401, 472

m.+lerdir [lerder] 458

m.+lere 453

[=13]

mesebdeş < **[meşebdes/meşebdeş]**
aynı mezhepten olan, mezhepdaş.

m.+ler 458, 476

m.+leri 476

[=3]

meshid başı < **[meşhid başı]** mescit
başı.

m. 297

[=1]

meşhur < **[meshur/meşhur]** meşhur

m. 88, 142, 196, 293, 401, 442,
453, 458, 476

m.+dur 443

m.+leri 458

[=11]

meth < **[meth]** övgü.

m.+e 340

[=1]

mevcud < **[mevgsud]** varolan,
bulunan.

m. 63, 114

[=2]

meydan < **[mejdan]** meydan.

m.+a 23, 126, 342, 402

m.+da 139

m.+dadur 63

[=6]

meydanlı < **[mejdanli]** meydanlı.

m. 149

[=1]

meyve < **[mejve/mejve/mejvé]**
meyve.

m.+ler 63, 72, 73

m.+lere 210

m.+lerün 72

[=5]

mezim < **[mezim]** müezzin.

m. 444

m.+lerün 490

[=2]

mı < **[mi]** mı (soru eki).

m. 10, 12, 12, 12, 22, 35, 55,
57, 59, 60, 60, 61, 66, 72, 74, 83, 105,
106, 121, 124, 140, 141, 152, 160,
202, 267, 338, 401, 401, 408, 427,
427, 457, 457

m.+dur 168, 210

m.+dür 58

m.+sın [βin] 2, 4, 4, 123

[=41]

mızrak < **[mizrak]** mızrak.

m. 52

[=1]

mi < **[mi]** mi (soru eki).

m. 17, 24, 53, 71, 78, 111, 111,
165, 222, 401, 401, 408, 426, 427, 432

m.+dir 59

m.+dür 108, 131, 174, 215,
222, 426

m.+sin [βin/βen] 2, 4, 13, 19,
60, 60, 124

[=29]

miktar < **[miktat]** miktar.

m.+ını [ini] 84

[=1]

millet < **[millet]** millet.

m. 149, 154, 155, 253, 363,
386, 418

m.+ler 153

m.+lerden 363

m.+siniz [βiniz] 6

m.+te 215

m.+ten 366, 370, 387, 402

m.+tür 340

m.+ün 144, 215, 233, 342, 362, 363, 363, 386, 401, 444

m.+ünden 93

[=27]

mimbat < [mimbat] bundan sonra, bundan böyle, bunu üzerine; asla, hiçbir zaman, min ba'd, minbat.

m. 50, 51, 68, 77, 282, 442

[=6]

minnet < [minnet] minnet.

m. 402

m.+tür 364

[=2]

miri < [miri] devletle ilgili, devlete özgü olan, devlet malı olan, devlet hazinesi; beylik, mirî.

m.+den 93, 150

[=2]

misil hayr < [miβil hair] iyi günler.

m. 1

[=1]

misk < [miβk] Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir tür erkek

ceylanın karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde.

m. 133

[=1]

miskal < [miβkal] ağırlık ölçü birimi, miskal.

m. 122

[=1]

miyancı < [miangsi] aracı, aracılık eden kimse, meyancı.

m. 407

[=1]

mizac < [mizags] sıhhat, mizaç.

m.+ım [im] 4

[=1]

mucibince < [mugsibingse] göre, gereğince, mucibince. bk. **müci**bince

m. 49, 160

[=2]

mucizat < [mugsizat] mucizeler, mucizat.

m.+ile 442

[=1]

mufassal < [muʃaββal] uzun uzadıya anlatılan, detaylı, ayrıntılı.

m. 401, 441

[=2]

muft < [muft] bedava, beleş, müft.

m. 135

[=1]

mugayir < **[mugair]** çelişen, zıt, aykırı, mugayir. Metinde parantez içinde "zıdd (zıt)" karşılığı verilmiştir.

m. 81, 386, 453

[=3]

muh < **[muh]** çivi, mih.

m.+leri 79

[=1]

muhafeze < **[muhafeze]** muhafaza.

m.+ye [ie] 47

[=1]

muhalifet

muhalifet et- < **[muhalifet et-]**

karşı davranışta bulunmak, karşı çıkmak, muhalefet etmek.

m. ederse [erβe] 211

[=1]

muhla- < **[muhla-]** çivilemek, mihlamak.

m.-mazsın [mazβin] 79

[=1]

muin < **[muin]** yardımcı, muîn.

m.+ümüz 29

[=1]

mukaddem < **[mukaddem]** önceki, önce, eskiden.

m. 77

m.+den 143

[=2]

mukhem < **[mukhem]** sıkıca, adamakıllı, sağlam, muhkem. bk. **mukkem, mükhem**

m. 254, 347

[=2]

mukkem < **[mukkem]** muhkem. bk. **mukhem, mükhem**

m. 372

[=1]

mumaileh < **[mumaileh]** adı geçen, mûmâ-ileyh, mumaileyh. bk.

mumailehi

m. 198

[=1]

mumailehi < **[mumailehi]** mûmâ-ileyh, mumaileyh. bk. **mumaileh**

m. 97

[=1]

mumcı < **[mumgsi]** yeniçeri ocağında çavuşlardan sonra gelen küçük zabıtların bir kısmı hakkında kullanılan tabirdir.

m. 176

[=1]

munezze < [**munezze**] eksiklik, kötülük vb.nden uzak olan, münezzeh. Metinde beri karşılığı verilmiştir.

m. 11, 363

m.+dür 33, 78, 153

[=5]

murad < [**murad**] arzu, istek; amaç, maksat, murâd, murat. bk. **mürad**

m.+ı [i] 27, 93, 120

m.+ımüz [ımüz] 74, 82, 108, 126

m.+ımuze [imüze] 234

m.+ıne [ine] 387

m.+ımı [ini] 175, 407

m.+ınız [iniz] 80

m.+ınüz [inüz] 81, 93, 364, 491

m.+leri 44, 144, 254, 387

m.+lerine 402

m.+um 401

m.+un 106

m.+ün 100

[=24]

murdar < [**murdar**] kirli, murdar.

m.+dur 27, 82

[=2]

murtasip aga < [**murtaşıp aga**] sanat erbabının narhlarına bakmak kile,

arşın vs. ölçülerle terazi ve kantarları kontrol edip düzgün ölçüler kullanmayan ve satışta hile yapanları cezalandırmak vazifesiyle mükellef olan memura muhtesip denilmektedir. Osmanlılar'da muhtesip yerine ihtisap ağası unvanı kullanılmıştır.

m. 202

m.+nun 209, 209

[=3]

musafir < [**muşafir**] misafir.

m. 60, 341

m.+ler 61, 420

[=4]

musahebeci < [**muşahebegsi**] musahabeci ya da musahabe.

m. 297

[=1]

musahib < [**muşahib**] "sohbet ehli kimse arkadaş, dost" anlamına gelen musâhib, Osmanlı saray teşkilatında saraydaki görevliler içinde vezir ve beylerbeylerinden padişaha danışmanlık yapan, kişiliği ve bilgisine temayüz ederek ona arkadaşlıkta bulunanlar için kullanılmıştır, musahip.

m.+lar 160

[=1]

musahib cüceler < [**muḥahib gṣügseler**] Sarayda musahipler cüce, dilsiz ve siyah hadım ağalarından seçilirdi. Cücelerden seçilmiş olan bu musahipler (musahib cüceleri), padişahların eğlendirmek için hizmetinde bulundurduğu adamlardır.

m. 297

[=1]

musteffizan < [**muḥteffizan**] koruyan, koruyucu, müstahfiz.

m. 253

[=1]

mustehak

mustehak ol- < [**muḥtehak ol-**] layık olmak, müstahak olmak.

m. olanları [anları] 254

[=1]

muṣarilehi < [**muḥar ilehi**] adı geçen, müṣârünileyh.

m. 282

[=1]

muṣtuluk < [**muḥtuluk**] müjde, müjdelik, muṣtuluk.

m. 135

[=1]

mutalik < [**mutalik**] ilişkin, müteallik. bk. **mutallik**

m. 215, 490

[=2]

mutallik < [**mutalik**] ilişkin, müteallik. bk. **mutalik**

m. 7, 341, 444

[=3]

mutassarıf < [**mutasḥarîf/mutaḥḥarîf**] kısa, mutasarıf.

m. 144, 202, 252

[=3]

muti < [**muti**] itaat eden, bağlı, mutî.

m.+dur 33

[=1]

muvaḥik < [**muvaḥik**] uygun.

m. 249, 407, 433

[=3]

mubarek < [**mubarek**] mübarek.

m. 31, 444

[=2]

mücibince < [**mügsibingse**] gereğince, mucubince. bk. **mucibince**

m. 472

[=1]

müfti < [**muḥfti/muḥti/muḥtî**] müftü. Metinde karşılığı Şehîlîslam (Şeyhülislam) olarak verilmiştir.

m. 57, 253, 433, 444

m.+nün 490

m.+ya [a] 107

m.+yi 372

[=7]

mühür < [mühür/muhur/muhür]
mühür.

m. 131, 248, 249

m.+i 249

m.+idur 91

[=5]

mükhem < [mükhem] muhkem. bk.
mukhem, mukkem

m. 387

[=1]

mürad < [mürad] murad, murat;
murad

m.+ımüze [imüze] 34

[=1]

münkin < [munkin/münkin]
mümkün.

m. 106

münkin ol- < [münkin ol-]
imkân bulunmak, mümkün olmak.

m. olmaz 339

[=2]

müşkil < [müskil] zor, müşkül.

m. 363, 386

m.+dür 223

[=3]

N

nadan < [nadan] bilgisiz, cahil.

n. 119, 160, 340, 342, 364

[=5]

nadir < [nadir] az, seyrek, nadir.

n. 83, 109, 126

[=3]

nafaka < [nafaka] nafaka.

n.+müzi 42

[=1]

nahlet < [nahlet] lanet.

n. 473

[=1]

naht < [naht] nakit.

n. 26

[=1]

naib < [naib] İslam devletlerinde hükümdar vali, kadı gibi devlet ricâlinin vekili, temsilcisi veya yardımcısı ya da şer'î mahkemelerin hakimlerine verilen ünvan, naip. Kadı yerine de kullanılırdı. bk. **naip**

n.+ün 209, 209

[=2]

naip < [naip] naip. bk. **naib**

n. 202

[=1]

nakib < **[nakib]** bir cemaatin büyüğü, bir topluluğun başkanı, başkan vekili veya temsilcisi olan kimse.

n. 57, 433, 444

n.+i 372

n.+ün 490

[=5]

nal < **[nal]** nal.

n.+larını [larini] 79

[=1]

nalbant < **[nalbant]** hayvanların ayağına nal çakan kimse.

n.+ı [i] 79

[=1]

nallat- < **[nallat-]** nal çaktırmak.

n. 79

[=1]

nam < **[nam]** ad, ün, nam.

n. 35, 161, 282, 294, 294, 341, 402, 472

n.+ile 281, 340, 347

n.+ını [ini] 224, 476

n.+umüzle 248

[=14]

namaz < **[namaz]** namaz.

n. 368

[=1]

name < **[name]** yazılan yazı, mektup, name.

n.+ler 111

n.+sini [βini] 102

[=2]

namert < **[namert]** alçak, mert olmayan, namert.

n. 200, 201, 294

[=3]

namertlik < **[namertlik]** alçaklık, namertlik.

n. 78

[=1]

nar < **[nár/nar]** nar.

n. 72

n.+a 210

[=2]

nasıl < **[naβil]** nasıl.

n. 6, 30, 37, 62, 371, 401

[=6]

nasihat < **[naβihet]** öğüt, nasihat. Metinde öğüt karşılığı verilmiştir.

n. 15, 75, 160, 196, 372

n.+iyle [iile] 166

n.+te 40

n.+üm 13, 37

[=8]

nazır < **[nazır]** Osmanlılar'da maliye, idare ve vakıf kurumlarında yönetici veya denetleyiciye denilmektedir.

n. 202

n.+ün 209, 226, 227

[=4]

nazık < **[nazık]** iyi, hassas, ince yapılı, narin, nazık.

n. 66, 129

[=2]

ne < **[ne]** ne.

n. 3, 6, 6, 8, 11, 16, 18, 21, 22, 23, 23, 26, 26, 26, 30, 30, 33, 43, 46, 55, 64, 65, 65, 67, 70, 71, 71, 73, 74, 74, 74, 75, 75, 75, 75, 76, 77, 84, 84, 87, 97, 97, 97, 100, 105, 105, 107, 110, 113, 119, 120, 124, 126, 127, 129, 133, 136, 137, 144, 170, 197, 197, 202, 202, 209, 216, 219, 219, 220, 222, 223, 246, 246, 248, 248, 253, 253, 253, 253, 282, 294, 340, 340, 362, 368, 405, 419, 420, 427, 432, 442, 443, 445, 490

n.+dur 14, 44, 166, 229, 342, 442

n.+dür 2, 4, 21, 37, 38, 39, 43, 73, 80, 84, 120, 164, 174, 221, 229, 249, 254, 267

n.+n 60

n.+m 94, 222

n.+nün [un/ün] 7, 68, 89, 90, 109, 407

n.+si [βi] 59

n.+ye [je] 8, 42

[=130]

ne... ne... < **[ne...ne...]** bağlaç.

n. 68

[=1]

ne yerli < **[ne jerli]** nereli, hangi yer (den) anlamında bir söz.

y.+yim [im] 30

[=1]

neçi < **[necfi]** ne kadar, neçe, niçe, nice.

n.+ye [e] 122

[=1]

nefs < **[nefβ]** nefis.

n.+ine 341

n.+ini 473

nefsine uy- < **[nefβine ui-]** günah işlemek.

n.+ine uyardı [ardi] 198

[=3]

nehayet < **[nehajet/nehaiet]** nihayet.

n. 7, 16, 23, 50, 57, 68, 71, 80, 110, 139, 145, 155, 164, 169, 175, 200, 209, 252, 253, 294, 346, 366,

369, 387, 402, 408, 419, 434, 442, 472, 490

[=31]

neiçün < [neitzün] niçin. bk. **niçün**

n. 20

[=1]

ne kadar < [nekadar/ne kadar] çok; soru bildiren söz; ne ölçüde, ne kadar.

n. 7, 8, 17, 33, 47, 47, 48, 51, 52, 53, 55, 94, 114, 129, 142, 233, 259, 282, 366, 368, 407, 421

n.+ise [iße] 27

n.+dur 235

[=24]

nere < [nere] nere.

n. 36

n.+de 55, 202

n.+den 5, 36, 113, 156, 161, 161, 198, 247, 249

[=12]

netekim < [netekim] nitekim.

n. 29, 94, 196, 216, 216, 220, 222

[=7]

neticei kelam < [netigsei kelam] sözün özü, sözün kıyası, netice-i kelam/kelâm.

n. 91, 254, 369

[=3]

nice < [nigse] çok, birçok; böylece; nasıl; gibi, nice.

n. 9, 49, 50, 85, 93, 137, 154, 160, 161, 165, 196, 219, 219, 224, 258, 363, 364, 369, 372, 418, 434, 472, 490

[=23]

niçe < [nicfe/nicse] kaç; gibi; çok, birçok, neçe, niçe, nice.

n. 8, 32, 53, 70, 153, 153, 233, 259, 259, 281, 281

n.+ye [je] 66, 134

[=13]

niçi < [nicfi] kaç, neçe, niçe, nice.

n.+ye [e] 121, 122

[=2]

niçün < [nicsün] niçin.

n. 20, 168, 341, 372, 372, 372, 387, 387, 405, 405

[=10]

nişan < [nişan] iz, işaret, alamet, nişan.

n. 407

n.+lerini 444

[=2]

nişancı paşa < [nisangsi paşa] Osmanlı bürokrasisinde Dîvân-ı

Hümâyün üyesi olan üst düzey görevli. Nişancının başlıca görevi ferman, name, ahidname, berat gibi belgelerin üzerine padişahın tuğrasını çekmektir.

n. 267

[=1]

nişanla- < **[nişanla-]** nişanlanmak.

n.-dıkten [dikten] 407

[=1]

nişanlı < **[nişanlı]** nişanlı.

n. 408

[=1]

niyet < **[niyet/niyet]** amaç, maksat, niyet. bk. **niyyet**

n.+i 7

n.+inüz 81

[=2]

niyyet < **[nijet/nÿjet]** niyet. bk. **niyet**

n.+ten 89

n.+üm [um/üm] 40, 41, 136, 432

n.+ünden 128

n.+ünüz 32

[=7]

nohud < **[nohud]** nohut.

n.+tan 123

[=1]

noksan < **[noxan]** eksik, noksan. Metinde noksan ve eksik yan yana kullanılmıştır.

n. 362

[=1]

nola < **[nola]** öyle olsun, olsun, ne ola, nola.

n. 5, 58, 138, 458

[=4]

O

o < **[o]** o.

o. 74

o.+na 23, 26, 84, 97, 99, 128, 170, 210, 222, 224, 224, 227, 238, 248, 249, 249, 249, 266, 282, 366

o.+nda 101

o.+nı [ni] 25, 103, 130, 222, 224, 249, 341, 371, 442, 442, 443

o.+nun 41, 42, 42, 160, 161, 219, 246, 252, 252, 253, 254, 259, 281, 282, 293, 340, 347, 420, 421, 442, 443, 444

o.+nunile 100

[=56]

obir < **[o bir]** öbür.

o. 102, 368

[=2]

oborul- < **[oborul-]** çökmek, obrulmak.

o.-ur 490

[=1]

oda < **[oda]** Osmanlı askerî teşkilatında yeniçeri ortalarına verilen ad, yeniçeri kıışlası; oda; daire; resmi birlik.

o. 49, 102

o.+da 49, 49, 227

o.+nun 61

o.+sında [βinda] 226

[=7]

odabaşı < **[odabaşı]** yeniçeri ocağı zabitlerinden birinin adıdır.

o. 176, 227

[=2]

odalık < **[odalık]** padişah, şehzade ve paşaların saraya alınan karavaşlar arasından seçtikleri kadın; ikbal ya da oda hizmetine alınan gözde, cariyeye.

o.+larından [larinden] 340

o.+larınün [larinün] 346

[=2]

oglan < **[oglan]** erkek hizmetçi, uşak; erkek çocuk;

o. 62, 421, 421

o.+a 61

o.+ı 420

o.+lara 153

o.+un 421

[=7]

oglancık < **[oglangfik]** çocuk, küçük çocuk.

o.+lara 67

[=1]

ogra- < **[ogra-]** yakalanmak; uğramak.

o.-r+(gazabına [ine] ogra-) 368

o.-rse [rβe] 133

Ayrıca bk.

zarara o.-sam [βam] 18

zarara o.-rsınız [βiniz] 18

[=4]

og(u)l < **[ogul]** erkek evlat, mahdum, zade; Kutsal Üçleme'den biri.

o.+ı [i]+(oglı) 282, 442

o.+ını [ini]+(oglını) 282

o.+ınun [inun]+(oglınun) 442

o.+ınün [inün]+(oglınün) 421

o.+um+(oglum) 215

o.+unı [uni]+(oglunu) 9, 151, 282, 421

[=10]

ok < [ok] ok.

o. 93

o.+lar 125

[=2]

oka < [oka] okka.

o. 210, 211

o.+lar 210

o.+sı [βi] 66, 134

o.+sını [βini] 66

o.+yle [ile] 210

[=7]

oku- < [oku-] okumak.

o.-dugum 119

o.-madılar [dilar] 342

o.-maga 340

o.-mak 90, 170, 340

o.-makle 370

o.-makta 342, 401

o.-mamış [mamis] 363, 369

o.-rlar 421, 426

o.-sun [βun] 209

o.-yup [iup] 427

[=15]

okumiş < [okumis] okuyarak bilgisini genişletmiş, öğrenim görmüş (kimse), okumuş.

o. 90, 219, 363, 401, 401

o.+lara 226

o.+larun 369

[=7]

okut- < [okut-] okutmak.

o.-urlar+(okud-) 120

[=1]

ol < [ol] o. bk. öl

o. 5, 6, 9, 9, 9, 11, 12, 13, 14, 14, 15, 22, 22, 24, 24, 24, 30, 31, 32, 33, 35, 37, 39, 42, 42, 43, 45, 47, 55, 56, 59, 65, 71, 78, 78, 84, 87, 89, 91, 96, 96, 97, 97, 97, 99, 99, 99, 100, 102, 112, 114, 121, 121, 124, 139, 140, 145, 149, 154, 155, 156, 160, 160, 161, 163, 165, 167, 169, 169, 169, 170, 174, 175, 196, 196, 197, 198, 198, 198, 199, 209, 215, 222, 222, 224, 224, 233, 234, 246, 247, 249, 253, 266, 267, 281, 282, 294, 341, 342, 342, 347, 347, 369, 371, 372, 372, 372, 372, 387, 401, 401, 401, 405, 408, 408, 408, 420, 421, 426, 427, 432, 442, 443, 444, 444, 444, 444, 476, 490

o.+dur 20, 29, 29, 30, 41, 43

[=135]

ol kadar < [ol kadar/olkadar] onca; çok; sadece, o kadar.

o. 8, 33, 55, 94, 238, 281, 366, 368

[=8]

ol- < [ol-] olmak.

o. 238, 492

o.-+(mukayet [mukajet] ol-) 249

o.-a 89, 90, 90, 110, 149, 215, 215, 442

o.-a+(ey [ej] ol-) 59

o.-a+(ras [raβ] ol-) 82

o.-acag [agʃag/agsag]+(lazum ol-) 31, 98

o.-acagını [agsagini] 249

o.-acak [agsak/agʃak] 93, 249, 408

o.-acak [agʃak/agsak]+(lazum ol-) 5, 14, 15, 44, 47, 68, 73, 95, 95, 135, 253, 338, 420

o.-alum+(ayık [aik] ol-) 70

o.-alum+(vukuf [vukuf] ol-) 235

o.-an 29, 29, 40, 46, 58, 90, 102, 149, 160, 167, 175, 175, 249, 259, 259, 281, 293, 294, 294, 296, 339, 340, 341, 342, 361, 363, 367, 368, 370, 370, 387, 401, 402, 402, 405, 427, 444, 472

o.-an+(lazum ol-) 252

o.-an+(mazul ol-) 128, 199

o.-an+(mukader ol-) 4

o.-an+(nasip [naβip] ol-) 443

o.-an+(sakin [βakin] ol-) 152

o.-an+(tabi ol-) 219

o.-an+(tayin [tain] ol-) 98

o.-an+(zengin ol-) 33, 34

o.-anlar 475

o.-anlara 134, 216, 252

o.-anlara+(sakin [βakin] ol-) 55

o.-anlardan 266

o.-anların 248, 253, 386, 421

o.-anların+(tabi ol-) 56

o.-anun+(galib ol-) 155

o.-asın [a βen]+(haberdar ol-) 338

o.-asın [a βen]+(zengin ol-) 35

o.-aydı [aidi] 196, 387

o.-aydun [aidun] 92

o.-aydün [aidün] 215, 339

o.-dı [di] 27, 72, 445

o.-dı [di]+(battal ol-) 120

o.-dı [di]+(hain ol-) 201

o.-dı [di]+(harab ol-) 224

o.-dı [di]+(hoş [hos] ol-) 338

o.-dıktan [diktan]+(vukuf [vukuf] ol-) 254

o.-dikten [dikten] 54

o.-dıkten [dikten]+(tamam ol-) 103

o.-dıkten [dikten]+(vukuf [vukuf] ol-) 81

o.-dugı [dugi] 127, 128, 282, 367, 371, 408, 427, 443

o.-dugı [dugi]+(has [haß] ol-) 69

o.-dugı [dugi]+(hasta [haßta] ol-) 266

o.-dugı [dugi]+(kadir ol-) 367

o.-dugı [dugi]+(mazul ol-) 246, 266

o.-dugı [dugi]+(sıcak [βigsak] ol-) 370, 434

o.-dugını [dugini] 137

o.-dugun+(kadir ol-) 248

o.-dugünüzden 31

o.-duk+(vukuf [vukuf] ol-) 293

o.-dukları [duklari]+(kail ol-) 110

o.-duklarının [larinun] 196

o.-duktan 43

o.-dum+(bizar ol-) 196

o.-dum+(imtila ol-) 361

o.-dügümi+(sarhoş[βarhos] ol-) 71

o.-ince [ingse] 253

o.-ma+(mukayet [mukaiet] ol-) 96, 234

o.-madı [madi]+(kail ol-) 160, 168

o.-madığı [madigi] 51, 266

o.-madığınızden [madigünüzden] 4

o.-madıklarini [madiklerini]+(süçli [βücsli] ol-) 166

o.-maga+(vukuf [vukuf] ol-) 338

o.-magile 82, 97, 125, 151, 151, 156

o.-magile+(sıcak [βigsak] ol-) 441

o.-magile+(yasır [iaβir] ol-) 52

o.-mak 22, 47, 49, 51, 71, 72, 86, 133, 142, 168, 169, 169, 196, 201, 238, 421

o.-mak+(hazır [hazir] ol-) 110

o.-mak+(intizarda ol-) 110, 234

o.-mak+(vukuf [vukuf] ol-) 144, 294

o.-mam+(kail ol-) 22

o.-mam+(mukayet [mukaiet] ol-) 401

o.-mam+(münkir ol-) 28

o.-mamiş [mamis] 215

o.-mamiştur [mamiştur] 165

o.-man+(mani ol-) 81

o.-mase [maβe]+(mevcud [mevgsud] ol-) 57

o.-masın [maβın] 90

o.-masına [maβına]+(def [def] ol-) 248

o.-maya [maia] 95

o.-mayacaktır [maiagsaktur]+(tetbil ol-) 443

o.-mayalum [maialum]+(mukayet [mukaiet] ol-) 105

o.-mayanı [maiani] 371

o.-mayince [maingse] 41, 42, 418, 443

o.-mayup [majup] 216

o.-mayup [majup]+(kudreti ol-) 421

o.-mayup [majup]+(mani ol-) 282

o.-maz 23, 25, 31, 106, 106, 121, 156, 216, 407, 420

o.-maz+(mamur ol-) 216

o.-mazdan 407, 432

o.-mazise [maziβe] 136

o.-mazse [mazβe] 106, 137, 368, 407

o.-mazsen [mazβen]+(kail ol-) 55

o.-mazsın [mazβın] 62

o.-mazsınız [mazβınız]+(ebsem [ebfem] ol-) 198

o.-mazsınlar [mazβınlar]+(hain ol-) 252

o.-miş [mis] 72, 93

o.-miş [mis]+(cem [gsem] ol-) 363

o.-miş [mis]+(fırar [fırar] ol-) 140

o.-miş [mis]+(hasıl [haβıl] ol-) 366

o.-miş [mis]+(viran ol-) 253

o.-mişlardur [mislardur]+(vukuf [vukuβ] ol-) 341

o.-mişlardür [mislardür]+(cem [gsem] ol-) 156

o.-sa [βa] 7, 20, 110, 110, 294, 371

o.-sa [βa]+(sakat [βakat] ol-) 130

o.-se [βe] 370

o.-sun [βun] 5, 16, 23, 30, 57, 90, 91, 92, 122, 125, 140, 219, 254

o.-sun [βun]+(hayr [hair] ol-) 1, 1, 2

o.-sun [βun]+(mubarek [mubârek/mubarek ol-) 2, 27

o.-sun [βun]+(mukayet
[mukaiet] ol-) 91, 95

o.-sun [βun]+(nişan[niʃan] ol-)
155

o.-sun [βun]+(razı [razi] ol-) 2

o.-sun [βun]+(talim ol-) 120

o.-sunlar [βunlar] 130

o.-sunlar [βunlar]+(ibret ol-)
372

o.-up 21, 49, 55, 69, 115, 142,
161, 216, 219, 238, 252, 281, 372,
387, 405, 419, 421, 441, 442, 444, 472

o.-up+(aşık [aʃik] ol-) 224

o.-up+(cem [gsem] ol-) 426

o.-up+(çetin [çetin] ol-) 223

o.-up+(gebe [giebe] ol-) 347

o.-up+(hazır [hazir] ol-) 210

o.-up+(mazlum ol-) 405

o.-up+(mevcud [mevgsud] ol-)
100

o.-up+(munezze ol-) 443

o.-up+(muşeref [muʃeref] ol-)
401

o.-up+(pişman [pisman] ol-)
224

o.-up+(sarhoş [βarhos] ol-) 369

o.-up+(tamam ol-) 93

o.-up+(temam ol-) 235

o.-up+(terbiye [terbie] ol-) 370

o.-up+(veran ol-) 88

o.-up+(viran ol-) 156

o.-ur 22, 27, 48, 54, 55, 64, 84,
111, 113, 121, 126, 129, 136, 137,
145, 151, 156, 168, 211, 342, 362, 362

o.-ur+(ayp [aip] ol-) 233

o.-ur+(hasıl [haʃil] ol-) 29, 34,
69, 71, 130, 258

o.-ur+(kail ol-) 421

o.-ur+(lazum ol-) 13

o.-ur+(mazul ol-) 246

o.-ur+(mevcud [mevgsud] ol-)
18

o.-ur+(sebeb [βebēb] ol-) 8,
405

o.-ur+(vukuf [vukuf] ol-) 87

o.-ur+(yardımcı [jardumgsi]
ol-) 32

o.-urđı [urđi] 93

o.-urđı [urđi]+(ey [ej] ol-) 92

o.-urđı [urđi]+(hasta ol-) 282

o.-urđı [urđi]+(lazum ol-) 281

o.-urđı [urđi]+(zarar ol-) 161

o.-urise [uriβe] 34, 150

o.-urise [uriβe]+(kail ol-) 100

o.-urlar 421

o.-urlar+(hazır [hazir] ol-) 86

o.-urlar+(kail ol-) 143

o.-urlarse [urlarβe]+(kail ol-) 407

o.-ursanız [βaniz] 18

o.-ursanüz [urβanüz] 490

o.-urse [urβe] 227, 266, 368

o.-urse [urβe]+(kail ol-) 175

o.-ursem [ur βem]+(rucu [rugsu] ol-) 28

o.-ursen [urβen] 362

o.-ursın [urβen] 84, 122, 130, 362

o.-ursın [urβen]+(pişman [pişman] ol-) 19

o.-urum 222

o.-üp+(hazır [hazir] ol-) 249

Ayrıca bk.

berhurdar o.- 63

sag [szagh] o.- 16, 76

sünnet [βünnet] o.-acak [agfak] 420

mustehak [muβtehak] o.-anları [anlari] 254

sünnet [βünnet] o.-anlarını [anlarini] 421

kul o.-duklarına [larina] 155

birlik o.-malarını [larini] 86

münkin o.-maz 339

sünnet [βünnet] o.-mazdan 420

birlik o.-mazlar 8

sünnet [βünnet] o.-ur 164, 420

telef [telef] o.-ur 8

bir o.-urse [urβe] 10

bir o.-up 167

[=387]

olabil- < [ola bill-] olabilmek.

o.-ır [er] 10, 151, 219

o.-ır [er]+(hasıl [haβil] olabil-) 161

[=4]

olagel- < [ola giel-/ola gyel-/olagyel-/olagiel-] öteden beri sürüp gelmek; hep belli bir biçimde olmak, olagelmek.

o.-digi 96, 99

o.-miş [mis] 50, 54, 143, 155, 211

o.-miştür [miştür/mistür] 153, 366

[=9]

olun- < [olun-] olunmak.

o.-dı [di]+(eda olun-) 110

o.-dı [di]+(istima [iβtima] olun-) 77

o.-maz+(inkâr [inkiar] olun-) 119, 223

o.-miş [mis]+(irsal [irβal]
olun-) 442

o.-miş [mis]+(işaret [iʃfaret]
olun-) 167

o.-miş [mis]+(tayin[tain] olun-)
98, 101, 227, 408

o.-miş [mis]+(tercüm
[tergsüm] olun-) 441

o.-mişidüm [misidüm]+(tayin
[tain] olun-) 82

o.-undı [di]+(peyda [pejda]
olun-) 476

o.-up+(işaret [iʃfaret] olun-)
102

o.-ur+(eda olun-) 294

o.-ur+(soval [βoval] olun-) 387

o.-ur+(tazim olun-) 35, 347

o.-ur+(zapt olun-) 155

[=19]

olur olmaz < **[olur olmaz]** rastgele,
herhangi.

o. 124, 386

[=2]

om- < **[om-]** ummak.

o.-ar 151

o.-ardılar [ardılar] 93

o.-arse [arʃze] 387

o.-arum 362

o.-ma 112

o.-mazdum 35, 340

[=7]

on < **[on]** on.

o. 34, 115, 117, 258, 259, 259

o. altı [o. alti] 420

o. beş [o. bes] 17, 22, 420, 421

o. beş bin [o. bes bin] 51, 52,
281, 282

o. bin [o. bin] 116, 124, 281

o. bir [o. bir] 115, 117

o. buçuk [o. buçuk] 117

o. dört [o. dort] 149, 420

o. iki [o. iki] 77, 115, 421

o. sekiz [o. bekiz] 52

o. üç [o. ücs] 115

o. yedi [o. iedi] 52

[=29]

oncılay < **[ongfılai/ongsilai]** onun
gibi, o kadar, öyle, onculayın.

o. 7, 164, 405

[=3]

onlar < **[onlar]** onlar.

o. 168

o.+a 167

o.+un 154, 155, 161, 253

[=6]

onut- < [onut-] unutmak.

o.-ma 80

o.-mam 28

o.-miş-isen [mis-ißen] 106

o.-mişiz [mis-iz] 125

[=4]

ora < [ora] ora.

o.+ya [ia] 125, 363, 420

o.+ye [je] 126

o.+yı [i] 235

[=5]

orman < [orman] orman.

o.+larda 472

[=1]

orospı oğlu < [oroşpi oğli] orospu oğlu, bir küfür sözü. Metinde parantez içinde karşılığı olarak "piç" anlamına gelen veledizina kelimesi kullanılmıştır

o.+dür 134

[=1]

orta < [orta] eşit uzaklıkta bulunan; merkez; ara, ara yer; bir olayın gerçekleştiği yer, orta.

o.+sında [βinda] 167, 210, 363

[=3]

ortalığ < [ortalig] ortalık. bk. ortalık

o.+ı [i] 83

[=1]

ortalık < [ortalik] ortalık. bk. ortalığ

o. 8, 31

[=2]

ot < [ot] ot.

o. 57

o.+larun 160

[=2]

otluk < [otluk] bitki sapları, otluk.

o. 60, 62, 76, 368, 370

[=5]

otur- < [otur-] oturmak.

o. 367

o.-a 2

o.-dum 3

o.-mak 3, 367

o.-maktan 3

o.-mam 3

o.-un 2

o.-unuz 64

o.-unüz 2

o.-urken 101

o.-up 253, 371, 472

[=14]

oturama- < [oturama-] oturamamak.

o.-m 3

[=1]

oturabil- < **[otura bill-]** oturabilmek.

o.-ır [er] 154, 154

[=2]

oturak < **[oturak]** Osmanlılar'da emeklilik için kullanılan terim.

o. 176

[=1]

oturt- < **[oturt-]** oturtmak.

o.-maga 9

o.-miş [mis] 102, 347

o.-urdu [urdi] 282

[=4]

otuz < **[otuz]** otuz.

o. 22, 116, 152, 199, 370

o. bin 116

o. binden 51

o. bir 116

o. buçuk [buçuk] 117

o. iki 116

[=10]

oyna- < **[ojna-]** tehlikeye düşürmek, oynamak.

o.-sa [βa] 119

[=1]

Ö

ödünç < **[oduncs]** ödünç.

ö. 219

[=1]

ög < **[og/ög]** huzur, makam; ön. Metinde karşılığı olarak huzur kelimesi verilmiştir.

ö.+inde 444

ö.+inden 249

ö.+ünde 249

ö.+ünden 198

ö.+üne 99, 128, 426

[=7]

ögüt < **[ögüt]** nasihat, öğüt. Metinde de parantez içinde "nasihat (*nasihat*)" karşılığı verilmiştir.

ö. 75

[=1]

öküz < **[öküz]** öküz.

ö.+ler 155

[=1]

öl < **[öl]** ol, o. bk. **ol**

ö. 421

[=1]

öl- < **[öl-]** ölmek. bk. **ül-**

ö.-ür 235

[=1]

ön < **[ön]** ön.

ö. 130

[=1]

ötürü < [oturi] ötürü.

ö. 75, 76, 198, 219, 473

[=5]

özge < [özgie/özgye] başka, özge.

ö.+sın [βen] 71, 346

[=2]

özve < [özve] uzuv. bk. **üzve**

ö.+m 441

[=1]

P

paçarız < [pacfariz] zorluk, çaparız.

p.+dür 108

[=1]

padişah < [padiŋjah] padişah.

p. 3, 38, 45, 46, 49, 54, 57, 86, 97, 97, 98, 100, 102, 102, 103, 106, 108, 118, 139, 150, 154, 155, 197, 198, 211, 222, 234, 248, 249, 249, 253, 258, 258, 258, 267, 282, 293, 293, 346, 346, 347, 361, 371, 372, 372

p.+a 75, 84, 99, 100, 101, 102, 102, 111, 160, 198, 252, 252, 253, 254, 254, 282, 294

p.+dan 155

p.+dur 248

p.+ı [i] 7, 8, 32, 43, 83, 89, 196, 219, 221, 221, 254

p.+ile 106, 111, 254

p.+ına [ina] 84

p.+ler 427

p.+lerün 294

p.+um 372

p.+un 46, 102, 127, 144, 161, 227, 248, 252, 253, 259, 296, 340, 346, 347

p.+ün 37

p.+ünüz 372

[=98]

padişahlık < [padiŋjahlig] padişahlık.
bk. **padişah**

p.+ı [i] 338

p.+ün 338

[=2]

padişah < [padiŋahlig] padişahlık.

p.+ün 224

[=1]

paha < [paha] değer, para, eder. bk.
baha

p.+da 122, 124, 124, 259, 339

p.+dan 210

p.+sını [βini] 61, 490

p.+yadak [jadak/iadak] 124, 124

paha biç- < [**paha biç-**]

değerini belirlemek.

p. biçer 210

[=11]

pahalı < [**pahali**] pahalı.

p. 66, 347, 407

p.+dur 123

[=4]

pahıllık < [**pahillik**] cimrilik.

p.+tan 85

[=1]

pak < [**pak**] temiz, pak.

p. 124, 441, 442, 444

[=4]

pambuk < [**pambuk**] pamuk.

p.+le 426

[=1]

papas < [**papaβ**] papaz. bk. **papaz**

p.+ları [lari] 164

[=1]

papaz < [**papaz**] Hristiyan din adamı.

bk. **papas**

p.+ından [indan] 168

p.+lar 426

[=2]

parça < [**parcfa**] parça.

p. 434

[=1]

pastorma < [**paβtorma**] pastırma.

p.+sı [βi] 63

[=1]

paşa < [**paβfa/paβa/pasa**] paşa.

p. 170, 266, 267, 267, 282, 433

p.+lar 252

p.+lara 46

p.+lardan 347

p.+ları [lari] 252

p.+larle 102

p.+ların 127, 128

p.+ler 427

p.+sını [βini] 281

[=15]

paşalık < [**paβfalik/paβalik**] paşalık.

p. 258, 258

[=2]

pay < [**paj/pai**] hak, hisse, pay.

p. 93

p.+ımdan [imdan] 219

pay biç- < [**pai bics-**]

karşılaştırmak.

p. biçmek 472

[=3]

pazar < [**pazar**] belli bir şeyin

satıldığı yer, pazar.

p. 126

p.+a 33

p.+da 129

p.+ları [lari] 210

[=4]

pecere < **[pengsere]** pencere. bk.

pencere

p.+den 103

[=1]

pegamber < **[pegamber]** peygamber.

p. 39, 120, 418

p.+i 161, 421, 443

p.+ler 421

p.+lerün 442

[=6]

pek < **[pek]** gereken, beklenen veya alışılmış olandan çok.

p. 9, 28, 31, 37, 38, 39, 58, 59, 61, 67, 67, 83, 89, 90, 90, 91, 123, 126, 130, 135, 144, 161, 223, 233, 252, 338, 339, 346, 370, 372, 386, 387, 408, 434

[=34]

pekiştir- < **[pekiştir-]**
sağlamlaştırmak, güçlendirmek,
pekiştirmek.

p.-mek 253

p.-ür 155

[=2]

pencere < **[pengsere]** pencere. bk.

pecere

p.+den 160

p.+lerde 370

[=2]

penyır < **[penyer]** peynir.

p. 63

[=1]

perda < **[perda]** perde.

p.+yle [ile] 141

[=1]

perva < **[perva]** korku. Metinde parantez içinde karşılığı olara korku kelimesi verilmiştir

p.+m 198

p.+muz 43

[=2]

peşkeş < **[péskes/peskes/peskeş]**
armağan, peşkeş.

p. 10, 281, 282, 347, 407

p.+i 112

p.+ler 259, 259

p.+lerle 281

peşkeş çek- < **[peskes çek-]**
birine armağan etmek.

p.-er 54

p.-erler 111

[=11]

peşkir < **[peskir]** peşkir, büyük mendil biçiminde pamuk veya keten kumaştan yapılan bez veya ince, geniş havlu. El, yüz yıkarken öne tutularak ıslanmaktan korunmak için; elleri ve yüzü yıkadıktan sonra kurulamak için kullanılır veya sofrada yemek peçetesi işlevi görürdü.

p. 63

[=1]

peşkirci < **[peskirgsi]** sarayda peşkirlere bakmakla görevli kimse.

p. 297

[=1]

peştimal < **[peftimal]** iş yaparken bele bağlanan uzun, geniş dokuma, peştamal.

p.+ın [in] 33

[=1]

pey akçe < **[pejakçfe]** ön ödeme, pey akçesi.

p. 45

[=1]

peyda

peyda et- < **[pejda/peida et-]**

ortaya çıkarmak. bk. **peyda it-**

p. ettiler 119, 475

peyda it- < **[peida it-]**

oluşturmak, ortaya çıkarmak. bk.

peyda et-

p. ider 341

[=3]

peyk < **[pejk]** peyk kelimesi Osmanlılar'da haber götürən kimse ve yaya postacı sınıf için kullanılmıştır.

p. 145

[=1]

peykbaşı < **[pejkbaşı]** padişah alayında solaklarla beraber sultanı koruma görevi üstlenmektedirler.

p. 297

[=1]

pignize < **[pignize]** yapılarda yer altı deposu, mahzen. Hazai'nin hazırladığı çalışmada "pince" karşılığı da verilmiştir.

p.+de [dé] 70

[=1]

pir < **[pir]** din adamı (tasavvuf terimi), pîr.

p.+ileri 472

[=1]

piş- < **[piş-]** pişmek.

p.-memiş [memis] 210

[=1]

pul < **[pul]** akçeden küçük metal para,
pul.

p. 29

[=1]

pulsız < **[pulβiz/pulfiz]** parasız,
pulsuz.

p. 369, 370

[=2]

put < **[put]** put.

p.+a 441

[=1]

R

rahmetullah < **[rahmet ullah]**

Tanrı'nın/Allah'ın rahmeti, merhameti.

r.+ı [i] 368

[=1]

rakı < **[raki]** rakı.

r. 369

[=1]

ras

ras gel- < **[raβ gyel-]** rast
gelmek, denk gelmek.

r. gelüp 371

[=1]

ravent < **[ravent]** çok yıllık otsu bir
bitki.

r. 133

[=1]

raya < **[raia/raja]** bir hükümdarın
yönetimi altındaki halk; Osmanlı
Devleti'nde Tanzimat'tan önce halkın
vergi ve haraç veren, genellikle
toprakla uğraşan gayrimüslim kısmı.
Metinde karşılığı parantez içinde
haraçgüzâr olarak verilmiştir, haraç
veren olarak belirtilmiştir, reaya.

r. 69, 156, 156, 161

r.+dan 87

r.+dur 156

r.+nün 254

r.+sıdür [βidür] 37

r.+ya [ja] 155

r.+ye [ie] 55

[=10]

rayet < **[raiet/rajat]** saygı, itibar
etme, ağırlama, riayet.

r. 34, 75, 347, 387

r.+te 77

[=5]

real < **[real]** para birimi, riyal.
Metinde "groş (kuruş)" karşılığı
verilmiştir.

r. 23, 77, 117, 117, 122, 134,
259

r.+dan 124

[=8]

reca < [regsa] rica.

r.+m 92, 340, 444

[=3]

reha < [reha] güzel koku, rayiha.

r.+sı [βi] 161

[=1]

rehnumay < [rehnumaj] yol gösteren, rehber, rehnüma. Metinde delil, yol göstörıcı karşılıkları verilmiştir.

r. 13

[=1]

reng < [renghi/reng] renk; nitelik.

r.+i 70, 160, 161

r.+inde 160, 340, 341

[=6]

rızg < [rizg] rızık, rızık.

r. 340

[=1]

rikabdar aga < [rikabdar aga] padişahın atının yanında yürüyenler hakkında kullanılır bir tabirdir, rikâb ağaları, rikâbdar ağa.

r. 297

[=1]

rivayet < [rivalet/rivalet] rivayet.

r. 47, 346

r.+inüze 386

[=3]

ruh < [ruh] ruh.

r. 442

[=1]

ruhani < [ruhani] ruhani.

r. 219, 362, 401, 473

[=4]

ruzname < [ruzname] varidat (gelir) ve masarifin (giderler/masraflar) yahut vukuatın kaydına mahsus deftere verilen addır. Sonraları "ruznamçe" Tanzimattan sonra da "yevmiye defteri", "müsvedde defteri" denilmiştir.

r.+ye [je] 281

[=1]

ruznameci < [ruznamegsi] Osmanlı varidat ve masarifin yahut vukuatın kaydına mahsus defterleri tutan memura verilen addır. Sonraları "ruznamçeci" Tanzimat'tan sonra da "yevmiye kâtibi", "muhasebe kâtibi" denilmiştir.

r. 297

[=1]

rusfaylıg < [rußfailig] rüsvalık. bk. **rusfaylık**

r.+e 27

[=1]

rusfaylık < [**ruβfailik**] rezillik, rüsvalık.

r.+le 94

[=1]

S

saba < [**szaba/βaba**] sabah. bk. **sabah**

s. 408, 482

s.+nuz 1

[=3]

saba < [**βaba**] sana.

s. 1

[=4]

sabah < [**βabah**] sabah. bk. **saba**

s.+adak 408

[=1]

saç < [**szacs**] saç.

s.+larımüzi [lari müzi] 42

[=1]

sadaka < [**βadaka**] sadaka.

s. 428

[=1]

sade < [**βade**] sadece, yalnızca, yalnız; sade, yalın.

s. 176, 258, 369, 433, 434

[=6]

sade rakam < [**sade rakam**] basit hesaptan bahsediyor olmalı. Metinde

karşılığı olarak parantez içinde "hisap (*hesap*)" kelimesi verilmiştir.

s. 114

[=1]

sag < [**βag/βagh/βàg**] yaşamakta olan; yön; sağlam; gerçek, doğru, sağ.

s. 2, 28, 102, 130, 282, 341, 407, 418

s.+dür 346

sag ol- < [**szagh ol-/szag ol-/szagol-**] hoş giden bir davranış için "çok yaşa, teşekkür ederim" anlamlarında söylenen bir söz, sağ ol.

s. ol 16, 76, 339

[=12]

saglık < [**βaglık**] sağlık.

s.+le 70, 80

[=2]

sahat < [**βahat**] saat.

s. 5, 5, 5, 44, 45, 56, 58, 59, 196, 342, 490

[=11]

sahi < [**βahi**] gerçekten, gerçek olarak, hakikat, sahi.

s. 223, 235, 405, 444, 473

[=5]

sahib < [**βahib/szahib**] sahip.

s.+i 54, 60, 72, 75, 75, 79, 80,
87, 90, 130, 156, 215, 281, 338, 342,
402

s.+ileridür 473

s.+iyiz [i iz] 61

s.+lerini 372

[=19]

sair < [**ßair/fair**] başka, öteki diğer.

s. 98, 102, 107, 155, 170, 347,
347, 387

s.+lara 196, 372

s.+lere 367

[=11]

saka < [**szaka**] yeniçeri ocağının su
ihtiyacını temin edenler hakkında
kullanılan bir tabirdir.

s. 227

s.+lar 297

[=2]

sakat < [**ßakat**] sakat.

s. 126

[=1]

sakatlık < [**ßakatlik**] kusur, hata,
yanlış, sakatlık.

s. 95, 227

[=2]

sakın- < [**ßakin-/szakin-**] sakınmak.

s. 62, 79

s.-irüm [irüm] 340

s.-mak 71

s.-ür 370

[=5]

saki < [**ßakÿ**] içki meclisinde kadeh
dolaştırıp sunan kimse hakkında
kullanılan bir tabirdir.

s.+yle [le] 70

[=1]

sakin < [**ßakin**] bir yerde oturan;
tabiat olarak sakın.

s. 55, 152, 153

s.+lerün 371

[=4]

sakla- < [**szakla-**] korumak,
esirgemek; gizli tutmak, duyurmamak,
saklamak.

s.-dum 82

s.-sın [ßin/ßen] 21, 91, 215

s.-ya [ia] 95

s.-yan [jan] 30, 83

s.-yup [iup] 443

[=8]

sal- < [**ßal-**] bırakmak, (havale
etmek); yollamak, göndermek;

s.-ar 46

s.-ardı [ardi] 282

s.-arum 41, 226

s.-mak 137

s.-up 281

[=6]

salıver- < [**βaliver-**] salıvermek. bk.
salıvir-

s.-ür 368

[=1]

salıvir- < [**βalivir-**] salıvermek. bk.
salıvermek

s.-üp 102

[=1]

saltanet < [**saltanet/szaltanet**]
saltanat.

s. 11, 253, 338, 363

s.+e 161

s.+i 248

s.+ini 144

s.+te 169, 175, 371

s.+ün 145, 169, 338

[=13]

saman < [**βaman**] saman.

s. 60, 76

[=2]

samsoncı başı < [**samfongsi bafı**]
yeniçeri ocağını teşkil eden 196
ortadan 71. ortanın başına verilen
addır. Seksoncubaşı, sansoncubaşı,
sensoncubaşı suretinde de kullanılırdı.

Samsoncubaşı yeniçeri ocağının büyük
zâbitlerindendi. Seksoncular ilk
zamanlarda padişahların av
köpeklerini yetiştirirler ve padişahların
avlanmalarına iştirak ederlerken
sonradan ocağın diğer ortaları gibi
askerlik vazifeleriyle mükellef
tutulmuşlardır.

s. 202

[=1]

samur kürk < [**βamur kürk/szamura
kürk**] samur postundan yapılan kürk,
samur kürk.

s. 259, 259, 434

[=3]

san- < [**βan-**] sanmak.

s.-ür 387

[=1]

sana < [**βana/szana**] sana.

s. 2, 13, 16, 32, 59, 79, 79, 82,
94, 95, 97, 97, 98, 99, 101, 112, 114,
122, 122, 131, 131, 135, 482, 490

[=24]

sanduk < [**βanduk**] sandık.

s.+ta 33

[=1]

sansar < [**szanβar**] sansar derisi.
Metinde bu deriden yapılan kürkten
bahsedilmektedir.

s. 434

[=1]

sar- < [βar-] sarmak.

s.-arlar 426

[=1]

saraçhane < [Szaracs hane] At takımları, araba koşumlarıyla deri ve meşinden muhtelif eşya yapılan ve satılan yere verilen addır.

s.+ye [je] 125

[=1]

saray < [βaraj/βarai/farai] saray.

s. 53, 156, 258, 296, 296, 338, 370, 433, 433

s.+a 125

s.+da 103, 297, 370

s.+dan 293

s.+ına [na] 99, 293

s.+ında [nda] 170, 227, 253, 296

s.+inde 253

s.+ını [ni] 233

s.+ları [lari] 294

s.+larında [larinde] 126

s.+un 91, 106

[=26]

saraylı < [βarajli] saraylı.

s. 364

[=1]

sarhoşlık < [βarhoslik] sarhoşluk.

s.+tan 70, 71

[=2]

sarıl- < [βaril-] sarılmak.

s.-miş [mis] 426

[=1]

sat- < [βat-] satmak.

s.-an 119, 131

s.-ar 258

s.-arse [arβe] 210, 211

s.-mak 119

[=6]

satama- < [βatama-] satamamak.

s.-m 124

[=1]

satıl- < [βatil-] satılmak.

s.-maz 123

[=1]

satılık < [βatilik] satılık.

s. 135

[=1]

sauk < [βauk] soğuk.

s. 128, 434

s.+ta 61

[=3]

say- < **[βaj-/βai-/faj]** sıralamak;
dikkate almak; sayısını bulmak;
ödemek;

s. 77

s.-ar 48, 86

s.-arlar 45, 169

s.-arsın [arβen] 17

s.-malarına [larina] 201

s.-mayup [maiup] 458

s.-maz 54, 78, 386

[=11]

sayag < **[βaiag]** saf yağ, sadeyağ,
sağyağ.

s.+a 210

[=1]

sayıl- < **[βail-]** kabul edilmek.

s.-ür 338, 476

[=2]

saz < **[βaz]** çalgı.

s.+ları [lari] 74

[=1]

sazan < **[βazan]** sazan (balık).

s. 63

[=1]

seadetlü < **[βeadetlü]** mutlu, saadetli.
Büyük anlamında da kullanılmış
olabilir.

s. 83

[=1]

sebeb < **[βebēb/febeb]** sebep, neden.
Metin parantez içinde "aslı (asıl)"
karşılığı verilmiştir. Ayrıca ecil
karşılığı da verilmiştir.

s. 151

s.+den 9, 112

s.+dür 27, 405

s.+i 13, 85, 164, 221, 341

s.+inden 34

s.+lerden 473

s.+ten 35, 39, 69, 140, 198,
281, 294

s.+ümle 81

[=20]

sefa < **[βefa]** rahatlık.

s.+sine [βine] 224

sefa sür- < **[βefa βür-]** rahat,
sakin, eğlenceli yaşamak.

s. sürmek 220

[=2]

sefer < **[βefer]** sefer.

s. 7, 7, 11, 43, 50, 85, 127, 127,
167, 235, 253, 369, 441

s.+de 10, 46, 51, 235

s.+e 46, 51, 53, 54

s.+i 45

s.+inden 198

[=23]

seġan başı < [**seġan başı/szeman başı**] sekbanbaşı yeniçeri ocağının büyük zabıtlarından birine verilen addır.

s. 176, 202

[=2]

sekiz < [**szekiz**] sekiz.

s. 115

[=1]

sekizinci < [**şekizingsi**] sekizinci.

s. 420

[=1]

seksen < [**şekşen/szekşen**] seksen.

s. 48, 116

s. bir 116

s. iki 116

[=4]

selam < [**şelam**] selâm, selam.

s.+dan 96

s.+ınün [inün] 103

s.+lar 407

selam ver- < [**şelam ver-**]

selamlamak.

s. verüp 102

[=4]

seman < [**seman**] sekban; halk arasında seymen olarak bilinen ünvan yeniçeri ocağının ayrılmış bulunduğú üç kısımdan biridir.

s. 52

[=1]

semis < [**şemis**] semiz. Verimli iyi, anlamında kullanılmış olabilir. bk.

semiz

s. 156

[=1]

semiz < [**şemiz**] iyi, semiz. bk. **semis**

s. 143

[=1]

semt < [**şemt**] semt.

s.+e 15

s.+inün 65

s.+lerde 6, 12

s.+lere 83

s.+ün 97

[=6]

sen < [**şen/szen/fen**] sen.

s. 5, 11, 11, 15, 16, 27, 28, 35, 36, 70, 70, 77, 82, 96, 96, 97, 99, 102,

102, 103, 112, 128, 215, 215, 215,
346, 386, 386, 405, 405

s.+den 11, 34, 82, 92, 215, 339,
340

s.+i 16, 19, 19, 28, 99, 101,
103, 103, 131, 248, 340, 340

s.+ise [iße] 115

s.+ün [ün/un] 30, 37, 62, 81,
93, 95, 102, 103, 109, 386

s.+ünle [unle/ünle] 41, 92, 401,
401

[=64]

sencilay < [ßengsilai/szengsilai] senin
gibi, sencileyin.

s. 82, 340

[=2]

sene < [ßene] yıl, sene.

s. 8, 258, 259, 259, 281

s.+de 151

[=6]

sened < [szenned] senet.

s.+lerimüzün 402

[=1]

sensiz < [ßenßiz] sensiz.

s. 20, 117

[=2]

seraser < [ßeraßer] ipek ve altın
gümüş işlemeli kıymetli kumaş adıdır.

Büyükklere giydirilen kürkler bu
kumaştan yapıldı. Vesikalarda
"serasere kaplı kürk" suretinde
geçmektedir.

s. 101

[=1]

serdar < [szerdar/berdar] harp
halinde bulunan ordunun kumandanına
verilen ünvandır. Bunun yerine
"serasker" de denilirdi.

s. 176

s.+larun 199

[=2]

serhat < [ßerhat/szehat] hudut, sınır,
sınır boyu, serhat.

s. 47, 253

s.+larda 363

s.+tan 36

[=4]

serhatlı < [ßerhatlı/szehatlı] Osmanlı
döneminde sınır boyunda yaşayan
halk.

s. 369

s.+yız [iz] 36

[=2]

sermaya < [ßermaia] kapital, servet,
sermaye.

s. 368

[=1]

sev- < [βev-/βev-] sevmek.

s.-er 9, 73, 215

s.-ersen [βen] 17, 362

s.-meyen [meien] 340

s.-meyenile [mejenile] 224

s.-meyüp [mejüp] 216

s.-mez 386

[=9]

sevda < [βevda] istek, güçlü tutku; güçlü sevgi, güçlü aşk, sevda.

s.+da 85

s.+ya [ia] 347

[=2]

sevgili < [βevgili] sevgi ve bağlılık duyulan. bk. **sevgüli**

s. 216, 401

[=2]

sevgüli < [βevgüli] sevgili. bk. **sevgili**

s. 347, 418, 444

[=3]

seyiz < [βeiz/szeiz] at bakıcısı, seyis.

s. 62, 79, 433

s.+e 76

[=4]

seyr < [βeir] eğlenmek için bakma, hoşlanarak bakma, temaşa.

s. 113, 126

s.+den 144

s.+dür 74

[=4]

seyya < [βejia] seyyah.

s. 341

[=1]

sezavar < [fsezavar] münasip, uygun, yaraşır, sezâ-vâr.

s. 490

[=1]

sıcak < [βigsak/szigsak] sıcak.

s. 60, 61, 64, 71, 426

[=5]

sıfat < [βi/fat] sıfat.

s.+lerinden 29

[=1]

sığ- < [βig-] sığmak.

s.-amaz 442

s.-ar 61

s.-maz 109

s.-mazse [mazβe] 420

[=4]

sıgır eti < [szigir eti] sığır eti.

s. 62

[=1]

sıla < **[βila]** gurbetteki bir kimse için
doğup büyüdüğü ve özlediği yer.

s.+m 15

s.+mda 386

[=2]

sır < **[βir/szir]** sır.

s. 83, 83, 91, 267

s.+e 7, 215

s.+ine [ine] 87

s.+inden [inden] 338

s.+ün 95

[=9]

sır kâtibi < **[βir kiatibi]** padişahın
özel kâtibidir. Padişahın kaleme aldığı
hatt-ı hümayunu destimâle sardıktan
sonra bunu Bâbîâlî'ye götürecek olan
telhisçiye teslim etmekle görevlidir.

k. 94

[=1]

sıra < **[βira]** sıra.

s. 238, 247, 371, 491

[=4]

sıra sıra < **[βira βira]** sıra sıra.

s. 70, 100, 139

[=3]

sırçe < **[fercfe]** cam veya camdan
yapılmış şey.

s.+dür 69

[=1]

sırdaş < **[birdas]** sırdaş.

s.+um 215

[=1]

sırmalı < **[βirmali]** sırma ile işlenmiş
veya süslenmiş.

s. 125

[=1]

sıtma

sıtma tut- < **[βitma tut-]** ateş
ve ter nöbetiyle titremeye başlamak.

s. tuttı [ti] 4

[=1]

sızla- < **[βizla-]** sızlamak.

s.-rlar 427

[=1]

sicil < **[figsil]** resmî belgelerin
kaydedildiği kütük.

s. 131

[=1]

sigirde sigirde < **[βigirde βigirde]**
koşa koşa, seğırtme.

s. 151

[=1]

siliktar başa < **[sziliktar bafa]**
silahtar paşa.

s. 297

[=1]

silsele < [βilβele] bilinen en eski atalardan yaşayan torunlara kadar aile sırası, silsile. bk. **silsile**

s.+si [βi] 224

[=1]

silsile < [βilβile] silsile. bk. **silsele**

s.+ye [je] 282

[=1]

sinek < [βinek] sinek.

s.+ler 72

[=1]

siz < [βiz/siz/sziz] siz.

s. 15, 38, 82, 136, 372

s.+den 72, 76, 198, 215

s.+e 27, 31, 102

s.+i 38, 198

s.+in 130

s.+ün 40, 61, 130, 364

[=19]

skemle < [skemle] iskemle.

s. 64

[=1]

smarla- < [βmarla-] tavsiye etmek, ısmarlamak.

s.-r 210

[=1]

sofra < [βofra/szofra] sofras.

s. 63, 63

[=2]

softa < [szofra] medrese öğrencisi.

s.+lar 427

[=1]

sogan < [βogan] soğan.

s. 56

[=1]

sokak < [βokak]

s. 210

s.+larda 211, 370, 371, 371, 420, 426

s.+larde 369

s.+lerinde 210

s.+larını [larini] 227

s.+ta 371, 408

[=12]

solak < [szolak] yeniçeri ocağını teşkil eden 196 ortadan 60, 61, 62 ve 63. ortalara verilen addır. Padişah muhafızlığı yaparlar.

s. 145

[=1]

solakbaşı < [szolakbaşı] yeniçeri ocağını teşkil eden 196 ortadan 60, 61, 62 ve 63. ortaların kumandalarına verilen addır. Padişah alay ve

seferlerinde solakbaşların en
kıdemlilerinden ikisi Hünkâr'ın
sağında ve diğer ikisi de solunda
giderlerdi.

s. 202

[=1]

son < [βon] son.

s. 110

s.+1 [i] 341, 443

[=3]

sonra < [βonra] sonra. bk. **sora**

s. 8, 10, 16, 34, 42, 42, 43, 48,
50, 54, 82, 97, 102, 102, 103, 105,
111, 126, 139, 144, 156, 156, 160,
161, 166, 199, 210, 224, 246, 247,
249, 254, 347, 368, 401, 401, 407,
407, 408, 408, 421, 421, 421, 421,
426, 426, 426, 427

[=48]

sonsuz < [βonβiz] sonsuz.

s. 442

[=1]

sor < [βor-] sormak.

s. 75, 366

s.-arız [ariz] 17

s.-arlar 408

s.-arsın [arβen] 14

s.-maga 128, 340

s.-mak 126

s.-miş [mis] 371

s.-salar [βalar] 233

s.-up 342

[=11]

sora < [βora] sonra. bk. **sonra**

s. 249

[=1]

soval < [βoval] sual.

s. 223

[=1]

soy < [βoj-] dızlamak, soymak.

s.-ar 19

[=1]

söhbet < [βöhbət] sohbet.

s.+inden 472

s.+te 43

[=2]

söyle < [βöile-/föjle-/Sojle-/βöjle-]

söylemek.

s. 30, 44

s.-me 36

s.-menüz 198

[=4]

söyleş < [föjleş-] söyleşmek. bk.

süyleş

s.-tiginiz 43

[=1]

söyündür- < **[βöjündür-]** söndürmek.

s.-üp 408

[=1]

söz < **[βöz/βoz]** kelim, söz.

s. 31, 341, 368

s.+i 443

s.+iyle [iile] 249

s.+ler 198, 421

s.+lerinden 342

s.+üm 405

söz ver- < **[βöz ver-]** bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek, söz vermek.

s. verüp 368

sözini tut- < **[βözini tut-]** verdiği sözü yerine getirmek, sözünü tutmak.

s.+ini tutar 368

[=11]

spahi < **[szpahi]** Osmanlılarda kapı kulu teşkilatındaki atlı asker, sipahi.

s. 47, 48, 433

s.+lar 151, 155

s.+lardan 235, 246

s.+larını [larini] 46

s.+lerün 235

[=9]

su < **[βu/szu]** su.

s. 68, 68, 113, 113, 156, 227, 370

s.+da 171

s.+dan 64

s.+yını [ini] 62

s.+yle [jle/ile] 69, 426

[=12]

subaşı < **[szubaşı]** Osmanlılar'da şehirlerin güvenliğini sağlayan görevli; acemi ocaklarında küçük aşamalı subay.

s. 202

[=1]

suçla- < **[βucsla-/fucsla-]** suçlamak.

s.-rlar 253, 342

[=2]

sulh < **[fulh]** barış, sulh.

s. 253

[=1]

sultan < **[sultan/βultan/szultan]** üst düzeyde olanlar için (efendim anlamında) kullanılan bir söz; padişah, hükümdar.

s.+a 165

s.+um 12, 18, 20, 22, 36, 58,
67, 67, 73, 76, 79, 106, 123, 136, 149,
160, 165, 209, 219, 346, 433, 458, 475

[=24]

sun- < [βun-] sunmak. bk. **sün-**

s.-ar 253

[=1]

surahi < [βurahi] içecek koymaya
yarayan kap. Metinde büyük bir
bardaktan ya da kadehten bahsediyor
olmalıdır.

s. 67

[=1]

surat < [βurat] surat.

s.+lar 427

[=1]

sureta < [βureta] görünüşte.

s. 223, 370

[=2]

susa- < [βuβa-] susamak.

s.-dum 67

[=1]

susan- < [βuβan-] susamak.

s.-mişlare [mislare] 370

[=1]

süç < [sücs/süç/fücs] suç.

s. 175

s.+i 200

s.+ini 199

s.+lerimüzi 444

s.+ten 405

[=5]

süg- < [βüg-] sövmek.

s.-er 369

s.-mez 368

[=2]

sülük < [βülük] sülûk.

s. 248

[=1]

sümbül < [βümbül] sümbül (bir tür
bitki, çiçek).

s.+ler 426

[=1]

sümeye < [βümeje] boş yere, sümeye.

s. 74

[=1]

sün- < [βün-] sunmak. bk. **sun-**

s.-üp 100

[=1]

sünnet < [βünnet/szünnet] sünnet.

s. 419, 420, 421

s.+te 401, 405

s.+ten 420, 421, 425

sünnet ol- < [βünnet ol-]

sünnet edilmek, sünnet olmak.

s.-acak [agʃak] 420

s.-anlarını [anlarini] 421

s.-mazdan 420

s.-ur 164, 420

[=13]

süpüründi < [βüpüründi] bayağı, aşağılık kimse, süprüntü.

s.+sinden [βinden] 87

[=1]

sür- < [βür-] ovmak, delk etmek; geçirmek, görüp geçirmek, yaşamak; nefyetmek; bir durum içinde bulunmak, sürmek.

s.-di 281

s.-ecek [egʃek] 133

s.-er 282

s.-mek 294

s.-sün [βün] 282

Ayrıca bk.

sefa [βeʃa] s.-mek 220

[=6]

süri < [βüri] sürü.

s. 371

[=1]

süyle- < [szüjle-/süjle/βüjle-/βujle-] söylemek.

s. 23, 66, 202, 366, 367

s.-diginüz 405

s.-me 138

s.-megün 490

s.-mek 106, 367

s.-mem 402

s.-men [mẽ] 219

s.-meyim [meim] 401

s.-mişsin [mis βen] 386

s.-nüz 198

s.-r 387

s.-rler 87

s.-sek [βek] 233

s.-rsın [rβen] 102

s.-ye [je] 367

s.-yeceğimüzi [jegsegimüzi]

109

s.-yeceğin [jegsegün] 102

s.-yecek [iegsek] 99

s.-yen [jen/ien] 341, 368

[=25]

süyleş- < [fjüjleʃ-/βujles-/süjles-/süjleʃ-/fujleʃ-/βüjleʃ-/βujles-/fujles-/fjüjles-/fzüjles-]
söyleşmek. bk. söyleş-

s.-elüm 145, 235, 247, 266

s.-mek 294, 341, 401, 401, 432

s.-meliyiz [meliiz/meli iz] 5,
249

s.-meyelüm [mejelum] 11

s.-mişiz [mis iz/mişiz] 235, 285

s.-sem [βem] 338

s.-sena [βena] 7

s.-tigimüz 425

s.-tigümüz 196

s.-tigün 103

s.-tigünüz 215

s.-tük [tük/tuk] 5, 44, 80, 109,
171, 232, 266, 361

[=28]

süyleşil- < [şüjleşil-] söyleşilmek.

s.-di 472

[=1]

Ş

şahadetlik < [şahadetlik] şahitlik,
şehadet, şehadetlik. bk. **şehadetlik**

ř. 405, 407, 408

[=3]

şahzadeler agası < [şahzade agaşı]
dârüssaâde ağası olmalıdır.

ř. 296

[=1]

şamata

şamata et- < [şamata et-]
gürültü patırtı yapmak.

ř. etmez 370

[=1]

şarab < [şarab/sarab] şarap. Metinde
parantez içinde bade karşılığı
verilmiştir. bade bk. **şarap, şerab**

ř. 68, 69, 71

ř.+ile 69

ř.+ını [ini] 65, 68

ř.+ları [lari] 70

ř.+leri 65

ř.+tan 102

ř.+un 65, 66

ř.+ünüzdan 72

[=12]

şarap < [şarap] şarap. bk. **şarab,**
şerab

ř. 69, 369, 472

ř.+tan 64, 69

[=5]

şart < [şart] şart.

ř.+ı [i] 473, 482

ř.+lerde 482

[=3]

şaş- < [şas-] yolundan şaşmak,
yanılmak; şaşırmak, şaşmak.

ş.-ar 369

ş.-mış [mis] 371, 371

[=3]

şatır < **[satır]** padişahların bir kısım maiyeti halkına verilen addır. Şatırlar merasim ve alaylardaki debdebeyi arttırmak maksadıyla "Peyk"ler gibi padişahın maiyetinde giderlerdi.

ş. 297

[=1]

şehadetlik < **[fihadetlik]** şehadetlik.
bk. **şahadetlik**

ş. 421

[=1]

şehelislam < **[Seh el İflam]** Osmanlı Devleti'nde, II. Mahmut döneminden önce fetva verme yetkisine sahip, sonrasındaise kabinede sadrazamdan sonra yer alan ve genellikle din işlerinde sorumlu kise, şeyhülislam. İlmiyye sınıfının başında bulunan zatın ünvanıdır. Halk arasında hafifletilerek Şehislâm şeklinde kullanılmıştır. Metinde parantez içinde "müfti (müftü)" karşılığı verilmiştir.

ş. 57

ş.+a 107

[=2]

şehar < **[feher/seher]** şehir.

ş. 113, 210, 369, 426, 433

ş.+de 109, 126, 129, 135, 227, 234, 259, 371

ş.+den 140, 210, 426

ş.+i 139, 142

ş.+ini 224, 341

ş.+ler 45, 55, 153, 155

ş.+lerde 371

ş.+leri 88

ş.+ün 227, 371

[=28]

şehar < **[feherli]** şehirli.

ş. 364, 433

[=2]

şekil < **[fekil]** bir kavramın, düşüncenin, olayın veya işin değişik oluş biçimi.

ş. 13, 18, 71, 84, 133, 219, 246, 246, 253, 253, 253, 253, 282, 405, 419, 427, 432, 445

ş.+dur 220

ş.+dür 31, 46, 74, 97, 294, 442

[=25]

şenlik < **[fenlik]** şenlik.

ş. 421

[=1]

şerab < **[ferab]** şarap. bk. **şarab**, **şarap**

ş.+ile 67

[=1]

şerbet < **[serbet]** şerbet.

ş. 65

[=1]

şerbetçibaşı < **[serbetçibafı]**

Helvahanede yapılan tüm besinlerin denetimini sağlayan görevli.

ş. 297

[=1]

şerh < **[ferh]** şerh. Hazai şariat karşılığını vermiştir.

ş. 155

[=1]

şerişerif < **[ferişerif]** şerefli İslam şeriatı, şer'i şerif.

ş. 154, 253

[=2]

şetaret < **[fetaret]** mutluluk, mutlu.

ş.+ün 109

[=1]

şey < **[fej/fei]** şey.

ş. 4, 14, 27, 31, 33, 43, 58, 59, 60, 76, 93, 95, 106, 111, 112, 114, 117, 121, 124, 142, 210, 211, 215, 248, 254, 254, 340, 341, 342, 342, 366, 368, 369, 371, 371, 386, 401, 401, 408

ş.+de 92, 154, 249, 340

ş.+den 294, 341, 442

ş.+e 82, 88, 209, 443, 443, 443

ş.+ler 7, 11, 29, 73, 73, 90, 98, 109, 109, 113, 135, 135, 136, 168, 233, 259, 281, 296, 341, 366, 401, 402, 402, 405, 405, 444, 444, 444, 444, 482, 490

ş.+lerde 40, 202, 340, 402, 402, 427

ş.+lerden 5, 44, 144, 338, 341, 361, 366, 386,

ş.+leri 216, 293

ş.+lerle 233

ş.+ün 13

[=101]

şeytan < **[sejtan]** şeytan.

ş. 216

ş.+a 367

ş.+dan 78

[=3]

şikayet < **[fikaiet]** şikayet.

ş. 253

[=1]

şimden < **[fymden/simden/symden]**

şimdiden.

ş. 42, 144, 246, 401

[=4]

şimdi < **[symdi/fymdi/fimdi/simdi]**

ş. 15, 22, 27, 30, 59, 61, 77,
119, 209, 282, 285, 293, 338, 419

ş.+den 16, 105

ş.+ki 9, 35, 77, 151, 166, 253,
346, 371, 427

ş.+yedek [edek] 42, 72, 80, 82,
144, 171, 232, 266, 294, 342, 361, 472

[=37]

şiş < **[fis]** bir ucu sivri, demir veya
ağaçtan, bazen silah gibi kullanılabilen
ince uzun çubuk.

ş. 52

[=1]

şol kadar < **[folkadar/solkadar]** şu
kadar.

ş. 8, 35, 35, 39, 43, 86, 88, 215,
339, 361

[=10]

şöhret < **[söhret]** ün, tanınma, şöhret.

ş. 94, 129, 139, 340

ş.+te 95, 220

[=6]

şöhretli < **[söhretli]** ünlü, şöhretli.

ş. 90

[=1]

şöyle **[söjle]** şöyle.

ş. 95

[=1]

şuncılay < **[fungsilai]** şunun gibi,
şunculayın.

ş. 196

[=1]

şunda < **[funda]** şunda.

ş. 293

[=1]

şübhe < **[fübhe/sübhe]** şüphe.

ş. 40

ş.+de 40

[=2]

şükür < **[sükur/sukur/sükür/]** şükür.

ş. 2, 12, 34, 92, 108

[=5]

T

taam < **[taam]** yemek.

t.+ı [i] 342

[=1]

tabir < **[tabir]** ifade, anlatma, tâbir,
tabir.

t.+i 339

[=1]

tabiyet < **[tabiet]** yaradılış, huy, âdet,
mizaç, tabîat.

t. 153, 363

t.+ini 362, 363, 363, 363, 386,

401

t.+lerini 144, 366

[=10]

tabut < **[tabut]** ölü taşınan sandık;
Eyüp Sultan'ın tabutu/türbe.

t.+a 426

t.+ı 426

t.+ını [ini] 113

[=3]

tac < **[tags]** soyluluk, iktidar, güç veya hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık, taç.

t. 347

[=1]

tahret < **[tahret]** İslam dinine göre ibadetten önce vücudu ve giyecekleri namaza engel olan kirlerden, pisliklerden arındırmak, taharet.

t. 482

[=1]

tahrir < **[tahrir]** yazma, yazılma, tahrir.

t.+i 339

[=1]

taht < **[takht]** taht. bk. **takt**

t.+ına [ina] 102

[=1]

takdir < **[takdir]** ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler, takdir. bk.

taktir

t.+i 41

[=1]

taksirat < **[takṣirat]** kusurlar, suçlar.

t.+tan 363, 443

[=2]

takta < **[takta]** tahta.

t.+dan 426

[=1]

taktakula < **[tacta kula]** tahtakula. Tahtadan yapılmış ahşap kelepçeden, kilitten bahsediyor olmalıdır.

t.+ya [ja] 210

[=1]

takt < **[takt]** taht. bk. **taht**

t.+ı [i] 152

t.+ye [ie] 9

[=2]

taktir < **[taktir]** ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler, takdir. bk.

takdir

t. 443

t.+i 443

[=2]

talab < **[talab]** istek, talep.

t.+ından [indan] 33

[=1]

talhiz < **[talchiz]** özet, özetleme, telhis.

t. 99

[=1]

talih < **[taleh]** talih. bk. **talih**

t.+₁ [i] 282

t.+₁müz [imüz] 88

[=2]

talih < **[talih]** talih. bk. **talih**

t.+lerine 405

[=1]

talihşiz < **[talihşiz]** talihşiz.

t. 88

[=1]

talim < **[talim]** öğrenme, talim.

t.+ine 121

[=1]

tamakâr < **[tamakiar]** açgözlü, tamahkâr.

t.+dür 369, 386

[=2]

tamam < **[tamam]** tam, eksiksiz.

t. 210, 210, 362

[=3]

tamin < **[tamin]** tahmin.

t.+ümüzle 441

[=1]

tane < **[tane]** parça, tane.

t. 149

[=1]

taraf < **[taraf]** yan, yön; iyelik ve diğer çekim ekleriyle kullanıldığında bahsedilen kimse veya varlık; istekleri, düşünceleri karşıt olan iki kişiden veya iki topluluktan her biri; ...nın bulunduğu yer.

t.+a 94

t.+₁muzdan [imuzdan] 110

t.+ından [indan] 97, 408, 426

t.+₁nı [ini] 215

t.+tan 102

[=7]

taş < **[tas/taf]** taş; mücevherlerde kullanılan yüksek değerli cevher.

t. 139, 426, 426, 426, 427

t.+le 21

t.+larle 347

t.+tan 426

[=8]

taşak < **[tafak]** testis.

t. 296

[=1]

taş- < **[tafi-]** taşımak.

t.-yürlar [ürlar] 127

[=1]
tauk < **[tauk]** tavuk.
t.+lar 62
t.+tan 137
[=2]
taun < **[taun]** veba.
t. 12
[=1]
tavşan < **[tauşan]** tavşan.
t. 9
t.+lar 62
[=2]
tayfa < **[taiʃa/tajʃa]** tayfa. bk. **tayfe**
t. 155, 196, 196, 369, 386, 432
t.+dan 133
t.+dur 363
t.+nun 144, 366, 401
t.+sı [βi] 39, 53, 112, 143, 149,
154, 202, 209, 216, 418, 426, 441
t.+y1 [i] 56
t.+yle [ile] 219
[=25]
tayfe < **[tajʃe]** tayfa. bk. **tayfa**
t. 442
[=1]
taze < **[taze]** taze.

t. 63, 63, 72, 210, 210
[=5]
tecride < **[tegsride]** deneyim, tecrübe.
t. 294, 342, 402
t.+de 342
t.+leri 341
[=5]
tecridesiz < **[tegsrideβiz]** deneyimsiz,
tecrübesiz.
t. 119, 233, 342
[=3]
tedarik < **[tedarik]** sağlama; hazırlık,
tedarik.
t. 7, 53
t.+e 421
t.+i 7, 46, 441
t.+ini 444
t.+lerini 167
t.+ün 86
[=9]
tedbil < **[tedbil]** değiştirme, tebdil.
t. 442
[=1]
tefter < **[tefter]** mali işler için tutulan
defter. bk. **defter**
t. 49
[=1]

tefterdar < [**tefterdar**] Osmanlı Devleti mali işlerinin başındaki memura verilen addır.

t.+lar 201

[=1]

tek < [**tek**] yalnızca, tek.

t. 28, 34, 57, 84, 93, 130, 141, 282, 366

[=9]

tekayyut < [**tekajjut**] üstüne düşme, takayyüt. bk.

t.+leri 78

[=1]

tekbir < [**tekbir**] önlem, tedbir.

t. 443

t.+i 443

t.+ine 443

t.+ini 387

[=4]

teke < [**teke**] tarikat mensuplarının oturup kalkmalarına, ayin icra etmelerine mahsus yere verilen addır, tekke. Farsça "tekye"den bozmadır. bk. **tekye**

t.+lerini 113, 167

t.+yi [i] 168

[=3]

tekye < [**tekje/tekie**] tekye. bk. **teke**

t. 473

t.+den 473

[=2]

telef

telef ol- < [**telef ol-**] ölmek.

t. olur 8

[=1]

telbiz < [**telbiz**] aldatıcı, hilekâr, düzenbaz, telbis.

t. 83, 134, 369

t.+dür 387

[=4]

telhisçi < [**telhişci**] telhis, sadrazam tarafından padişaha sunulan yazılı kağıt yerinde kullanılan bir tabirdir. Telhisleri getirip götüreren memura da tehisçi ya da telhisî denilmektedir.

t. 297

[=1]

tembel < [**tembel**] tembel.

t. 254

[=1]

tembellik < [**tembellik**] tembellik.

t.+ün 246

[=1]

tembi < [**tembi**] uyarma, uyarı, tembih. bk. **tembih**

t. 141, 418, 433

[=3]

tembih < [**tembih**] tembih. bk. **tembi**

t. 473

[=1]

temel < [**temel**] temel.

t.+den 209

[=1]

temelsiz < [**temelβiz**] asılsız, esası, temeli olmayn, temelsiz.

t. 401, 418

[=2]

temis < [**temis**] temiz. bk. **temiz**

t. 227

[=1]

temiz < [**temiz**] temiz. bk. **temis**

t. 60, 408

[=2]

tepele- < [**tepele-**] öldürmek.

t.-rler 38

t.-yim [im] 222

[=2]

ter < [**ter**] ter.

t.+leri 62

[=1]

terazi < [**teraze**] terazi.

t. 210

[=1]

terbiye < [**terbie**] düzenleme; alçakgönüllü, eğitim, terbiye (siz [βiz]).

t. 21, 342

[=2]

terbiye timarhane < [**terbie timar hane**] insanların psikolojik sorunlarıyla ilgilenilen yer, timarhane.

t. 371

[=1]

terbiyesiz < [**terbieβiz**] eğitimsiz, terbiyesiz.

t. 340, 369

[=2]

terceman < [**tergseman/tergfeman**] tercüman.

t. 36, 37, 37, 133, 215, 232, 339, 386, 490

t.+le 106

[=10]

tereke < [**tereke**] bir miktar para.

t. 10, 10, 54

[=3]

terkeş < [**terkes**] sadak, ok kuburu, ok çantası, ok mahfazası. (tîrkeş'in hafifletilmiş).)

t.+ler 125

t.+leri 125

[=2]

ters < [terβ] geri, arka, arkası..
Metinde geri geri sırt yönünde yürümeden bahsediyor.

t. 102

[=1]

terzibaşı < [terzibaşı] terzibaşı.
Sarayda görevlilerinden biri.

t. 297

[=1]

teskereci başı < [teβkeregsi basi]
Dîvân-ı Hümâyûn'un yazı işleriyle meşgul bulunan memurun adı, tezkireci, tezkereci. Tezkereci başı ise tezkere-i evvel (tezkire-i evvel) veya tezkerecilerin amiri olan reis-ül-küttap olmalıdır.

t. 297

[=1]

testir < [teβtir] suret almak. Metinde parantez içinde icazet karşılığı verilmiştir. Hazai bu kelimenin karşılığını tezkere (tezkire) olarak vermiştir.

t. 166

[=1]

tevabi < [tevabi] bir kimsenin hizmetind bulunanlar, birinin

adamları, maiyet; fikir bakımından ona bağlı olanlar. Tabi olanlar.

t.+lerinden 168

t.+yle [ile] 443

[=2]

tevarik < [tevarik/tevarik] tarihler, tevarih.

t. 119

t.+ta 282

t.+te 197, 224, 475

[=5]

tez < [tez] çabuk.

t. 17, 59, 62, 73, 105, 106, 129, 198, 234, 249, 372

[=11]

tın- < [tin-] ses çıkarmak, tınmak.

t.-mayup [maiup/majup] 101, 155

[=2]

tırnak < [tirnək] tırnak.

t.+larını [larini] 407

[=1]

tırnakçıbaşı < [tirnəkçibaşı]
padişahın tırnaklarını kesen memura tırnakçı denilmektedir. Tırnakçıbaşı ise Has Oda'nın zabitlerinden biridir.

t. 297

[=1]

ticaret < **[tigsaret]** ticaret. Metinde alışveriş karşılığı verilmiştir.

t. 219

[=1]

tilki < **[tilki]** tilkinin postu. Metinde bu post yapılan kürkten bahsedilmektedir.

t. 434

[=1]

timar < **[timar]** binek hayvanlarının kıllarını, derisini temizleme; Osmanlılarda, devlete ait toprakların askerî ve idarî gayelerle tahsisine dayalı sistem.

t. 238

t.+ını [ini] 128

t.+lerün 238

[=3]

timar spahi < **[timar spahi]** timar sahibi olan sipahi hakkında kullanılan bir tabirdir, timarlı sipahi.

t. 48, 238

[=2]

timarhane < **[timar hane]** timarhane.

t.+ya [ia] 372

[=1]

tohum < **[tochum/tohum]** temel, tohum.

t.+ı [i] 145, 169

[=2]

tok < **[tok]** tok, aç karşıtı.

t. 371

[=1]

tolmaç < **[tolmacs]** tercüman.

t. 36

[=1]

top < **[top]** gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah.

t.+ları [lari] 53

[=1]

topçı < **[topçfi]** asker, asker sınıfı, topçu. Topların kullanılışı, bakımı üzerine yetiştirilen asker sınıfı.

t. 52, 176

[=2]

topdolı < **[topdoli]** dopdolı.

t.+dür 45

[=1]

toprag < **[toprag]** toprak; yer. bk. **toprak**

t.+a 102, 216

t.+ını [ini] 56, 56, 216

[=5]

toprak < **[toprak]** toprak. bk. **toprag**

t. 143, 156, 156, 249

t.+lar 155, 156

[=6]

topuz < **[topuz]** ucu top biçiminde eski bir silah.

t.+le 139

[=1]

toronç < **[toroncs/toronç]** turunç.

t. 72

t.+a 210

[=2]

toz < **[toz]** toz.

t. 402

t.+1 [i] 201

[=2]

töre < **[töre]** töre. Metinde parantez içinde "adet (âdet)" karşılığı verilmiştir.

t. 364

t.+si [βi] 3

t.+sini [βini] 91, 363

[=4]

tufan < **[taufan]** tufan.

t.+le 443

[=1]

turna baluk < **[turna baluk]** turna balığı.

t.+1 [i] 63

[=1]

turnacıbaşı < **[turnagsi başı]** yeniçeri ocağını teşki eden 196 Ortadan 68. ortanın başına verilen addır. Turnacıbaşının görevi padişahla birlikte avlara katılmak, kumandanı olduğu düzebi sağlamak ve Hristiyan çocuklarından yeniçeri ocağı için alınan "devşirme"leri toplamaktı.

t. 202

[=1]

tut- < **[tut-]** tutmak; varsaymak, farz etmek.

t.-(hoş [hos] tut-) 35

t.-alum 50

t.-amaz 156

t.-an 296

t.-ar 42, 387, 443

t.-arlar 56, 387

t.-arsen [arβen] 13

t.-arsın [arβen] 215

t.-arsınız [βiniz] 37

t.-mak 253

t.-masse [maββe] 210

t.-maya [maia] 408

t.-maz 441

t.-up 99, 102, 408

t.-up+(kavi tut-) 421

Ayrıca bk.

baş [bas] t.-ar 142

sözini [βözini] t.-ar 368

uruç [uruts] t.-arlar 472

uruç [uruts] t.-mak 482

sıtma [βitma] t.-tı [ti] 4

[=25]

tutsak < [tutβak] tutsak, esir.

t.+lardan 347

[=1]

tuttur- < [tuttur-] tutturmak.

t.-sın [βin] 227

[=1]

tuz < [tuz] tuz.

t. 118, 220, 234

[=3]

tüfenk < [tüfenk] tüfek.

t. 52

t.+le 53

[=2]

tülbent < [tulbent] tülbent.

t.+le 426

[=1]

tülbent agası < [tülbent-agaβi]

padişahın sarık ve çamaşırlarını
muhafaza, temizleme ve padişahı
giydirmeye vazifesiyle mükellef

memurun ünvanıdır, tülbent agası,
tülbent agası.

t. 297

[=1]

türbe < [türbe] türbe.

t.+ler 427

t.+lerün 427

[=2]

türli türli < [turli turli] türlü türlü.

bk. türlü türlü

t. 19, 19, 47, 53, 72, 73, 102,
145, 160, 161, 210, 226, 258, 296,
296, 339, 346, 364, 386, 401, 427,
434, 441, 444, 453, 472, 490

t.+dur 252

[=28]

türlü türlü < [türlü türlü] türlü türlü.

bk. türli türli

t. 63, 63

[=2]

tüy < [tüj] tüy.

t. 125

[=1]

U

u < [u] ve.

u. 216

[=1]

ucuz < [ugsuz] ucuz.

u. 122, 135

u.+dur 121

[=3]

ucuzluk < [ugsuzluk] ucuzluk.

u. 12, 12

[=2]

uç- < [ucf-] uçmak.

u.-up 45

[=1]

ugur < [ugur] şans, uğur.

u.+a 29

[=1]

ulak < [ulak] Osmanlı Devleti'nde devlet hizmetinde bir yerden başka bir yere gönderilen hızlı hareket edebilen habercidir.

u. 17

u.+lar 87

[=2]

ulaş- < [ulaşf-] ulaşmak.

u.-ıyur [iur]18

[=1]

un < [un] un.

u.+a 210

[=1]

oruç < [uruts] oruç.

oruç tut- < [uruts tut-] oruç ibadetini yerine getirmek.

u. tutarlar 472

u. tutmak 482

[=1]

usan- < [uβan-] usanmak.

u.-dum 44

[=1]

uslu < [uβlu] akıllı; uysal bir biçimde.

u. 31, 40, 68, 87, 160

[=5]

usta < [uβta] bir yerdeki görevlilerin kıdemlisi.

u.+sı [βi] 371

[=1]

ustaz < [uβtaz] usta başı, üstaz.

u.+larile 227

[=1]

uy- < [uj-/ui-] uymak.

u.-maz 50

u.-up 166

Ayrıca bk.

nefsine [nefβine] u.-ardı [ardi]

198

zemana u.-ar 387

zemana u.-up 166

[=5]

uyuksız

uyuksız kal- < [ujukβiz kal-]

uyuyamamak, uykusuz kalmak.

u. kalsın [βin] 421

[=1]

uzak < [uzak] uzak. Metinde karşılığı parantez içinde "ırak" şeklinde verilmiştir.

u. 21, 58, 129, 175, 418

u.+tan 19, 62

[=7]

uzat- < [uzat-] uzatmak.

u.-ıyür [iür]+(uzadıyür) 10

u.-maya [maja] 144

[=1]

uzun < [uzun] çok süren; kısa karşıtı, uzun.

u. 418, 433

[=2]

Ü

üç < [ücs/ucs/üts/üt] üç.

ü. 5, 96, 99, 126, 134, 134, 138, 139, 160, 210, 234, 372, 372, 482

ü.+isi [iβi] 120

ü. buçuk [bucük] 117

ü. yüz [juz] 50, 116

[=18]

üçinci < [ücfingsi/ücsingsi] üçüncü.

ü. 266, 347, 482

[=3]

ügren- < [ügren-] öğrenmek.

ü.-düm 96

ü.-esın [eβen] 114

ü.-mek 114, 444

ü.-meye [meje] 168

ü.-miştür [miştür] 56, 112

ü.-ür 364

[=8]

ügrenebil- < [ügrenebil-]
öğrenebilmek.

ü.-ir 441

[=1]

ücret- < [ücret-] öğretmek.

ü.-eyim [eim]+(ücred-) 114

ü.-e(y)ürler[eürler]+(ücred-) 84

ü.-iyür [iür]+(ücred-) 114

ü.-iyürler [iürler]+(ücred-) 165

ü.-iyürsen [iürβen]+(ücred-)

362

ü.-ürdi+(ücred-) 282

[=6]

ücretir- < [ücretir-] öğretmek.

ü.-ür 170

[=1]

ügürtle- < [ügürtle-] seçmek.

ü. 122

ü.-rler 153

[=2]

ügürtlen- < [ügürtlen-] seçilmek.

ü.-miş [mis] 224, 427

[=2]

ükelen- < [ükelen-] öfkelenmek.

Metinde karşılığı olarak
"darul-(darıl-)" kelimesi verilmiştir.

ü.-mişdur [misdur] 39

[=1]

ül- < [ül-/ul-] ölmek. bk. öl-

ü.-dikten 407

ü.-dügi [dugi/dügi] 266, 426

ü.-eni 427

ü.-mek 94

ü.-miş [mis] 401, 427

ü.-mişlerün [mislerün] 427

[=8]

öldür- < [öldür-/uldür-] öldürmek.

ü.-diler 165, 442

ü.-diniz 372

ü.-mege 175

ü.-mek 164

ü.-mesine [mebine] 201

ü.-meye [meie] 175

ü.-mezsınız 372

ü.-ür 196, 254

ü.-ürler 38

[=11]

öldürtür- < [öldürtür-] öldürtmek.

ü.-üp 252

[=1]

ülefe < [ülefe] Osmanlılar'da saray
hizmetlileriyle yeniçeri ve kapıkulu
askerlerine ödenen maaş, ulufe.

ü. 49, 150, 161, 201, 201

ü.+de 174

ü.+lerine 175

ü.+yle [ile] 235

[=8]

üleştir- < [üleştir-] paylaştırmak,
üleştirmek; yönlendirilmek, akmak.

ü.-dikleri 258

ü.-ir 370

ü.-irler 113

ü.-irüm 94

ü.-mişlerdür [mislerdür] 51

ü.-ür 252, 368

[=7]

ülüm < [ülüm] ölüm.

ü.+i 248

ü.+ümden 198

[=2]

ümüz < [ümüz/umiz] umut, ümit.

ü. 142

ü.+le 149

ü.+leri 387

ü.+üm 59

ü.+ümüz 29, 42

[=6]

ümr < [ümr/umr] ömür. bk. **ümür**

ü.+i 248

ü.+ini 10, 54, 156

ü.+ümde [umde] 22

[=5]

ümümen < [ümümen] genel olarak;
tamamen, hepsi, umumen.

ü. 49, 248

[=2]

ümür < [ümür] ömür. bk. **ümr**

ü.+ile 340

[=1]

üp- < [üp-] öpmek.

ü.-tikten 249

[=1]

ürt- < [ürt-] örtmek; gizlemek,
saklamak; kaplamak.

ü. 3

ü.-mege 132

ü.-miş [mis] 443

ü.-üp 426

[=4]

ürtül- < [ürtül-] örtülmek.

ü.-miş [mis] 408

ü.-miştür [miştür] 141

[=2]

üst < [üßt] üst, üzeri.

ü. 476

ü.+ümüze 402

ü.+ünde 427

ü.+üne 117, 426, 426

[=6]

üşen- < [üsen-] üşenmek.

ü.-mezsen [mezßen] 425

[=1]

üyle < [uyle/üjle] öğle namazı; vakit
olarak.

ü. 482

ü.+den 126

[=2]

üzeri < [üzeri/uzeri] üst, üzeri.

ü.+me 222

ü.+müzde [muzde] 219

ü.+nde 170

ü.+ne 7, 10, 45, 85, 198, 219,
221, 221, 221, 223, 248, 253

[=15]

üzre < [üzre] üzerine, üstüne, üzre.

ü. 27, 29, 49, 54, 56, 93, 93,
95, 96, 99, 103, 109, 144, 145, 149,
151, 166, 238, 238, 253, 259, 281,
364, 387, 387, 402, 407, 432, 491

ü.+dür 144, 362, 420

[=32]

üzüm < [üzüm] üzüm.

ü. 72

ü.+e 210

[=2]

üzv < [üzv] uzuv.

ü.+inün 421

[=1]

üzve < [üzve] uzuv. bk. **özve**

ü.+sini [βini] 426

[=1]

V

vafir < [vafir/vafir] bol, birçok, çok.

v. 34, 63, 80, 135, 232, 293,
441, 444, 472

[=9]

vakt < [vakt/vakt] zaman, vakit.

v. 444

v.+e 35, 47, 86, 100, 106, 110,
127, 144, 151, 154, 160, 198, 233,
248, 254, 266, 294, 420

v.+i 235, 482

v.+ini 368

[=22]

valide < [valide] anne, valide; Valide
Sultan Camii veya Yeni Camii.

v. 9

v.+si [βi] 347

[=2]

vallaha < [vallaha] vallahi.

v. 31, 53

[=2]

vallahi billahi < [vallahi billahi]
Allah'a ant olsun ki anlamında
kullanılan bir yemin sözü.

v. 215

[=1]

var < [var/vár/var] var.

v. 6, 12, 13, 22, 33, 34, 35, 42,
47, 47, 49, 49, 50, 59, 60, 60, 60, 61,
61, 62, 65, 70, 72, 82, 83, 94, 102,
122, 124, 136, 139, 140, 141, 142,
154, 155, 160, 168, 169, 169, 174,
202, 202, 216, 222, 226, 267, 401,
427, 432, 433, 443, 457, 473, 482, 482

v.+dur 3, 7, 7, 9, 12, 12, 14, 17,
45, 50, 57, 59, 65, 100, 109, 110, 122,

122, 135, 160, 170, 175, 202, 219,
227, 297, 340, 458

v.+dür 61

v.+ise [iße] 16, 38, 73, 103,
107

[=90]

var- < [var-/var-] varmak.

v.-acagünüz [acagsünüz] 15

v.-acak [agsak] 91

v.-alum 134, 138

v.-an 370

v.-düğüm [dügüm] 22

v.-düğün [dügün] 22

v.-inedek [ingsedek/ingfedek]
17, 22, 23, 409

v.-inüz [inüz] 80

v.-mak 108, 108, 482

v.-mam 24

v.-mamak 10

v.-maz 9

v.-mazdan 81

v.-sak [ßak] 121

v.-up 165, 253, 427

v.-ur 8

[=24]

varabil- < [varabill-] varabilmek.

v.-ırsın [ırßen] 13, 108

[=2]

varıl- < [varıl-] varılmak.

v.-ur 14

v.-ür 17

[=2]

vasgeç- < [vaß getf-] vazgeçmek.

v.-elüm 144

[=1]

vatam < [vatam] vatan.

v. 15, 386

v.+da 442

v.+üze 233

[=4]

vay < [vai/vaj] vay.

v. 55, 216, 224

[=3]

ve < [ve/ve] ve.

v. 7, 10, 11, 15, 16, 18, 25, 26,
29, 29, 32, 33, 33, 35, 36, 41, 42, 43,
45, 46, 46, 47, 48, 49, 49, 51, 53, 53,
54, 55, 55, 56, 57, 57, 58, 60, 60, 62,
62, 64, 65, 65, 66, 69, 71, 72, 72, 73,
74, 74, 74, 75, 75, 76, 77, 78, 81, 81,
82, 83, 83, 83, 83, 83, 84, 84, 86, 87,
87, 88, 88, 88, 88, 89, 89, 90, 90, 90,
91, 91, 92, 93, 94, 94, 94, 94, 95, 95,
96, 97, 97, 97, 98, 98, 98, 99, 99, 99,
100, 100, 100, 101, 101, 101, 102,
102, 102, 106, 106, 106, 107, 107,

108, 109, 110, 111, 119, 120, 121,
122, 123, 125, 126, 127, 127, 129,
129, 131, 131, 132, 132, 133, 133,
136, 138, 139, 142, 142, 143, 143,
144, 144, 144, 145, 145, 145, 149,
149, 150, 150, 151, 153, 153, 153,
153, 153, 153, 153, 155, 155, 155,
155, 155, 156, 156, 156, 156, 160,
160, 160, 160, 160, 160, 160, 160,
161, 161, 161, 161, 164, 165, 166,
166, 167, 167, 167, 168, 168, 168,
169, 169, 170, 170, 174, 175, 175,
176, 196, 196, 196, 198, 198, 198,
198, 199, 199, 199, 199, 201, 201,
209, 210, 210, 210, 210, 211, 211,
215, 215, 215, 215, 216, 216, 216,
216, 216, 219, 220, 221, 221, 222,
223, 223, 224, 224, 224, 224, 224,
226, 226, 227, 227, 233, 233, 233,
238, 238, 238, 246, 248, 248, 248,
248, 248, 248, 249, 249, 249, 249,
249, 252, 252, 252, 252, 252, 252,
253, 253, 253, 253, 253, 254, 254,
254, 254, 254, 258, 266, 281, 281,
281, 281, 281, 282, 282, 285, 293,
293, 294, 294, 294, 294, 294, 296,
296, 296, 296, 296, 296, 297, 338,
338, 338, 339, 339, 339, 339, 340,
340, 340, 340, 340, 340, 341, 341,
341, 341, 341, 342, 342, 342, 342,
342, 346, 347, 347, 347, 347, 347,
361, 362, 362, 362, 363, 363, 363,
363, 363, 363, 364, 364, 366, 366,
367, 367, 368, 368, 369, 369, 369,

369, 370, 370, 370, 370, 370, 370,
371, 371, 371, 371, 372, 386, 386,
386, 387, 387, 387, 387, 387, 401,
401, 402, 402, 402, 402, 402, 405,
405, 407, 407, 407, 408, 408, 418,
418, 418, 420, 421, 421, 426, 426,
426, 427, 427, 427, 427, 433, 433,
434, 434, 441, 441, 441, 442, 442,
442, 442, 442, 443, 443, 443, 443,
443, 443, 444, 444, 444, 453, 453,
458, 472, 472, 472, 472, 473, 473,
476, 476, 476, 482, 490, 490, 490,
490, 490, 490, 491

[=438]

vekil < **[vekil]** vekil.

v. 248

v.+i 252

v.+idur 248

[=3]

vekilharc < **[vekilhargs]**

Osmanlılar'da çeşitli kurumlarda idarî-
malî işlerden, alışveriş ve iâşeden
sorumlu kimse, vekilharç.

v. 94, 95, 227

[=3]

veledizina < **[veledizina]** piç.

v.+dür 134

[=1]

velikin < **[velikin]** lakin, ama, fakat,
ancak.

v. 74	v.-mek+(haraç [haracs] ver-)
[=1]	282
ver- < [ver-/ver-] vermek. bk. vir-	v.-mem 123
v. 68	v.-mez+(peşkeş [peskes] ver-)
v.-+(cevab [gsevab] ver-) 5, 6	294
v.-di 42	v.-mez+(vergi [vergi] ver-) 156
v.-digi 249	v.-mezler 135
v.-dikleri 281	v.-mezler+(haraç [harats] ver-)
v.-dikten 166	39
v.-diler 281	v.-mezsın [mezβin] 254
v.-e 27	v.-miş [mis] 339
v.-ecek [egsek] 27	v.-mişler [misler] 160
v.-elüm 266	v.-se [βe]+(baş [bas] ver-) 55
v.-en+(haraç [harats] ver-) 37	v.-sın [βen] 39, 136
v.-eyim [eim] 490	v.-sın [βen]+(haraç[harats]ver-)
v.-ir 154	39
v.-irler 45	v.-sin [βin] 75, 249
v.-irse [irβe] 10	v.-sinler [βinler] 65
v.-irsiniz [irβiniz] 76	v.-üp 108, 368
v.-irüz 61	v.-üp+(cevab [gsevab] ver-)
v.-iyür [iür] 151	372
v.-me 62	v.-ür 24, 60, 87, 151, 161, 210, 224, 248, 254, 259, 347
v.-medük 371	v.-ür+(nafaka [nafaka] ver-)
v.-medün 112	370
v.-mege 112	v.-ürdi 66, 155, 281, 282
	v.-ürler 131, 370

v.-ürler+(cevab [gsevab] ver-)
201

v.-ürsın [ürßen] 66, 121, 122

v.-ürsın [ürßen]+(ögüt ver-) 15

v.-ürüm+(cevab [gsevab] ver-)

70

Ayrıca bk.

cila [gsila] v.-en 102

icazet [igsazet] v.-medi 167

yüz [iuz] v.-medi 160

kurban v.-miş [mis] 222

icazet [igsazet] v.-üp 111

selam [βelam] v.-üp 102

söz [βöz] v.-üp 368

[=73]

vergi < **[vergi]** armağan, hediye,
vergi.

v.+dür 160

[=1]

veril- < **[veril-]** verilmek.

v.-miştür [miştür/mistür] 68,
366, 368, 428

v.-ür 102, 161, 259

[=7]

verilegel- < **[verile giel-/verile gyel-]**

v.-mişlerdür [mislerdür] 368

v.-miştür [miştür/mistür] 49,
258

[=3]

verittir- < **[verittir-]** verittirmek.

v.-mek 201

[=1]

vezer azim < **[vezer azim]** sadrazam,
veziriâzam. bk. **vezir azem, vezir
azim**

v. 248

[=1]

vezir < **[vezir]** vezir. bk. **vizir**

v. 57, 249, 266, 266, 372, 372

v.+den 254, 266

v.+e 103

v.+i 100, 249, 253, 371

v.+lerden 266

v.+lerün 246, 249, 267

v.+siz [biz] 253

v.+ün 167, 266, 267, 282

[=22]

vezir azem < **[vezir azem]** sadrazam.
bk. **vezer azim, vezir azim**

v. 36, 57, 99, 100, 100, 102,
103, 106, 107, 210, 266, 282

v.+e 249

v.+i 196

v.+le 102, 107, 371

v.+ün 211, 246, 249, 252, 258

[=22]

vezir azim < [**vezir azim**] sadrazam.
bk. **vezer azim, vezir azem**

v. 57, 96, 97, 99

[=4]

vezirlik < [**vezirlik**] vezirlik.

v. 248, 282, 282

v.+te 282

[=4]

vilayat < [**vilajat**] vilayet. bk. **vilayet, viyalayet, viyalet**

v.+un 3

[=1]

vilayet < [**vilajet/vilaiet/vilajet/vilaiet /wilajet**] vilayet. bk. **vilayat, viyalayet, viyalet**

v. 71, 91, 97, 160, 161

v.+e 233

v.+i 281

v.+imüzde 69, 109, 419, 441, 444

v.+imüze [imuze] 444

v.+imüzün 88, 128

v.+indan 6, 259, 259

v.+inde 8, 16, 401

v.+inden 259, 259

v.+ine 130

v.+ler 153

v.+lerde 64, 259

v.+lere 219

v.+leri 254

v.+lerinde 50, 87, 155, 219, 341, 472

v.+lerinden 259

v.+lerini 216

v.+lerle 281

v.+te 196

v.+ten 6, 233, 234

v.+ümi 222

v.+ün 74, 156

[=45]

vir- < [**vir-/vir-**] virmek. bk. **ver-**

v.-eyim [eim]+(cevab [gsevab] vir-) 30

v.-irüm+(cevab [gsevab] vir-) 36

v.-mege+(cevab [gsevab] vir-) 110

v.-mek 17, 26

v.-mek+(cevab [gsevab] vir-) 105, 223

v.-mek+(haraç [harats] vir-) 161

v.-mek+(sadaka [βadaka] vir-)
482

v.-mesin [meβin] 21

v.-meyince [meingfe] 24

v.-mezsın [mezβin] 25, 55

v.-sın [βen] 2, 25

v.-sün [βün] 88

v.-üp 96, 99

[=18]

viyalayet < [vialaiet] vilayet. bk.

vilayat, vilayet, viyalet

v.+e 55

[=1]

viyalet < [vialet/vialet vilayet. bk.

vilayat, vilayet, viyalayet

v.+lerde 18

v.+lerinde 55

v.+ün 130

[=3]

vizir < [vizir] vezir. bk. **vezir**

v. 97

[=1]

vukuf < [vukuf] anlama, bilme,
öğrenme, haberli olma, bilgi.

v. 442

v.+ım [im] 25

[=2]

vur- < [vur-] öldürmek; bağlamak;
vermek, vurmak.

v.-miştür [miştür] 199

v.-ur 407

v.-urlar 210, 387, 402

[=5]

vuzera < [vuzera] vezirler, vüzera.

v. 201

[=1]

Y

ya < [ia/ja] ya, ya da, veya; ey, hey
anlamlarında bir seslenme sözü; peki,
evet. bk. **ye**

y. 1, 5, 24, 34, 50, 51, 51, 52,
76, 119, 123, 124, 126, 129, 133, 134,
134, 135, 164, 209, 210, 210, 234,
253, 347, 407, 407, 421, 482

[=29]

yaban < [iaban/jaban] yabancı; başka
(memleket); boşa.

y. 18, 68, 294

y.+a 128

y.+undur 72

[=5]

yabancı < [iabangsi/jabangsi]
yabancı.

y. 82, 97, 114, 254, 341

[=5]

yadiyar < **[iadijar]** yadigâr.

y. 420

[=1]

yagmur < **[iagmur]** yağmur.

y. 441

[=1]

yahod < **[ia hod/jahod/ia hod/ja hod]**
yahut.

y. 7, 8, 14, 39, 56, 79, 86, 87,
93, 95, 98, 99, 101, 102, 106, 106,
108, 108, 114, 124, 126, 128, 133,
168, 171, 174, 175, 210, 210, 211,
219, 223, 248, 249, 249, 249, 252,
253, 253, 254, 254, 266, 341, 347,
347, 368, 387, 407, 408, 408, 409,
409, 418, 420, 426, 426, 426, 426,
427, 427, 428, 433, 433, 434, 443, 443

[=66]

yak- < **[iak-]** yakmak.

y.-tı [ti] 281

[=1]

yakın < **[iakin/jakin]** yakın.

y. 20, 45, 58, 102, 125, 224

y.+dur 5

[=7]

yakışık < **[iakişik]** uygunluk,
yaraşma, yakışma.

y. 99

[=1]

yaklaş- < **[iaklaş-/jaklaş-]** yaklaşmak.

y.-ıyur [iur] 19

y.-tı [ti] 44, 444

y.-tıgümüz [tigümüz] 95

[=4]

yakut < **[jakut/iakut]** yakut (değerli taş).

y.+ı [i] 123

y.+lar 339

[=2]

yalan < **[jalan/ialan]** yalan.

y. 82, 87, 119, 219, 233, 233,
342, 367, 367, 368, 386, 401, 402

y.+dur 215

y.+ı [i] 215, 340

y.+ile 341

y.+lerün 341

[=18]

yalancı < **[ialangsi]** yalancı.

y. 369

y.+dür 387

[=2]

yalduzla- < **[jalduzla-]** bir eşyayı
yaldızla kaplamak, yaldız sürerek
süslemek ya da ışıltılı duruma
getirmek, yaldızlamak.

y.-miş [mis] 259

[=1]

yalnız < [jaliniz/ialiniz] tek, yalnız;
sadece. bk. **yalnüz**

y. 121, 253, 444, 444

y.+ım [im] 13

y.+sın [βen] 14

[=6]

yalnüz < [ialinüz] yalnız. bk. **yalnız**

y.+sın [βen] 89

[=1]

yalvar- < [ialvar-] yalvarmak.

y.-ur 99

[=1]

yan < [ian/jan] bir kimseye yakın
olan yer; üstünde olma;

y.+ında [inda] 3, 419

y.+umda 34, 115

y.+unada 89

[=5]

yan- < [ian-] üzölmek; yok olmak,
yanmak.

y.-ar 136

y.-miş [mis] 167

[=2]

yanıştır- < [ianaştır-] hizmete
vermek, yanaştırmak.

y.-miş [mis] 93

[=1]

yandır- < [iandır-] yakmak.

y.-üp 408

[=1]

yani < [jani/iani/feu] yani.

y. 14, 84, 102, 120, 121, 297,
367, 443, 476, 482

[=10]

yanlış < [ianglis] hatalı bir biçimde,
yanlış.

y. 211

[=1]

yap- < [jap-/iap-] yapmak.

y.-ar 155

y.-arlar 370

y.-maga 64

y.-tılar [tılar] 371

[=4]

yapıl- < [iapil-] yapılmak.

y.-mış [mis] 426, 434

[=2]

yapış- < [japiş-/iapiş-] ele almak;
tutmak, yapışmak.

y.-ır [ir] 82

y.-urse [urβe] 222

[=2]

yaptır- < [japtir-/iaptir-] yaptırmak.

y.-an 371

y.-ırlar [ırlar] 427

y.-maga 167, 168

y.-sın [βen/βin] 209, 227

y.-üp 427

[=7]

yap yap < [japiap] yavaş yavaş.

y. 21, 139

[=2]

yara- < [jara-] yaramak.

y.-r 67, 74

[=2]

arak < [jarak/iarak] silah.

y.+lar 155, 198

y.+ları [lari] 52, 198, 199

y.+ünüz 198

[=6]

araksız < [iarakβiz] silahsız.

y. 100

[=1]

yaramaz < [jaramaz/iaramaz] uygun
ve yararlı olmayan bir işe yaramayan.

y. 84, 196, 443

y.+dur 38

[=4]

yaramazlık < [jaramazlig] kötü,
uygunsuz durum, yaramazlık.

y.+ün 248

[=1]

yarat- < [iarat-/jarat(d)-] yaratmak.

y.-an+(yarad-) 29, 441

y.+tı [ti] 42

y.-madan 443

y.-up+(yarad-) 442

[=5]

yardır- < [iardir-] yardımcı.

y.-up 442

[=1]

yardum < [iardum] yardım,
yardımcı.

y.+umuz 29

[=1]

yardumcı < [jardumgsi] yardımcı.

y. 51

[=1]

yarı < [iari] yarı.

y.+sını [βini] 74

[=1]

yarlıgayıcı < [iarligaigsi] (Tanrı'nın,
Allah'ın kulunu affetmesi) affedici,
bağışlayıcı; merhamet edici.

y.+dür 444

[=1]

yaron < [iaron] yarın. bk. **yarun**

y.+ki 137

[=1]

yarum < [iarum] yarım. bk. **yarüm**

y. 79

[=1]

yarun < [iarun/jarun] yarın. Metinde karşılık olarak parantez içinde frda karşılığı verilmiştir. bk. **yaron**

y. 136, 137

y.+a 137

y.+ki 137

[=4]

yarüm < [jarüm] yarım. bk. **yarum**

y. 24

[=1]

yasır < [iaßir] esir. bk. **yesir**

y.+lar 368

[=1]

yasırlık < [iaßirlik] esirlik.

y.+a 8, 281

[=2]

yastük < [jastük] yastık.

y. 3

[=1]

yaş < [iaf] yaş (yıl birimiyle ölçülen zaman).

y.+ında [inda] 420

[=1]

yat- < [iat-] yatmak.

y.-ır [ir] 418

y.-ırlar [irlar] 371

y.-ıyurlar [iürlar] 88

y.-tıgı [tigi] 426

[=4]

yataghane < [iatag hane] yatak yeri, yatak odası.

y.+ya [ja] 408

[=1]

yatak < [jatak/iatak] yatak; yer, barınak.

y.+ları [lari] 169

y.+lerini 62

[=2]

yatzı < [iatzi] yatsı namazı vaktinden bahsetmektedir.

y. 482

[=1]

yauklu < [iauklu] yavuklu.

y.+sına [fina] 407

[=1]

yay < [jaj-] yay.

y.+lar 125

[=1]

yayan < **[jaian/iaian]** yürüyerek,
yayan; yaya.

y. 21, 22, 53

[=3]

yayka- < **[jajka-/iajka-]** yıkamak.

y.-mak 482

y.-makün 482

y.-yup [iup/jup] 198, 407, 426

[=5]

yaz < **[iaz]** yaz (mevsim).

y.+da 434, 434

[=2]

yaz- < **[iaz-/jaz-]** yazmak.

y.-anlar 341

y.-anların 341

y.-ar 175

y.-arlar 45, 197, 341, 427

y.-arlarse [larβe] 402

y.-arse [arβe] 342

y.-dığı [digi] 401

y.-dıkları [diklari] 111

y.-duk 402

y.-mak 170

y.-mişlar [mislar] 119

y.-mişlardur [miʃlardur] 441

y.-mişlardür [miʃlardür] 475

y.-miştir [miʃtur] 120, 121,
401, 405

y.-miştir [miʃtür] 443

y.-sınlar [βinlar] 402

[=22]

yazdır- < **[jazdir-]** yazdırmak.

y.-üp 209, 407

[=2]

yazı < **[iazi/jazi]** yazı.

y. 90

y.+yle [ile] 106, 342

[=3]

yazıcı < **[iazigfi]** yazıcı.

y. 340

[=1]

yazık < **[jazik]** yazık.

y. 8

[=1]

yazıl- < **[jazil-/iazil]** yazılmak; alınına
yazılmak, kader anlamında.

y.-an 5, 443

y.-ır [ir] 235

y.-ırdı [irdi] 281

y.-mamış [mamis] 426

y.-miş [mis] 426, 444

y.-miştür [miştür] 48

y.-ür 50

[=9]

ye < [ie] ya. bk. **ya**

y. 442

[=1]

ye- < [je-/ie-] yemek; hakkı olmayanı kabul etmek.

y.-memiş [memis] 58

y.-mez 216

y.-mezsın [mezβin] 95

y.-r 369

y.-yelüm [jelüm] 64

y.-yüp [jüp] 427

y.-(y)ürsınız [urβınız] 102

[=7]

yeceg < [iegseg] yiyecek. bk. **yecek**, **yeyecek**

y. 26

y.+ün 62

[=2]

yecek < [jegfek/jegsek/iegsek/iegfek] yiyecek. bk. **yeceg**, **yeyecek**

y. 24, 60, 63, 98, 102, 210, 368, 370, 371, 427, 427

y.+te 64, 427

[=13]

yedi < [jedi/iedi] yedi.

y. 83, 115, 134, 151

y. bin dört yüz kırk [bin dortjuz kırk] 238

[=5]

yedinci < [jedingsi] yedinci.

y. 267

[=1]

yeg < [jeg/ieg] daha iyi, yeğ.

y. 31, 220

y.+dur 94

y.+dür 3, 25, 129, 137, 196, 367

[=9]

yem < [iem/jem] yem.

y. 60, 62, 98, 370

y.+i 24

y.+isine [iβine] 24

[=6]

yemin < [jemin] yemin.

y. 91, 387

y.+le 249

yemini bas- < [jemini/iemini **baβ-**] kuvvetli yemin etmek.

y.+ni basar 369, 387

[=5]

yeminli < [jeminli] yeminli.

y. 91

[=1]

yen- < **[jen-]** yenmek.

y.-din 35

y.-er 155

[=2]

yene < **[iene]** yine. bk. **yine**

y. 99

[=1]

yeni < **[ieni/jeni]** yeni.

y. 45, 143, 155, 165, 387, 453,
458, 458

y.+ler 252, 281

y.+nün 124

[=11]

yeniçer <
**[jenicfer/jeniczer/jenitzer/jenitfer/je
nicser]** Osmanlı askerî teşkilatında
özel konumlu, maaşlı, daimi yaya
ordusu, yeniçeri. bk. **yeniçeri**

y. 49, 49, 50, 100, 145, 151,
202, 209, 266

y.+dür 176

y.+le 210

y.+ler 98, 150, 174

y.+lerden 196, 232

y.+leri 171

y.+lerini 46

y.+lerün 152, 176

y.+ün [un] 226

[=21]

yeniçer aga < **[jenicfer aga]** yeniçeri
ocağının başına verilen, en yüksek
rütbeli subayı ve komutanı, yeniçeri
ağası.s

y. 176, 201

y.+dan 174

y+sıdür [βidür] 266

y.+sına [βina] 175, 175

[=6]

yeniçer kâtibi < **[jenicfer kiatibi]**
ocağın büyük zabıtlarındandır. Ulufe
defteri üzerine yazılması lazım gelen
şerhleri ve tashihleri, koruyucu
kayıtlarını, hizmete memur olanları
kendi kalemiyle yazmaktadır, yeniçeri
katibi.

y. 176

[=1]

yeniçeri < **[ienicferi]** yeniçeri. bk.
yeniçer

y. 433

[=1]

yeniçerlik < **[jenitferlik]** yeniçerilik.

y.+tür 149

[=1]

yeniden < **[ieniden/jeniden]** yeni
baştan, yeniden.

y. 48, 79, 106, 106, 110, 167,
249, 254

[=8]

yenil- < **[jenil-]** yenilmek.

y.-miş [mis] 155

y.-mişlerün [mislerün] 155

[=2]

yer < **[jer/ier]** bulunulan mekân;
gezinilen, ayakla basılan taban
veyahut arazi; durum; konum, mevki.

y.+de 22, 25, 41, 46, 55, 56,
57, 77, 78, 87, 87, 95, 152, 153, 175,
227, 249, 252, 340, 369, 371, 426

y.+den 45, 175, 253, 258

y.+e 14, 19, 50, 74, 101

y.+i 141

y.+inde 405, 428, 441, 442

y.+ine 199, 282

y.+ini 266

y.+lerde 9, 169, 252, 368, 408,
426, 426, 441

y.+lerden 151, 259

y.+lere 427

y.+leri 341

y.+ün 65, 91

[=53]

yerli < **[jerli]** yerli.

y. 65

[=1]

yesir < **[ieβir]** esir. bk. **yasır**

y.+lerden 421

[=1]

yeşil < **[jeşil]** yeşil.

y. 426

[=1]

yeter < **[jeter/ieter]** yeter, yeterli.

y. 5, 76, 117, 121, 161, 196,
267, 425, 458

[=9]

yetiş- < **[ietif-/jetif-/ietif-/ietis-]**
yetişmek; belli bir zaman diliminde
bulunmak; bulunmak.

y.-ırdi [erdi] 156

y.-mek 129

y.-mez 24

y.-mişsin [mis βin] 420

y.-tük 83

[=5]

yetiştir- < **[jetiftir-]** yetmesini
sağlamak, yetiştirmek.

y.-mezler 201

[=1]

yetmiş < **[ietmis/jetmis]** yetmiş.

y. 116, 370

y. bin 48, 50, 51

y. binden 49

y. bir 116

y. iki 116

[=8]

yeyecek < [iejegsek] yiyecek. bk.

yeceg, yecek

y. 234

[=1]

yık- < [jik-] harap etmek, yıkmak.

y.-tı [ti] 281

[=1]

yıl < [iil/jil] yıl, sene.

y. 8, 12, 259, 282

y.+den 85, 368

[=6]

yılan < [jilan] yılan. bk. ılan

y. 138

y.+ı [i] 140

y.+lar 139, 139

[=4]

yıldız < [yıldiz] talih, yıldız.

y.+üm 137

[=1]

yine < [jine] yine. bk. yene

y. 24, 24, 50, 80, 97, 102, 103,

111, 131, 134, 139, 199, 235, 249,
252, 259, 341, 363, 372, 453

[=20]

yok < [jok/iok] yok.

y. 6, 12, 12, 22, 64, 66, 69, 74,
74, 123, 160, 165, 341, 368, 372, 433,
457

y.+dur 12, 13, 22, 30

y.+tan 42, 443

y.+tur 14, 22, 40, 40, 43, 57,
65, 85, 86, 87, 89, 108, 141, 142, 149,
198, 200, 246, 294, 340, 341, 341,
369, 418, 441, 443, 490, 491

[=51]

yokar < [jokar] yukar.

y.+da 169, 235, 285

[=3]

yokla- < [iokla-] yoklamak.

y. 131

y.-madığı [madigi] 405

y.-mak 83

y.-miş [mis] 342, 346

y.-ya [ia] 95

[=6]

yokse < [iokße] yoksa.

y. 72, 338, 408, 432

[=4]

yokuş < [iokus] yokuş.

y.+lar 21

[=1]

yol < [iol/jol] yol; bir sıvının aktığı yer; meslek; uyulan ilke, sistem.

y. 17, 18, 19, 19, 22, 23, 25, 25, 27, 27, 39, 59, 128, 224, 444

y.+a 22, 22, 30, 418

y.+da 14, 15, 19, 21, 25, 30, 129, 129, 133, 222

y.+dan 369

y.+dur 21

y.+ı [i] 13, 13, 149

y.+ile 248

y.+ımı [imi] 490

y.+ını [ini] 473

y.+ınun [inun] 113

y.+lar 45

y.+larını [larini] 227

y.+umdan 41

y.+ümüzi 41

y.+umuzun 74

y.+unuz 27

[=44]

yol göstörıcı < [iol göbtörigfi] kılavuz, rehber, yol gösterici.

y. 13, 20

[=2]

yolcu < [iolgsi/iolgfi] yolcu.

y. 5, 26, 26

y.+dur 20

y.+lara 368, 370

y.+ye [e] 21

y.+yım [im] 18

y.+yız [iz] 74

[=9]

yoldaş < [joldas/ioldas/ioldaş] yoldaş.

y. 31, 77, 94, 266

y.+ını [ini] 408

y.+lar 89, 92, 93, 102

y.+leri 421

y.+larınüze [larinüze] 101

y.+larıyle [lariile] 253

y.+larün 12

y.+ün 14, 37

[=15]

yoldaşlıg < [joldaslig/ioldaslig]

yoldaşlık. bk. **yoldaşlık**

y.+a 224

y.+ün 201

[=2]

yoldaşlık < [ioldaşlık/ioldaslık]

yoldaşlık. bk. **yoldaşlık**

y. 368

y.+te 370
[=2]
yolsuz < [iolβiz] yolsuz.
y. 76
[=1]
yorul- < [jorul-] yorulmak. bk. **yurul-**
y.-dum 58
[=1]
yulaf < [julaf] yulaf.
y.+ün 60
[=1]
yullar < [jullar] yular.
y. 125
[=1]
yumurta < [jumurta/jumurtha]
yumurta.
y. 56, 63, 137
[=3]
yurul- < [jurul-] yorulmak. bk. **yorul-**
y.-miş [mis] 59
[=1]
yuvalan- < [juvalan-] yuvarlanmak.
y.-üp 371
[=1]
yük < [iuk/juk] yük; birinin üzerinde
olan ağır görev.
y. 53, 127

y.+ten 153
[=3]
yüksecik < [iukβegsik/jukfegsik]
biraz yüksek bir yer.
y. 101, 102
[=2]
yümrük < [iümrük] yumruk.
y. 339
[=1]
yüreg < [jureg/jüreg] yürek.
y.+i 136, 201
y.+inde 282
y.+ümde 82
y.+ünüzde [unüzde] 16
[=5]
yüregli < [iüregli] yürekli.
y. 90
[=1]
yüz < [iuz/iüz/jüz] yüz, çehre; ön;
yeryüzü.
y.+inde 405, 444
y.+inden 198
y.+ini 408, 408
yüz bul- < [iuz bul-] ilgi ve
yakınlık görmek, yüz bulmak.
y. bulur 87

yüz verme- < **[iuz verme-]** ilgi,
yakınlık göstermemek.

y. vermedi 87

[=7]

yüz < **[iuz/juz]** yüz (sayı); yüzlerce.

y. 53, 116, 124, 135, 142, 169,
170, 210, 258

y. altmış [mis] 49, 49

y. bin 48, 124

y. kırk [kirk] 85

y. otuzle 135

[=15]

yüzden < **[juzden]** sebebiyle, -den
ötürü, yüzünden. bk. **yüzinden**

y. 10, 128

[=2]

yüzer < **[iüzer]** yüzer (üleştirme sayı
sıfatı).

y. 135

[=1]

yüzinden < **[jüzinden]** yüzünden. bk.
yüzden

y. 29

[=1]

yüzük < **[jüzük]** yüzük.

y.+ini 248

[=1]

Z

zagarcı başı < **[zagargsi başı]**
yeniçeri ocağının 64. ortasının
kumandasına verilen addır.

z. 202

[=1]

zahir < **[zahir]** kuşkusuz.

z. 15, 111

[=2]

zahire < **[zahire]** gerektiğinde
kullanılmak için saklanan tahıl; aşlık.

z. 53

z.+si [βi] 427

[=2]

zahmet < **[zahmet]** zahmet.

z.+e 340

zahmet çek- < **[zahmet çek-]**
sıkıntıya katlanmak.

z. çekün 28

[=3]

zaim < **[zaim]** zeamet sahibi
anlamında kullanılan bir tabirdir.

z. 238

[=1]

zalum < **[zalum]** zalim.

z.+dur 254

[=1]

zaman < [zaman] vakit; sırasında. bk.

zeman

z. 71, 113, 372, 434

z.+ımuз [ımuз] 95

z.+inde [inde] 50

[=6]

zamparalık < [zamparalik]

zamparalık.

z.+ten 370

[=1]

zampare < [zampare] kadın düşkünü,

zampara.

z. 369

[=1]

zanahat < [zanahat] sanat; zanaat.

z.+le 222

z.+larde 170

[=2]

zapt < [zapt] hakim olma; zor

kullanarak ele geçirme; zapt etme,

zapt.

z.+a 56

z.+ında 143

z.+ından [ından] 142, 215

z.+ını [ini] 198, 387

zapt et- < [zapt et-] tutmak.

z. etmediniz 372

zapt it- < [zapt it-] tutmak. bk.

zapt et-

z. ideriz 372

z. iderüm 402

[=9]

zaptsız < [zaptsız] zapt edilmeyen.

z. 196

[=1]

zarar < [zarar] zarar.

z.+dür 233

z.+ine [ine] 219

zarar gel- < [zarara gyel-]

kötülük gelmek, zarar gelmek.

z. gelmez 41, 81

zarara ogra- < [zarara ogra-]

kötü bir durumla karşılaşmak, zarara

uğramak.

z. oğrasam [βam] 18

z. oğrarsınız [βiniz] 18

[=6]

zararlı < [zararli] zararlı.

z. 248

[=1]

zarbumesel < [zarbumeşel/zarbu

meşel] darbimesel, atasözü.

z. 367

z.+de 137, 443

z.+i 224

z.+ler 443

[=5]

zat < [zat] kendi; kişi.

z.+ında [inda] 442

z.+ından [indan] 122, 367

[=3]

zayıf < [zaiɸ] zayıf.

z. 153

[=1]

zeman < [zeman] zaman. bk. **zeman**

z. 5, 11, 18, 34, 34, 44, 59, 60, 80, 88, 106, 107, 110, 114, 115, 135, 136, 141, 142, 151, 167, 200, 200, 201, 201, 209, 216, 235, 246, 252, 294, 346, 370, 371, 371, 387, 408, 444, 472, 473

z.+a 83, 387

z.+adək 281

z.+da 77, 196

z.+dan 20, 83

z.+dur 125, 266

z.+ı [i] 72, 420

z.+ıdūr [idūr] 63

z.+ile 402

z.+ımda [imda] 259

z.+ında [inda] 62, 154, 164

z.+larda 338

z.+lerinde 139, 151

z.+un 7

zemana uy- < [zemana uj-]

davranışlarını içinde bulunan günün şartlarına uydurmak.

z.+a uyar 387

z.+a uyup 166

[=63]

zengi < [zengi] zengin. bk. **zengin**

z.+ler 370, 407

z.+leri 421

[=3]

zengin < [zengin] zengin. bk. **zengi**

z. 102, 407

[=2]

zerafet < [zerafet] zarıflık, zarafet.

z.+ile 132

[=1]

zeval < [zeval] yıkım, son bulma, bozulma.

z.+dan 11

[=1]

zeytinyag < [zejtin iag] zeytinyağı.

z.+a 210

[=1]

zıdd < [zidd] zıt.

z.+ı [i] 81, 110, 402, 444, 453

z.+ıdür [idür] 47, 453

[=7]

ziamet < [**ziamet**] zeamet, büyük tımar sahibi. Osmanlı tımar sisteminde 20.000 akçeden fazla dirlik tasarrufuna verilen ad.

z. 238

z.+lerün 238

[=2]

zincir < [**zingsir**] zincir.

z. 442

[=1]

zindan < [**zindan**] zindan.

z.+dan 442

[=1]

zinnet < [**zinnet**] ziynet.

z. 156, 161

[=2]

zira < [**zira**] çünkü, zira.

z. 3, 7, 8, 14, 22, 29, 31, 38, 39, 48, 49, 51, 52, 54, 58, 61, 62, 64, 67, 77, 81, 82, 85, 86, 91, 92, 93, 95, 102, 106, 120, 126, 126, 130, 130, 131, 137, 139, 145, 149, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 160, 160, 161, 165, 174, 198, 209, 216, 223, 224, 233, 235, 248, 254, 254, 259, 266, 294, 338, 340, 341, 342, 347, 363,

367, 369, 371, 386, 405, 408, 418, 434, 442, 444, 472, 482

[=83]

ziyade < [**ziade**] çok, daha çok, fazla, ziyade.

z. 29, 50, 51, 52, 155, 156, 171, 210, 211, 258, 338, 368

z.+dür 49, 129

z.+sile [bile] 12, 87, 171, 340, 441

[=19]

ziyadelen- < [**ziadelen-**] ziyadelenmek.

z.-ür 347

[=1]

ziyafet < [**ziafet**] ziyafet.

z. 75, 75, 103

z.+e 420

[=4]

ziyafet hane < [**ziafet hane**] misafirlere, yolculara yemek yedirmek üzere vakfedilen kurum.

z.+ye [je] 102

[=1]

zor < [**zor**] zor.

z.+ile 25, 55, 56, 76, 160

[=5]

zulum < [**zulum**] zulüm.

z. 55

[=1]

zurna < [**zurna**] zurna.

z. 421

[=1]

zölfoglanı < [**zölfoglani**] Osmanlı-Türk ordusundaki bir birliğin adı, zölfoglanı.?

z. 297

[=1]

zümrüt < [**zümrut/zümrüt**] zümrüt.

z. 123, 339

z.+lerle 102

[=3]

6.2. Özel Adlar Dizini

A

Abaza < **[Abaza]** Batı Kafkasya'da Karadeniz kıyısında yaşayan yerli halklardan biri.

a. 63

[=1]

Acem < **[Agsem]** İranlı, İran halkından kimse.

a. 33, 125, 363

[=3]

Ahmed < **[Ahmed]** 14. Osmanlı padişahı I. Ahmet tarafından yapılmış olan camiden bahsedilmektedir. Sultan Ahmet Camii.

a. 142

[=1]

Ahmed Köprülü < **[Ahmed Köprülü]** Köprülü Fazıl Ahmet Paşa veya Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa, Osmanlı Devleti'nde IV. Mehmed döneminde on beş yıl dört gün sadrazamlık yapmış devlet adamıdır.

a.+nün 253

[=1]

Ali Osman < **[Ali Oßman]** Osmanlı İmparatorluğu.

a. 8, 37, 39, 45, 84, 84, 144, 248, 293

a.+un 338

[=10]

Alkoran **[Alcoran/Alkoran]** Kur'an. bk. **Elkuran**

a. 119

a.+dan 441

[=2]

Alla < **[Alla]** Allah. bk. **Allah**

a. 215

[=1]

Allah < **[Allah]** Allah. bk. **Alla**

a. 2, 2, 4, 16, 21, 25, 27, 27, 28, 29, 29, 30, 33, 40, 41, 42, 70, 76, 115, 118, 136, 219, 235, 339, 363, 366, 370, 371, 418, 442, 442, 442, 490

a.+a 16, 41

a.+dan 441

a.+ı [i] 17, 224

a.+un 441

a.+undur 60

[=40]

Amurat < **[Amurat]** I. Murat. bk. **Birinci Sultan Amurat**

a.+un 223

[=1]

Anadol < **[Anadol]** Anadolu.

a. 51

a.+a 46

a.+da 238, 252

a.+dan 47, 128, 224

[=7]

Arab < **[Arab]** Arap kavminin adı.

a. 363

a.+lar 130, 296

a.+larun 296

[=4]

Arnold < **[Arnold]** Arnavutlular için kullanılmış bir kelime.

a. 363

[=1]

Atmeydan < **[Atmejdān]** Osmanlılar zamanında İstanbul'da Sultan Ahmed (Sultan Ahmet) Camii'nin önündeki meydana verilen ad, Atmeydanı.

a.+a 138

a.+da 139

[=2]

Ayasofya < **[Aia Sophia]** Ayasofya.

a. 142

[=1]

Ayazma < **[Ajazma]** Rumların kutsal saydıkları kaynak, pınar.

a. 113

[=1]

B

Bagdat < **[Bagdat]** Bağdat.

b. 258

[=1]

Barikallah < **[Barik Allah]**
Barikallah.

b. 70

[=1]

Baro Sanseus < **[Baro Sanjaeus]**

eskiden kimi Avrupa ülkelerinde soylulara verilen, aşama olarak kont ile şövalye arasında bulunan soyluluk derecesi, baron. Baro Sanseus'un metinde Fransa elçisi olduğu söylenilmektedir.

b. 165

[=1]

Bayazıt < **[Bajazet]** Sultan II. Bayezid tarafından yaptırılmış olan camiden bahsedilmektedir. Bayezid Camii.

b. 142

[=1]

Beç < **[Bec]** Viyana şehrine verilen isimdir.

b.+e 12

[=1]

Bektaş < **[Bektas]** Hacı Bektaş Veli.

b. 476

[=1]

Bektaş < **[Bektaş]** Hacı Bektaş
Veli'nin tarikatına girmiş olan kimse.

b.+lerün 476

[=1]

Berlin < **[Berlin]** bugünkü
Almanya'nın başkenti.

b.+e 12

[=1]

Beşinci Karolos < **[beşingsi Carolos]**
Charles isminin Latince yazılışı. 5.
Charles.

b. 221

[=1]

Birinci Sultan Amurat < **[Biringsi
Sultan Amurat]** I. Murat. bk.
Amurat

b.+ile 221

[=1]

Birinci Franciskos < **[biringsi
Franci[kos]** 1515 ile 1547 yılları arası
hüküm süren Fransa Kralı François.
Valois Hanedanının Angoulême
kolundan gelen beş hükümdardan
ilkidir.

b. 221

[=1]

Bismillahi errehmam erreheym <
[Bişmillahi errehmam erreheim]
Besmele.

b. 32

[=1]

Bogaz Hisar < **[Bogaz Hişar]**
Boğazhisar.

b.+lar 113

[=1]

Bogdan < **[Bogdan]** Romanya'nın
Moldavya bölgesine Osmanlı
döneminde verilen ad.

b. 259, 281, 363

[=3]

Brusa < **[Bruşa]** Bursa. bk. **Brussa**

b.+da 169

[=1]

Brussa < **[Bruşsa]** Bursa bk. **Brusa**

b.+nun 134, 134

[=2]

Budim < **[Budim]** Bugünkü
Macaristan'ın başşehri Budapeşte'nin
bir kısmı olan Buda'nın Osmanlılar
dönemindeki adı ve eyalet merkezi,
Budin. bk. **Budin**

b.+e 12

[=1]

Budin < **[Budin]** Budin. bk. **Budim**

b. 258

[=1]

Bulgar < **[Bulgar]** Slavların güney kolundan olan bir halk veya bu halkın soyundan kimse.

b. 363

[=1]

Bulgaristan < **[Bulgar iştan]** Bulgaristan.

b. 224

b.+un 153

[=2]

C

Cebril < **[Gfebril]** Cebrail.

c. 442, 442

[=2]

Ç

Çeh < **[Cseh]** Slavların batı kolundan olan bir ulus veya bu ulusun soyundan gelen kimse, Çek.

ç. 363

[=1]

Çirkas < **[Csirkaß]** Kafkaslar'da yaşayan halklardan biri, Çerkez

ç. 363

[=1]

D

Dafne < **[Daphne]** Yunanistan'da bir yer.

d.+de 198

[=1]

Danistan < **[Danıftan]** bir eser adı.

d. 119

[=1]

Daud < **[Daud]** İsrailoğullarına gönderilen ve kendisine Zebur verilen peygamber, Dâvûd.

d. 418

[=1]

E

Ebruh < **[Ebruh]** Abharî veyahut da Ebherî. bk. **Ebruhari**

e. 476

[=1]

Ebruhari < **[Ebruhari]** Abharî veyahut da Ebherî. bk. **Ebruh**

e.+ler 476

[=1]

Edhem < **[Edhem]** İbrâhim b. Edhem.

e. 476

[=1]

Edhemi < **[Edhemi]** İbrâhim b. Edhem'e nispet edilen bir tarikat Edhemiyye, Edhemî.

e.+ler 476

[=1]

Edrine < [Edrine/Edrine] Edirne.

e. 370

e.+de 8, 169, 370

e.+ye [je] 12

e.+yi [i] 224

[=6]

Ekmekçi Oğlu < [Ekmekçi Oğlu] bir saray.

e. 370

[=1]

Elhemdulillah < [Elhemdulillah] çok şükür anlamında bir söz, Elhamdülillâh.

e. 12

[=1]

Elkuran < [Elkuran] Kur'an. bk. **Alkuran**

e. 121

[=1]

Erdel < [Erdel/Edrel] bugün Romanya'nın kuzeybatısında Transilvanya denilen idarî bölgenin Osmanlılar dönemindeki adı.

e. 281, 281

e.+den 52, 259

e.+e 281

e.+i 281

[=6]

Erdelli < [Erdelli] Erdelli.

e.+ler 154

[=1]

Ermeni < [Ermeni/Ermeni] Ermeni olan kimse.

e. 164, 363, 433

[=3]

Eski Baba < [Eski Baba] Kırklareli'de bir türbe?

e.+da 370

[=1]

Eşraki < [Eşraki] Şehâbeddin es-Sühreverdî'nin kurduğu mistik ve teosofik felsefe, İşrakî, İşrâkıyye.

e.+ler 458

[=1]

Eyüb < [Ejüb/ Ejub] İstanbul'un eski setlerinden biri.

e.+te 169

e.+ün 113

[=2]

F

Filippo < [Philippo] Bulgaristan'da Filibe adlı şehir için kullanılmış olduğu tahmin edilmektedir.

f. 224

[=1]

Flemeng < **[Flemeng]** Hollanda ile Belçika'nın yer aldığı bölgeye verilen addır, Felemenk; Felemenkli bk.

Flemengk

f. 14, 219, 363

f.+te 7

[=4]

Flemengk < **[Flemengk]** Felemenk, Felemenkli. bk. **Flemeng**

f. 6

[=1]

Franciskan < **[Franciſcan]**

Fransiskanler veya Fransiskanlar, bir İtalyan rahibi olan Assisili Francesco, İsa'nın isteğine göre yoksulluk hayatı sürmeye ant içmiş müritleri ile kurduğu tarikatlar. Ancak Hazai'de bu, Fransa kökenli keşiş şeklinde verilmiştir.

f. 167

[=1]

França < **[Frantz]** Fransa.

f. 6, 6, 14, 83, 164, 165, 219, 221, 363

f.+da 7

f.+dan 6

f.+ya [ia] 166

[=12]

Franciskos < **[Franciſkos]** 1515 ile 1547 yılları arası hüküm süren Fransa Kralı François. Valois Hanedanının Angoulême kolundan gelen beş hükümdardan ilkidir.

f. 224

[=1]

Frenk < **[Frenk]** Osmanlılar'ın Batı Avrupalılar hakkında kullandıkları bir terim.

f. 363

[=1]

Funduklı < **[Fundukli]** İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı bir semttir.

f.+da 169

[=1]

Furkan < **[Furcan]** Furkan, Kur'ân-ı Kerim.

f. 121

[=1]

G

Gabbarii < **[Gyabbarii]** İnsanlara ait ihtiyarî fiillerin ilâhî irade ve kudretin zorlayıcı tesiriyle meydana geldiğini savunan grupların ortak adı, Cebriyye.

g. 453

[=1]

Galata < **[Galata]** İstanbul'da tarihî bir semt.

g. 153

g.+da 113, 167, 169

g.+dan 166

[=5]

Galibolı < [Galibolÿ] Gelibolu.

g.+yı [ÿ] 224

[=1]

Geyveze < [Gyejveze] 1312 senesinde Osman Gazi tarafından Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dahil edilen Geyve, Osmanlı Dönemi süresince kaza olarak varlığını sürdürmüştür. 1954 tarihine kadar Kocaeli şehrine bağlı olsa da bu tarih itibariyle Sakarya'ya bağlanmıştır. Bizans'ın son dönemlerinde "Kabıa" ismiyle adlandırılan bölge fetihten sonra "Kâviye" ismiyle anılır olmuştur. Zaman içerisinde ise Geyve'ye dönüşmüştür. Geyveze kelimenin genişletilmiş hâli olmalıdır.

g.+de 169

[=1]

Gıkay < [Gykai] Eflak voyvodası, Grigore Ghica.

g. 281

[=1]

Gülistan < [Giüliſtan] Sa'dî-i Şîrâzî'nin ünlü Farsça eseri.

g. 119

[=1]

Gürce < [Gürgsi] Gürcistan, Rusya, Türkiye, Azerbaycan ve İran'da yaşayan bir Güney Kafkas halkı.

g. 363

[=1]

H

Hacı Bektaşî < [Hagsi Bektaşî] Bektaşîlik mezhebi.

h.+ler 458

[=1]

Hak < [Hak] Allah.

h. 341

[=2]

Halep < [Halep] Suriye'nin ikinci büyük şehri. 1516 yılında kurulan Osmanlı eyaleti.

h. 258

[=1]

Hayreti < [Hayreti] Kutbüddin Haydar-ı Zâveî'ye nispet edilen tarikat, Haydariyye. Hazai'de de Hayderî olarak verilmiştir.

h.+ler 458

[=1]

Hayyati < [Hajjati] Halvetiyye tarikatının bir kolu, Hayatiyye.

h.+ler 458

[=1]

Hazreti İssa < [Hazreti İþþa]
Kur'an'da adı ve kendisine kutsal kitap
İncil verilen peygamber, Hazreti İsa.
bk. **Hazereti İssa**

h. 368, 442

h.+yı [i] 442

[=3]

Hazereti İssa < [Hazreti İþþa]
Kur'an'da adı ve kendisine kutsal kitap
İncil verilen peygamber, Hazreti İsa.
bk. **Hazreti İssa**

h.+dan 441

[=1]

Hazköy < [Hazköj] İstanbul'da
Haliç'in kuzey kıyısında Beyoğlu
ilçesine bağlı tarihî bir semt, Hasköy.

h.+de 113

[=1]

Hedayetulla < [Hedaiet ulla] Allah'ın
hediyesi, Hediyeullah.

h.+dur 368

[=1]

Hızır < [Hizir] Hızrevî'nin kurucusu.

h. 476

[=1]

Hızrevii < [Hizrevii] Hızrevî.

h.+ler 476

[=1]

Hidayetulla < [Hidajet ulla] Allah'ın
hidayeti, Hidayetullah.

h.+dur 78

[=1]

Hind < [Hind] Hindistan halkından
veya bu halkın soyundan olan kimse.

h. 363

[=1]

Hristiyan < [Hriftian/Chriftian]
Hristiyan. bk. **Kristiyan**

h. 4, 10, 16, 45, 50, 52, 86, 86,
88, 108, 139, 142, 142, 149, 152, 155,
164, 196, 215, 216, 219, 221, 433, 473

h.+a 119, 119

h.+dan 92, 149, 259, 363, 369

h.+lar 56, 216

h.+lara 219

h.+larda 121

h.+lardan 56, 151, 153, 364

h.+ları [lari] 160, 368

h.+larun 87, 151, 152, 224

h.+un 253

[=46]

**Hristoforos Bathori < [Chriftoforos
Bathory]** Macarca Báthory Kristóf,
Transilvanya voyvodası.

h. 281

[=1]

Huda < [**Khuda**] Tanrı, Hüda.

h.+ya [ia/ja] 16, 92

h.+ye [je/ie] 34, 108

[=4]

I

IV. Sultan Mehemet < [**IV. Sultan Mehemet**] IV. Sultan Mehmed, Osmanlı padişahı.

i. 371

[=1]

İ

İbni Mammee < [**İbni Mammeae**] Marcus Aurelius Severus Alexander'ın annesi, Julia Avita Mamaea.

i. 196

[=1]

İbrahim Patrik < [**İbrahim Patrik**] kişi ismi.

i. 418

[=1]

İflak < [**Ifflak/Iflak**] Eflak. Tuna ile Karpatlar arasında bulunan ve Osmanlı hâkimiyeti döneminde özel bir idari statü tanınan bölge.

i. 259, 281, 363

i.+tan 52

[=4]

İkinci Rakoci Görgi < [**İkingsi Rakoci Giörgy/Rakoci György**] II. Rákóczi György Macar soylusu, Erdel (Transilvanya) prensi.

r. 281, 282

[=2]

İncil < [**Ingsil**] Hz. İsa'ya gönderilen, Tanrı buyruklarını ve Hristiyanlığın temel ilkelerini içeren ilahi kitap.

i. 121

[=1]

İnglis < [**Ingliß/Ingliš**] İngiliz. bk. **İngliz**

i. 14, 219

[=2]

İngliz < [**Ingliš**] İngiliz. bk. **İnglis**

i. 6, 122, 363

[=3]

İsa < [**Iḅa**] Kur'an'da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber. bk. **İssa**

i.+ya [ia] 442

[=1]

İskender < [**Iḅkender**] İskender Severo. bk. **İskender Severo**

i. 197, 198

[=2]

İskender Severo < [**İßkender Severo**] Metinde İskender Severo diye bahsedilen kişi Severus Alexander olmalıdır. Marcus Aurelius Severus Alexander genellikle Severus Alexander olarak çağrılan, Severuslar Hanedanı üyesi Roma İmparatoru. bk. **İskender**

i. 196

[=1]

İssa < [**İßßa**] peygamber. bk. **İsa**

i. 143, 154, 216

i.+y1 442, 442

[=5]

İzmir < [**Izmir**] Osmanlı egemenliğine girdiği dönemde küçük bir kasaba konumunda olan İzmir, Osmanlı Barışıyla birlikte nüfusu artmaya başlayınca, 1528-1529 yıllarında Türkler, tepedeki yerleşim yerlerinden limana doğru yönelerek, Yukarı Kale ile Liman Kalesi arasında kesintisiz bir Türk yerleşim kuşağı oluşturmuşlardır.

i.+ün 65

[=1]

İzmit < [**Izmit**] Bizans İmparatorluğunun Anadolu'daki son toprağı olan İzmit,1337'de kuşatılarak Osmanlı hakimiyetine girmiştir.

i.+te 169

[=1]

K

Kâbe < [**Kiabe**] Kâbe. Hacca gitmeyi ifade etmiş olmalıdır.

k.+ya [ja] 482

k.+ye [ie] 370

[=2]

Kadızeliler < [**Kadizadeliler**]

Kadızeliler, XVII. yüzyılda Osmanlılar'da dinî ve içtimaî hareket başlatan vaizler zümresi ve bu harekete verilen ad. Adını IV. Murad döneminin vaizlerinden Kadızâde Mehmed Efendi'den almıştır. Kadızâdeliler hareketinin amacı, İslam'ı Kur'ân-ı Kerim ve Resûl Ekrem'in sünneti dışındaki bid'at sayılan unsurlardan arındırmak ve bu anlayışı devletin bütün kademelerine yaymak.

k. 458

[=1]

Kadir < [**Kadir**] Silistre Paşası?

k. 281

[=1]

Kadiri < [**Kadiri**] Abdükâdir Geylânî'ye nispet edilen İslam dünyasının ilk ve en yaygın tarikatı, Kâdirî, Kâdiriyye. bk. **Kadrii**

k. 453

[=1]

Kadri < **[Kadri]** Kadiriyye tarikatının kurucusu.

k. 476

[=1]

Kadrii < **[Kadrii]** Kâdirî, Kâdiriyye.
bk. **Kadiri**, **Kadri**

k.+ler 476

[=1]

Kalender < **[Kalender]** dünyayı ve dünyevî değerleri umursamayan içinde yaşadıkları toplumun, toplumsal düzenin inanç ve geleneklerine karşı çıkan, bunu kılık kıyafet, tutum ve davranışlarıyla gündelik hayatlarına da yansıtan sûfilere kalender adı verilmiştir.

k. 476

[=1]

Kalenderli < **[Kalenderli]** Kalenderî bir hayat tarzını benimseyen çeşitli tasavvufî zümrelerin ortak adı. Kalenderîlik, Kalenderiyye.

k.+ler 476

[=1]

Kalveto < **[Calveto/Kalveto]** Ömer el-Halvetî'ye nispet edilen İslam dünyasının en yaygın tarikatı. Halvetî, Halvetîlik, Halevtiyye.

k. 475

k.+dan 476

[=2]

Kandiya < **[Candiâ]** Girit adasında bugün Iraklion (Herakleion) adıyla bilinen tarihî şehir, Kandiye.

k. 48

[=1]

Karabogdan < **[Karabogdan]** Romanya'nın Moldavya bölgesine Osmanlı döneminde verilen ad. Osmanlı kaynaklarında uzun bir süre Kara Boğdan olarak geçmiş, fakat uzun müddet sadece Boğdan şeklinde anılmıştır.

k. 153

[=1]

Karansebeş < **[Karanfebes]** Caransebeş Türkçe telaffuzu Karansebeş Romanya'nın güney batısındaki Banat bölgesinin bir parçası olan Caraş-Severin ilinde bir şehirdir.

k. 48, 281

[=2]

Karavla < **[Karavla]** Eflak, Tuna ile Karpatlar arasında bulunan ve Osmanlı hâkimiyeti döneminde özel bir idari statü tanınan bölge. Hazai Karaeflak karşılığı vermiştir.

k. 153

[=1]

Kasım Paşa < [Kaşım Paşa]

İstanbul'a bağlı bir semt, Kasımpaşa.

k.+da 169

[=1]

Kavaricii < [Cavarigsii] İslam düşünce tarihinde dinî ve siyasî konulardaşırı görüşleri ve faaliyetleriyle tanınan siyasî bir fırkanın adıdır, Hâricîler, Haricilik.

k. 453

[=1]

Kazak < [Kazak] Orta Asya'da Hazar denizinden Çin sınırına kadar uzanan topraklarda yaşayan bir Türk topluluğu.

k. 7, 363

[=2]

Kıbrıslı < [Cybruşli] Kıbrıslı.

k. 402

[=1]

Kihathane < [Kihat hane] İstanbul'un bir ilçesi, Kâğıthane.

k.+yi [i] 113

[=1]

Köprüli < [Köprüli] Köprülü.

k. 281

[=1]

Köprüli Ahmet < [Köprüli Ahmet]

Köprülü Ahmet. bk. **Ahmed Köprüli**

k.+i 282

[=1]

Köprüli Mehemed Paşa < [Köprüli Mehemed Paşa] Köprülü Mehmed Paşa. Osmanlı sadrazamı.

k. 253

[=1]

Krabit < [Krabit] Hırvatistan'da yaşayan halk veya bu hakkın soyundan olan kimse, Hırvat.

k. 363

[=1]

Kreta < [Creta] Akdeniz'in Kıbrıs'tan sonraki en büyük adası, Girit.

k.+nun 65

[=1]

Krım < [Crim] Karadeniz'in kuzeyinde tarihî bir yarımada, Kırım.

k.+de 52

[=1]

Kristiyan < [Kriştian/Criştian] Hristiyan. bk. **Hristiyan**

k. 472

k.+larun 87

[=2]

Kuran < **[Kuran]** Kur'an.

k. 119, 426

k.+dan 427

k.+1 [i] 120, 427

[=5]

Kurani Şerif < **[Kurani şerif]**

Kur'an-ı şerif, Kur'an.

k. 118, 421

k.+te 120

[=3]

Kürd < **[Kürd]** Ön Asya'da yaşayan bir topluluk ve bu topluluktan gelen kimse, Kürt.

k. 363

[=1]

Kütahya < **[Kutahia]** Kütahya. Metnin Latince bölümünde karşılığı Antiochiaie şeklinde verilmiştir. Türkçede bu kelimenin karşılığı Antakya'dır.

k.+da 198

[=1]

L

Leh < **[Leh]** Osmanlılar'ın Lehistan, Leh vilayeti/memleketi dedikleri Polonya; Lehli

l. 6, 6, 7, 8, 14, 83, 363

l.+e 12

l.+te 281

l.+ten 6, 11

[=11]

Lehli < **[Lehli]** Lehistan halkından olan kimse, Polonyalı, Leh.

l.+ler 69

l.+ye [e] 39

[=2]

Lud denyizi < **[Lud denyizi]** Lud denizi, Lut gölü veya Ölüdeniz günümüzde bir kısmı İsrail, bir kısmı Ürdün sınırları içinde kalan göl.

l. 443

[=1]

Lugas < **[Lugas]** bir yer adı.

l. 48, 281

[=2]

M

Macar < **[Magsar]** Macaristan halkından ve bu halkın soyundan olan kimse; Macaristan; Macaristan'a ait.

m. 6, 14, 66, 66, 153, 363

m.+dan 6, 11

[=8]

Magrip < **[Magrip]** Afrika'nın Mısır dışındaki kuzey ülkeleri, Mağrip.

m. 51

m.+a 46

m.+ta 252

m.+tan 47

[=4]

Mahomed < **[Mahomed]** son
peygamber, Muhammed.

m. 120, 421

[=2]

Malumici < **[Malumigsi]** Hazai'de
soru işaretiyle birlikte Melâmî olark
verilmiştir. Melâmî veya Melâmiyye
melâmet anlayışını benimseyenlerin
oluşturduğu tasavvuf akımı ve tarikat.

m.+ler 458

[=1]

Marhiyalı < **[Marchiali]** Marchia
kelimesi Latince olup Türkçe karşılığı
Avusturya demektir. Marchiali ise
burada yaşan halk için kullanılmış
olmalıdır.

m. 6

[=1]

Mehemed Kiray < **[Mehemed Kirai]**
III. Mehmed Giray olmalıdır. 1584-
1629 yılları arasında yaşayan Kırım
Hanıdır. 1623-1628 seneleri arasında
saltanat sürmüştür. Metinde de Tatar
Hanı olarak geçmektedir.

m.+1 [i] 281

[=1]

Mehemed Köprülü < **[Mehemed
Köprülü]** Köprülü Mehmed Paşa.

m. 167

[=1]

Meka < **[Meka]** Mekke.

m.+ya [ia] 482

[=1]

Merci < **[Mergsi]** İslam'ın ilk
dönemlerinde ortaya çıkıp ılımlı ve
uzlaşmacı fikirleriyle tanınan itikadî
ve siyasi fırka, Mürcie.

m. 453

[=1]

Mesihi < **[Meßihi]** Mesih, muhtelif
dinlerde dünyanın sonuna doğru
gelmesi belenen kurtarıcının Yahudilik
ve Hristiyanlık'taki adı. Bu inanca ise
ise Mesihlik ya da Mesihî denilmiş
olmalıdır. Pakalın'ın kaynağında
Mesihî, Hristiyan yerinde kullanılan
bir tabir olduğundan, Hazreti İsa'ya
Mesih denildiği için onun dinine sâlik
olanlara da Mesihî denildiğinden
bahsedilmiştir.

m.+ler 458

[=1]

Mevlevi < **[Mevlevi]** Mevlâna
Celâleddîn Rûmî'ye nispet edilen
tarikat, Mevlevîlik, Mevleviyye. bk.
Mevlevii

m. 476

[=1]

Mevlevii < [**Mevlevii**] Mevlevîlik,
Mevleviyye. bk. **Mevlevi**

m.+ler 476, 476

[=2]

Mısır < [**Miṣir**] büyük bir kesimi
Afrika'da, küçük bir kesimi (Sina
yarımadası) Asya'da yer alan ülke.

m. 153, 258

[=2]

Mihna Raduly < [**Mihna Raduly**]
Eflak voyvodası, Rumca Mihnae
Radu.

m.+i 281

[=1]

Miryam < [**Miriam**] Hz. İsa'nın
annesi, Hz. Meryem. bk. **Miryam Ana**

m.+a 442

[=1]

Miryam Ana < [**Miriam Ana**] Hz.
Meryem. bk. **Miryam**

m.+dan 441

[=1]

Moldova < [**Moldova**] Doğu
Avrupa'da bir devlet. Ülkenin Türk
kaynaklarındaki ismi Boğdan'dır
(Karaboğdan).

m.+dan 259

[=1]

Molla < [**Molla**] molla.

m. 433

m.+larun 285

[=2]

Montazali < [**Montazali**] itikadî
meselelerin yorumunda akla ve
iradeye öncelik veren kelim mezhebi,
Mu'tezile.

m. 453

[=1]

Muskov < [**Muṣkov/ Muṣkov**]
Moskova, Rus; Rusça.

m. 14, 338, 363

[=3]

Musurman <
[**Muṣurman/Muṣzurman**]
Müslüman.

m. 112, 120, 161, 164, 210,
363, 367, 368, 370, 421, 421, 441

m.+da 219

m.+dan 259

m.+larda 132

m.+larun 453

m.+un 253

[=17]

Musurmanlıg < **[Mußurmanlig]**

Müslümanlık. bk. **Musurmanlık**

m.+ün 444, 482

[=2]

Musurmanlık < **[Mußurmanlik]**

Müslümanlık. bk. **Musurmanlıg**

m.+ün 473

[=1]

N

Nakşbendi < **[Nakşbendi]** sofiyenin büyüklerinden Nkşbend lakabıyla bilinen Bahaeddin Muhammed bin Muhammed-ül-Buhari tarafından kurulan, oluşturulan tarikatın adı, Nakşbendiyye.

n. 475

n.+den 476

[=2]

Nasrani < **[Naßrani]** Hristiyanları ifade etmek için kullanılan kelime. Hz. İsa Nasıra'da oturduğu için ilkin kendine ilkin kendisine tabi olanlar, sonra da bütün Hristiyanlar için kullanılmıştır. Metinde her iki anlamda verilmiştir. Hatta parantez içinde Hristiyan karşılığı verildiği gibi ilk zamanlarda kullanılan anlamı vermek için bir diyalogda "Nasrani misin Hristiyan mısın" sorusu sorulmuştur.

n. 4, 16, 85, 160, 294, 418

n.+dan 367

n.+dür 37

n.+leri 369

n.+ye [e] 141

[=10]

Nemçe < **[Nemtze/Nemtje]**

Osmanlılar tarafından Avusturya ve Avusturyalı yerinde kullanılan bir tabirdir. Nemse suretinde de yazılır ve söylenirdi. Lehçe-i Osmanî'de Nemçe; Nemse İslav dilinde dilsiz, dil bilmez manasında Almanlar için kullanılırdı. Nemçe Devleti kadim Almanya İmparatorluğu suretinde izah olunmuştur.

n. 6, 6, 7, 14, 83, 219, 338, 363

n.+de 7

n.+den 6, 11, 387

n.+lerün 69

n.+ye [je] 12

[=14]

Neuhaus < **[Neuhauß]** Yenikale.

Metinde de "Yenikala (Yenikale)"nin karşılığı olarak verilmiştir.

n. 48

[=1]

Nimetullah < **[Nimetullah]**

Nimetullahiyye tarikatının kurucusu, mutassavıf şair, Ni'metullâh-ı Velî.

n. 476

[=1]

Nimetullahi < **[Nimetullahi]** Piri Şah Ni'metullâh-ı Velî'ye nispet edilen tarikat.

n.+ler 476

[=1]

Nuh < **[Nuh]** büyük peygamberler arasında sayılan, kendisine inanmayan kavmi tufan ile helak edilen peygamber.

n. 443

[=1]

O

Osman Padişah < **[Oßman Padiffah]**

Osmanlı Devleti Padişahı.

o. 294

[=2]

Osmanlı < **[Oßmanli]** Batı Anadolu'nun kuzeyinde bir Türkmen beyliği olarak ortaya çıkıp üç kıtaya yayılan ve kurucusunun adıyla anılan Türk-İslam dünyasında en uzun ömürlü devlet ve bu halklardan olan kimse. bk. **Otmanlı**

o. 152, 163, 281, 340, 361

o.+da 340

o.+nün 224, 294, 363

o.+yle [ile] 154, 216

[=11]

Otmanlı

<

[Othmanli/Otmanli/Otthmanli]

Osmanlı. bk. **Osmanlı**

o. 4, 16, 55, 57, 370, 457, 472

o.+nun 46

o.+nün 143

o.+ya [a] 15, 143

o.+ye [e] 3

[=12]

P

Paleologo < **[Palaeologo]** Paleologos veya Palologoz Hanedanı adıyla bilinen Bizans hanedanı.

p.+ya [ia] 223, 223, 224

[=3]

Papmezö < **[Papmezo]** Papmezö Dağı eteğinde yüzü Papmezö Ovası'na dönük dikdörtgen şekilli bir küçücük taş yapı, kale. Varad Kalesi ve ona bağlı olan Balanoş (Belényes) Senk'ob (Szentjobb), Sólyomkő Papmezö (Papmezö) palankalarının 1660 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmesi Habsburg açısından Sebeş-Körös

Nehri ve Transilvanya'nın kontrolünün kaybı anlamına da gelmekteydi.

p. 281

[=1]

Parthenius < **[Parthenius]** III. Parthenios Konstantinopolis Ekümenik Patrikhanesi'nin 202. patriği. Eflak voyvodasının isyanını desteklediği ve buna dair mektuplar gönderdiği anlaşılnca suçlu bulundu ve sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın emriyle asılarak idam edildi. Cesedi üç gün asılı kaldıktan sonra denize atıldı. Rumlar denizden çıkartıp Heybeliada'daki Panaiya Manastırı'na defnettiler.

p. 167

[=1]

Parthos < **[Parthos]** Parthus veya Parthos, modern Arnavutluk'un güneyindeki İlirya'daki Parthini'nin İlirya kabilesinin bir yerleşim yeri.

p. 198

[=1]

R

Ramazan < **[Ramazan]** Ramazan ayı.

r.+da 482

[=1]

Rebbil alemün < **[Rebbil alemün]** Rabbü'l-alemîn, alemlerin Rabbi, Kainatın efendisi, Allah.

y.+ün 209

[=1]

Rim < **[Rim]** Rum.

r. 168, 196, 221, 338

r.+ler 155

r.+lerün 56, 198, 387

[=8]

Ruhul Kodos < **[Ruhul Kodos]** Ruhü'l-Kudüs, Kutsal Ruh.

r. 442, 442

[=2]

Rum < **[Rum]** Rum.

r. 164, 221, 223, 363, 433

[=5]

Rum Patriyarhası < **[Rum Patriarchaşi]** Fener Rum Patrikhanesi veya Konstantiniyye Ekümenik Patrikhanesi, Ortodoks Hristiyanlığı temsil eden Doğu Ortodoks Kilisesi'ni oluşturan 14 otosefal kiliseden biri.

p.+sı [βi] 167

p.+sını [βini] 167

[=2]

Rumeli < **[Rumeli]** Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa kıtasındaki kısmına verilen addır. bk. **Urumeli**

r. 51

r.+de 252

r.+den 48

r.+nün 223

r.+ye [e] 224

[=5]

Rus < **[Rusz]** Rus.

r. 363

[=1]

S

Satmar < **[Szathmar]** Macaristan'ın Szatmárnémeti şehri. Şimdi Romanya'da Satu Mare.

s.+a 12

[=1]

Sent Yob < **[Szent Job]** Szent Job veya Szentjobb yerleşiminin bugün Partium'daki Rumen adını aldığı yer. Nagvárad'ın yaklaşık 40 km kuzeydoğusunda, Beretyó'nun sağ kıyısında yer almaktadır.

s. 281

[=1]

Sıfatii < **[Szi-fatii]** Allah'ın sıfatlarını kabul edenler, genel olarak Ehl-i

Sünnet diye isimlendirilen üç önemli ekolün görüşleridir, Sıfatî, Sıfatiyye.

s. 453

[=1]

Sırb < **[Szirb]** Sırbistan; Sırbistan'da yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse.

s. 224, 363

[=2]

Silistre Paşası < **[Sziliştire Pasaşi]** Silistre Paşası.

s.+nı [ni] 281

[=1]

Sküdar < **[Scudar]** Üsküdar. bk. **Sküdur**

s.+da 169

s.+dan 127

[=2]

Sküdur < **[Scudur]** Üsküdar. bk. **Sküdar**

s.+dan 128

[=1]

Sofya < **[Sophia/Szophia]** Bulgaristan'ın başşehri.

s. 258

s.+da 8

[=2]

Stambol < **[Stambol/Sztambol]**
İstanbul.

s. 66, 139, 142, 153, 341, 371

s.+a 9, 10, 12, 17, 23, 81, 95,
252

s.+da 9, 142, 149, 167, 167,
169, 170, 175, 254, 266, 371, 372

s.+dan 57

[=27]

Stefanos Bathori < **[Stefanos Bathori]** Stephen Báthory, Macarca Báthory István. Transilvanya voyvodası.

s. 281

[=1]

Stetin < **[Stetin]** Szczecin (Almanca ve İsveççe Stettin, Latince Stetinum veya Sedinum), Polonya'nın en büyük 7. şehri ve Batı Pomeranya Voyvodası'nın başkentidir. Polonya'nın Baltık Denizi'ne bakan en büyük deniz limanıdır.

s.+e 12

[=1]

Suleyman < **[Suleiman]** Osmanlı Padişahı, II. Süleyman. bk. **Süleyman**

s. 9

[=1]

Suliman < **[Suliman]** Osmanlı padişahı, Kanûnî Sultan Süleyman. bk.

Suliman Sultan, Sultan Soliman, Sultan Suliman, Sultan Suleyman

s. 160

[=1]

Suliman Sultan < **[Sultan Suliman]** Osmanlı padişahı, Kanûnî Sultan Süleyman. bk. **Sultan Soliman, Sultan Suliman**

s. 154

[=1]

Sultan Ahmet < **[Sultan Achmet]** I. Ahmet, 14. Osmanlı Padişahı.

s. 164

[=1]

Sultan Ahmetün Camisi < **[Sultan Ahmet Gfamişi]** Sultan Ahmet Camii.

s.+ni 138

[=1]

Sultan Mehemed < **[Szultan Mehemed]** Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmış olan camiden bahsedilmektedir. Fatih Camii.

s. 142

[=1]

Sultan Mehemet < **[Sultan Mehemet]** Osmanlı Padişahı, Fatih Sultan Mehmet.

s. 139

s.+ün 45

[=2]

Sultan Mehemet < **[Sultan Mehemet]** Osmanlı Padişahı, IV. Mehmed.

s.+ün 9

[=1]

Sultan Soliman < **[Sultan Soliman]** Osmanlı padişahı, Kanûnî Sultan Süleyman. bk. **Suliman, Suliman Sultan, Sultan Suliman, Sultan Suleyman**

s. 85

[=1]

Sultan Suliman < **[Sultan Suliman]** Osmanlı padişahı, Kanûnî Sultan Süleyman. bk. **Suliman, Suliman Sultan, Sultan Soliman, Sultan Suleyman**

s. 86, 281, 418

[=3]

Sultan Suliman < **[Sultan Suliman]** Kanûnî Sultan Süleyman tarafından yaptırılmış olan camiden bahsedilmektedir. Süleymaniyye Camii.

s. 142

[=1]

Sultan Suleyman < **[Sultan Suleiman]** Osmanlı padişahı, Kanûnî Sultan Süleyman. bk. **Suliman, Suliman Sultan, Sultan Soliman, Sultan Suliman**

s.+ile 221

[=1]

Süleyman < **[Süleiman]** Osmanlı Padişahı, II. Süleyman. bk. **Suleyman**

s. 9

[=1]

Sünni < **[Szünni]** Peygamberin sünnetini izleyen, sünnet ehlinde olan kimse.

s.+lerün 475

[=1]

Sveç < **[Svecs]** İsveç.

s. 6, 14, 83

[=3]

Ş

Şabin < **[Sabin]** Şâbânîlik ve Şâbânîyye Halvetî yoluna ait Şaban-ı Veli'nin kurduğu tasavvufî tarikat.

s.+ler 458

[=1]

Şeh < **[feh]** Şeyh.

ş. 433, 444

ş.+ler 160

ş.+lerün 490

[=4]

Şehzade < [seh-zade] Şehzade
Camii'den bahsedilmektedir.

ş. 142

[=1]

Şio < [Sio] Sakız Adası.

ş.+nun 134, 134

[=2]

Şiy < [Sij] Müslümanlar arasında bu
adı taşıyan fırkaya mensup olanlar
hakkında kullanılan bir tabirdir. Hz.
Muhammed'den sonra devlet
yönetiminin Hz. Ali'ye ve onun
soyundan gelenlere ait olduğunu
savunan inanışın adı. Sonradan
mezhepleşmiştir.

ş. 453

[=1]

T

Taḡrı < [Tangri] Tanrı.

t. 120, 216, 224, 366, 368, 387,
387, 441, 443, 443

t.+dadür 42

t.+dan 27, 30, 34, 78, 79, 155,
368, 368

t.+den 79

t.+nün 41, 89, 120, 160, 224,
418, 442, 442, 473

t.+ya [a] 166

t.+ye [e] 2, 4, 12

[=33]

Tatar < [Tatar] Ruslar, yüzyıllar
boyunca Rusya Avrupasında yaşayan
Türk soylu Müslümanlar için, Batılı
yazar ve araştırmacılar, Türkistan'da
ve Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan
Türkler için, Osmanlılar ise, 16.
yüzyıldan başlayarak Kuzey Türkleri
için kullanmışlardır.

t. 7, 347, 363

[=3]

Tatar Han < [Tatar Chan] Tatar
Hanlığı ya da Kırım Hanlığı.

t. 51, 363

t.+ı [i] 281

[=2]

Tenasuki < [Tenaşuki] ruh göçünü
ifade eden terim, Tenâsüh,
Tenâsühiyye.

t.+ler 458

[=1]

Tevrat < [Tevrat/Tevrat] Kura'an-ı
Kerim'de Yahudilerin kutsal kitabına
verilen ad.

t. 121

t.+ta 224

[=2]

Troya < **[Troia]** Çanakkale Boğazı'nın güneybatı ağzının hemen günayinde ve Kaz Dağı'nın kuzeybatısında bulunan tarihî bir kenttir, Truva.

t. 65

[=1]

Tuna-Belgrad < **[Tuna Bel grad]** Sırbistan'ın başşehri. Tuna ve Sava nehirlerinin birleştiği kesimdeki plato üzerine kurulmuştur.

t.+ta 8

[=1]

Türk < **[Türk/Turc/Turk]** Türk.

t. 7, 45, 53, 56, 86, 87, 120, 130, 139, 142, 149, 154, 155, 160, 168, 338, 341, 341, 362, 401, 490

t.+ler 151

t.+lerden 150

t.+lerün 167, 473

[=25]

Türkmen < **[Türkmen]** XI. yüzyıldan itibaren Oğuzlar'a verilen ad, Türkmen.

t. 129, 130, 130, 130

[=4]

U

Ulu Han < **[Ulu Chan]** Hazai'de Kırım Hanı için kullanılmıştır.

u. 338

[=1]

Urumeli < **[Urumeli]** Rumeli. bk. **Rumeli**

u.+ye [e] 46

[=1]

V

Valesio < **[Valefio]** eski Roma'da Cumhuriyet'in başlangıcından imparatorluğun son dönemine kadar öne çıkan soylu bir aileydi.

v.+lerün 224

[=1]

Valide < **[Valide]** Valide Sultan Camii veya Yeni Camii.

v.+nün [nun] 142

[=3]

Varad < **[Varad]** Romanya'da tarihî bir şehir. Macaristan sınırına çok yakındır.

v. 48, 281

[=2]

Vayidiy < **[Vajidy]** Kerrâmiyye'ye mensup olduğu belirtilen fırka, Vâhidiyye.

v. 453

[=1]

Venedik < **[Venedik]** İtalya'da tarihî bir şehir. Metinde "Venediklerle" diyerek bu şehirde yaşayan ve buralı olan halktan kimse için kullanılmıştır.

v.+lerle 167

[=1]

Y

Yabahayi < **[Jabahaji]** Cenâhiyye?

y.+ler 458

[=1]

Yahudi < **[Jahudi/Iahudi/Iahudÿ]** Hz. Musa'nın dinine mensup kimse.

y. 363, 433

y.+lar 420, 442

y.+ları [lari] 160

y.+yi 442

[=6]

Yenikala < **[Jenikala]** Yenikale. Metinde parantez içinde Yenikale anlamına Neuhaus kelimesi kullanılmıştır.

y. 48

[=1]

Yenö < **[Jenö]** Macaristan'da bir yerleşim yeri.

y. 48, 281

[=2]

Yesuit < **[Jefuit]** Katolik Hristiyanlığın İsa Cemiyeti de denilen ikinci büyük tarikatı, Cizvit.

y. 164

y.+alar 165

[=2]

Yoan Paleologo < **[Joan Palaeologo]** Bizans imparatoru.

y. 221

[=1]

Z

Zebür < **[Zebür]** Kur'an'da Hz. Davud'a indirilen kutsal kitap.

z. 121

[=1]

Zeyli < **[Zeili]** Zeyniyye. Sühreverdiyye tarikatının Zeynüddin el-Hâfi'ye nispet edilen bir kolu. Hazai de dizinde soru işaretiyle Zeynî karşılığını vermiştir.

z.+ler 458

[=1]

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2018). *Oğuzların Dili*. İstanbul: Ötüken.
- Alova, E. (2017). *Latince Türkçe Sözlük*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. TDK Yayınları.
- Bıyık, T. (2018). "Şeyhülislâm Fetvalarında Horoz Tepme: Horon Tepme". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S: 41, s. 217-230.
- Develi, H. (1995). *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*. Ankara: TDK Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Duman, M. (1995). *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Duman, M. (2013). *Makaleler*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Gülsevin, G. (2017). *XVII. Yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi Ağızları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Harsány, J. N. (1672). *Colloquia Familiaria Turcico Latina seu Status Turcicus Loquens*. Google Books.
- Hazai, G. (1960). "Rumeli Ağızlarının Tarihi Üzerine". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*. s. 205-211.
- Hazai, G. (1971). "Jakab Harsányi-Nagy'ın Latin Harfleriyle Yazılmış Türkçe Metinleri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*. C: 19, s. 47-59.
- Hazai, G. (1973). *Das Osmanisch-Türkische im XVII. Jahrhundert Untersuchungen an den Transkriptionstexten von Jakab Nagy de Harsány*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- İğci, A. (2014). *17. Yüzyılda Batı Rumeli Türkçesinin Özellikleri*. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İğci, A. (2015). "1672 Tarihli Colloquia Familiaria Turcico Latina'da Tarihî Ağız Malzemesi ve Batı Rumeli Tarzı Fiil Çatısı". *Diyalektolog Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. S: 10, 71-77.
- <https://gezilinki.com/geyve-gezilecek-yerler-sakaryada-dogal-ve-tarihi-guzelliklerle-dolu-bir-durak/> (13.06.2023)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdulkadir-i-geylani> (05.07.2023)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/arap> (05.07.2023)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/asesbasi> (05.07.2023)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/ayazma> (02.06.2023)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/bogdan> (14.06.2023)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/bonelli-luigi> (14.06.2023)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/cavus> (14.07.2023)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/cizvitler> (14.07.2023)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/defterdar> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/dilsiz#2-tarih> (06.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/gonullu> (14.06.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/eflak> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/girit> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/gulistan> (14.06.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/gurculer> (14.06.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/halep> (14.06.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/haracguzar> (06.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/haseki> (06.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/haskoy--istanbul> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/haydariyye--tarikati> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/hisbe#3-osmanli-devleti> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ic-oglanlari> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/incil> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/isa> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kadi#2-osmanli-devletinde-kadi> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kadiriyye> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kadizadeliler> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kadiriyye> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kalenderiyye> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kandiye> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kantemiroglu-dimitrie-cantemir> (14.06.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kapi-agasi> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kapici> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kapikulu> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kapudan-pasa> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/karakullukcu> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/karin> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kazaklar> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kazasker> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kesis> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kethuda> (14.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kilise> (16.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kirim> (16.07.2023)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kizlar-agasi> (16.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/koprulu-mehmed-pasa> (16.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/korucu> (16.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kubbe-veziri> (16.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kubbealti> (16.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kurtler#2-osmanli-donemi> (16.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/levant> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/lut-golu> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/macaristan> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/meryem> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/mesih> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/mevleviyye> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/misir> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/moldova#2-tarih> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/mubaseret> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/muhammed> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/murcie> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/musahib> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/mu'tezile> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/naib#2-osmanlilarda> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/nakib> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/naksibendiyye> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/nasrani> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/nazir#2-osmanlilarda> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/nimetullah-i-veli> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/nisanci> (17.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/nuh> (05.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/oda> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/oturak> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/polonya#2> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/peyk#2-osmanlilar> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/rikabdar> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/seyh> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/silahdar> (24.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/sir-katibi> (24.07.2023)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/sofya> (24.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/solak> (24.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/subasi> (24.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/tenasuh> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/tevrat> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/timar> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/tuna> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/turnacibasi> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/turmenler> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ulufe> (18.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/varad> (20.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/vekilharc> (20.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/venedik> (20.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/yeniceri> (20.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/yahudi> (20.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/zagarcibasi> (21.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/zebur> (21.07.2023)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/zeyniyye> (21.07.2023)
<https://izmir.meb.gov.tr/www/ilimizin-tarihcesi/icerik/1#:~:text=Osman%C4%B1%20egemenli%C4%9Fine%20girdi%C4%9Fi%20d%C3%B6nemde%20k%C3%BC%C3%A7%C3%BCk,bir%20T%C3%BCrk%20yerle%C5%9Fim%20ku%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1%20olu%C5%9Fturmu%C5%9Flard%C4%B1r.> (14.07.2023)
<https://www.kelambaz.com/osmanlida-kasaplik/> (14.07.2023)
<http://www.kutahya.gov.tr/tarihce> (14.07.2023)
[http://www.lugatim.com/s/bilasebep#:~:text=B%C4%B0L%C3%82SEBEP%20%E2%80%93%20B%C4%B0L%C3%82SEBEB,c%C3%A2iz%20olmaz%20\(Cevdet%20Pa%C5%9Fa\).](http://www.lugatim.com/s/bilasebep#:~:text=B%C4%B0L%C3%82SEBEP%20%E2%80%93%20B%C4%B0L%C3%82SEBEB,c%C3%A2iz%20olmaz%20(Cevdet%20Pa%C5%9Fa).) (06.07.2023)
<https://www.luggat.com/emn%20%C3%BC%20eman/1/1> (14.07.2023)
<http://www.lugatim.com/s/hasislik> (06.07.2023)
<https://www.luggat.com/iktiza/1/1> (14.07.2023)
<https://www.luggat.com/kelime-i%20tayyibe/1/1> (14.07.2023)
<https://www.luggat.com/Hatt-%C4%B1%20%C5%9Ferif/1/1> (05.07.2023)
<https://www.luggat.com/Hu%C5%9Funet/1/1> (14.07.2023)
<https://www.luggat.com/muhassal-i%20kelam/1/1> (17.07.2023)
<http://www.lugatim.com/s/sezavar> (17.07.2023)
<http://www.lugatim.com/s/ziyafethane> (06.07.2023)

<https://sozluk.gov.tr/> (05.07.2023)

https://en.wikipedia.org/wiki/Julia_Avita_Mamaea (14.07.2023)

https://en.wikipedia.org/wiki/Christopher_B%C3%A1thory (13.07.2023)

[https://en.wikipedia.org/wiki/Name_of_Austria#:~:text=The%20contemporary%20state%20was%20created,of%20Austria%20\(Republik%20%C3%96sterreich\).](https://en.wikipedia.org/wiki/Name_of_Austria#:~:text=The%20contemporary%20state%20was%20created,of%20Austria%20(Republik%20%C3%96sterreich).) (17.07.2023)

<https://en.wikipedia.org/wiki/Satmar> (19.07.2023)

https://en.wikipedia.org/wiki/Stephen_B%C3%A1thory (13.07.2023)

https://en.wikipedia.org/wiki/Valeria_gens (21.07.2023)

https://hu.wikipedia.org/wiki/Szent_Jobb (19.07.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Alexander_Severus (14.07.2023)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Caransebe%C8%99> (14.07.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Fatih_Sultan_Mehmed_Camii (13.07.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/I._Ahmed (13.07.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/II._Gy%C3%B6rgy_R%C3%A1k%C3%B3czy (13.07.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Gika_alesi (14.06.2023)

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Halep_\(eyalet\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Halep_(eyalet)) (14.06.2023)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Halvetilik> (14.07.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/İstanbul_Rum_Ortodoks_Patrikhanesi (14.07.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/V._Karl (14.06.2023)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Kadir%C3%A9lik> (14.07.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/III._Mehmed_Giray (17.07.2023)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/III.-Parthenios> (17.07.2023)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Parthus> (17.07.2023)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Rum> (17.07.2023)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Silistre> (19.07.2023)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Szczecin> (19.07.2023)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Teslis> (24.07.2023)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Troya> (24.07.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni_Cami (24.07.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C4%B1lanl%C4%B1_S%C3%BCTun (24.07.2023)

<https://turbeler.org/detay/1255-eski-baba-hz#:~:text=K%C4%B1rklareli%20Babaeski%20%C4%B0l%C3%A7esi'nde%20Eski,Evliya%20%C3%87elebi%20Seyahatna%C4%9Fmesi'nde%20ge%C3%A7er.> (14.06.2023)

Kanar, M. (2018). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.

- Karakurt, D. (2017). *Aktarma Sözlüğü*. e-kitap.
- Kartallıoğlu, Y. (2008). "Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?". *Turkish Studies*. Vol. 3/6. s. 449-470.
- Kartallıoğlu, Y. (2010). "The Vowels of Turkish Language in Transcription Texts". (Çeviri Yazılı Metinlerde Türkçenin Ünlüleri). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. S: 27, s. 85-112.
- Kartallıoğlu, Y. (2010). "Çeviri Yazılı Metinlerde Türkçenin Ünsüzleri". *Dil Araştırmaları*. S: 6, s. 87-146.
- Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17, ve 18. Yüzyıllar)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kartallıoğlu, Y. (2013). "Lebbeyk Kelimesinin Osmanlı Türkçesindeki Kullanımları Üzerine". *Turkish Studies* Vol. 8/9, s. 289-296.
- Kartallıoğlu, Y. (2015). *Söz Kitabı Türkçe-İtalyanca Sözlük [Bernardo da Parigi, (1665) Vocabolario Italiano-Tvrchesco]*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kartallıoğlu, Y. (2016). "İstanbul Şehir Adının Telaffuzunun Tarihî Süreç İçinde Gelişmesi". *FSM İlmî Araştırmalar*. S: 7, s. 119-136.
- Kartallıoğlu, Y. (2017). *Osmanlı Konuşma Dili*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Kartallıoğlu, Y. (2021). *Osmanlı Konuşma Dili*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kartallıoğlu, Y. (2022). *Stambol'dan İstanbul'a: Osmanlı Türkçesi Telaffuz Kayıtları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kaygusuz, İ. "16. ve 17. Yüzyıllarda Avrupa Halklarına Türkçe Öğretme ve Türkleri Tanıtma Girişimlerinde Jacob Nagy Harsany'nin Başarısı".
- Kármán, G. (2016). *A Seventeenth-Century Odyssey In East Europe*. Brill.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Németh, G. (1983). "Bulgaristan Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleken*. s. 113-167.
- Özer, S. (2021). "Latin Harfli Çeviri Yazı Metinlerinde Konuşma Dili Olarak Türkçe". Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü I*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü II*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü III*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Parlaz, S. (2017). "Osmanlı Ceneviz Ticaretinde Sakız Adasının Yeri ve Önemi (1346-1566)". *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*. C: 5, S: 14, s. 1285-1299.
- Perek, F. Z. (1968). *Tercümeli Lâtinçe Grameri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Sami, Ş. (2016). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Nadir Eserler Kitaplığı.

Sami, Ş. (2019). *Kamus-ı Türki*. (Haz. Paşa YAVUZARSLAN). Ankara: TDK Yayınları.

Tarama Sözlüğü (I-VIII). Ankara: TDK Yayınları.

Timurtaş, F. K. (2019). *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Ankara: TDK Yayınları.

Tulum, M. (2014). "Meninski'ye Göre XVII. Yüzyıl İstanbul Türkçesi'nde /I/ Ünlüsü". *Türkiyat Mecmuası*. S: 1, s.99-112.

Ürer, H. (2010). "Osmanlı'da Kahve/Kahvehane Kültürü ve Salihli'den Bir Kahvehane Örneği Himaye-i Etfal". *Sanat Tarihi Kahvesi*. S: XIX/2, s. 1-26.

Yağmur, Ö. (2014). "Erken Dönem Türkçe Transkripsiyon Metinleri ve Bunların Dil Araştırmaları Açısından Önemi". *FSM İlmî Araştırmalar*. S: 4, s. 201-217.

Yağmur, Ö. (2019). *17. Yüzyılda Yaşayan Türkçenin Söz Varlığı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

Merve TETİK DERENDELİ Samsun Sema-Cengiz Büberci Anadolu Meslek ve Kız Meslek Lisesi'ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı 2018 yılından bölüm birincisi fakülte ikincisi olarak mezun oldu. Daha sonra OMÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programına girdi. 2019 yılından bu yana OMÜ Türkçe Uygulama Araştırma Merkezi'nde Yabancılar Türkçe Öğretimi alanında ücretli öğretmen olarak çalışmaktadır.

İletişim Bilgileri

ORCID ID: 0000-0001-7219-5431

Yayınlar:

1. DERENDELİ, M. (2023). Colloquia Familiaria Turcico Latina Işığında 17. Yüzyıl Osmanlısında Gündelik Hayat, 7. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi* Muğla.